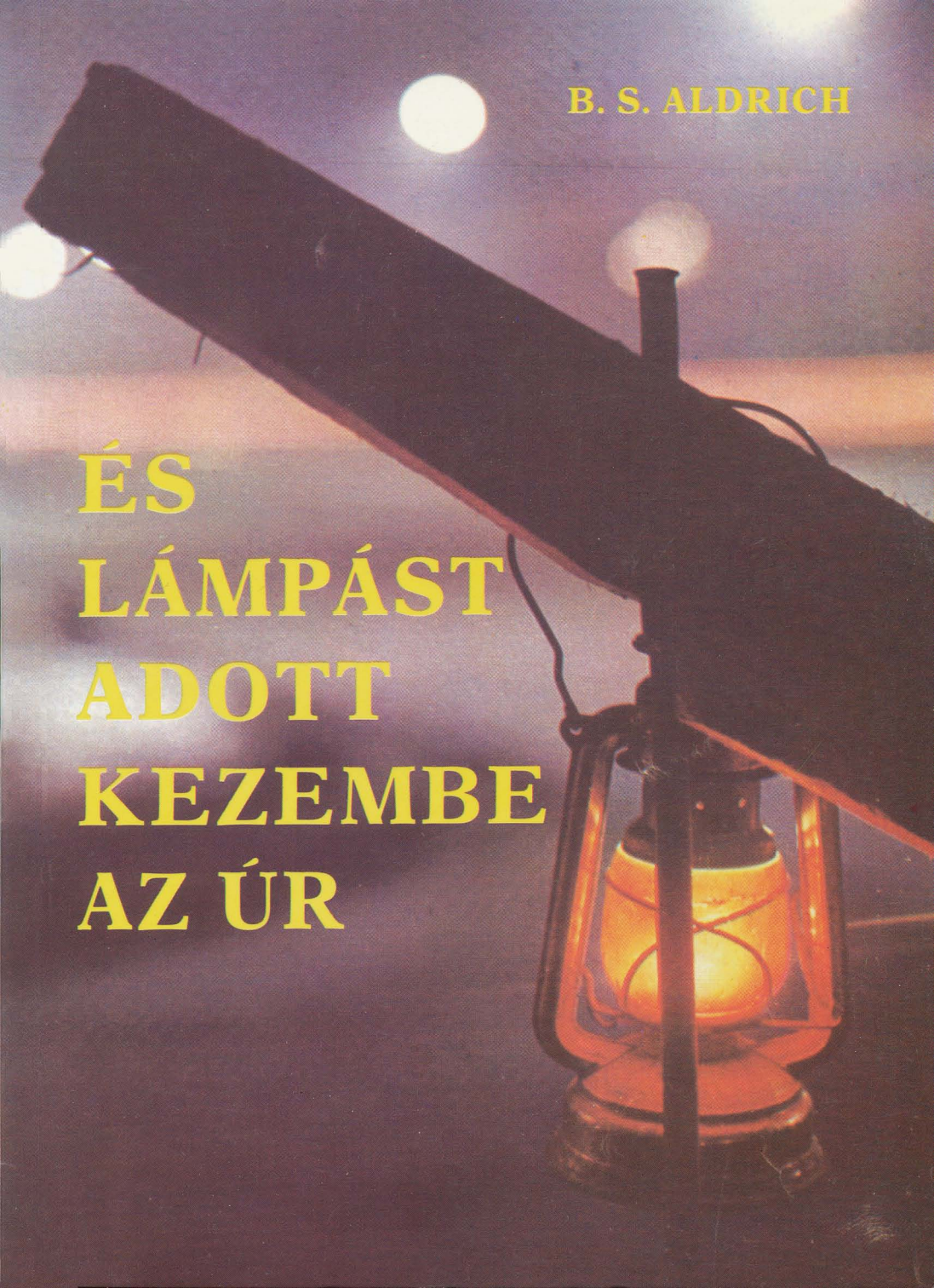

B. S. ALDRICH

ÉS
LÁMPÁST
ADOTT
KEZEMBE
AZ ÚR

B. S. ALDRICH

ÉS LÁMPÁST ADOTT KEZEMBE AZ ÚR

B. S. ALDRICH

ÉS LÁMPÁST ADOTT KEZEMBE AZ ÚR

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1987

Jogos fordítás
Copyright 1928 by D. Appleton and Company

FORDÍTOTTA:

RUZITSKA MÁRIA

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bárminemű eljárással
való sokszorosítás jogát is*

*S mert hosszú volt és meredek az út
S magányos, sötét tájon vitt keresztül:
Ím: dalt fakasztott ajkamon
És lámpást adott kezembe az Úr.*

Joyce Kilmer

BEVEZETÉS

Cedartown a széles országút mentén terül el.

Aki átutaztában elhalad mellette, aligha fogja figyelemre méltatni. Cedartownt csak azok látják szépnek, akik benne élnek, no meg a nebraskai bennszülöttek, akiket – messze vidékeken járván – olykor elfog a honvágy az alacsony, lejtős dombok meg a hullámozó kalásztenger után.

A hófúvás meg a havas eső olykor heteken át tartja kegyetlen markában Cedartownt. Máskor meg forró szelek jönnek délnyugat felől és lázt hozó leheletük végigsöpör a városon. Néha hetekig tart a szárazság, máskor hetekig zuhog az eső. De e végletek között akadnak olyan tökéletesen szép napok is – a frissen kaszált széna, az érett alma szagától és egyéb, fűszeres illatoktól terhesek –, hogy a préri szülötte ezeknél a napoknál szebbeket sem vízen, sem szárazföldön nem tud elképzelni.

Cedartown kövezett utcái párhuzamosan haladnak a „nyugati népvándorlás” rég elmosódott nyomaival. Ezeket az utcákat azok taposták ki, akik a múlt század második negyedében keletről a vadnyugatra vonultak – az aranymezőkre, szerencsét próbálni. Az aranyásók népvándorlásának kezdete előtt Cedartown helyén pusztaság volt. S a város első épületei indián tábortüzek hamvai fölött emelkedtek.

Ma már csak kevesen élnek azok közül, akik látták a városka nagy átalakulását, akik látták az utolsó bivalyok elvonulását és az indián tábortüzek hunyó parázsának utolsó fellobbanását.

Abbie Deal egyike ezeknek a keveseknek.

A Deal-ház a város hivatalos határán kívül áll. Valaha farm volt körülötte.

A ház nagy udvar mélyén épült, messze az utca zajától. Hosszú cédrusfasor köti össze a kert kis kapuját a hall bejáratával.

Amikor a Dealek még ebben a családi házukban laktak, jóformán senki sem járt be a kiskapun keresztül. Senki sem sétált végig a cédrusfák alatt. Mindenki a nagy kapun át lépett be az udvarra. S a nagy kapu egész nap tárva-nyitva állt.

A ház maga olyan, mint a többi ház. Az első letelepülések idején Cedartownban még nem voltak építésszek. „Itt lesz a nappali szoba, ott meg a konyha”, mondták Asy Drummnak. És az öreg Asy Drumm oda építette a nappali szobát és oda a konyhát, ahová mondták neki. Nem sokat beszélt az öreg palér, de annál többet pipázott.

Zömök, nehézkes, művésztetlen házakat épített, de ezek a házak aztán dacoltak is az idő viszontagságaival. Cedartownban akkoriban még azért épültek a házak, hogy lakjanak bennük, a ruhák pedig azért készültek, hogy viseljék őket. A lakás és a ruhák szépsége tizedrangú kérdés volt.

Asy a törzsépülethez még két ízben épített hozzá egy-egy szárnyat, míg a ház megkapta mai formáját. Ebben a mai formájában repülőgéphez hasonlít a ház, repülőgéphez, amely a cédrusfák meg a nyárfák között ereszkedett le. Az utca felé kiugró hall a gép motorja lehetne. Balra a szalon és jobbra az egyik hálószoba: a gép szárnyai, míg az ebédlő, a konyha meg a nyárikonyha a repülőgép hosszú farkához hasonlítanak. Némi fantáziával azt is el lehet képzelni, hogy a hall legyezőformájú, színes ablaka egyszerre csak forogni és berregni kezd, mint a propeller, és az egész ház a cédrusok fölé emelkedik . . .

Abbie Deal életében a lakás bútorai részben régimódiak voltak – ezeket az évek folyamán ő gyűjtötte össze –, részben modernnek – ezeket felnőtt gyermekeitől kapta.

Sötétbarnára pácolt, tetszetős formájú rádiószekrény állt az összetákolt, durván mázolt limlomszekrényrel szemben. A csámpás konyhaasztal mellett, melyen a polgárháború idejében Matthews doktor formálta a pilulákat, legújabb típusú, fehér zománcos jégszekrény.

Egy félig kész olajfestmény, a „Naplemente a prérin” mellett – Abbie Deal műve a hetvenes évekből – művészi tanulmány függött, Abbie Deal leányának, Mrs. Frederick Hamilton Bakernek a műve. Ez a kép 1908-ban készült, s ugyancsak a naplementét ábrázolta.

Abbie Deal mindent megőrzött, ami valaha bekerült a házba. Minden szöveget, minden gombot, minden darab spárgát gondosan eltett.

– Ebből egyszer majd jó erős ülést csinálunk a konyhaszéknek – mondta Abbie Deal, pedig a székhöz éppen olyan erős volt még, mint a lába.

Vagy pedig:

– Tegyétek el a gyertyacsonkokat a karácsonyfáról. Én majd egybeolvasztom valamennyit és egy nagy gyertyát csinállok belőle ...

A hajdani keserves napok emléke – mikor még minden apróságnak nagy értéke volt – ott lebegett a ház fölött.

Abbie Deal egyik leánya, Mrs. Harrison Scannell Rhodes, aki Chicagóból minden évben ellátogatott az édesanyjához, egyszer így szólt:

– Ha legalább *egy* bizonyos korszakot képviselne a házad, édesanyám! Így nincs benne stílus. Így csak egy tarka összevisszaság. Nem antik a holmid. Csak régi.

– Baj is az! – felelte kissé ingerülten Abbie Deal. – Én magam sem vagyok „egy bizonyos korszak”. Én megértem a rokkát és megértem a telefont. A koppantót meg a villamos lámpát. Én sem vagyok antik, csak öreg. A házam: én vagyok.

Mely kijelentésből kitűnik, hogy Abbie Deal igen erős egyéniség volt.

Ezt bizonyítja az is, hogy nyolcvanéves koráig itt lakott a régi házban, bár gyermekei és unokái mindent elkövettek, hogy magukhoz édesgessék.

Hetvenéves volt Abbie Deal, mikor a gyermekei könyörögni kezdtek neki, hogy költözzék oda hozzájuk. Különféle tervekkel álltak elő. Menjen Omahába Mackhez, vagy Margarethez Lincolnba, esetleg maradjon itt, Cedartownban, de költözzék Johnhoz. Vagy Grace hagyja ott az állását a Wesleyan Egyetemen és maradjon otthon az édesanyja mellett. Mikor aztán végre úgy döntött a család, hogy az öregasszony Lincolnba menjen lakni Margarethez, Abbie Deal is megszólalt:

– Én innen nem megyek el. Legyetek szívesek, hagyjatok békén. Ha az ember megöregszik, már szava sem lehet?

Nem beszéltek többé a dologról. Békében hagyták, de azért gyakran meglátogatták, mert csak Margaret lakott messze tőle. Olykor vasárnaponként fél tucat autó is állt a ház előtt. Sem a lányai, sem a fiai nem tudtak, nem akartak belenyugodni abba, hogy egyedül hagyják őt.

– Tűz üthet ki – mondta az egyik.

– Vagy éjszaka rosszul lehet . . .

– Eleshet . . . és nincs mellette senki . . .

– Ezer baj érheti . . .

– Igen . . . egészen biztos, hogy egyszer történik valami.

És egyszer csakugyan történt valami.

Július vége felé, egy délután, míg a szomszédban vacsorát főztek és a gyerekek az udvaron „Lánc, lánc, eszterlánc”-ot játszottak, Abbie Deal meghalt.

A szomszédasszony ott találta az ágy előtt a földön. Teljesen fel volt öltözve. A hús, amit vacsorára akart megsütni, szénné égett a konyhában.

Öt gyermeke, hét unokája és három dédunokája közül egy sem volt mellette. A hírre aztán rohanva jöttek mindannyian. Két órán belül három fényes csukott autó meg egy túraautó állt meg a kapu előtt.

Először történt, hogy mikor az autók befordultak a jegenyesorba, a csillogó szemű, fehér hajú kis öregasszony nem sietett vidáman elébük.

A halál különös, ünnepélyes lehelete suhant végig a ház fölött. A susogó nyárfákban, a préri-alkony elmélyülő vörösségében, a csillagos nyári éj csöndjében a halál szólott a látogatókhoz.

A hallban gyűltek össze, ahol az új divatú rádió meg a régi-módi szekrény állt, a díszes, újfajta állólámpa meg a félig kész, régi olajfestmény.

A gyermekek valamennyien együtt voltak és többen az unokák közül is. Itt volt Mackenzie Deal, az omahai bankár és John Deal, a cedartowni államügyész. Mrs. Harrison Scannell Rhodes Chicagóból, aki éppen látogatóban járt Omahában. Mrs. Frederick Hamilton Baker Lincolnból és Miss Grace Deal, a Wesleyan Egyetemről.

Fegyelmezett, művelt emberek voltak valamennyien, nem adták át magukat hisztérikus kitöréseknek, de most, az első percben, mégis mind nagyon meg voltak törve.

Az első negyedórában, a hall meghitt bútorai között, szabad folyást engedtek fájdaluknak.

Gyermekkoruk színhelyén, néhány rövid percre, újra gyermekek lettek, akiket az édesanyjuk magukra hagyott. Pedig sötét volt odakint és az éjszaka közeledett.

Mikor kissé magukhoz tértek, az fájt nekik legjobban, hogy egyedül halt meg. Keserű önvád marcangolta lelküket. Ahogy ott álltak, a közös szomorúságban, újra meg újra ugyanazt mondták egymásnak:

– Múlt héten még semmi baja sem volt.

– Sohasem bocsátom meg magamnak, hogy bridzseztem ma délután . . .

– Azt hiszed, sokat szenvedett?

– Vajon hívott-e minket?

– Rettenetes! Szegény édesanyánk! Ilyen sokan vagyunk és egyikünk sem volt mellette, amikor szüksége volt ránk . . . és ő mennyit tett értünk!

Az egyik unoka, a tizenkét esztendőös Laura Deal visszafordult az ablaktól, amelyen át kinézett az estébe s a cédrusfasorra, és tiszta, csengő, határozott hangon így szólt:

– Én nem hiszem, hogy olyan rettenetes volt. Én azt hiszem, nagymama nagyon szépen halt meg. Azt hiszem, nem hiányoztatok neki.

Lassan körüljártatta tekintetét a szobában:

– Azt hiszem, egyáltalában nem hiányoztatok neki. Nagymama egyszer azt mondta nekem, hogy olyankor a legboldogabb, amikor az emlékeit éli át újra. Lehet . . . – itt a kislány elhallgatott, habozott egy kicsit, mielőtt kimondta, amit gondolt: – . . . lehet, hogy akkor . . . éppen emlékezett . . .

*

És most elmondom a kicsi öregasszony történetét, aki meghalt, mialatt a hús odaégett a konyhában és mialatt az udvarán „Lánc, lánc, eszterlánc”-ot játszottak a gyermekek.

ELSŐ FEJEZET

Abbie Dealt leánykorában Abbie Machenzie-nek hívták.

Minthogy életének első nyolc esztendeje csak a családját érdekelte, keresztülsiklunk ezen a nyolc esztendőn, olyan könnyedén siklunk keresztül, amilyen könnyedén a kis Abbie annak a falunak a görbe utcáin ugrándozott, amelyből a mai Chicago nőtt ki.

Nyolcéves korában, 1854-ben, Mackenzie-ék egy éjszaka ott táboroztak az erdős területen, Dubuque és a Blackhawk County-beli, iowai új otthon között. Az iowai új otthon felé igyekeztek.

Abbie meg a nénje, a tizenöt éves Isabelle, két régi rongypaplan alatt kuporogtak az ekhós szekér ponyvája alatt.

Abbie másik nővére: Mary meg Basil, a kisöccse, anyjukkal a másik kocsiban voltak.

A tizenhat éves James meg a tizenegy éves Dennie: a társaság férfitagjai az ökrök mellett aludtak, ahol az állatok testének melege őket is melegen tartotta.

Abbie a ponyva mögül kikandikált az éjszakába.

A sötétség, mint valami súlyos, eleven valóság nehezedett rája. Félelmetes, kísérteties valami volt. Mintha füle meg szeme, meg tapogatócsápjai lettek volna. Csillagszemeivel lenézett Abbie-re a sötétség, faleveleivel meghallotta suttogó szavait s hűvös szellőujjaival megtapogatta Abbie meleg kis testét.

Abbie szinte félt a sötétségtől. A nagy csöndben apjára kellett gondolnia, aki már két éve meghalt.

Képét most is őrizte szívében, és tisztán látta maga előtt hosszú, keskeny arcát, szép nyakkendőjét, előkelő mozdulatait. Ahogy most az édesapjára gondolt, a könyökével oldalba bökte Isabelle-t.

– Mesélj nekem apáról meg anyáról, Belle . . .

A nagyobbik leányka türelmetlenül felelt:

– Hiszen már mindent elmondtam róluk, amire emlékszem.

– Mondd el újra . . .

– Nem unod mindig ugyanazt hallgatni?

– Nem unom. Sohasem fogom megunni.

– Hát jó ... Apa úgynevezett arisztokrata volt. Skóciában lakott, Aberdeenben, és családjának, a Mackenzie családnak a városban egy háza volt, a vidéken pedig kettő. Apa a birtokos nemességhez tartozott.

– Mi az, hogy birtokos nemesség?

– Az azt jelenti, hogy apa úr volt és nem kellett dolgoznia.

– James meg Dennie is urak lesznek?

– Ők nem. Minden vagyónukat elvesztették.

– Mondd el, hogyan vesztették el.

Abbie kényelmesen elhelyezkedett a paplan alatt. Büszke volt rá, hogy volt mit elveszteniök.

– Apa fiatalember volt és nem volt más dolga, mint szórakozni. Egy szép napon elment vadászni ...

– Meséld el a vadászatot.

– Kutyákkal kergettek egy nyulat ... és elszakadt a többiek-től és elvesztette őket ...

– A nyúl?

– Dehogy, te csacsi ... Apáról beszélek. És aztán egy parasztházhoz ért.

– Mi az, hogy paraszt?

– A nagyon szegény embert hívják parasztnak, akinek dolgoznia kell. De ne szakíts félbe minden pillanatban. Mindig elfelejtem, hogy hol tartottam ... Igen ... A parasztházban papa egy pohár vizet kért. Egy tizenhat éves parasztlány jött ki a házból. Írek voltak, de azt hiszem, Skóciában kaptak valami munkát. Az a parasztleány, aki akkor a házból kijött, a mama volt. Ő hozott vizet apának ... Képzeld csak el! ... Egy olyan úr, mint apa! És mama tizenhat éves volt akkor ... Éppen egy évvel idősebb, mint most én ... Mit gondolsz, Abbie! Lesznek Blackhawk Countyban, ahová most megyünk, arisztokrata földbirtokosok?

– Nem hiszem. Folytasd.

– Mama nagyon szép volt ... Az ír leányok többnyire szépek ... És volt ott egy rózsabokor és apa egy rózsát kért. Mama leszakított egyet. Te Abbie, ne mondd el senkinek! Én, vizes rongyba csavarva, egy kis rózsafát hoztam magammal, és Blackhawk Countyban el fogom ültetni.

– Ó, Belle, hiszen évek telnek bele, amíg egy rózsabokor annyira megnő, hogy virágzik! Folytasd ...

– Apa eltette a rózsát és elment. De másnap visszajött.

– Megint elvesztette a többieket?

– Nem, te csacsi. Azért jött vissza, hogy lássa a mamát. És azután többször is eljött és együtt sétálgattak a domboldalban . . . A szomszédok a fejüket csóválták, és azt mondták, hogy máskor is megtörtént már, hogy a nemesség köréből valaki . . . de . . . – Isabelle fontoskodón, suttogva ejtette ki a következő szavakat – de soha nem lett belőle jó.

– Miért mondták ezt a szomszédok?

– Azt én neked ma még nem tudnám megmagyarázni. Nem értenéd. Majd ha annyi idős leszel, amennyi most én vagyok, megérted. Apa tehát feleségül vette a mamát és hazavitte Aberdeenbe a nagy Mackenzie-házba. Mama a legjobb ruháját és a legjobb fejkendőjét viselte, de Mackenzie-éknek még így sem tetszett. A nagymamát Isabelle Anders-Mackenzie-nek hívták. Nagyon gögös volt. És én gyűlölöm őt, amiért nem szerette a mamát. Annyira gyűlölöm, hogy sajnálom, hogy az ő nevére kereszteltek. Ha mama engedné, megváltoztatnám a nevemet Rosamundra.

– Róla beszélj, Belle, ne magadról.

– Apa családja szégyellte a mamát, de azért be kellett fogadniok, mert hiszen apa felesége volt. Kiöltöztették tehát és megakarták változtatni. De mama, valahányszor hazament látogatón, a családjához, mindig fölvette a parasztruháját és kendőt kötött a fejére. Vasárnap pedig, amikor a Mackenzie-k a kápolnába mentek . . .

– Mi az, hogy kápolna?

– Kicsi templom. Hol is hagytam el? Tudom már . . . a kápolnánál. A kápolnában az arisztokraták lent ültek, a parasztok pedig fönt a karzaton, ami olyan magas, mint a padlás . . .

– Mint a szénapadlás?

– Ne vágj mindig közbe, Abbie, mert különben nem mondom tovább . . . Mama nem akarta elhagyni a családját, az O'Conne-eket és ezért nem ült a földszinten. Felment a családjához, a karzatra. Apa viszont nem hagyta egyedül anyát, ő is vele ment. A Mackenzie-k valósággal belebetegedtek szegényükbe. Azután Mackenzie nagyapa meghalt, és sok idővel később, amikor már Janet és James, meg Mary, meg Dennie, meg én is a

világon voltunk: meghalt Isabelle Anders-Mackenzie nagymama is...

– Gyönyörű neve volt. Nagyon...

– Látod, megint közbeszólsz. Most már igazán nem mondom tovább.

– Kérlek, Belle! Egy szót se szólok többé!

– Amikor a nagymama meghalt, apa egyszer vitorlás hajón átment Amerikába, csak úgy szórakozásból és olyan soká maradt, hogy azt hitték, már vissza se jön. Mama sokat sírt. Apa még mielőtt elutazott volna, aláírt valamit egy embernek...

– Mit írt alá? Jaj, szót sem szóltam, csak folytasd, Belle!

– És minden pénzét elveszítette. Emberek jöttek és lepecsételték mindent, mialatt apa távol volt, és azt mondták, hogy árverezni fognak.

– Mi az, hogy árverezni? Ne haragudj, megint megfeledeztem magamról... Mondd tovább, Belle!

– Tizenöt hátszló volt az istállónkban, de mamának egyikhez se volt szabad többé hozzányúlni és Jamesszel meg Janettel huszonhét kilométert kellett gyalogolnia, hogy a szüleinél elrejtessen egyet-mást. Egy kis ládikába zárta azt, amit meg tudott menteni. A láda most is megvan, odaát van a másik szekéren és én tudom is, hogy mi van benne, mert láttam. Egy nagy, fehér selyemkendő, rózsaszín rózsákkal, és egy drágakövekkel kirakott legyező... meg egy lila köves mellű és egy gyöngysor. Négyen vagyunk lányok, mind a négyünknek jut valami. Mama azt mondta, mindnyájan kapunk belőle. Én már tudom, hogy mit kívánok... A selyemkendőt! Egyszer fölpróbáltam, mikor mama elment hazulról és nagyon hasonlítottam benne Isabelle Anders-Mackenzie nagymama arcképéhez, amelyik ott függött a nagy hallban, a lépcső korlátja fölött. Tudod, Abbie, azt sohase mondtam, hogy nagymama nem volt szép...

– Nekem melyiket adja mama?

– Nem tudom. Majd csak az esküvőnk napján fogjuk megkapni. Janet persze nem kapta meg az övét az esküvője napján, mert ő már férjhez ment idekint Blackhawk Countyban, de holnap, ha megérkezünk, mama mindjárt odaadja neki.

– Beszélj tovább... Elfelejtetted a történet végét.

– Ó, hiszen már úgyis tudod. Mikor apa megérkezett Liverpoolba, és ott meghallotta azt a pénzhistóriát és hogy mindenünket elveszítettük és hogy a holminkat elárverezték, nem is jött többé vissza Aberdeenbe, hanem elküldött mamáért meg értünk, és mindnyájan átkeltünk az óceánon. Én akkor hétéves voltam és nagyon jól emlékszem, hogy – ... és mikor New Yorkba értünk, akkor születél te.

Abbie megkönnyebbülten sóhajtott fel.

Valahányszor ezt a történetet hallgatta, egy darabig mindig attól tartott, hogy nem fog megszületni.

– Most mesélj, Isabelle, Anders-Mackenzie nagymama arcképéről, amelyik ott függött a nagy hallban, a lépcsőfeljárat fölött.

A történetnek ezt a részét szerette Abbie a legjobban.

– Gyönyörű kép volt. Életnagyságú. És nehéz, aranyozott kerete volt. Nagyon jól emlékszem rá ... A képen még fiatal volt a nagymama és ...

– És szép – vágott közbe Abbie.

– És szép. Vörösbarna haja volt, mint neked. És valami ... valami kis asztalféle előtt állott és bársonyruhát viselt, lágy redőkben omló bársonyruhát ... és tollas kalapot tartott a kezében.

– Libegő fehér toll volt a kalapon ...

– Libegő fehér toll – bólintott rá Isabelle. – És szép keze volt nagymamának és hosszú, karcsú ujjai voltak ...

Abbie a ponyva nyílása elé tartotta a kezét, és a holdfényben közelebről szemügyre vette őket.

Az ő ujjai is hosszúak voltak és karcsúak és a végük felé elkeskenyedtek. Abbie meglegegedetten sóhajtott fel, és visszadugta kezét a paplan alá.

– És senki se tudja, hogy mi történt a képpel?

Ez félig megállapítás volt, félig kérdés, mintha azt remélné Abbie, hogy Isabelle-nek egy szép napon mégis eszébe jut hirtelen, hogy mi történt a festménnyel.

– Senki. Elkelt az árverésen. Nem tudom, ki vette meg.

Abbie megint sóhajtott, de ezúttal nem meglegegedetten. A sok szép holmi között, amit elárvereztek, minden egyébbről könnyebben le tudott mondani, mint a képről. Gyerekszívének

jobban fájt, hogy a kép idegen kézbe ment át, mint bármi más. Ékszer, bútor, pénz: az ő szemében élettelen tárgyak voltak, a hűsből és vérből való asszony képmása mellett. Azt a képet meg kellett volna menteni. Az ő nagyanyjuk volt az, aki ott állt a nehéz aranykeretben, lágyan omló sötét bársonyruhában, lebegő fehér tollal kalapján s elkeskenyedő hosszú, karcsú ujjával.

– Szeretném, ha itt lenne velünk az a kép, Belle. És majd egyszer, Blackhawk Countyban, ha már gazdagok leszünk, építhetnénk egy nagy házat, széles lépcsővel és a képet oda akasztatnánk a hallba és mindenki, aki eljönne hozzánk . . .

– Abbie! Belle! – hallatszott egyszerre a másik székerről. – Tudtam, hogy ti fecsegtok még mindig! Aludjatok! Holnap nagyon korán kell indulnunk. Napkeltekor.

Abbie összerázkódott.

Anyja hangja az álom világából visszarántotta a prózai valóságba. Nehéz volt elképzelni, hogy ez a jelentéktelen, kövér asszony valaha bájos fiatal leány volt, aki rózsát szakított egy előkelő fiatalembernek.

De hát mama most már majdnem öregasszony volt. Harminchét éves!

Abbie a ponyva nyílása felé fordult és kinézett az éjszakába.

A hold sárgásfehéren emelkedett a fák sötét koronája fölé.

Ezer csillag sápadt el láttára.

Valahol kísértetiesen huhogott egy bagoly.

A tábortűz felől égett rőzse szagát hozta a szél.

Egy farkas olyan fájdalmasan üvöltött a távolban, hogy James felkelt és előkészítette a másik puskáját is.

Az erdőben egy pillanatig sem volt teljes a csend.

Furcsa, hogy ez mennyire fájt Abbie-nek. Az éjszaka illatát, a hold ezüsfényét, a hűvös harmatot, az éji szellő susogását – valahol a torkában érezte és minden fájt. Az is szomorú volt, hogy ez az éjszaka nem jön el többé. A szél elfújja. Az ember nem állíthatja meg a szeleket és nem állíthatja meg az időt.

Eljön a holnap éjszaka és a hold éppen így fog lenézni a földre, a fákra és a fűre, a keréknyomokra és a kialudt tábortűzre. És ő, Abbie, nem lesz itt többé. A kisleány szívét összeszorította valami névtelen fájdalom. Könnybe borult a szeme. Vala-

hányszor ezt a történetet elmondták neki, mindig elszomrodott.

Isabelle Anders-Mackenzie – mondta magában újra meg újra, mintha dalt dúdolna, vagy verset szavalna. Olyan leszek, mint ő – gondolta. – A hajam meg a kezem úgyis olyan, mint az övé. Szép leszek és csodálatos dolgokat fogok véghezvinni... Énekelni fogok egy nagy hangversenyteremben és aranykeretes képeket fogok festeni és könyvet fogok írni.

Abbie azonban gondolkozott, hogyan lehet könyvet írni.

A másik ekhós szekéren, az egyik fiókban könyvek is voltak. Egy hosszúnevű ember írta némelyiket. Valami S-h-a-k-e-s-p-, Apa könyvei voltak. Mama egyiket se olvasta. Mama nem olvasott mást, csak a Bibliát. Még az is nehéz volt neki. Némelyik verset sokszor el kellett olvasnia újra...

Igen, Abbie az apjához fog hasonlítani, meg Isabelle Anders-Mackenzie nagymamához, nem a mama rokonaihoz, akik egy kis parasztházban laktak a domboldalban és sötét kendővel kötötték be a fejüket... Abbie gazdag lesz és szép. Bársonyruhája lesz s hosszú, lebegő toll a kalapján.

Abbie Mackenzie elaludt.

Kicsi Abbie Mackenzie-nek kétféle vér folyt az ereibe. Teste az O'Connerek izmos teste volt, karcsú keze pedig a Mackenzie-ké. Örökölte az O'Connerek erejét és a Mackenzie-k finomságát. Mind a kettőre szüksége lesz majd: a parasztok fizikai és az előkelőek szellemi képességeire. Az írek meleg szívére és a skótok kemény kitartására.

Igen, Anders-Mackenzie-nek minderre szüksége lesz életének nyolcvan esztendeje alatt: bátorságra és szeretetre. Dalra, mely az ajkán fakad és lámpásra, amelyet az élet útjára ad kezünkbe az Úr.

MÁSODIK FEJEZET

Arra ébredt fel, hogy a nap besüt a ponyva hasadékán.

Tágra nyílt szemmel nézett ki a nyíláson.

Milyen más volt most a kép, mint éjszaka.

A gyermek oly elevenen élt éjszaka is, nappal is, hogy nem lehetett volna megmondani, a napnak melyik szakát élvezte jobban.

Az éjszaka holdsugárból és csillagfényből szövődött, éji szelőlökből és csipkés szélű felhőkből, előkelő urakból és bájos hölgyekből. A nappal azonban, főtt burgonyájával és sózott disznósültjével, Basillal és Maryvel, a Buck hátán való lovaglással s vadvirágszedéssel nem volt kevésbé kellemes az éjszakánál.

E percben a hétköznapi prózai világa vonzóbbnak tetszett, mint az éjszaka.

James föllesztette az éjszakai tüzet, és mama reggelit főzött.

Sült hús és pirított kenyér illata terjengett a levegőben.

A lovak meg az ökrök a közelben abrakoltak. A lovak hangosan ropogtatták a zabot, az ökrök lassan, megfontoltan csámcsogtak.

Maggie O'Conner-Mackenzie erős, tömzsi asszony volt. Termete középen összekötött liszteszákhoz hasonlított. Felsőtestét széles kendőbe csavarta, kövér álla alatt pedig egy másik, kisebb kendőt kötött csomóra.

A fejkendő alól kikandikáltak tömött, fekete hajtincsei. Arca kerek volt és sima, kövér és nyugodt. A hajdani regényhősnőre már csak sötét ír szeme emlékeztetett, amely olyan színű volt, mint a kékesfekete kilkee-i tó vize. A szeme emlékeztetett csak a regényhősnőre s a gödröcske az állán.

A háromhetes utazásnak ez volt az utolsó napja.

Hat évtizeddel később James Mackenzie ugyanezt az utat tette meg az unokájával, de visszafelé.

Reggeli után a kis karaván vidáman folytatta útját.

– Eloltottad a tüzet, Dennie?

– Kösd ezt a batyut Whitey nyergéhez, Belle!

A lovas kocsit az anya hajtotta, az ökörfogatot James. A fiú gyermekes hó-hó! kurjantása messzire hallatszott a tiszta levegőben. Buck rozsdaszínű volt, Boy foltos. Ritmikusan ingat-

ták hatalmas fejüket. Szarvuk rézgombjai csillogtak-villogtak a reggeli napfényben.

Belle az édesanyja mellett ült, de Abbie, Mary meg Dennie fáztak és inkább gyalog mentek a szekér mellett. Virágot szedtek útközben. Olykor hátul felkapaszkodtak a szekérre, és egy-két percig lóbálták a lábukat a levegőben.

Kilenc óra tájt sekély patakhoz értek. Az ökrök lassan, méltóságteljesen átgázoltak rajta. Azután Mackenzie mama belehajtotta a vízbe a maga szekerét is.

Az egyik ló megbotlott és nagyot rántott a kocsin. Recsegés, ropogás, ijedt kiabálás hallatszott. Az egyik liszteszsák kezdett lecsúszni, utána a többi. Nyolc liszteszsák csúszott bele lassan a vízbe, mint nyolc lusta, kövér öregember.

Maggie Mackenzie megpróbálta megnyugtatni a rémült lovakat és James is odaszaladt az ökrök mellől, hogy segítsen.

Ekkor valamelyikük izgatottan fölkiáltott:

– A párnák is!

És abban a pillanatban két hatalmas párna is levált a kocsi tetejéről, mintha a libák, amelyeknek tollával meg voltak töltve, hirtelen életre keltek volna.

Az anya kétségbeesetten tördelte a kezét. Nyolc zsák és két párna! Egész vagyoni!

Abbie, Dennie meg a kis Basil hangosan, izgatottan, nevetve szaladtak a part mentén a párnák után. James meg Belle pedig belegázoltak a vízbe és úgy próbálták a párnákat megmenteni. Ez már több volt, mint amit Mackenzie-né el tudott viselni.

– Ó, ó! – Jajgatott. – Ha egyszer odaérünk, soha többé egy tapodtat se mozdulok el hazulról.

Nem is mozdult el többé.

Sok évvel később ott halt meg, alig kétszáz lépésnyire attól a helytől, ahol először lépett ki az ekhós szekérből.

Amikor az utolsó zsákot is kihúzták a vízből, az egész család körülállta Jamest, hogy lássa: mennyire ázott át a liszt. A nedves liszt, nagy megkönnyebbülésükre, csak vékony, pépszerű réteget alkotott, s a napon néhány perc alatt megszáradt. Ez a forró, megkeményedett réteg most legalább meg fogja védeni azt, ami alatta van.

A késedelem ellenére korán délután megérkeztek a telepre, mely a Cedar folyó mentén épült.

Tom Graves cölöpkunyhója mellett álltak meg. Tom Graves volt Janet nővérének férje.

Janet a kocsizörgésre kiszaladt elébük. Háromhetes pólyás babát szorongatott a karjában. A baba többé-kevésbé meglepte a családtagokat, mert amikor útnak indultak, még nem volt a világon.

Maggie O'Conner-Mackenzie gügyögve becézgette első unokáját.

– Nagyobb is lehetne – mondta. – Nem volt semmi baj, Janet? Jól viseli magát? Volt melletted orvos, vagy legalább egy szomszédasszony?

Janet minden kérdésre felelt, de az anyja nem is hallgatott rá, egyre tovább kérdezett. Igen, itt volt a doktor – Matthews doktor a városból. Mert Cedar Falls egészen nagy város már. Van fűrészmalma, szállodája, boltja, tizenkét cölöpháza és néhány deszkaháza is. Az iskola tornyában pedig ott lóg az állam egyetlen harangja.

Fizetség fejében Tom egy rakomány fát hordott be a doktor dolgozószobájába. A doktornak kétemeletes háza volt a városban. A ház részben cölöpökből, részben deszkákból épült.

Miközben beszélgettek, az ökrök nyugtalanul fel-felhorkantak. Frissen vágott forgács szaga terjengett a levegőben.

Az erdők a ház mögött, a nap rövid arany nyilain túl sűrűeknek és áthatolhatatlanoknak látszottak.

A fák közül, vállán a fejszével, a küzdelem jelvényével, Tom Graves lépett ki.

– Itt az édesanyám, Tom és ez itt Belle, ez meg Mary. Ez a fiú James, ez Dennie és itt van a kis Basil is. Ott az a vörösbarna hajú: Abbie. Róla csaknem megfeledkeztünk.

Annyi mondanivalójuk volt. És mindent egyszerre akartak elmondani.

– A lakásokot már rendben van, mama. Azelőtt birkaól volt. Deal nagyapaék birkaolja. Dealék ugyanis három évig itt laktak, de aztán beljebb költöztek a préribe, egy szép nagy házba. Amíg a házatok elkészül, itt lakhattok. Kitararítottuk szépen és a bejárat elé vastag pokrócot akasztottunk. Ha nagyon fúj a szél, hozzánk is bejöhetnek.

És Maggie O'Conner-Mackenzie-nek, aki fiatalasszony korában az aberdeeni nagy házban lakott és a skót kastélyban, most egy birkaólból kellett nyugalomra hajtania a fejét.

Mindenki igyekezett segíteni nekik.

A szekerekről leszedték a diófaágakat, meg az ágyneműt és a mennyezeteket. Behordták az otromba nehéz puskákat, a lőportartó szarvakat, meg a kényelmetlen kis székeket.

Maggie Mackenzie leszedte a vasalót, amelybe kis vasajton keresztül izzó faszenet lehetett tenni, és fölakasztotta a vaslámpást, amelynek oldalán úgy lógott ki a háziszóttos lámpabél, mint egy igazi nyelv valami szájból.

Ha előre láthatta volna, hogy két unokája: Mrs. Harrison Scannell Rhodes és Mrs. Frederick Hamilton-Baker, egy fél-századdal később, udvariasan, de igen erélyes vitát fognak folytatni arról, hogy melyiküké legyen a régi vaslámpa, ha ezt előre láthatta volna, Mrs. Mackenzie kövér csípői ugyancsak rengtek volna a nevetéstől.

Mindent leraktak már a kocsikról, csak egy darab volt még hátra.

Abbie ott állt a gyepen, a rozoga birkaól előtt és várt. Bokáig érő, keményített ruhájában, amint lábujjhegyre ágaskodott, kontyba tűzött vörösbarba hajával, maga volt a megtestesült várakozás. Márványba lehetett volna faragni.

– Hadd vigyem én! Hadd vigyem én! – kiáltotta, amikor anyja kiemelte az ülés alól a borjúbőrrel bevont kis lábát.

– Ha vigyázol rá, nem bánom.

Hogyne vigyázott volna rá Abbie! Forrón magához öle'te kincsét és gyöngéden megsimogatta a körömmel belevéssett M. OC. betűket.

A ládában egy másik élet emlékei szunnyadtak. Egy elsüllyedt világé, amely egészen, egészen más volt, mint az ő mostani világuk. S egy eljövendő élet szimbólumai pihentek a ládika mélyén. Nemcsak a múltat képviselték ezek az emlékek, hanem a jövőt is. Azt az életet, amelyet Abbie, majd egyszer, élni fog.

Abbie letérdelt a földszagú, piszkos padlóra és gyöngéden betolta a szekrénykét a legsötétebb sarokba, mélyen az édesanyja ágya alá. Szeretettel, vágyakozón nézett utána.

Néhány pillanatig látta magát a jövőben. Vörösarna haja festői fűrtökben, vállán fehér selyemkendő, nagy rózsaszínű rózsákkal négy sarkában, s mellén levendulaszínű kövekkel kirakott mellű. Nyakán gyöngysor és hosszú, kacsú, fehér ujjával ékköves legyezőt himbál. Halk muzsika szól. Abbie magas emelvényen áll és énekel. Szép hölgyek és udvarias férfiak tapsolnak neki lelkesen. Egyik-másik fel is áll. Abbie lemosolyog rájuk és ékköves legyezőjével int nekik . . .

– Abbie! Abbie! Hol vagy?

A tapsorkán hirtelen elül. Abbie visszazuhan a hétköznapi életbe. Hívják.

– Abbie!

Rémült hangokat hall. Kimászik az ágy alól.

– Abbie! Abbie!

Dennie és Mary szaladnak feléje. Arcuk halálsápadt a rémülettől.

– Jönnek az indiánok! Egy lovas ember azt mondja, hogy indiánok jönnek lefelé a folyón!

Abbie visszamászik az ágy alá, és karjába szorítja a borjúbőr fedeles ládát.

Nem, nem, nem adja oda a vad, pogány indiánoknak az egyetlen kézzelfogható szálát, amely őt Isabelle nagymamához, a vörösarna hajú, fehér kezű, előkelő, legyezős dámához fűzi.

HARMADIK FEJEZET

A nagy ijedtségből, zavarból és futkosásból Abbie csak annyit értett, hogy vissza kell ülniök a szekerekre és meg kell keresniök Deal nagyapát, akárhol van is.

Amit tudtak, azt hamarjában fölhajigálták a szekerekre. Janet egy jókora cipőt, meg kalácsot és diót is belecsavart egy háziszöttes abroszba.

Abbie magához szorította a borjúbőr fedeles ládát.

A kis karaván nehézkesen indult útnak a folyó mentén.

Keresztülhajtottak a sötét erdőn, ahol ki tudja, hány fa mögül leleselkedett rájuk egy-egy vérszomjas indián. Szívük a

félelemtől a torkukban dobogott, s minden idegszáluk megfeszült.

Olyan volt az, amikor a hűvös erdei útról hirtelen kiérték a forró, lapos prérre, mint amikor az ember a hidegről váratlanul egy világos, fűtött szobába nyit be.

Végül egy fából épült nagy házhoz érkeztek, amely a Tom Graves egyszobás kunyhója után valósággal palotának tűnt fel.

A szalmafedeles kocsiszín előtt több ló- és ökörfogat várakozott. Más családok is ide menekültek és most riadt arccal hordták be a házba füstölt sonkájukat, kenyérüket és értéktárgyaikat.

A nagy ház hátsó bejárata előtt Abbie, aki még mindig karjában szorongatta a kincsesládát, egyszerre megállott.

Néhány lépésnyire tőle egy tizenkét-tizenhárom éves kisfiú remegő őzike fejét simogatta.

Szigorú arcú, fekete ruhás, kicsi asszony zsémbelt vele.

– Nem engedem, Wille – mondta. – Éppen elég bajunk van az idegenekkel. Mindent idehordanak a mi nyakunkra.

– De anyám... – könyörgött a gyermek. – Majd én gondját viselem. Fölviszem a szénapadlásra.

– Nem engedem, Willie.

A házból hatalmas termetű férfi lépett ki. Csak egy karja volt. Bal kabátujja oda volt tűzve a kabátjához. Göndör és fekete volt a haja és göndör a szakála is, ami marcona kifejezésűvé tette az arcát. De a szeme kék volt és szelíd: nyugodt, mint a befagyott tó vize, csak nem olyan hideg.

A férfi gyöngéden rátette a kezét a kisfiú sötét fejére, és nyugodtan így szólt:

– Ereszd el, fiacskám. Az őzike magára is tud vigyázni. És a szabadság minden dédelgetésnél többet ér neki.

A fiúcska szó nélkül elvágta a zsineget, amellyel az őzikét odakötötte a fához.

Bent, a nagy házban, ahol úgy látszott, minden a feje tetején áll, Abbie megkereste később a kisfiút.

– Gondolod, hogy visszakapod valaha? – kérdezte félénken.

– Mit?

– Az őzikét.

– Soha...

A fiúcska félrefordította a fejét.

Abbie-nek majd megszakadt a szíve érte.

Megint ez a szó: *soha*.

A legszomorúbb szó a világon. Abbie-nek a torka is égett ettől a szótól.

Willie Deal soha nem fogja visszakapni az özikét.

– Én találtam ... én neveltem föl ... magam ... – mondta fojtott hangon a kisfiú.

Abbie gyöngéden megérintette a karját.

– Sajnálalak – mondta, s a hangjában részvét zengett.

A kisfiú felkapta szép, sötét fejét.

– Mindegy – mondta hirtelen. – Mit törődöm veled!

De Abbie tudta, hogy nagyon is törődik vele.

Gideon Deal meg a felesége még negyvenévesek sem voltak s legkisebbik leányuk, Regina, még csak kilencéves volt, de nagyobb gyermekeik már unokákkal ajándékozták meg őket. Hogy Gideont és a feleségét a többi, fiatalabb Dealektől megkülönböztessék, már korán nagyapónak és nagyanyónak szólították őket.

Deal nagyapa farmer volt és fuvaros. Két felnőtt fia a földet művelte, ő maga pedig a hatókrös szekeret hajtotta, a hosszú úton Dubuque-ig és vissza.

Elméssége messze földön híres volt. Hogy Deal nagyapó humorát kellőképpen értékelni tudja az ember, ahhoz Deal nagymamát is ismerni kellett. Az erélyes, szigorú, merev, kedélytelen kicsi asszony minden tréfa fölött könnyörtelenül palcát tört.

Deal nagyapa viszont barátságos volt, könnyed és kedves. Sohasem nevetett hangosan, de szép kék szeme gondtalanul, derűsen ragyogott bele a világba.

Deal nagymama örökösen a ház körül sürgött-forgott, szidta nagyapát, szidta a gyerekeket, az időt, a vetést; mindent, ami bagolyszeme elé került.

Most azonban nem házsártoskodott a nagymama, és nagyapának sem volt tréfás kedve.

A fenyegető veszedelem mindkettőjük szívét aggodalommal töltötte el.

Az indiánláadás hírére a környékbeli családok legnagyobb része a Deal-házba menekült, amely a legnagyobb s legerősebb ház volt a vidéken.

A férfiak már eltorlaszolták az ajtókat, s puskákkal fölfegyverkezve lesben álltak az ablakok mellett.

Egy asszony hisztérikusan zokogott. Egy másik a rémülettől szinte esztét vesztette; könyörgött, hogy engedjék ki a levegőre, mert különben megfullad.

Egész éjszaka visszafojtott lélegzettel lesték, hogy mit tartogat számukra a sors.

Reggel lovas ember érkezett.

Egy kisleány ült mögötte a nyeregben, aki egyidős lehetett Willie-vel.

Doktor Matthews volt a lovas, és azt újságolta, hogy az ellenséges indiánok csapata észak felé vonult.

Mindenki azonnal indulni akart hazafelé. A zavar és sietség a tetőpontra hágott.

Deal nagyapa azt indítványozta, hogy akik a legmesszebb laknak, maradjanak még egy napig náluk.

Abbie hallotta, amint Deal nagymama viszont magában csöndesen szidta a férje „túlzásba vitt” vendégszeretétét.

A kisleány, akit Matthews doktor magával hozott, a doktor fia volt. Ednek hívták. Egész éven át intézetben tanult. Szép, fekete ruhát viselt, fehér gallért és kis kerek kalapot.

Ed Matthews végigmérte Willie Deal háziszőttesből varrt ruháját. Willie Deal pedig végigmérte a philadelphiai internátus növendékét.

Kölcsönösen megvetették egymást.

A nagy ijedtség semmivé foszlott.

Az indiánveszedelem elvonult.

Az ekhós szekerek visszafelé döcögtek a prérin meg a nyirkos, sötét erdei úton keresztül.

Mackenzie-ék egész nyáron át a birkaóiban laktak, mialatt James és Tom Graves felépítették a házukat. Dennie segített nekik. A kunyhó belsejét zsenge gallyakkal bélelték ki, a réseket pedig sárral tömték be.

Abbie egész nyáron át boldogan járt ki-be a birkaól ajtaján, melyet, függöny gyanánt, rongyból varrt takaró védett.

Annyiféle kellemes szórakozás kínálkozott a számára, hogy alig jutott ideje mindegyikre.

Az erdő mélyén vadvirágok nyíltak és magas páfrányok, amelyek hosszú, lebegő struccollakhoz hasonlítottak. Abbie olykor leszakított egy-egy hosszú, karcsú szárú páfrányt, és rátűzte egy nagy vadszőlőlevélre, mintha kalapdisz lenne. Azután anyja sötét színű kendőjét fejletlen kis testére csavarta és elképzelte, hogy most ő Isabelle Anders-Mackenzie.

Az erdő szélén, egy tölgyfa odvában, egész raktára volt babaedényekből. James faragta neki az edényeket, dióhéjból. A csészékre még fület is ragasztott.

És gyermeke is volt Abbie-nek, akire gondot kellett volna viselnie. Hosszúkás formájú, a végén kigömbölyödő kődarabból volt a gyermek. Abbie felöltöztette Basil kinőtt ruháiba és kötött sapkát húzott a fejére. Amikor a melléhez szorította, úgy érezte, hogy igazi, élő gyermeket szorongat a karjában. Olykor, ha dajkálgatta, a szíve valóságos anyai szeretettel dobogott érte.

De néha nem is volt szükség a kőbabára, mert Janet igazi kisleányát is szabad volt ringatnia. Janet kisleánya rendesen fából faragott alacsony bölcsőben pihent, amelyet be lehetett tolni az ágy alá.

Egy délután Tom Graveshez Willie Deal jött el látogatóba az apjával.

Willie emlékezett Abbie-re és virágot hozott neki agyagcserépben, melyet ő maga formált. Csipkés szélű, páfrányszerű, zöld növény volt a cserépben, apró, kerek, bíborvörös bogyókkal.

– Mik ezek? – kérdezte Abbie.

– Ezek szeretet-almák – felelte Willie. – De nehogy eszedbe jusson megkóstolni! Mérgesek.

Abbie megígérte, hogy soha, de soha hozzá nem nyúl a bogyókhoz.

Hogyan is tudhattak volna valamit Willie Deal és Abbie Mackenzie az ötvenes években a paradicsom vitamintartalmáról?

Egyszer Janet kislánya rosszul lett. Senki se tudta, mi baja. Maggie O'Conner-Mackenzie fodorientateával és fokaolajjal

gyógyította. Deal nagymama azt üzenté Tom Gravesszel, hogy herbateát adjanak neki és borogatást tegyenek a torkára.

Mikor ettől sem lett jobban, Janet sápadtan és az aggodalomtól remegően azt mondta, hogy talán el kellene küldeni Matthews doktorért.

Abbie határtalanul megijedt, amikor ezt hallotta, mert tudta, hogy orvost csak halálos veszedelemben szokás hívni.

Tom rögtön lóra kapott.

Janet azt mondta Abbie-nek: tartsa a babát, míg ő vizet melegít a konyhában. Mackenzie mama pedig hazaszaladt, meleg borogatóruháért.

És akkor Abbie egyszerre, rémülten kiabálni kezdett:

– Janet! ... Mama! ... Gyorsan! ... Gyorsan!

Janet egy szempillantás alatt ott termett, mint dühös vad, amely a kicsinyét félti.

Abbie a sírástól alig tudott beszélni.

– Így tartottam ... ilyen erősen ... és egyszerre fölemelte mind a két karját ... és egészen megkékölt ... Mit csinálhattam volna vele?

Doktor Matthews megérkezett.

Azt mondta: igen, a baba meghalt.

Janet örvengött fájdalomában. Az ágy szélén ülve, karján himbálta a gyermek kihűlt testét és nem engedte, hogy elvégyék tőle.

Rachel minden szenvedő anyában újra föltámad.

Odaát, a birkaólban, Abbie hangosan zokogva vetette le magát az ágyra.

Egyszerre felült:

– Gyűlölöm az Istent! – mondta.

Maggie Mackenzie rémülten csitította.

Azt mondta, hogy ilyen szörnyűséget még gondolni sem szabad.

– De mikor az Isten teremtette a halált! És én gyűlölöm a halált. Gyűlölöm!

– Szegény kicsikém ... – mondta később Maggie Mackenzie a másik leányának. – Érzékeny és jószívú, mint minden Mackenzie. De ami a hitet illeti ... és a szívét – azt az én családomtól örökölte.

NEGYEDIK FEJEZET

Tizenegy éves korában Abbie-nek már dolgoznia kellett. Az élet már nemcsak játékból állott.

Egyik feladata az volt, hogy a belet behúzza a gyertyaöntő-formába. Az ő karcsú ujjai ügyesebbek voltak, mint az anyja rövid, vastag ujjai.

Abbie mindig izgatottan leste, amikor az édesanyja kivette a formából a megkeményedett gyertyákat. Nézte, amint forró vízbe mártja a formákat, hogy a kemény zsírréteg megolvadjon. Aztán könnyögni kezdett:

– Engedd, hogy én! . . . Engedd, anyukám!

Maggie Mackenzie olykor megengedte, hogy a formából ő vegye ki óvatosan a fényes, krémszínű gyertyákat.

Száz más dolga is akadt Abbie-nek.

Ő hajtotta a vályúhoz a teheneket. Ő keresgélte össze a tojásokat. És mindennap elment az iskolába.

De még a munka is multság volt neki. Mikor a gyertyabelet behúzta a formába, azt képzelte, hogy gyöngyöt fűz. S a hosszú út az iskoláig rövidnek tűnt fel számára, ha bámuló embereket vélt látni a bokrok mögött, bámuló embereket, akik áhítattal suttogták, hogy: „Itt jön Abbie Mackenzie, a híres énekesnő.”

Mert Abbie útközben, a dombtól a tisztásig mindig énekelt.

Boldogan hajlongott az odaképzelt nézők felé. Fölvetette fejét és szabad folyást engedett érzelmeinek. Egynek érezte magát a természettel és a Teremtővel, és kimondhatatlan vágy fogta el azok után a dolgok után, amelyeket nem tudott vagy nem értett.

A fából épült iskola a folyó mentén, egy tisztáson állt. Mogyoróbokor nőtt az ablakai alatt, vadszőlő kúszott föl falaira és diófák lombja borult föléje.

Bent, a falak mentén festetlen deszkalapok helyettesítették az asztalokat, s a szoba közepén három hosszú padon ültek a tanulók. A tanítás alatt hátat fordítottak a tanítónak. Csak akkor fordultak feléje, amikor felelésre került a sor.

Abbie ilyenkor mindig vigyázva mászott keresztül a padon, és illedelmesen szorította le ruháját és három alsószoknyáját.

De Regina Deal úgy vetette magát keresztül a padon, mint a forgósél, és azt se bánta, ha szoknyái közben a nyakába repülnek.

A kabátok és főkötők szögeken lógtak azon a falon, amelynek mentén nem álltak asztalok. A szivacstálat egy padon helyezték el, az ajtó közelében. Ez a sarok mindig vízben úszott, kivéve télen, mikor a szivacs belefagyott a tálba.

A kályha a szoba közepén állt, és a gyerekek vagy megsülhettek, vagy megfagyhattak, aszerint, hogy a kályha közelében ültek-e vagy a kályhától távol.

Olykor az elemózsiás zacskó tartalma is megfagyott. Mielőtt elfogyaszthatták volna, föl kellett olvasztani.

Ősszel a mókusok bemerészkedtek a nyitott ablakon, és fölcsipegették a morzsákat.

Tavasszal, mikor a jávorfa leveit eresztett, mindenki segített a kis cukorműhelyben. Regina és Louise Deal megmutatták Abbie-nek és Mary Mackenzie-nek hogy hogan lehet cukortojást készíteni. A keskenyebb végén egy pici darabon óvatosan lehámozták a tojás héját, beleöntötték a jávorfa nedvét, és amikor az megkeményedett, leszedték a tojás héját.

Azon az őszen, amikor Abbie tizenegy éves lett, a telep északi részének fiatalsága teljes számmal hivatalos volt Mackenzie-ékhez.

Máris érezhető volt a társadalmi különbség az északi vagy falusi és a déli vagy városi rész lakossága között.

A társaságot Belle tiszteletére hívták egybe. Akkor már Belle is jegyben járt. A rózsabokrot – azt a bizonyos rózsabokrot – elültette ugyan a kunyhó mellett, de a csirkék megcsipkedték a leveleit, a disznók alája túrtak, és az az előkelő ifjú, akiről Belle álmodozott, nem jött el. Egy fiatal farmer jött helyette, aki Tom Gravesék mellett bérelt földet.

A fiatalok ekhós szekereken érkeztek. Holdtölte volt. A szobából kirakták a bútorokat, hogy több legyen a hely. A polcon gyertyákat helyeztek el. Énekeltek és táncoltak.

Mikor a mulatság a tetőpontjára hágott, lovas állt meg az ajtó előtt és bekiáltott:

– Halló!

A fiatalok kisereglettek az ajtó elé.

Ed Matthews volt a lovas. Egy őz tetemét húzta kötélen maga után.

Ed ekkor már tizenhat éves volt. Városias vadászuhanát viselt, bőrkabátot, sastollas sapkát és hosszú csizmát.

Mindenki az őzet nézte.

Abbie először a kötelet látta meg, melyet a nyakára szorítottak.

Fölpillantott és tekintete találkozott Will Deal sötét, villámló tekintetével.

A fiatalok mind a kötérlől beszéltek. Will Deal nem szólt semmit. Abbie érezte, hogy Will nem akar beszélni, és ezért ő se szólt semmit.

Mackenzie Regina, Louise és Mary mind hívták Edet, hogy jöjjön be. Ed tehát bement és csakhamar középpontja lett a társaságnak. De a hangulat valahogy nyomott lett. Ed Matthews, az ő városias vadászuhanájával, ránehezedett a társaságra.

Mikor a lovakat befogták s a fiatalság elbúcsúzott, Abbie megérintette Will Deal karját.

– A te őzikéd volt?

– Azt hiszem.

– Úgy sajnálom, hogy éppen ő lőtte agyon – mondta Abbie.

Will arca elborult:

– Ugyan! Baj is az! Szót sem érdemel.

De Abbie tudta, hogy nem úgy van. Tudta, hogy Will szíve is fáj az őzikéért.

Két évvel később Deal nagyapát beválasztották a városi tanácsba.

Will Deal ekkor tizennyolc éves volt és az őszi hónapok alatt, amíg apja távol volt, ő intézte a fuvarozást, később pedig, amikor a fuvarozást a bátyja vette át, ő gazdálkodott.

Egyszer, amikor Abbie arra ment, Will abbahagyta a szánást, és azt mondta Abbie-nek, hogy szeretné megmutatni neki az apja levelét.

A levél így kezdődött: *Kedves barátom* és így végződött: *szerető apád*.

Azt írta benne Gideon Deal, hogy az ellátása a városban nagyon sokba kerül, három dollárba is belekerül hetenkint, hogy

a nővére, Harriet, ott hagyta a színpadot és hogy az idén, tavasszal, ismét népvándorlás fogja elárasztani az aranymezőket.

Abbie nagyon büszke volt rá, hogy egy felnőtt fiatalember felolvassa a leveleit neki, a tizenhárom éves kisleánynak.

Néhány héttel később Deal nagyapának egy régi barátját megválasztották az Egyesült Államok elnökéül. Abraham Lincolnnak hívták az új elnököt.

Egész nyáron át politikai viták folytak: a rabszolgaságról meg a választásokról. Az emberek megállították kocsijukat a folyó mentén, és annyit beszéltek, hogy a lovak már toporzékolnak türelmetlenségükben.

Deal nagymama egész nyáron át veszekedett. Egyszer azt mondta, hogy annyszor kellett megmelegíteni az ebédet nagyapának, aki odaát felejtkezett a boltban vagy az iskolában, hogy ő, nagyanyó elhatározta, hogy nem főz többé.

Télre még inkább nekitüzesedtek a viták. Abbie bár nem értette, miről van szó, tudta, hogy válságos időket élnek. De Deal nagyapa azt mondta, hogy ha Lincoln márciusban elfoglalja az elnöki széket, akkor nem lesz többé semmi baj, és ettől Abbie is megnyugodott.

Deal nagyapa most ráért vitatkozni, mert régi mesterségét, a dubuque-i fuvarozást elvették tőle. A dubuque-i és sioux-i fogalmat lassan, de biztosan nyugat felé kezdték irányítani.

Abraham Lincoln márciusban elfoglalta ugyan az elnöki széket, de a bajok azért nem múltak el.

Huszonhét nappal később keresztülvágtatott a Deal-farmon az első vasparipa. Dubuque-ből igyekezett Cedartown felé.

Abbie ekkor már betöltötte a tizennegyedik évét.

Egy áprilisi délutánon, mikor a fák tövében még hófoltok fehérlettek és a folyó vize megdagadt, Abbie anemonát és ibolyát szedett az erdőben.

Mikor egy selymeszöld tisztásra ért ki, elfogta a vágy, hogy énekeljen.

A mókusok talán azt hitték, hogy ő csak egy egyszerű zöldruhás kisleány, aki vörösbarna haját kontyba tűzte a tarkóján. De a mókusok bizonyára nem látták jól. Mert Abbie tudta, hogy ő sötét színű, uszályos bársonyruhát visel, a ruha lágy redőkben omlik alá és gyöngysor csillog a nyakán és a kezében

hosszú strucc tollal díszített kalapot tart hanyagul, elkeskenyedő karcsú ujjával.

Mikor fölért a dombtetőre, Abbie hátrafordult. Fehér arcok tengere bámult fel reá. A felületes néző persze vadvirágnak nézhetette ezeket az arcokat. Pedig a hangversenyterem közönsége zajosan tapsolt, mikor ő fellépett a dobogóra. Sokan fel is álltak. A felületes néző persze azt gondolhatta, hogy csak a virágok hajlongtak a szélben.

Abbie meghajolt, mosolygott és várta a bevezető ütemeket.

A gyöngysorát igazgatta és rámosolygott a zongorakísérőjére. Egyszerre eszébe jutott, hogy azt, aki őt zongorán kíséri, ő taníttatta. Szegényke árvalány és zenei tehetségére Abbie lett figyelmes. Attól, hogy ez az eszébe jutott, egyszerre könnyűnek, boldognak érezte a szívét. Fölvetette a fejét és énekelni kezdett:

*A vár szépséges asszonya,
Szőke volt és vidám
Bolondult minden férfi
A szép asszony után.*

A dal az Ezeregyéjszaka bűvös világába varázsolta Abbie-t. Úgy tetszett neki, mintha valami csodálatos kincseskamra ajtaja nyílt volna meg előtte. Édes, fűszeres illattal telt meg a levegő.

*Százan kérték meg a kezét,
Sok volt a kincse, birtoka . . .*

Abbie hangja elmondhatatlanul lágyan, édesen csengett.

*Hetedhét országnak parancsolt
A vár szépséges asszonya.*

Abbie szívét majd szétvetette a túláradó szeretet. Szerette volna magához ölelni a fákat, a mennyboltot, a dalt.

*Oly szép volt és hatalmas
És ifjú és vidám . . .*

Mikor a dal elhalt és Abbie meghajolt a láthatatlan közönség előtt, egyszerre Mary síró hangja ütötte meg a fülét:

– Abbie! Hol vagy, Abbie?!

Már jött is fölfelé Mary az erdei úton. Hullottak a könnyei.

– Abbie – tördelte a kezét –, éppen most kaptuk a hírt Du-buque-ből, hogy Fort Suntert bombázzák.

Abbie megragadta a nénje vállát.

– Mit . . mit jelent ez, Mary?

– Azt jelenti . . . – Mary hangja rekedt suttogássá halkult –, Deal nagyapa azt mondja . . azt jelenti, hogy háború lesz.

ÖTÖDIK FEJEZET

Deal nagyapának igaza volt.

James vonult be elsőnek és Belle ifjú férje.

Abbie azt hitte, nem éli túl a búcsúzást.

Mintha egy dühös szélroham kapta volna fel, odacsapta volna valahová és ő nem tudna védekezni

Ott állt az anyja szobájában, a régi óra előtt és nézte az óra mutatóit.

Ó, állj meg, Idő, csak egy-két percre állj meg, amíg egy kicsit megértjük, hogy mi a háború!

De a szél fújt, az óra mutatói tovább rohantak és James meg Belle férje elmentek a háborúba. S velük együtt a szomszéd fiúk közül nagyon sokan.

És 1862-ben, amikor Lincoln elnök önkéntes katonákat kért, Dennie is elment, pedig csak tizenkilenc éves volt. Vagy százan mentek vele Cedartownból.

Abbie megint átszenvedte a búcsúzás gyötrelmeit. Gyűlölte a háborút.

Később megtanulta, hogy van valami, ami még rosszabb, mint háborúba menni. Nem menni háborúba! Ezt Will Deal mondta neki.

Huszonegy évesnek, épnek, egészségesnek lenni, látni, hogy a többiek mennek és otthon maradni!

Will rettenetesen szégyenkezett, és nagyon nyomorultnak érezte magát.

De az apjának csak egy karja volt és ráadásul az öreg a tanácsban dolgozott, minek következtében odahaza nem volt férfi. Regináról, Louise-ról, meg az édesanyjáról Willnek kellett gondoskodnia. Will nem mehetett a háborúba.

Különös volt, hogy az egész telepen a tizenhat éves Abbie Mackenzie volt az egyetlen, akivel Will Deal bizalmasan beszélt. Ezért, cserébe, Abbie is elmondta neki azt, amit soha, senkinek nem mondott el, hogy belőle egyszer híres művésznő lesz. Érzi magában a tehetséget. Érzi, hogy nagy dolgokat fog véghezvinni, óriási nézőközönség előtt fog énekelni, aranyrámás képeket fog festeni és könyvet fog írni.

– Tudod, Will, nem akarom, hogy kinevessenek... Te, tudom, nem nevezsz ki... Érzem, hogy ez mind előttem van. Ha verseket olvasok, ha zenét hallok vagy éneket, elszorul a torokom a vágytól, hogy én is valaha nagyot cselekedjem.

Will nem nevette ki Abbie-t.

Csak csodálkozó tekintettel nézte.

És ekkor látta meg először, hogy a bőre olyan átlátszó fehér, mint a gyöngyvirágszirmok az erdőben, hogy az ajka mélypiros, a szeme sötétbarna s hogy hullámos haja barna is, meg vörös is.

A következő évben Ed Matthewst is besorozták. Matthews doktor pedig a szántóföldön odakiáltotta Willnek, hogy ötszáz dollárt fizet neki, ha elmegy Ed helyett.

Will hazasétált, letette az arannyal telt zacskót az anyja ölébe és azt mondta:

– Én is elmegyek, anyám. Ezen a pénzen fogadhatok helyettem segítséget.

Dubuque állomásról indult a vonattal. Deal nagypapa is ott volt. A szíve fájt, de azért tréfált a fiúkkal. Deal nagymama is ott volt és zsörtölődött, hogy a kocsitömve lesz, minek indulnak ma, miért nem várnak holnapig?

Maggie O'Conner-Mackenzie is kijött. Széles, kifejezésten arcát fehér főkötő fogta körül.

És Abbie Mackenzie is ott volt, turnűrös mosóruhában, fején virágos kalappal, mely szabadon hagyta a homlokát.

*Ó, Istenem, állítsd meg a szelet, – a szelet, mely elfűjja az Időt!
Állítsd meg az óra mutatóját, míg gondolkozni tudok rajta, hogy
miért kell Will Dealnek háborúba menni.*

És ekkor valami történt.

A vonat indulásra készen állott.

Istenhozzádok hangzottak el, könny hullott, láрма volt és zavar.

Will Deal megrázta az édesapja kezét, megcsókolta az édesanyja ráncos kis orcáját és Reginát meg Louise-t is megcsókolta, és kezét akart fogni Abbie Mackenzie-vel, de ahelyett, hirtelen, őt is megcsókolta.

Csaták elvesztése, királyságok rombadőlése gyakran csekélyebb dolgokon múlik. Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy Abbie Mackenzie szívének külön kis királyságában forradalom tört ki, mialatt az állomásról, a prérin meg a sötét, nyirkos erdei úton keresztül hazafelé hajtott.

1864 őszén, mikor tizenhét éves volt Abbie, ő tanított az iskolában.

Új iskola épült a régi helyén, fehérre meszelt falakkal, zöld zsalugáteres ablakokkal.

Ezen az őszen csak egyetlenegy nagy fiú járt az iskolába. Egy jelentéktelen senki, akiről Deal nagyapa azt mondta, hogy egy kerékkel kevesebbje van.

A többi fiúk Sherman tábornok seregében harcoltak. Sherman seregében, aki Atlanta előtt állott.

Abbie gondolatai mindig a fiúknál jártak: Jamesnél és Dennie-nél, meg a többi, régi pajtásánál.

Míg a gyerekek egyhangú olvasását hallgatta, míg a feladataikat javítgatta: a fiúkra gondolt.

Édes, jó Istenem, vezérelj őket szerencsésen haza! Vezérelj őket vissza, Istenem! Jamest, Dennie-t és Will Dealt!

Több iskolatársa és jópajtása is volt a háborúban, de egy se volt olyan nagy és okos, tiszta és megértő, mint Will Deal.

Ha Abbie megértés után sóvárgott, mindig Will Dealre gondolt, aki nem nevette ki az ő gyerekes elképzeléseit, hanem vele érzett.

Ed Matthewst tehát kiváltotta az apja a háborúból. Ed hazajött néhány napra látogatóba. Ő is orvosnak készült, mint az apja.

Az iskola előtt sokszor megállította a lovát, és karjára vetett kantárral, elbeszélgetett Abbie-vel.

Abbie egy kicsit büszke volt erre a kitüntetésre. Hízelt neki, hogy a sok lány közül Ed éppen őt választotta ki. Nem tudta megállapítani, hogy tulajdonképpen szereti-e Edet vagy nem szereti. Will Deal nem szerette Ed Matthewst, azt tudta. Sohase szerette. De Will elfogult volt. És Ed olyan elegánsan öltözködött. Jó volt ránézni. Igaz, hogy pletykák keringtek róla – azt suttogták, hogy olykor iszik és hogy alkonyatfelé olykor olyan melléktúrákon lovagol keresztül, amelyeket a tisztességes emberek elkerülnek, de bizonyosat senki sem tudott, és az emberek valószínűleg irigykedtek rá.

Ezen az októberi péntek délutánon, mikor a vadszölő levele már olyan vörösbarnára sötétedett, mint Abbie haja és a Nagyerdő bronz és bíborvörös színekben pompázott, Abbie bezárta az osztály ajtaját és hazafelé indult.

Messziről látta a doktor újfajta, magas kocsiját. Arra gondolt, hogy ha előbb indult volna el, a doktorral mehetett volna haza. Nem mintha sajnálta volna, hogy lemaradt a kocsiról. Sétálni is kellemes volt.

Ki hinné, hogy ezen a gyönyörű nyári napon, odalent délen polgárháború dúl és ágyúk dörögnek!

Abbie, mikor hazaért, egy pillanatra megállt a kerítés mellett, aztán hirtelen elhatározással visszafordult. Évek óta nem járt fönt a dombon, azon a helyen, ahol akkor tizennégy éves korában, a láthatatlan közönségnek énekelt.

Az erdő csendjében most újra elfogta a vágy: énekelni! Kiönteni a szívét!

Félig mosolyogva a saját gyerekességén, félig komolyan: lebontotta a haját és levendulaszínű ruháját, fönt, a nyakánál kibombolta annyira, hogy vállig leereszthesse.

Azután, szemét félig lehunyva, énekelni kezdett

*A vár szépséges asszonya
szőke volt és vidám
S bolondult minden férfi
A szép asszony után.*

*És egyszer jött egy ifjú
Daliás, büszke, szép
És foglyul ejtette menten
A szép asszony szívét.*

Az élet minden öröme, a béke minden szépsége és a háború minden szomorúsága benne zengett a dalban:

*S az ifjú eltűnt egy napon
S az asszony ott maradt,
Csak sírt, csak sírt, míg egyszer
A szíve – – – –*

Abbie mögött megreccsent az ág.

Riadtan ugrott fel.

Ed Matthews állt mellette, lángba borult arccal.

Abbie rémülten felsikoltott és zavartan fogta össze nyakán a ruhát.

De Ed Matthews már a karjába szorította és mohón csókolta telt, piros ajkát, fehér nyakát. Lángoló arcát beletemette Abbie aranyvörös hajába.

– Abbie... Abbie... Szédítő voltál... Elragadó! Szeretlek! Sohasem tudtam... Enyémnek kell lenned... Velem jössz. A feleségem leszel. Elviszlek Keletre. New Yorkba. A hangod... Nem is tudtam, hogy a hangod... A leghíresebb mesterekkel foglak taníttatni. Holnap már vissza kell utaznom. De a ma még a mienk! A ma a mienk!

Abbie-t az első pillanatban annyira elszédítették Ed szenvedélyes szavai, hogy gondolkozni se tudott. Nem fogta fel a szavak értelmét.

Amikor végre megszólalt, azt mondta, szinte akarata ellenére:

– Ne nyúljon hozzám, Ed! Ne nyúljon hozzám! Nincs joga hozzám!

Megkísérelte begombolni a ruháját, félrelökte Ed tiltakozó kezét, és remegő ujjakkal feltűzte a haját.

A fiú nevetése zavarba hozta és megrémítette. Ed olyan nagyon biztosnak látszott önmagában is és benne is!

Mire a Mackenzie-házhoz értek: lehanyatlott a nap.

Sokáig álltak a ház előtt. Beszélgettek. Ed kipirult arca odahajolt Abbie arcához.

– Nem tudom, Ed – mondta Abbie. – Olyan hirtelen jött és ... Majd tavasszal, ha visszajön, megadom a választ.

– Játszik velem, Abbie. Kacérkodik.

– Nem kacérkodom, Ed. Igazán nem tudom.

– Nem tudja, hogy feleségül akar-e jönni hozzám? Nem tudja, hogy el akar-e jönni velem New Yorkba? Ezzel a hanggal?

– Ó, Ed, ha elmennék ... ha elmennék ... – Abbie egyszerre gyerekes lett: – ... szép asszony lenne belőlem?

Ed Matthews szenvedélye már kissé lecsillapult s erőszakossága, felsőségessége is alábbhagyott.

Lehajolt és megcsókolta Abbie karcsú, fehér kezét.

– Szép asszony lenne magából – mondta gyöngéden.

Amikor Ed elment, Mackenzie mama és Mary nem győzték kérdésekkel ostromolni Abbie-t.

– Hogy te, Abbie! – Doktor Ed Matthews ... és New Yorkba mégy ... és a hangod ... és híres New York-i mesterek ... és talán még az Operához is bejutsz ...

Mackenzie mama komolyan kérdezte:

– Szereted, fiam?

Abbie az édesanyja felé fordította égő arcát, és megragadta az anyja kövér vállát.

– Nem tudom, anyám! Mondd meg, mi az: szeretni!

– Azt én nem tudom neked megmondani, kislányom. Senki se tudja megmondani. Mindenkinek magának kell megtanulni. Én is megtanultam. Te is meg fogod tanulni.

Abbie fölment a szobájába. Egyedül akart lenni.

Szerelem? Mi az: szerelem? Eljutni New Yorkba és ott énekelni, az szerelem?

A hangja ... egy másik világ ... udvarias férfiak és elegáns asszonyok világa ... selyemkendők ... gyöngysorok ... Li-begő strucctollak ...

De abban a világban él Ed Matthews is az ő bizonytalan tekintetével, nyugtalanító nevetésével és a pletykákkal, amelyek róla keringenek.

Az kétségtelen, hogy Ed szereti őt ... Kétségtelen? A csókjai?

Abbie arca égett Ed csókjainak emlékétől.

Will Dealre gondolt. Arra a napra, amikor két évvel ezelőtt Will is megcsókolta őt . . .

Abbie-t egyszerre elfogta a vágy, hogy az egész dolgot megbeszélje Will Deallel. Will tudna rajta segíteni. Will meg tudná magyarázni, mi a szerelem. Minden ember között, akit Abbie ismert, Will volt a legmegértőbb. És olyan szilárd volt, olyan megbízható.

– Ő, Istenem, vezérelj haza szerencsésen Will Dealt, hogy megtudjam: szeretem-e Ed Matthewst, vagy nem szeretem!

HATODIK FEJEZET

1864-et írtak. Észak harca Dél ellen még mindig dúlt.

Az északi vidékek teljesen el voltak zárva, nem lehetett érintkezni velük, mert Sherman tábornok elindult a tenger felé. És a menetelő sereggel lovagolt Deal nagyapa is.

Amikor hetek múltán hazaérkezett, Abbie éppen ott volt Dealéknél.

Csillogó szemmel mesélte élményeit az öregúr.

Abbie kiszáradt torokkal hallgatta. Aztán nyelvével kissé megnedvesítve kicserepesedett ajkát, félénken megkérdezte:

– És . . . Willel . . . Willel nem találkozott . . . egyszer sem?

Igen, Deal nagyapa Willel is találkozott.

Egy-két éjszakán át ott üldögélt vele, a tábori tűz körül, míg a fiúk daloltak, tréfáltak és mesélgettek.

– Rettenetes füst volt – beszélt Deal nagyapa. – A fiúk mindig mentegetődztek, de én mondtam nekik, hogy nem tesz semmit. Az én arcbőrömnek nem árt a füst.

Mikor Abbie-nek indulnia kellett az iskolába, nagyapa kikísérte.

– Willt nagyon érdekelte, hogy mit csinálnak idehaza, Iowában – mondta szemhunyorogva.

– Igen?

– Igen. Különösen az érdekelte, hogy hogyan vannak az emberek itt, a mi telepünkön.

– Ugy?
– És melegen érdeklődött a nők iránt is.
– A nők iránt?
– Legfőképpen azonban arra volt kíváncsi, hogy te mit csinálsz.

– És ...?

– Te. Azt mondta ... – Nagyapa fölmarkolt egy csomó havat és elhajította – ... azt kérdezte, hogy mit csinál az én kis Abbie-m?

Miközben hazafelé sétált, Abbie szíve hevesen dobogott. A füzőjében Ed Matthews szenvedélyes levelét rejtegette, a szívében pedig Will Deal egyetlen csókjának emlékét.

Ezen az őszön új pap költözött a városba s a feleségével együtt sorra levizitelt mindenkinél. Vermontból jöttek.

Ezra Whitman tiszteletes úr méltóságteljes, komor, kissé pedáns férfi volt. A felesége művelt, finom, lágyszavú asszony. Nagyon megszerette Abbie-t, aki gyakori vendége volt a házuknak.

Mrs. Whitmannak művészi hajlamai voltak. A kis ház tele volt olajfestményekkel s az állványon mindig állt egy-egy befejezetlen kép is.

Abbie-t egészen megbabonázták ezek a képek. Ő is kimondhatatlanul szeretett volna festeni.

Mrs. Whitman kiolvasta kívánságát a szeméből, és egyszer azt mondta neki: próbálja meg.

Abbie nagyon izgatott volt.

A kísérlet persze nem sikerült valami fényesen, de azért a nyers vázlaton is ott égett a tehetség jegye.

– Nem nyugszom, amíg jól nem fogok festeni – mondta Abbie.

Ettől kezdve Mrs. Whitmann biztatására Abbie sokat festegedett. Amikor csak ráért: esőben, szélben, hóban, mindig belovagolt a városba.

– A hangja még többet ígér – mondta neki egyszer Mrs. Whitman. – Majd ha a sógornóm eljön, meghallgatja magát. A sógornóm énektanárnő.

A sógornő el volt ragadtatva.

– Gyönyörű hang – mondta. – Több mint gyönyörű. Páratlan. Az egész világ nyitva áll egy ilyen hang előtt. Énekórákat kell vennie.

Abbie örült, hogy elmondhatta: már lett volna alkalma New Yorkba menni, tanulni. És ha a hangja csakugyan olyan jó, amilyennek Mrs. Whitman mondja . . .

Azon az áprilisi napon, amelyen Lee elesett, Abbie Mackenzie is megadta magát.

Megírta Ed Matthewsnek, hogy feleségül megy hozzá.

Miután bedobta a levelet, fölment a dombra, a tisztásra, ahol énekelni szokott.

De most nem volt megelégedve a hangjával. Valami hiányzott belőle. S a dalt is színtelennek érezte. Mintha elszállt volna belőle a lélek.

A következő hetek alatt Abbie nyugtalan volt, ideges és egy kicsit szomorú.

A polgárháború a déli államok leverésével végződött. Lincolnt, aki proklamálta a rabszolgák szabadságát, egy kóbor színész agyonlőtte.

Abbie azzal áltatta magát, hogy azért szomorú, mert az elnököt megölték. Hiszen az egész telep gyászolta Lincolnt.

De azért Abraham Lincoln tragikus halála nem adta kielégítő magyarázatát Abbie levertségének.

Egy májusi napon, amikor az akácfák már virágoztak, Abbie az iskola ajtajában állt és a vonatot nézte, mely éppen Deal nagyapa búzaföldjén száguldott keresztül.

Abbie letörülte a táblát, rendbe hozta az íróasztalt, bezárta az ajtót és hazafelé indult.

Valaki szembe jött vele az ösvényen.

Abbie megállt s a szíve vadul kezdett kalapálni.

A világ olyan volt most, mint egy napfényes olajfestmény. Kék ég, akácvirágzás, zümmögő méhek a virágok kelyhében . . . dobogó, lüktető tavaszi nap.

Will Deal jött feléje, kék katonazubbonyban.

Abbie le nem tudta venni arcáról a szemét.

Will kérdően, kicsit rejtelmesen, de véghetetlenül gyöngéden mosolygott. Lecsúsztatta válláról a hátizsákját és kitárta a karját.

Abbie könnyed, ruganyos léptekkel repült feléje.

– Ó, Will, ne engedd . . . ne engedd, hogy megtegyem! – zokogott vadul, szinte hisztériásan.

Abbie Mackenzie, akit két éve nem hullatott egyetlen könnyet sem, most vadul zokogott Will Deal karjaiban.

Will szorosan magához ölelte és hátrasímitotta a haját fehér homlokából.

– Mit ne engedjek, Abbie? – kérdezte s a hangja csupa gyöngédség volt, csupa megértés.

– Hogy feleségül menjek Ed Matthewshoz.

Will erősen, még erősebben magához ölelte a leányt, megcsókolta piros ajkát és arcát odaszorította arcához, mely olyan volt, mint a gyöngyvirág szirma.

És Abbie-nek a hajókra kellett gondolnia, amelyek hosszú út után végre hazaérnek és megpihennek a kikötőben.

– Persze hogy nem engedem. A háborúba elmentem helyetted, de téged nem adlak oda neki.

– Egész idő alatt úgy féltem, Will.

Will szorosan magához ölelte és megsimogatta vörösbarna haját.

– Mitől féltél, Abbie?

– Nem tudom. Csak féltem.

– Velem nem félsz?

– Veled nem, Will. Hogy van az?

– Az azért van, mert szeretlek és mert te is szeretsz engem.

– Igen, ez az . . . Nem félek . . .

– Az élettől sem, Abbie?

– Semmitől, Will, ha veled vagyok.

– És mindig szeretni fogsz?

– Mindig, Will . . . Ebben az életben és a jövő életben is . . .

A délutáni nap sugarai megnyúltak a földéken. A méhek zümmögve bújtak el a virágok kelyheiben.

Will és Abbie egymást átölelve álltak az alkonyatban, és úgy tetszett nekik, hogy földre szállt a mennyország.

HETEDIK FEJEZET

1865-ben, egy téli napon tartották meg az esküvőt.

Abbie akkor még nem töltötte be tizenkilencedik évét és Will huszonhárom éves volt.

Enyhe, derűs téli nap volt, amilyen ezen a vidéken télen ritkán adódik.

Egy-két férfi le is vetette a kabátját, és ingujjra vetkőzve dolgozott a mezőn. Majd évek múlva eldicsekedhetnek vele, hogy januárban ingujjra vetkőztek.

Maggie Mackenzie és Abbie, meg Mary kirakták a bútorokat, hogy legyen hely a vendégek számára.

Janet két gyermekének volt a feladata, hogy a csirkéket távol tartsák a bútoroktól. De a gyerekeket olyan izgatottá tették a nagyszerűnek ígérkező lakoma előkészületei, hogy elhagyták őrhelyeiket, és azalatt egy öreg tyúk felrepült a fiókosszekrényre. Másnap találták meg a tojást, mama munkakosarában.

Abbie két új ruhát varrt magának. A szövetet Chicagóból küldték neki.

Az egyik ruha sötét borvörösszínű gyapjúsövetből készült, a másik barna volt. Mind a kettő a legújabb divat szerint készült, oldalt két hatalmas pannier-val. Méhkas formájú, szalagos, új divatú kalap egészítette ki Abbie öltözkését.

A nagy napon estefelé Abbie rendkívül izgatott volt. Még annyi dolog várt reá! Vizet kellett melegíteni és behozni a kádat, hogy megfürödjék. Krémet kellett köpülni a tejből, hogy bedörzsölje vele a kezét meg az arcát. És kis híja, hogy meg nem feledkezett a lisztről, amit egy kicsit meg kellett pörkölnie, hogy bepúderezze vele a testét.

Basil, aki már tizenöt éves volt, segített neki fölvenni a forró vizet a padlásra, ami a keskeny létrán meglehetősen veszedelmes vállalkozás volt. Basil vitte fel izmos, fiatal vállán a nagy fakádat is.

Bár szokatlanul meleg idő járt, odafönt a padlásszobában, fürdés közben, mégis fázott Abbie. De fiatal volt és edzett, és hozzászokott a hideghez.

Belebújt a vékony ingecskébe, nadrágot húzott és olyan szorosan befűzte a derekát, hogy két kezével át tudta fogni.

Keblébe szárított rózsalevelekkel telt zacskót csúsztatott. A rózsaszirmok elmúlt júniusok illatát őrizték fakó leveleik között.

Azután következett a hosszú abroncs-alszoknya a tizenkilenc fehér abronccsal.

Három keményített, fehér batisztszoknya borult az abroncszoknya fölé. A szoknyák olyan kemények voltak, mint a porcelán.

Abbie meg az édesanyja kézzel slingelték ki valamennyit. Hetvenkét méter slinglelés díszítette a három szoknyát. Deal nagymamának volt ugyan hímzőgépe, de az drága portéka volt, kevesen engedhették meg maguknak a fényűzést, hogy gépen hímezzenek.

Végül a borvörösszínű merinóruha következett, megszámlálhatatlan fodrokkal és két pannier-val.

Abbie megigazította a haját, kibontotta papirosra csavart hajfűrtjeit, és a hosszabbakat előrehúzta a vállára.

Hallotta, hogy az édesanyja kapaszkodik fel, lassan, lihegve, nagyokat fújva a lépcsőn.

Mama ekkor már öregedni kezdett. Negyvenhét éves volt, nehézkes és nyugodt. Fehér főkötös, kerek, kövér arca megjelent az ajtó nyílásában.

Abbie odalépett hozzá és megfogta a kezét, nehogy leessék. Láta, hogy a borjúbőr födeles ládát tartja a kezében.

Beletelt néhány perc, amíg Maggie Mackenzie annyira kifújta magát, hogy beszélni tudott.

– A gyöngyöket neked adom, Abbie. A legyezőt elteszem Marynek. Janeté a mellű és Belle-é a sál. Belle mindig annyira kívánta a sálát. De a gyöngysor a tied. Amíg megvan, nem kell félned, hogy éhezni fogtok.

Maggie Mackenzie fölemelte a ládika fedelét, kivette belőle a kis bársonytokot s a tokból a gyöngyöket.

Egy darabig forgatta tömpe ujjai között.

Halvány gyöngyházfényük furcsán festett a durva parasztkézben.

– Basil édesanyjaé voltak a gyöngyök. Mikor ő meghalt, Basil nekem adta. Akkor gazdagok voltunk. De a gazdagság nekünk nem hozott boldogságot. Sokszor gyűlöltem a gazdag-

ságot és arra vágytam, hogy legyen egy kis házunk valahol... széltől, esőtől távol és ne legyen sok pénzünk, egyáltalán ne legyen sok pénzünk...

Abbie barna szemében könny csillogott, mikor kezébe vette a gyöngysort. Soká tartotta erős, ifjú tenyerében.

Anders-Mackenzie Isabelle nagymama jutott az eszébe. Az ékszer mintha közel hozta volna hozzá a szép és előkelő dámát, aki az aranykeretes képen lágyan omló bársonyruhát visel, hosszú, lebegő strucctollat tart kezében s ujjai karcsúak és a végük felé elkeskenyednek.

Egyszer majd ő, Abbie is olyan lesz, amilyen nagymama volt. Ő is szép lesz és előkelő és gazdag. Az egész élet előtt van még. Övé a jövő! És a jövőben az övé Will és Will olyan, mint egy biztos kikötő, ahol a hajók révbe jutnak.

Lágyan, olvadóan kezdte énekelni Abbie a régi dalt:

*A vár szépséges asszonya
Karcsú volt és vidám...*

Felcsatolta nyakára a gyöngysort, és odaállt a hosszú, keskeny tükör elé.

Azután az anyjához fordult.

Arca gyöngén kipirult.

– Köszönöm, édesanyám. Nagyon köszönöm. Sohasem fogok megválni tőle. De ma, ehhez a magas nyakú, sötét ruhához nem veszem föl. Majd ha gazdagok leszünk, Will meg én. És majd ha – Abbie arca sötétvörösre gyúlt – talán, ha lányunk lesz, ő majd viselheti az esküvőjén... Neki fehér lesz a menyasszonyi ruhája és...

Abbie odasuhogott az édesanyjához, letérdelt eléje s arcát arcához szorította.

– És tudod, anyukám, ha az ember ahhoz mehet feleségül, akit szeret, akkor nincs szüksége gyöngyökre. Gyöngyök nélkül is boldog lehet.

Itt volt az ideje, hogy lemenjenek.

Abbie lemászott a gallyakból összerótt létrán.

Odalent megszólalt a zene.

Will karcsú volt, magas és szép a fekete ruhában. A ruhát Deal nagymama varrta neki.

Deal nagyapa is ott volt. Jégkék szeme barátságosan pislogott. Most is tréfált.

Deal nagymama ráncos kis arca alatt csokorra kötötte a főköti szalagját. Ideges volt, haragos, zsörtölődő. Miért nem csukják be az ajtót? A férfiak miért nem húzódnak hátra? Hol marad a pap?

Ezer apróság rágódott szíven.

Sok vendég érkezett. A legtöbben ekhós szekéren jöttek. Csak Regina Deal a vőlegényével és Matthews doktor a feleségével jöttek új divatú, magas kocsin.

Mikor a doktor meg a felesége beléptek, zavart moraj, elfojtott suttogás hullámozott végig a társaságon. Igaz-e vajon, hogy a fiatal Ed doktor is megkérte Abbie-t?

Ünnepélyes csend borult a szobára.

– Az Úr színe előtt gyűltünk itt össze ... – kezdte a pap.

Abbie-nek egyszerre az a különös érzése támadt, hogy meg kellene állítani a ceremóniát.

Mint hogyha szél suhant volna keresztül az agyán – szél, amelyet nem tudott megállítani.

Az Idő suhant el mellette. Nem lehetett megállítani. Pedig csak egy pillanatra szeretne volna megállítani, csak addig, amíg egy kicsit gondolkodik rajta, hogy mi történik vele.

– Szeretni fogod ezt a leányzót ... egészségében ... betegségében ... haláláig ...

Milyen furcsa, hogy a halálról beszélnek most, amikor még előttük áll az egész élet!

– ... ez a férfiú a te hites urad ...

Ó, Will! Will! Ki vagy te? Ismerlek-e én téged?

Abbie Mackenzie-ből Abbie Deal lett.

A zenekar rázendített a nászindulóra.

Aztán táncoltak.

Deal nagyapa is táncolni akart, de nagymama nem volt rá hajlandó. Azt mondta: bolondság az egy ötvenéves öregembernek. De Maggie O'Conner-Mackenzie táncolt. Egymagában. Nagyokat fújt tánc közben és énekelt.

*Ó, mikor még én is táncoltam.
Mikor még én is fiatal voltam.*

Sült csirke volt ebédre és sütemény és almabor. És ebéd után megint táncoltak.

Will Deal komoly, napégette arca Abbie kipirult, gyöngyvirágszirom arcára hajolt.

Az ablakban hosszú sor szeretet-alma állott, cserépben.

NYOLCADIK FEJEZET

Will meg Abbie kétkerekű kocsin hajtottak el Deal nagyapáékhoz. A kocsit egy vén fehér ló húzta.

Olyan lassan hajtottak, hogy több kocsi elhagyta őket az országúton: nagyapáék is az ekhós szekéren és Louise is a vőlegényével az elegáns, magas hajtókocsiban.

Nagyapa nevetve kiáltott oda nekik valamit, de nagymama szigorúan rászólt, hogy ne jártassa mindig ostobaságokon az eszét, inkább vigyázzon a lovakra.

A nagy, ötszobás cölöpházban Will meg Abbie az országút felé néző hálósobát kapták.

A következő hetek alatt Will tovább dolgozott kint a szántóföldön, Abbie pedig nekifeszítette ifjú vállát, hogy ő is kivegye részét a házimunkából.

Will kedvéért igyekezett türelmesen viselni Deal nagymama apróbb-nagyobb túsúzásait. De ezek a túsúzások egyre mélyebb sebet vágtak a szívében, mint ahogyan a vízcseppek is kikezdi idővel a követ.

Deal nagymama született pesszimista volt. A természet leg-egyszerűbb megnyilvánulásait is rossz jelnek tekintette. Ha a kutya füvet evett, ha a madár repült be az ablakon, ha a hold kibukkant a felhők mögül: Deal nagymama szentül hitte, hogy szörnyű dolgok vannak készülöben.

S az élet az ő számára nem jelentett egyebet, mint munkát. A felkelő nap első s a lenyugvó nap utolsó sugara kemény munka mellett találta őt. Amikor pedig elvégezte a kötelességét,

elővette a kirakós kockajátékot és azzal szórakozott. Mint egy gyerek.

Deal nagyapót szívének minden szeretetével szerette Abbie. Az öregúr jenki-furcsaságai sokszor megneveltették őt, s az, hogy csak fél karja volt, még nagyobb gyöngédséget váltott ki belőle.

Ha Deal nagymamát nézte: Abbie sokszor elgondolkozott azon, hogyan tudta Deal nagyapa megőrizni a jókedvét. Nagypapa soha, de soha nem szólt rá ingerülten nagymamára, s ha vitatkozott is, mindig kedélyes hangon vitatkozott vele és soha ki nem jött a sodrából.

Veszekedésre sohasem került a sor. Mikor már kezdett kiélesedni a helyzet: nagyapa fütyürészve kiment a szobából és munkája után látott.

Igen, Abbie jobban szerette Will édesapját, mint az édesanyját. Ilyenféleképpen állt a helyzet Louise-zal és Reginával is. Louise erélyes volt, de kellemes, békeszerető. Regina önző, kétszínű, áskálódó. Az a fiatal farmer, akivel most Regina nagybarátságban volt, először Louise kedvéért jött a házba. S bár Abbie nagyon kevésbé ismerte a körülményeket, érezte, hogy Regina elhódította a nénje gavallérját.

Abbie a tavaszi hónapok alatt megfeszített erővel vette ki részét a háztartási munkákból, nehogy a családnak csak egyetlen tagja is lustasággal vádolhassa.

Segített cukrot főzni a jávorfa nedvéből, segített söpörni és porolni, sütni, főzni. A baromfiudvar gondját pedig egészen magára vállalta. Louise hűségesen vele dolgozott, de Regina egy angolna ügyességével siklott ki minden nehezebb munka alól.

Azután Abbie kezdte magát rosszul érezni.

– Nem végzi el a munkáját – hallotta panaszkodni egyszer nagymamát. – Mondtam én neked, hogy nem fog ez így menni. Csak eleinte igyekezett.

– Ugyan, mama... – hallatszott most nagyapa gyöngéd, türelmes hangja –, azt hiszem, én tudom, mi a baj. Csak nem akarod, hogy megerőltesse magát...

– Megerőltesse magát! Miért erőltetné meg magát? Én nyolc gyereket hoztam a világra. És soha senki nem törődött azzal, hogy megerőltetem-e magamat vagy sem.

– Azt nem mondhatnám, mama. Nehéz sorod volt, az igaz, de egészséges voltál és én mindig gondoskodtam segítségről.

Abbie hallotta, hogy nagyapó füttyűrészve megy le a csűrbe.

Akkor levetette magát az ágyra és keserű könnyeket sírt.

Egyre jobban vágyott az után, hogy nekik maguknak külön otthonuk legyen. Ha csak egy birkaólból is, amilyenben gyerekkorában laktak egy nyáron át!

Will jó volt hozzá: gyöngéd és megértő, de azt, hogy Abbie milyen mérhetetlenül vágyott külön fészek után, ő se fogta fel.

A gyermekük 1867 januárjában született meg.

Doktor Matthews lóháton érkezett. A táskája tele volt gyógyszerrel. De a természet nemigen fogadta el a tudomány segítségét. Nagyon kegyetlenül bánt Abbie-vel. Két napon és egy éjszakán keresztül viaskodott Abbie a halállal, mint Jákob az angyallal, míg végre megszületett a kisfiú.

És amint ott feküdt, kimerülten, karján a gyermekkel: Abbie megértette, mi az anyai szeretet.

Mindazt a szeretetet, amelyet valaha az élet iránt, az élők iránt érzett, most megszázsorozva érezte ez iránt a puha, tehetetlen kis gombolyag iránt.

A romantika világa: a lovagias férfiak és az előkelő, szépséges hölgyek most egyszerre valószínűtlenné váltak a számára. Papírmaséból készült távoli, közömbös regényalakokká. Abbie számára nem volt más a világon, csak Will meg a kisfia.

Mackenzie Dealnek keresztelték a gyermeket, de ez a hosszú név sok lett volna egy ilyen csöppnyi jószágnak, azért Mackre rövidítették a nevét.

Will természetesen nagyon büszke volt a fiára.

Deal nagyapa és Louise naponta többször is bejöttek megnézni az újszülöttet, de Regina nem érdeklődött túlságosan iránta.

Nagymama zsörtölődött, hogy Abbie miért nem bugyolálja be jobban? Miért engedi, hogy a nap egyenesen az ágyra süssön? Miért kérdez mindent az orvostól, mikor az orvos nem érthet úgy a gyerekekhez, mint egy anya?

Mikor Abbie felépült, az élete gazdagabb, színesebb lett. Lány hangján azokat a régi altatódalokat dúdolta a gyermeknek, amelyeket még Maggie O'Conner hozott ír hazájából.

Mikor a kis Mack akkora volt már, hogy meg tudott állni a maga lábán, Abbie egy tavaszi napon odaállt az ura elé.

– Tudod, Will – kezdte kicsit félénken, kicsit habozva –, nagyon szeretném, ha a magunk otthonában lakhatnánk. A te családotod...

Abbie lesütötte a szemét, nehogy Will mindent kiolvashasson a tekintetéből.

– A te családotod jó hozzám, de azért nagyon szeretném, ha nekünk magunknak is volna egy kis házuk... Nem kell ilyen nagyok lennie és ilyen szépnek...

Abbie meglepetésére Will hevesen pattant fel:

– Talán azt hiszed, nekem tetszik ez a helyzet? Régen töröm már a fejemet azon, hogy hogyan lehetne segíteni rajta? Mi vagyok én idehaza? Az apám fizetett munkása! És most itt a baba is... Örülök, hogy szóba hoztad. Ki fogunk költözni Nebraskába.

– Nebraskába?

Abbie olyan hangon kérdezte ezt, mintha Will azt mondta volna neki, hogy Dél-Afrikába vándorolnak ki.

– Igen. Ott már sokan letelepedtek. Amíg ezen a vidéken maradok, addig mindig az apámnak kell dolgoznom és ez nincs rendjén. És jegyezd meg, Abbie, amit most mondok: a fiunkat mi nem fogjuk lekötni. Mack azt tehet majd, amit akar. Elmegyünk Nebraskába, te meg én, meg Mack.

– Ó, Will, ne menjünk olyan messzire! Az édesanyám... a testvéreim... a te családotod... mind, mind itt vannak...

– Hazajöhetsz hozzájuk látogatóba, amikor akarsz, Abbie. Megigérem. De ezt a ritka alkalmat nem szabad elszalasztani. Nebraska a szegény emberek hazája. Potom pénzért kaphatunk ott földet a Vasút mentén, vagy akár följebb, nyugat felé...

– Veszedelemes vállalkozás, Will. Ott indiánok vannak.

– Itt is vannak indiánok. Egész indiántábor van a Fishers Lake mentén.

– De ezek békés indiánok... azok pedig... Ó, Will!...

– Tizennégy éve, hogy a kormány azokkal is békét kötött. Tizennégy éve, hogy lemondtak minden igényükről a Missouri mentén.

Will nagyon határozottan beszélt, szinte dacosan, ellentmondást nem tűrően.

Abbie úgy megijedt ettől a váratlan fordulattól, hogy csak a legszelídebb hangján mert neki felelgetni.

– De a baba, Will... a babára is gondolnunk kell... Ott nincsenek iskolák... és nem lesz orvos...

– Éppen hogy a babára gondolkodok! Az ő jövőjére ott, az újvilágban. Farmer lesz ő is. A Dealek mind szerették a földet.

Az apák mindig azt hiszik, hogy fiaik az ő tulajdonaik. Nem csoda, ha Will Deal is ebbe a hibába esett és hogy elfelejtette, hogy a baba nemcsak Deal, hanem Mackenzie is. Elfelejtette, hogy a baba édesanyja úgy tartja a fejét, ahogyan Isabelle Anders-Mackenzie a széles, aranykeretes festményen, s hogy Abbie haja is aranybarna, mint a nagymamája és az ő ujjai is elkeskenyednek.

– De Will...

Abbie még sohasem érezte olyan határozottan, mint ma, hogy a szélroham magával ragadja. Az Idő szelét nem tudja megállítani.

– De Will... a hangom... Mrs. Whitman... Mindenki azt mondja, hogy érdemes lenne tovább tanulnom... És festeni is szeretnék, Will... és ha odamegyünk...

– Ott is lesznek jó mesterek. Nem, Abbie, én már régóta gondolkozom ezen. Nem szabad az alkalmat elszalasztani. Nyáron útra kelünk. A pénz, amit a katonaságnál kaptam, elég lesz a szekérre meg az ökrökre, meg a földre... Még gondolkodom rajta, hogy a folyó mentén vegyek-e földet, vagy messzebb, nyugat felé.

Abbie Deal férje kijelentette, hogy Nebraskába megy, és Abbie-nek vele kellett mennie. Nem volt más választása.

Lassan már készülődni is kezdtek, de Abbie még készülődés közben is le akarta beszélni Willt. Azzal érvelt, hogy Nebraska nagyon messze van és teljesen civilizálatlan vidék.

– Tavaly, márciusban, ott is államot alapítottak és kijelölték az új főváros helyét. Lincolnnak hívják az új fővárost. Furcsa elgondolni, hogy apának egy barátja elnöke volt az államnak és várost neveztek el róla!

Abbie most nem tudott a vértanú-elnökre gondolni.

– De azt mondják, hogy az a hely messze kint van a prérin és alig két-három cölöpépítményből áll.

Will mindent megpróbált, hogy bizalmat, bátorságot öntsön a feleségébe. Elmondta, hogy a múltkor egy omahai újságot vásárolt, s abban olvasta, hogy a városnak tizenötezer lakosa van, tizenegy temploma, öt iskolája és öt bankja. És az Union Pacific vasút keresztülszeli. Mindennap két vonat indul Laramie-ből.

– Én is olvastam azt az újságot, Will. Volt abban más is... Arról persze nem beszélsz.

Will nevetett:

– Öt sörház és hatvan kávéház... az nem olyan borzasztó, Abbie. De krinolinabroncsgyára is van.

– Az engem nem érdekel. A krinolin úgyis ki fog menni a divatból, bár Regina azt mondja, hogy sohse megy ki. Nekem mindegy. Jól áll ugyan, de nagyon kényelmetlen viselet.

Abbie lassanként összeszedegette kis holmijukat.

Will is készülődött az útra. Tulajdonképpen új ökörfogatot akart összeácsolni, már ki is vágta a jávorfát hozzá, de Mackenzie mama odaadta nekik a régi ekhós szekeret, amelyikkel tizennégy évvel ezelőtt ők jöttek ki Illinoisból.

Will ráfestette a kocsi oldalára a két ökör nevét: Red és Baldy és a közepébe: Nebraska 1868.

Némi levelezés után egy régi katonapajtása megvette Will számára a földet. Will nem is látta, de nagyon meg volt vele elégedve. A vasút mentén feküdt a föld és ölenként két dólárba került. Valami Lutz nevű, michigani család volt a szomszédjuk.

– Csak harmincöt kilométernyire van Nebraska Citytől és körülbelül tíz kilométernyire Weeping Watertől. A megye székhelyén, Plattsmouthban szálloda is van és néhány ház is, meg malom... Egy-két óra alatt meg lehet öröltetni egy zsák búzát...

– Föltéve, hogy lesz mit öröltetni, Will!

Abbie még mindig nem tudott lelkesedni.

– Ó, persze hogy lesz. Azt mondják, az a legjobb fekete föld a világon.

Még mielőtt útra keltek, Abbie megbizonyosodott róla, hogy újra anya lesz.

Egy júliusi reggelen indultak útnak.

Red meg Baldy lomhán álldogáltak az ekhós szekér: a „préri hajója” előtt.

Már mindent fölraktak a szekérre, amely fölé új, fehér vászonhuzat borult.

Mindenki kikísérte őket. Mackenzie mama, az ő liszteszsák alakjával, kékesfekete ír szemével és fehér főkötőjével, kihozta a borjúbőr födeles ládát és a régi állóórát, amelynek üveglapjára egy kis barna templom volt ráfestve.

– Vidd el a ládát, Abbie. Azt akarom, hogy nálad legyen. Benne tarthatod a gyöngyöket is. És az órát is vidd el. Az is téged illet. Te szoktad mondani, hogy az Időt nem lehet megállítani.

Eljött a tiszteletes úr és Mrs. Whitman is.

Mrs. Whitman egy doboz festéket és néhány darab vásznat hozott Abbie-nek.

– Ne hagyja abba a festést, Abbie – mondta neki. – Kár volna a tehetségéért.

– Igen – szólt a tiszteletes úr, kissé kenetteljesen – és a zenét se hanyagolja el. Tőlünk, magunktól függ, hogy hogyan alakul életünk.

– Tudom – bólintott Abbie.

Deal nagymama, fekete főkötőjében ezúttal azért haragudott, mert nem ért rá kiszaggatni a kenyeret. És miért nem kötözték jobban oda a csirkeólat? Miért nem indultak tegnap? Ma alighanem zivatar lesz. Minek viszik még a kutyát is magukkal? ... Úgy, most egy madár repült el az ökrök előtt! Rossz jel!

Doktor Matthews is eljött, magas hajtókovácsjában.

Deal nagyapa jégkék szeme fátyolos volt a szomorúságtól.

– Isten megáldjon, fiam. Sok szerencsét ... És Abbie ... ha édes lányom lennél, akkor sem szerethetnék jobban ...

Abbie a torkában érezte dobogni a szívét.

Ó, állítsd meg, Istenem, a forgószelet! Állítsd meg egy-két pillanatra az Időt, amíg gondolkozni tud rajta: jól teszik-e, hogy elköltöznék innen! ...

Az élet nagyon kegyetlen. Miért kell az embernek elhagynia az otthonát? Miért kell hetekig utaznia? Csak azért, hogy övéitől minél távolabb legyen?

A baba el fogja felejteni Mackenzie mamát és a drága, öreg Deal nagyapát.

És a második gyermeke már nem is fogja ismerni őket.

Egyetlenegy valami volt csak, ami erőt adott Abbie-nek a búcsúzáskor. Egyetlenegy valami öntött bátorságot a lelkébe, hogy meg tudja tenni a hosszú utat az ismeretlen, vad földre.

Ez a valami a Willhez való szerelme volt.

Abbie ma is éppen úgy szerette Willt, mint házasságuk első napján. És a szíve mélyén azt is tudta, hogy bármennyire szereti a családját – bármennyire drágák is neki az édesanyja, meg a testvérei, meg ez a régi telep itt –, szerelme mégis erősebb annál, amit családjá és régi otthona iránt érez.

Abbie fölvetette a fejét.

– Készen vagyunk. Indulhatunk.

– Isten veletek!

– Nagyon vigyázz a babára.

– Ó, Abbie ... Abbie ...

– Isten áldja meg, édesanyám ...

– Janet, drágám ... Mary ... Belle ... Louise ... Köszönöm a jóságotokat ... Isten veletek ... Igen, mindjárt írunk ... Csókold meg nagymamát, Mack baba.

Will gyerekesen vidám volt.

Most először érezte magát szabadnak, családjától függetlennek.

– Indulás!

Will az ökrök közé csördített ostorával. Az ostor olyan volt, mint valami hosszú, fekete kígyó.

A kocsi nagy recsegéssel-ropogással megmozdult, aztán megállt, majd újra nekiindult.

Kezek lendültek a levegőbe, egy fehér főkötő imbolygott előttük, egy kötenyt valaki a szemé elé emelt.

Zokogás hallatszott.

Abbie rászorította kezét kiszáradt, égő torkára. Az volt az érzése, hogy rögtön meggyullad a torka.

Ó, állítsd meg a szelet, Uram! Állítsd meg az Időt egy pillanatra!

A szekér kerekei szaporán forogtak.

Messze, az út végén, Abbie még mindig látta a kis csoportot.

Will szeme, amelyben a reménység és a bátorság tüze lobbogott, nyugat felé kémlelt.

De Abbie könnyfátyolos tekintete nem tudott a kelettől elszakadni.

KILENCEDIK FEJEZET

Három héttel később, egy forró reggelen Will meg Abbie és két másik család tábort ütöttek Plattsmouthtól húsz kilométernyire, ahol kompon keltek át a Platte folyón.

Az út Iowa nyugati része felé végtelen pusztaságon vitt keresztül. És még most se látszott egyetlen fa, egyetlen bokor, egyetlen ember vagy más élőlény sem a látóhatáron! Semmi más nem látszott, mint a prérík sárgára pörkölt gyeptérségei.

A két másik családot Lutznak hívták. A férfiak testvérek voltak. Oscarnak felesége volt s három kis gyermeke. Henrynek fiatal felesége és hatéves, árva kis unokaöccse.

Lutz nagyapa, egy szelíd, kedves öregúr is kijött fiaival az új hazába.

Michiganból keltek útra. A két férfi a szekerekkel hetekkel előbb kiért, mint a többiek. Az asszonyok, a gyermekek és az öregúr Quincyig vonaton utaztak, onnan gőzhajón Hannibalig. St. Josephnél keltek át a Missourin és onnan ismét hajóval tettek meg az utat Plattsmouthba.

A férfiak itt már egy hete vártak rájuk.

– Mindennap lementem a partra és belerúgtam abba a cölöpbe, amelyikhez a hajót oda szokták kötni – mondta Oscar Lutz Willnek.

Will nevetett.

– Mit vétett az a szegény cölöp?

– Nem tudom. Valakit vagy valamit azonban felelősségre kellett vonni a késésért. Henry helyett a cölöpöt rúgtam meg.

Sarah, a fiatalabbik Lutzné, szép asszony volt. A haja hollófekete, az arca rózsás, s fekete szeme csupa kacagás. Tréfának tekintette az életet.

Azon a délelőttön Sarah vörösre festette a szekerüket. Olyan volt a kocsi, mintha lánggal égett volna a fehér ponyva alatt.

Aztán folytatták az utat.

Abbie-t úgy elgyengítette a hőség és a fáradtság, hogy csak ült és nézett és csodálkozott azon, hogy Sarah Lutz hogyan tud olyan jókedvű és mozgékony lenni.

Úgy látszott, Sarah-t még az Eight-Mile Grove sírjainak története sem izgatta fel. A hét síré ott a fák alatt.

Megkérdeztek valakit, hogy ki van ott eltemetve.

Abbie még most is megborzongott, ha annak az embernek a feleletére gondolt.

– Lótolvajok – mondta közömbösen és kiverte a pipáját. – Fölakasztották őket arra a fára. A hatóság éber.

– Fölakasztották őket? – kérdezte valaki a beállott csöndben, halkan.

– Föl. Most, a nyáron. És aztán beásták őket a földbe.

Abbie megint megborzongott.

A forróság elviselhetetlen volt.

Napkelte után egy-két órával már csurgott a veríték Abbie-ről. A ponyva mögül nézte Willt, ahogy görnyedten ült a bakon. Egész délelőtt nem kiáltott hátra neki egyetlen bátorító szót sem.

És a fű odakünt sohasem szűnik meg hullámozni?

A gyermek aludt.

Abbie is odahanyatlott melléje. Lehunyta a szemét és Deal nagyapa akácfás udvarára gondolt, meg a jávorfákra az út szélén és a diófákra az édesanyja háza mögött, meg a mogyorócserjére az iskolaépület körül.

Ó, milyen hűvös és milyen kellemes volt az iskola, zöld zsugátéereivel! Milyen jó volt vizet húzni Deal nagyapa kútjából!

Abbie gondolatban félretolta a kútverem kerek fedelét és égő arcát odatartotta a hűvös, sötét mélység fölé.

Elaludt. Álmában ott járt a Nagyerdő árnyas jávorfái és tölgyei alatt, anemonát szedett és gyöngyvirágot, azután leheveredett a hűvös páfrányágyra, Janet Graves háza mögött.

A kerek nyikorogtak és Abbie fölvetette a szemét. Hirtelen felült. Nem tudta, hol van. Kinézett a ponyva nyílásán.

A nap perzselően tüzelt a végtelen préri fölött.

Abbie gyomra émelygett. A „préri-hajó” utasai gyakran kaptak tengeribetegséget a forró, kietlen, száraz tengeren.

Dél felé mintha néhány fa körvonalai rajzolódtak volna a felhőtlen égre. Óázis talán? Vagy csak délibáb és köddé foszlik, mire odaérnek?

– Az már a Weeping Water (a Siró Viz) – kiáltott hátra Henry Lutz.

És ebből tudták meg, hogy közelednek új otthonukhoz.

Közel a malomhoz átgázoltak a sekély folyón.

Egy ember, tejeskannákkal a kezében, megállt és utánuk bámult.

Will az ökrök mellett lépegetett. Csuromvíz volt.

A férfi kedélyesen odakiáltott neki:

– Maga már megkeresztelkedett az új hazában! Most már nem fog többé visszamenni . . .

– Nem is akarok – felelte Will éppoly jókedvűen.

Abbie bent, a ponyva alatt majd meghalt az émelygéstől, az hőségtől és a honvágytól. Hangosan nyöszörgött.

De a folyó túlsó partján olyan furcsa ökörfogat tűnt elébük, hogy még Abbie is érdeklődve tápáskodott fel.

A kocsi alsó részét, a bokszt –ot, rikítókékre festett csónak alkotta.

Egy házaspár meg két gyermek szállt ki a kocsiból.

Gus Reinmueller – így hívták a férfit – a hüvelykujjával hátrafelé bökött és közömbösen így szólt:

– Christine, a feleségem.

Christine éppen olyan jámbornak látszott, amilyenek az ökrök voltak. Az arca is éppoly türelmes és kifejezéstelen volt. Azt se igen lehetett volna megmondani: öreg-e, fiatal-e. Színtelen haja, mely kemény varkocsokban lapult meg a tarkóján, olyanformán hatott, mintha egy darab rongyot tűztek volna oda.

Reinmuellerék is Dealék közelében vettek földet.

Löncs után az ekhós szekerek együtt folytatták útjukat nyugat felé. Megadással, némán vonszolták magukat tovább az égető napon.

Sarah Lutz volt az egyetlen, aki olykor egy-egy vidám, biztató szót kiáltott oda a többieknek.

Abbie olyan fásultan, olyan betegen, olyan agyongyötörten feküdt a kocsi mélyén, mintha soha többé semmi nem érdekelné őt az életben.

Estefelé megint néhány fa körvonalai rajzolódtak a bíbor-vörös égboltozatra.

– Stove Creek! – kiáltott hátra Henry Lutz.

Célhoz értek.

Bivalynyomokat találtak a part mentén, sekély gödröket a földben, ahol a hatalmas állatok hempereghettek az iszapban. Minden jel arra vallott, hogy nem is oly rég a bivalyok még zavartalanul tanyázhattak itt.

Patakon kellett átkelniük. Aztán Henry Lutz – az ő szekere volt az első – megállt.

– Itt vagyunk! – mondta, mikor Will szekere is odaért. – Ez a maguké.

Térkép volt a kezében.

– Az enyém tovább van, nyugat felé. Oscaré az enyémtől északra és Reinmuelleré – közben Gus és Christine furcsa csónakkocsija is megérkezett –, Reinmuelleré pontosan délre van a Dealéktől.

Abbie kimászott a szekérből.

Minden tagja megmerevedett a hosszú ülésben. A feje sajgott a vakító napfénytől.

Sarah Lutz – a rózsás arcú és fekete gyöngyszemű kis Sarah Lutz – már szintén leugrott a kocsijukról és átszaladt Abbie-hez.

– Maguk már itthon vannak! – mondta vidáman. – Itt fognak lakni és látja, már látogatójuk is van.

Tréfás ceremóniával hajolt meg Abbie előtt és megrázta a kezét.

– Bejöhettek és leülhettek egy kicsit? Igen? Köszönöm. Majd a hintaszékbe ülök, Mrs. Deal. Így ni. Kérek egy csésze teát.

Ezen Abbie-nek is nevetni kellett egy kicsit.

De a következő pillanatban nagyot sikoltott és a szekér felé szaladt.

Egy kis, gyíkformájú, fekete állat siklott el villámgyorsan a lába mellett.

– Ne félj – nyugtatta meg Will –, ez is csak gyík. Olyan ártatlan, mint az egér.

– Igen. És éppen olyan szörnyű is! – kiáltott vissza Abbie.

Éjszakára mind együtt ütöttek tábort.

Egész tekintélyes társaság volt: Will, Abbie, kicsi Mack, Oscar Lutzék három gyermekükkel, Henry és Sarah Lutz nagyapóval, meg a kis Dannel és Reinmuellerék a két kicsivel.

A szekereket körbeállították és a kör közepén tüzet raktak.

A nap lecsúszott a világ szélén.

Az egyik férfi forrásra bukkant és vizet hozott. A többiek az ökröket etették és itatták. Az asszonyok vacsorát készítettek, s a forrásnál elmosták a csészéket meg a tányérokat.

A gyermekeket a ponyvás szekerekben lefektették aludni, a felnőttek pedig összegyűltek a tűz körül.

Lassan-lassan feltűnedeztek a csillagok, mint halvány, sárga virágok az ég prérijén. Valahol egy dingókutya üvöltött. Egy másik felelt neki.

Abbie-nek az a régi-régi éjszaka jutott eszébe, amelyen, nyolcéves korában, Illinoisból vándorútra keltek. Ilyen volt az az éjszaka is, és mégis más. Akkor közel voltak az erdőhöz, s az erdő fái védően fogták őket körül. Hallották az erdő apró lakóinak neszt és a fák susogását.

De ez az éjszaka itt néma volt. Teljes a csend... csak a dingókutyák üvöltése hallatszik, csak a hullámzó fű suhog. Olyan mély a csend, hogy szinte visszhangzik a nagy ürességben.

– Csend, – fű, – csillagok.

A kis csoport a tűz körül egyszerre olyan nagyon kicsinek látszott a nagy, néma pusztaságban. Olyan kicsinek és olyan tehetetlennek.

Mi lenne, ha...?

S miközben félelme gondolattá formálódott, a sötétségen keresztül Abbie árnyakat látott párducléptekkel ide-oda suhanni a szekerek és a patak között.

TIZEDIK FEJEZET

Abbie-nek nem jött ki hang a torkán.

Csak a kezét nyújtotta ki és megérintette Will karját.

A félelem lidércnyomásként nehezedett a szívére.

Will meg a többi férfi is észrevette már a sötét árnyakat.

– Nem kell félni tőlük – suttogetta Will –, ezek barátságosak. Nem bántanak.

– Barátságosak? Barátságosak?!

Az indiánok egész éjszaka ott táboroztak a patak partján.

Abbie, karján a gyermekkel, egész éjszaka nem hunyta le a szemét.

Alig másfél esztendeje volt a Fort Phil Kearney-i vérengzés és alig két hónapja, hogy Red Cloud (Vörös Felhő) megüzente az elnöknek, hogy ő nem írja alá a Fort Laramie-i békeszerződést.

Itt sokkal közelebb voltak az ellenséges indiánokhoz, mint odahaza. Ki tudja, miféle törzsből valók ezek? A sötétben még azt sem lehet tudni, hogy hányan vannak.

Abbie egész éjszaka halálos félelemben, megfeszített idegekkel szorította keblére a kisfiát.

Reggelre szétfoszlott a félelme. Ha gonosz szándékot forgatnak a fejükben: bizonyára éjszaka támadtak volna.

Henry Lutz egyik lova azonban eltűnt.

Rövid tanácskozás után elhatározták, hogy okosabb, ha beletörődnek a veszteségbe és nem firtatják a dolgot. Valószínű, hogy egy indián lovagolt el a ló hátán.

Másnap az indiánok fölszedték a sátorfájukat, odasompolyogtak hozzájuk, megbámulták őket és beleselkedtek a szerükbe. Egyikük kezébe vette Sarah Lutz színes kendőjét, és egyszerűen az asszonya vállára borította. A többiek elégedetten vihogtak rajta. Mikor már útnak indultak, a kendő vörös foltjai még sokáig látszottak a távolban.

Abbie arra gondolt: lesz-e még az életben ilyen szörnyű éjszakája?

Amint Henry Lutz mondta: Reinmuellerék földje kissé délebbre terült el a Dealék földjétől, az övék, a Henry Lutzéké pedig nyugatra feküdt tőlük. Abbie örült, hogy Sarah Lutz lesz

a szomszédjuk. Nagyon megszerette a rózsás arcú, fényes fekete hajú, csillogó szemű kicsi asszonyt.

Christine Reinmuellert azonban nem találta rokonszenvesnek. Christine ápolatlannak, szinte mosdatlannak látszott. A két szorosra font farkocs zsirosan tapadt a nyakára.

Most már ki-ki a maga földjére húzta az ekhós szekerét. Ezek a kerekeken járó kis házak voltak most az otthonaik, amíg a lakóházak valamennyire elkészültek.

Ameddig a szemük ellátott, hullámos síkság terült el köröskörül. Nem olyan egyhangú, lapos síkság volt ez, mint az állam nyugati része, ahonnan jöttek, bár akármerre néztek, itt sem láttak mást, mint a préri fűvét és egy-egy csenevész fát.

A száraz fűvel borított hullámos síkság, a ritkás fasor a Stove-patak mentén és a felhőtlen ég: ez volt a kép. Dealék, Reinmuellerék és Lutzék szekerei apró gyermekjátékoknak tetszettek a végtelen pusztaságban.

Reinmueller és a felesége rögtön nekiláttak és barlangot ástak a patak partján, az alacsony domboldalba. A barlang bejárata elé fatörzseket gördítettek, tetejét pedig vastag ágakkal borították be. Ebben a sötét, földszagú lyukban helyezték el két gyermeküket és szegényes holmijukat.

Abbie-nek a vakondokat juttatták eszébe. De Gus már alig várta, hogy a föld műveléséhez láthasson. Nem ért rá a lakásra sok időt vesztegetni.

Lutzék rögtön deszkából építették a házaikat. Előbb Henryét ácsolták össze, hogy addig, amíg Oscaré felépül, mind a két család Henry házában húzódhasson meg. Nebraska Cityből hordták ki az építőanyagot. A ház alapját, négy sarkán, sziklából rakták le. A ház maga két szobából állott és még padlózata sem volt. Az első télen Henry zsákvászonnal bélelte ki a szobák belsejét.

Will agyagból tapasztotta a házát. Nem bízott magában, hogy deszkából is tud házat építeni, és mindenki azt mondta, hogy az agyagházak télen melegek, nyáron meg jó hűvösek. Három láb hosszú agyagdarabokat metszett ki a földből, és azokat úgy rakta egymásra, mint a kőműves a téglát. Az ablakok számára nyílást hagyott.

Henry Lutz megígérte, hogy Nebraska Cityből hoz ablak-
üveget és más egyebet is, mindent, amire Willnek szüksége
lesz.

Abbie még mindig rosszul érezte magát. A honvágya napról
napra erősödött. Valahányszor tekintete a préri hulámzó fű-
tengerére esett, szédülés és émelygés fogta el.

A kútvíznek is valami különös mellékíze volt. Abbie sóhajtva
gondolt az otthoni kút friss vizére.

És sóvárogva vágyott az édesanyja fehér főkötös, szelíd arca,
meg Belle, meg Mary, meg Janet után.

Bizonytalannak érezte a helyzetüket és aggasztónak a jövőt.

Rossz sejtelem kinozta. Attól félt, hogy meg fog halni és itt
kell hagynia Willt és a kisleányát.

De egy délután, amikor Will már a ház fedelén dolgozott,
Abbie egyszerre könnyebbnek érezte a szívét. Lehet, hogy csak
azért, mert ma nem émelygett és nem szédült annyira, mint
máskor. Ma nem volt olyan levert és a honvágy sem gyötörte.

Lefektette kisleányát és sétára indult.

Hetek óta nem érezte jól magát. Remény és bátorság költö-
zött a szívébe. Ez itt az ő földjük. Ők, akik soha egy talpalatnyi
földet sem mondhattak magukénak, most százhatvan angol
hold boldog birtokosai!

Dús föld, azt mondja Will: zsíros, fekete televényföld! És
otthont építenek rajta – otthont Macknek és a másíknak, az
eljövendőnek.

Mint minden anya, Abbie is sokat tünődött rajta, vajon a
születendő gyermek fiú lesz-e, vagy leány. És mint a többi
anya, Abbie se tudta eldönteni: fiút vagy lányt szeretne-e
inkább.

Bizonyos tekintetben a fiú kedvesebb volna, legalább
Macknek lenne játszópajtása. De egy kisleány – a szíve mélyén
erősen remélte Abbie, hogy leánya lesz.

Emlékezett rá, hogy mit mondott az édesanyjának, az eskü-
vője napján, fönt a padlásszobában. „Egyszer, talán, majd lesz
egy kisleányunk és akkor már gazdagok leszünk és ő talán
majd viselheti a gyöngyöket.”

Igen, talán leány lesz a baba és itt van ez a jó fekete föld,
amiből meggazdagodhatnak és odaát a szekéren vannak a
gyöngyök.

Mind a ketten fiatalok. Ő is, meg Will is. Előttük az egész élet. És jobbról-balról kellemes szomszédok – nem is lesznek olyan nagyon elhagyatottak. Sarah Lutzot máris szereti. És Christine Reinmueller – ha egy kicsit közönséges is, olyan jószívű szegény.

Földjük van, két gyermekük, kedves szomszédságuk! És fiatalok! Nem, nem is lesz itt olyan rossz sorsuk.

Abbie fölemelte fejét és fölpillantott a felhőtlen szeptemberi égre.

*A vár szépséges asszonya
Karcsú volt és vidám . . .*

A hangja tisztán, csengőn, éretten szállt az ég felé.

Igen, gazdagok lesznek, ő meg Will. Will mondta.

Ifjúság, gyermekek, jó barátok, gazdagság! Milyen jó élni!

Egy varjú keringett a feje fölött és most káromgva ereszkedett le a földre.

Abbie-nek torkán akadt a dal.

– Mit csúfolsz? – kiáltott rá a fekete madárra.

– Kár! Kár!

Hátha jelent valamit ez az útjába tévedt varjú? Hátha rossz jel? Deal nagymama föltétlenül azt mondaná, hogy rossz jel.

Abbie megrázta a fejét és nevetett. Ő, hiszen ő még fiatal! A hangja nem fog megszökni. Nemsokára keres egy tanárt valahol, Nebraska Cityben, vagy odaát Plattsmouthban, talán még itt Omahában is akad valaki, akitől tanulhat.

Amikor a félbenmaradt dallal ajkán visszafelé indult a „préri hajója”-hoz, hosszú, kísérteties valami surrant el mellette a fűben.

Abbie megborzongott és sietve mászott fel a szekérre.

A ház falai és padlója már elkészültek. A falak alsó részét meg az ajtót Abbie divatlapból kivágott képekkel kárpitozta ki. Krinolinok hölgyekkel, akik fölényesen mosolyogtak a házacska szerény lakóira.

Ez volt tehát a ház, amelybe Abbie a „préri hajója”-ról átköltözött. Abbie: Isabelle Anders-Mackenzie unokája. Isabelle Anders-Mackenzie nagymamáé, akinek háza volt a városban és

két birtoka is volt, széles selyemsálja, gyöngysora és drágakövekkel kirakott legyezője és akinek vörösarna haja volt és minden ujja elkeskenyedő és karcsú.

De Abbie éppoly büszke volt új otthonára, mint Isabelle nagymama ősei kastélyának pompás termeire az óceánon túl.

Abbie függőnyt aggatott az ablakokra, rongyszőnyeget terített a padlóra és tiszta ágyneműt húzott a két ágyra.

Az egyik ágy alá betolta a borjúbőr fedeles kis ládát a gyöngyökkel. A mély ablakfülkében pedig az állóórát helyezte el, melynek üveglapjára egy kis barna templom volt festve.

Egy polcos szekrényük már volt, amiben az edényt tartották, és Will még egyet összeszögezett üres ládából Abbie könyvei számára: Shakespeare színműveinek, a Bibliának, a zsoltároskönyveknek.

Volt egy négykarikás tűzhelyük. Hosszú kéménye keresztül-fúrta a ház tetejét.

Volt három székük is, meg egy sánta asztaluk, amelyen Matthews doktor a piruláit szokta volt formálni. Egy díványuk, ezen aludni is lehetett és agyagból készült, mint a ház.

Mind a két szoba be volt már bútorozva.

A kicsi gyephant-kunyhót háznak nem lehetett nevezni. De több volt annál. Otthon volt.

Mihelyt a házzal elkészült Will, akolt szögezett össze a jószág számára.

És az enyhe októberi időben, még a fagy beállta előtt feltörte a föld egy részét, hogy majd tavasszal könnyebben menjen a szántás.

Novemberre vége lett az enyhe időnek. A soha nem szűnő szelek még kegyetlenebbül fújtak észak és nyugat felől.

Kiszáradt gazcsomókat kapott fel a szél. Akkorák voltak, mint egy-egy szakajtókosár és úgy hemperegtek végig a prérin, mint egy-egy rohamra induló lovasszakasz.

Abbie sokszor állt a kicsi ablakban és nézte a barna ruhás zsoldosokat, a természet tűzéireinek szünni nem akaró támadását.

Egyre jöttek: lovasság, dragonyosok, huszárok – századok, ezredek, brigádok. Eltűntek a távolban, de rögtön jött helyettük tartalék, a préri távolabbi zugaiból.

Abbie szívét félelem fogta el – félelem, hogy az a láthatatlan erő, amely ezt a tömérdek karcsú törzsű, kiszáradt gazt végtelen útjára küldi, őt is elküldi a nagy, kegyetlen útra.

Mikor Will elment élelemért Nebraska Citybe, Abbie kétségbeesése a tetőpontra hágott.

Ölébe kapta a gyermeket – a kis Mack ekkor másfél éves volt –, magához szorította és forrón imádkozott a jó Istenhez, hogy mentse meg minden ismeretlen veszedelemtől – az indiánoktól, a széltől, a prérítűztől, a viharoktól és az ő nehéz órájától.

Will kukoricalisztet hozott a városból és egy zsák fehérlisztet, amelyért tíz dollárt fizetett. Abbie annyira takarékoskodott a fehérliszttel, hogy csaknem kitavaszkodott már, mire az utolsó cseppjét is felsütötte és a zsákból kötényt varrt magának.

Március közepén egy éjszaka arra riadt fel Abbie, hogy eljött az óra.

A márciusi vad szél úgy süvített, mint máskor.

Will sietve felöltözködött, megigazította a tüzet, egy-két biztató szót súgott oda Abbie-nek, azután kiment az éjszakába.

Abbie, mikor becsukta Will mögött az ajtót, a préri-asszonyok legkínzóbb félelmét szenvedte át: egyedül lenni a pusztaságban, a szülés gyötrelmes óráiban!

– Ó, istenem, vezérelj haza szerencsésen Willt meg a doktort!

A szél sivitva rázta az ablakot.

A kicsi Mack aludt.

Abbie testét irtózatossággal szaggatta.

– Ó, Istenem, küldj valakit!

És ekkor valaki kopogott az ajtón.

– Ein! . . . Lass mich ein! Christine!

Abbie kinyitotta az ajtót, és Christine Reinmueller belépett. Kövér arcát pirosra fújta a szél. Zsíros, tömött hajfonatai szabadon röpködtek. Abbie most szépnek látta őt.

Órákba telt, míg Will elhozta a doktort a Weeping Watertől.

Akkorára már megszületett Abbie kisleánya.

A kisleány, aki majd a gyöngysort fogja viselni és mindazt, ami a gyöngysorral jár . . .

Will odavitte Macket az ágyhoz, és megmutatta neki a testvérkéjét. Kövér mutatóujjacsájával Mack megbökte a test-

véрке szemét és száját, hogy megbizonyosodjék róla: igazán mozog-e?

Margaretnek keresztelték, a két nagymama kedvéért.

– Mind a ketten örülni fognak neki – mondta udvariasan Abbie. (Pedig gondolatban szinte hallani vélte Deal nagymama hangját: „Mire való ez az ostobaság?”)

Mackenzie Deal és Margaret Deal! Egy fiú meg egy leány. Milyen nagy család!

Boldogan nevettek egymásra Willel.

Abbie szeretete most megoszlott a két kicsi között. Nem, nem igaz, hogy megoszlott. Az anya számtankönyvében nincs osztás és nincs kivonás. Csak összeadás van meg szorzás.

Március hideg volt, szeles, havas. A föld körülöttük vigasztalan sivatag. Szürkésfehér hó az alacsony lankákon s a szürkésfehér ég mintha a föld tükörképe volna. Az ég szürke pusztaságában három vékonyka füstoszlop – egy föld alatti verem, egy deszkabódé, meg egy gyephantkunyhó kéményéből. Az Otthon Istenéhez szálló tömjénillat.

És aztán a csoda!

Tavaszhuhant keresztül a prérin. Nem lágyan, lopva, hanem hatalmas, bűvös erővel. A Stove Creek partján szinte egy szempillantás alatt zöldbe borultak a fűzfák. S a szél nedves, zsenge fű, virágzó vadszilva és vadibolya ingerlő illatát hozta.

A természet, a nagy vegyész, összeszedte mindet: a fű, meg a rügyező fűzfák, meg a kis vadvirágok gyöngye illatát, összekeverte valamennyit és a szél szárnyán végigszalasztotta a prérin.

Will alig várta, hogy hozzáfoghasson a tavaszi szántáshoz.

Nézte, hogyan enged föl a megfagyott rög s a komor, nehéz felhők hogyan vesztik el lassan fagyos szilárdságukat.

Kétszer is megpróbálta a kéziekével, de a föld még nem engedett.

Aztán egy reggel, mikor a préri pacsirtája is megszólalt, végre belefogott a munkába.

Abbie karjára vette a kicsit és kiment Will-lel. Mack is utána tipegett. Gyp, a homályos származású kis kölyökkutya, amelyet hazulról hoztak magukkal, mint egy örült száguldozott körülöttük. Valami repülő bogarat hajszolt.

Abbie nem vette le a szemét a kisfiúról, nem eresztette el maga mellől. Rettenetesen félt a csörgőkígyótól.

Will, aki különben nagyon tartózkodó volt és a legmélyebb érzéseiről nemigen beszélt, most átölelte a feleségét s azt mondta neki:

– Nem lesz könnyű, kicsikém! De egy szép napon mégis be fogod látni, hogy igazam volt. Amerre a szem ellát, itt csupa szántóföld lesz. És ott – a végtelen síkságra mutatott –, ott város fog épülni, itt meg falu. Omaha központ lesz. Lincoln kicsi kis fővárosa nagyra nő. Majd meglátod, Abbie! Nem ma és nem holnap, de majd egyszer. Nagyszerű középületek lesznek itt, iskolák, templomok, boltok és szép lakóházak.

A jóslat valóra vált.

A hajdani kis telep helyén nagy város nőtt ki a földből. Hatalmas traktorok dübörögtek keresztül a földeken. Omaha és Lincoln nagy kereskedelmi, ipari és művelődési központok. Ahol valaha indiánok táboroztak, most templomok, modern iskolák, fényes üzletek, szép villák emelkednek. S a nyüzsgő nagyvárosra büszkén és megleégedetten tekint alá a Kapitolum égbe nyúló tornya. A márványból készült Kapitolum nem szégyenli, hogy ott, ahol áll, egykor, még nem is olyan régen, a bivaly volt az úr, a bivaly uraságát pedig a kukoricáé követte. Washington, az Egyesült Államok fővárosa, kukorica-földeken épült.

Will meghatott tekintete végigsimogatta a földet, melybe mély sebet vágott az eke. Egy nagy csomó kiszáradt fű olyan görcsösen kapaszkodott a talajba, hogy nem lehetett kiszakítani belőle. Mintha a szabadon és együtt eltöltött, vad századok után nem tudnának elválni egymástól. A fűleány odata-padt préri-kedvesének keblére.

Abbie hirtelen megfordult és a gyerekekkel bement a házba. Odabent sírt egy kicsit. Maga se tudta, miért.

Azután összeszedte magát.

Nem szabad. Nincs idő tétlen szomorkodásra. Ebédet kell főzni Willnek. A férfi az eke szarvát fogja, az asszony a főzőkanalat.

Ezen a tavaszon komolyan megkezdődött az új élet. Abbie is tele volt színes tervekkel. Már ő is ragyogónak látta a jövőt.

Mindennap új telepesek érkeztek. Már tizenhárom család lakott a telepen. Rövid időn belül mind meg fognak gazdagodni.

Abbie Deal boldogan végezte munkáját.

Az egyik gyermek a karján ült, a másik a szoknyájába kapaszkodott.

A bátorság volt a vezércsillaga és a szeretet az útítársa – dal volt az ajkán és lámpás a kezében.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Ez a nyár a kemény munka és az égbetörő remények nyara volt.

Will éjjel-nappal dolgozott. Béklyóba verte a földet, bevetette; fát vágott, a jószágot gondozta. Két embernek is sok lett volna, amit dolgozott. Csak akkor tért nyugovóra, mikor már besötétedett, s a nap, mikor fölbukkant a Stove Creek füzesei mögött, Willt már talpon találta.

És Abbie? Abbie a gyermekeknek viselte gondját; kevés vízben mosott, mert a vízzel is takarékoskodni kellett; a legnagyobb hőségben a tűzhely mellett vasalt, mert csak olyan vasalója volt, amelyiknek a nyelvét át kellett tüzesíteni; főzött abból, amit a hiányosan felszerelt boltban kapni lehetett; szappant kavart a hatalmas vasüstben; varrt és foltozott, igyekezett tisztán tartani a házat, és egymaga gondozta a lábasjószágot, amely éppen úgy, mint gazdája, gyephantkunyhóban lakott.

Az elkeskenyedő, karcsú Mackenzie-ujjak sohasem pihentek.

Willnek sokszor be kellett mennie a városba, és Abbie ilyenkor vele tartott. Vitték a gyerekeket is, és ennivalót is csomagoltak.

Meg kellett tenniök a hosszú utat Nebraska Citybe, hogy nyárfacsemetéket hozzanak ki. A csirkéknek hagytak otthon elegendő vizet és eleséget, de a tehenet magukkal vitték. Oda kötötték a szekérhez.

Abbie a köpülőt is elvitte s a kocsí rázása következtében a tej útközben vajjá köpülődött. Igaz, hogy nem volt olyan friss

ízú a vaj, mint az otthoni, amit a forrás vizében hűvösen tartottak, de azért így is jólesett.

Will meg a puskáját vitte el és préri-csirkékre lövöldözött. Abbie aztán megfőzte a csirkét vacsorára.

– Szerencse, hogy nem akarunk megszökni – kiáltott oda Willnek –, mert a csirkék elhullatott tolla elárulná, hogy merre mentünk.

A fűzfa és a nyárfa gallyról is megfogamzott. Will hozott föl a patakból egy hatalmas nyárfaágat, és Abbie széttördelte, hogy Will a házikó északi oldalán szélfogót ültessen belőle.

A fűzfaágakat pedig a csirkeól körül ültették el.

Tervszerű munka volt. Mindenki a jövőre gondolt. Legyen hová menekülniök a nap izzó sugarai elől.

Tőlük északra és nyugatra egy Oliver Johnson nevű, egyetem végzett, nőtlen fiatalember erdőt ültetett. Azzal, hogy tíz angol holdnyi területet befásít és nyolc esztendőn keresztül gondoskodik is a fákról: százhatvan holdnyi területre szerez igényt a kormánytól.

Will maga is tervszerűen intézett mindent.

– A jövőre kell gondolnunk! – mondta Abbie-nek. – Majd ha rendes házat építettünk, ne kelljen a fákat kivágnai.

– Igen – felelte elgondolkozva Abbie –, itt lesz majd az új házunk, Will... És egyszer majd utca is vezet mellette. Már szinte látom... A sarkon lesz a házunk... A főutcán... És kerítésünk is lesz... Ó, Will, azt hiszem, ha kerítésünk lenne, jobban szeretném a házat... Szép, egyenes utcák és kerítések, hogy láthassuk: hol kezdődik a mi földünk és meddig terjed. A kert körül fehérre festett léckerítés... és a kerítés mentén csupa piros rózsát és kék sarkantyúvirág...

Will nevetett.

– Javíthatatlan álmodozó vagy, Abbie.

Abbie nem nevetett.

– Kell is, hogy az ember álmodozzék, Will – mondta egy icipicit ingerülten. – Az álom: eszményképeket fest szemünk elé. Előbb a lelki szemeddel látsz valamit, aztán megpróbálsz megteremteni s az eszményképhez hasonlóvá tenni. Ha kertet akarsz, akkor... Azt hiszem, akkor előbb meg kell álmodnod a kertet, Will.

Abbie az ablakon át kitekintett a szegényes kis konyhakert-be és nevetett. Nem vidáman. Inkább egy kicsit szomorúan. A bab meg a burgonya olyan bánatos volt, olyan sápkóros, olyan minden életkedv nélkül való.

Mind ez ideig a patakból hordták a vizet – azért kellett Abbie-nek takarékoskodnia a vízzel is! –, de most Will a házuk mellett fűrt kutat. Henry Lutz segített neki. Megbeszélték, hogy majd ha elkészülnek, Will is segít Henry Lutznak.

Egyszer Henry azzal a hírrel jött, hogy a Missourin keresztül elindult az első vonat Plattsmouth felé. Ez a hír mindnyájukat kellemesen érintette.

– Úgy megy minden, mint a karikacsapás! – mondogatták egymásnak.

Egyik délután Henry nem jöhetett át és Abbie, aki éppúgy kívánta, mint Will, hogy a munka haladjon, maga segített Will-nek.

Egész délután szakadatlanul dolgozott az izzó napon. Arca bíborvörösre gyúlt a hőségtől és a fáradtságtól. Csak olyankor hagyta abba a munkát, amikor a babát meg kellett szoptatnia.

Amikor már csaknem összeroskadt a kimerültségtől, Will kiáltott neki, hogy húzza fel őt.

Lassan, kínosan, erejét megfeszítve csavarta fel Abbie a kötelet.

Egyszerre azonban a hurok kicsúszott izzó tenyeréből és hatalmas erővel fejbe vágta őt. Amikor magához tért az ütés okozta kábulatból, Mack elnyújtott hangját hallotta. A gyermek sírva hajolt föléje:

– Anyu! . . . Anyu! . . .!

Will meg dühösen kiáltozott a mélyből:

– Hol vagy Abbie?! Abbie!

Abbie feltápáskodott és megpróbált visszaemlékezni arra, hogy mi történt. Egyszerre ráeszmélt, hogy amikor ő eleresztette a kötelet, Will visszaesett a kútba. Rettenetes! Iszonyúan megüthette magát.

Az aggodalom erőt adott Abbie-nek. Felugrott és lekiáltott Willnek.

Will megnyugtatta, hogy nem sebesült meg. Nincs semmi baj.

Kellett azonban keresni valakit, aki kihúzza Willt a kútból.

Abbie százszor is lelkére kötötte a kis Macknek, hogy ne mozduljon el a helyéről és ne menjen közelébe a nagy lyuknak.

Azután fájó, vérző homlokkal, a forró prérin keresztül, átszaladt Gushoz.

Minden lépésnél újra meg újra szívébe markolt a hideg félelem, hogy hátha csörgőkígyóra lép a magas fűben.

Reinmuelleréknél senkit sem talált otthon. A föld alatti veremből senki sem felelt a kiáltásra.

Tovább rohant Henry Lutzért. Henry azonnal befogott, kocsin vitte haza Abbie-t és megmentette Willt.

Olykor indiánok vonultak keresztül a telepen. Az volt a hírük, hogy barátságos érzelműek, de a telep lakói nem mertek bízni bennük.

Abbie semmitől se félt annyira, mint az indiánoktól. És amikor augusztusban híre jött, hogy a Köztársaság-völgyben tíz kormányzósági hivatalnokot meggyilkoltak a Sioux-indiánok – Abbie érezte, hogy Will egyetlen szavára képes volna mindent itt hagyni és hazamenni.

Néhány nappal később négy indián toppant a házuk elé. Jellekkel adták tudtára Abbie-nek, hogy ennivalót akarnak.

Mohón falták a babfőzeléket s a disznóhúst, amit Abbie eléjük tett. Amikor jóllaktak, a maradékot egyszerűen beleöntötték piszkos kendőjükbe és folytatták útjukat.

Ugyancsak augusztusban történt, hogy Henry Lutz lóháton vágatva érkezett Dealék viskója elé.

– Kis Dannel történt valami! – kiáltotta. Le se szállt a lóról. – Nem tudjuk, micsoda. Legyen szíves, jöjjön át Sarahhoz, míg én átlovagolok a doktorért.

Will rögtön befogott, és Abbie a gyermekekkel együtt fölmászott a szekérre. Mikor éppen indulni akartak, Christine-t látták jönni. Megvárták és őt is magukkal vitték.

Sarah Lutzot halálos izgalomban találták. Rózsás arca sápadt volt. Káposztát szedtek ki a földből, mesélte, Dan is segített, de négy óra felé a lábát kezdte fájlalni.

– Mondtuk neki, hogy pihenjen egy kicsit. Azt hittük, elfáradt. De a lába egyre jobban fájt. Bevittük a házba és mikor megnéztük... – Sarah két kezével eltakarta halálsápadt arcát –

ilyen dagadt volt! Kétszer akkora ... és ó, Istenem, Abbie ... egészen fekete ...

Keney doktor megérkezett. Bement a kicsi hálósobába és amikor kijött, fáradt arca a szürke szakáll fölött elgyötört volt s a tekintete szomorú.

Reménytelen mozdulattal tárta szét kezét.

– Kigyómarás – mondta. – Mindent ... mindent megteszek, ami tőlem telik, de attól félek: késő ...

Suttogva ejtette ki a szörnyű szót, mégis úgy tetszett, hogy dübörögve visszhangzik a szobában, visszhangzik az egész házban: késő!

A kis Dan, a mindig nevető, vidám fiúcska! Irtózatoss!

Valamennyien egész éjszaka ott virrasztottak a kis beteg mellett.

Várták a halált.

Ó, hogy ebben a véghetetlen nagy pusztaságban rátalál egy ilyen csöpp kis fiúra! Pedig rátalált.

A soha nem szünő szél hátán eltalált a fehér kaszásemler Henry Lutz házába és elvitte a kis Dant.

Will, lent az ólban, összeszegezte a kis fenyőfakoporsót, és Abbie és Christine belefektették a kis halottat. Sarah legjobb takarójába csavarták.

Sarah maga mosdatta meg, maga öltöztette föl.

Henry belovagolt Plattsmouthba, papért.

A telep többi lakói sok kilométer távolságból eljöttek a temetésre. Ószinte és mély volt a részvétük. Ősi szokás szerint vadszölődzsemet hoztak, kukoricalisztból sült piskótát és disznóhúst meg sült csirkét.

Lutzék földjén, egy alacsony dombon temették el a kisfiút. A telepesek levett kalappal állták körül a sírgödröt. Abbie, bár torka merev volt a sírástól, egy régi zsoltárt énekelt. A pap Istenről beszélt, akinek útjai kiszámíthatatlanok. Abbie azt hitte: nem bírja tovább.

Halál!

Ó, hogy gyűlölte a halált és milyen irtózatossan félt tőle!

Fa nem volt a közelben. Az augusztusi nap izzón tűzött alá a kicsi dombra. Forró délkeleti szél süvített a pusztaságon.

Varjak keringtek károgva a kis gyülekezet fölött.

A préri magas, száraz füve hajlongott, hullámozott a szélben.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Ebben az évben nagyon silány volt a termés.

A telep lakói megtanulták, hogy az agyagos föld nem kedvez a kukoricának.

– Sebaj! – mondta Will és vállat vont. – Én azért nem veszi-tem el a kedvem. Tudtam, hogy nem megy egyszerre.

De Abbie tudta, hogy Will csak öt akarja vigasztalni. Tudta, hogy nagyon is bántja.

A földben az egész télen át rothadó gyökerek megtermékenyítették a talajt, és Will a hetvenes évek első tavaszán nagy reményekkel fogott neki a szántásnak.

Abbie, sok dolga mellett, egész nyáron át betegségekkel harcolt. Mind a két gyermek kanyarót kapott és később szamárköhögést. De nemcsak az ő két kicsije, hanem a Reinmuellerék három kislánya és Sarah Lutz újszülött kicsinye is.

Az anyák úgy gyógyították kis betegeiket, ahogyan tudták: teával, indiánfüvekkel.

El nem mozdultak a kicsi ágyak mellől. Aggódva figyelték a gyermekek minden lélegzetvételét.

Amikor végre elvonult a házuk felől a betegség felhője, Abbie úgy érezte magát, mintha egy sötét pincéből egyszerre ragyogó napfénybe került volna.

Most újra énekelt munka közben.

1870-ben megint gyöngé volt a termés. Annyi rengeteg munka és olyan kevés eredmény!

Semmi egyéb nem fejlődött, csak a nyárfa. Egyik-másik egy év alatt magasabbra nőtt, mint Will. Apró, csillogó, táncoló leveleik megnyugtatták, vigasztalták Abbie-t. Bátrak voltak a nyárfák és vidámak, nem féltek a forró naptól, nem zavarta őket a hideg eső, sem a zúgó szél.

Will most gyümölcsös-kertet ültetett.

A két Lutz fivér, Reinmuellerék és Dealék mind rendeltek a keleti államokból gyümölcsfacsemetéket.

A száraz alma- és cseresznyefavesszők sora, amelyekre még rá volt kötözve egy kis táblácskán a gyümölcs latin neve, vigasztalanul festett a kopár prérin.

És még annyi tennivalójuk volt!

Abbie olykor megállt a kis ház ajtajában, és elmerengve nézett végig a síkságon, ahol a napraforgók ragyogó színe egybeolvadt a nap izzó sárgaságával.

Isabelle Anders-Mackenzie nagymamára gondolt ilyenkor Abbie. Úgy szeretett volna olyan lenni, mint ő volt! De hogyan lehet valaki előkelő hölgy, ha még mosdóvíze sincs elegendő?

Will volt az ő ereje és bátorsága.

Ha elfogta a csüggedés, csak Willhez menekült. Will törhetetlen optimizmusa megnyugtatta.

– Meglátod, minden rendbe fog jönni! Gondolj a lincolni vonatra! Ki hitte volna!

– Igen, Will... de még annyi mindenre volna szükségünk. És... Ó, Will, olyan borzasztóan szeretnék egy harmóniumot!... Az ősszel már huszonnégy éves leszek... és a hantom...

– Kétségbeejtő, hogy milyen öreg vagy már – tréfákozott Will, aztán komolyabban tette hozzá: – Jövőre talán harmóniumot is vehetünk, Abbie... Jövőre jó lesz a termés.

De 1871-ben megint csak olyan volt a termés, mint az előbbi években.

Willnek igaza volt. A föld maga dús termőföld. De az eső mindent tönkretesz. Nap nap után eső, sötétség, szél.

Ezen az őszön – immár a negyedik ősz volt, mióta eljöttek hazulról –, egy enyhe szeptemberi délutánon fojtott, füstszagú volt a levegő.

Égett a préri.

Will, a két Lutz és Reinmueller órákig azon fáradoztak, hogy széles árkokat szántsanak az otthonaik körül.

Tudták, hogy a préri-tűz örült száguldásának csak három dolog állhatja útját. Széles földtúrárok, amelyekben semmi sincs, ami táplálhatná a tüzet; patakok, amelyeken nem tud keresztülcsapni a láng a túlsó partra és végül az, ha a telepések maguk gyújtanak meg egy darab gyepet: mintegy elébe mennek a tűznek, hogy mikor a lángok hozzájuk érkeznek, önmagukat falják föl.

Délután három óra lehetett, amikor megpillantották az északnyugat felől rohanva közeledő, félelmetes tűzoszlopot.

Csak a Stove Creek, a kicsi patak, a négy család legeslegjobb barátja, állt közöttük meg az ellenség között.

A négy férfi elszántan lesbe állott a patak mentén, hogy rá-
ugorjon a gyilkos szikrákra, ha átlépik a frontot.

Az asszonyok egész délután nedves zsákokat cipeltek a fér-
fiaknak.

A dühös ellenség már elérte Oliver Johnson kis házát a túlsó
parton.

Oliver maga lóháton ugratott át a patakon, Dealék oldalára.
A másik lovát odakötötte a kantárszárhoz, és a két kezében
vízzel telt üstöt szorongatott.

Délután, amikor a tűz kiütött, nem volt otthon, és amikor
hazaérkezett, csak éppen annyi ideje volt, hogy ezt az üstöt a
kezébe ragadja, fölmarkolja az ünneplő ruháját, valami kis
pénzt vegyen magához, meg a menyasszonya arcképét, aztán
már menekülnie kellett.

Mialatt ezt elmesélte, már lángot is fogott a kicsi ház és csak-
nem ugyanabban a pillanatban nagy csomó libatoll röppent föl
a levegőbe, mint valami fehér füstfelleg.

– Az édesanyám párnája – mondta Oliver, s ő is hozzálátott
ahhoz, hogy zsákot hordjon a többiekkel.

Mire az utolsó lángnyelvek is elcsendesedtek, a patak túlsó
oldaláról vigasztalan fekete pusztaság meredt rájuk. Az északi
parton még a fák is szénné égtek.

Az egyik ellenséget tehát egyelőre leigázták. De kegyetlen
nyoma ott maradt, és félelem most már kitörülhetetlenül ott
égett a telepések emlékében.

A következő tavaszon a Földművelésügyi Minisztérium megje-
lölt egy napot, amelyben a telepéseknek fát kell ültetniök. Ápri-
lis tizedike volt a kijelölt nap és a Fák napjá-nak nevezték el.

Bár Will már eddig is sok fát ültetett, ezt a napot azzal töl-
tötte, hogy kiszélesítette a szélfogóit, és nyárfaágakat metszett
Henry Lutz számára, aki akkor éppen beteg volt.

Amikor Henry fölépült, két szobát épített hozzá a házához, s
az egyikben boltot nyitott.

A bolt készlete hat darab seprőből, nyolc vég vászonból,
vagy tíz üveg különféle orvosságból és néhány doboz legszük-
sésebb fűszerféléből állott.

Christine Reinmueller volt a bolt első vevője. Gyermeke ruhá-
nak valót vásárolt. A vászon egyik sarkát a foga közé szorította,

és megpróbálta elszakítani. Így győződött meg arról, hogy elég erős-e.

Néhány száz lépésnyire Henry Lutz „vegyeskereskedés”-étől, Oscar Lutz kovácsműhelyt rendezett be és fogadott egy kovács-papot. Vagy papkovácsot?

A hét hat napján Sam Mowery az üllő mellett görnyedt. A hét hetedik napján Samuel Mowery tiszteletes úr, a műhelytől három kilométernyire, az iskolában prédikált.

Egy vegyeskereskedés, meg egy kovácsműhely!

A postát most lovasember hozta. Kétszer hetenkint megállt a Lutz-bolt előtt és letette a kis levélcsomót. A telep lakói ugyanis egyhangúan Henry Lutzot választották meg postamesterüknek.

Már arról is beszéltek, hogy szereznek egy orvost. Will valami Hornbyt hallott emlegetni, aki most tette le a doktorátust, és Nebraska Cityben lakik. Be is lovagolt hozzá s a fiatal orvos mindjárt kijött vele. Világosszőke oldalszakállt viselt a doktor, s az arca rózsás volt, mint egy kisfiúé. Orvosi műszereit egy kis táskában a kezében hozta, egy másik, valamivel nagyobb táskát pedig a nyereghez szíjazott.

Bolt, postahivatal, kovácsműhely – egy pap meg egy orvos. És két ház.

Ez volt a város kezdete.

Sarah Lutz meg Abbie beszéltek először arról, hogy Stove Creek nem jó név egy városnak.

Kis cédrusfácskákat ültettek mind a ketten: Sarah a bolt mögött, Abbie a viskójuk előtt.

– Cedartown, Abbie. Cédrusváros – szólalt meg hirtelen Sarah.

– Cedartown – bólintott Abbie.

Cedartown! És egy bolt meg egy kovácsműhely!

De Dealék és Lutzék és Samuel Mowery tiszteletes úr meg a felesége és Hornby doktor mindenkit kijavítottak, aki ártatlanul azt kérdezte tőlük, hogy Stove Creekben jár-e.

– *Ez Cedartown!* – hangsúlyozták nyomatékosan.

És mint Minerva Zeus üstökéből, úgy pattant ki Cedartown a préri üstökéből.

A termés 1872-ben sem volt külön, mint az előbbi években.

Szeptemberben megszületett Abbie harmadik gyermeke. Sarah volt mellette, mert Christine-nek otthon kellett maradnia a maga kicsije mellett.

A harmadik gyermek megint fiú volt. Lármás, éhes, egészséges.

Abbie és Will egy kicsit vitatkoztak a nevén.

Will azt akarta, hogy Johnnak kereszteljék.

– John Deal? Az nagyon rövid – ellenkezett Abbie. – Úgy hangzik, mint tik-tak. Vagy tip-top.

– Nekem mindegy – mondta Will. – De én szeretem a John nevet. Olyan komoly és megbízható.

Abbie a kebléhez szorította a puha, kis gombolyagot.

– Komoly és megbízható lesz akkor is, ha nem Johnnak fogják hívni.

De Abbie most már nem tudott a John névtől szabadulni. Folyton a fejében motoszkált.

– John Deal – mondta magában sokszor. – Willnek igaza van. Jól áll a kicsinek a név. Az emberek majd azt fogják mondani: „Kérdezze meg John Dealt. John Deal kiváló ember.”

Abbie lehunyta szemmel mosolygott ezen a látomáson.

Ó, ha az anyák hitének elegendő ereje volna, nem lenne szerencsétlen ember a világon!

Mack már csaknem hatéves volt és Margaret négy.

Mikor Abbie fölkelhetett és már elég erősnek érezte magát, tanítgatni kezdte őket.

Will bemázolt egy deszkát feketére és valami puha meszeskővet hozott a Platte mellől, amivel írhattak a táblára.

A legidősebb Reinmueller kislány meg a Lutz gyerekek már bejártak a kollégiumba, de Abbie nem akarta Macket olyan messzire engedni.

Sok egyéb dolga mellett tehát Abbie most még tanított is.

Egész télen át, míg a nagy hó miatt szinte be voltak zárva a házba és nem mozdulhattak ki a szobából, leckét adott a gyermekeknek és felmondatta velük, amit feladott. Foltozás, kenérdagasztás vagy vasalás közben hallgatta ki őket.

Fárasztó volt nagyon, így bezárva lenni a kicsi viskóba. Alig várták a tavaszt.

Húsvét vasárnapján Abbie kiment a gyerekekkel a patakhöz, virágot szedni.

Biztonság okáért a kutyát is magával vitte. Jimmy ugyanis a kígyót is meg tudta fojtani.

Will egy kis kocsit szögezett össze John számára. John hét-hónapos volt, és nagy szemeket meresztett a ragyogó április égre.

Enyhe idő járt már. Sok ibolyát, páfrányt és kökénybogyót találtak.

– Érzitek, milyen tavaszszagú a levegő? – fordult Abbie a gyerekekhez. – Szolgáljátok csak!

S a két kicsi megállt és komoly arccal szagolta a tavaszszagú levegőt.

– Mitől ilyen édes a szaga? – kérdezték.

– Attól, hogy minden kicsi vadszilvavirág, minden kicsi krókusz és anemona és ibolya és minden egyes fűszál segít szebbé tenni a prérít – mondta Abbie.

Dél felé nagyon fölmelegedett az idő, erős déli szél fúj, haza kellett menniük.

Még a feleúton sem voltak: beborult. S mire hazaértek, már nagy cseppekben hullt az eső.

Éjszaka az esőből hó lett, és reggel valóságos orkánra ébredtek.

A szél dühösen csapkodta a havat az ablakokhoz s az ajtó résein keresztül hópelyhek szálltak a szobába.

Will ki akart menni, hogy a jószágot megetesse, de a szél olyan erővel feszült neki az ajtónak, hogy alig tudta becsukni, s a néhány perc alatt, míg Will az ajtóval küszködött, egész hógörgeteg zúdult be a szobába.

Mínthogy az állatok életéről volt szó, Will délután másodszor is megpróbált kijutni a baromfióllhoz.

Nagyon leverten jött vissza. Az ól is behavazódott.

A hóihar három napig dühöngött.

Mire végre elcsendesedett, a csirkék nagy része elpusztult, s a lovak és tehenek lába alatt annyi hó gyűlt össze, hogy a hátukkal csaknem az istálló tetejét érintették.

A mező tele volt elhullott préri-csirkékkel, s a patak partján, ahol a kis család néhány napja ibolyát szedett, hótorlasz emelkedett.

Aztán elolvadt a hó.

A virágok újra nyíltak és eljött a nyár.

Ilyen rossz esztendőt még nem értek, mióta eljöttek hazulról.

Az árak olyan mélyre zuhantak, hogy a silány termést nem volt érdemes a piacra szállítani.

Mikor egy tucat tojásnak öt cent volt az ára, egy kiló vajé tizenhat cent, egy zsák búzáé ötven, a kukoricáé nyolc – ugyan minek megtenni a harminc-negyven kilométeres utat? Egy napig tartott az út, s a szén, amit a gabona árán a városból hoztak, sokkal drágább volt, mint a gabona.

Will és Abbie, meg a szomszédok is, mind gabonával fűtöttek szén helyett. Éppen olyan jól égett az is, és éppúgy tartotta a meleget, mint a szén.

Amikor újra tél lett, Will fogta Abbie nagy mosóüstjét, levette a tűzhely két karikáját, s a lyukak fölé borította az üstöt, amely így olyanformán festett, mint egy dob és kisugározta a meleget.

Az 1874-i termés – a hatodik – valamivel jobbnak ígérkezett.

Július huszadikára Will nagyjából learatott. Csak egy tábla zab volt még hátra. A júliusi napfényben az aranysárgára érett kalásztenger mintha a nap aranysugarait tükrözte volna vissza.

Délután Abbie kiment babot szedni. A kert most már az ő gondja volt, a burgonyát kivéve, amelyre Will ügyelt.

Mindegyik családban így volt. A férfiak a gabonával, a lovakkal, tehennel bajlódtak, a baromfi meg a kert pedig az asszonyokra maradt.

Egyik-másik asszony a mezőn is dolgozott. Christine Reinmueller is. De Will hallani sem akart arról, hogy Abbie a mezei munkában is segítsen neki.

– Ha arra is rászorulnánk, hogy te a mezőn dolgozzál, az már a véget jelentené – mondta.

Keményített napellenzővel a szemében, Abbie tehát babot szedett vacsorára.

Messziről látta, hogy Will és Henry Lutz együtt dolgoznak. Megható volt, hogy milyen jó szomszédai voltak egymásnak.

Már csak Will utolsó táblája maradt holnapra.

Nyugat felé párásnak látszott a levegő.

Mire Abbie a nagy kosár babbal hazaérkezett, Will is megjött Lutzéktól. A ház árnyékában Abbie levetette a főkötőjét, és megtörülte izzadt, kihevült arcát.

– Pokoli hőség van! – mondta.

Fáradt volt.

Will hirtelen, szinte viharos gyöngédséggel kapott a keze után. A rózsás körmök össze-vissza voltak repedezve. A kerti munka eldurvította a karcsú, elkeskenyedő ujjakat.

Will megcsókolta a felesége tenyerét. Mikor ajka hozzáért a kicserepesedett kis kézhez: szemét elfutotta a könny.

– Édes kicsikém – mondta megindultan –, micsoda életed van mellettem! De majd egyszer ... egy-két év múlva minden másképp lesz. Az időjárás is megváltozhat, a föld is megjavul. Veszünk harmóniumot és tanulhatsz énekelni. És festhetsz is ...

Abbie-t, mint mindig, most is mélyen meghatotta Will gyöngédsége. Will nagyon ritkán érzékenyedett el, s érzéseiről szinte sohasem beszélt.

Egy pillanatig úgy érezte Abbie, hogy semmi sem fontos, semmi, csak a családja. Az álmai? Ostobaság!

– Ne búsulj, Will! Ne búsulj! Majd jó lesz minden, meglátod.

Egymást átölelve álltak az ajtóban.

Egyszerre elsötétedett a nap, s kísérteties szürkesség borult fölük.

Riadtan néztek körül. Honnan jött egyszerre ez a sötét felhő?

Valami különös, zizegésszerű zaj keletkezett. Mintha millió meg millió apró bogár zümmögne körülöttük.

Tekintetüket az égre függesztve, mozdulatlanul álltak.

A zizegés egyszerre megszűnt, lágy koppanást hallottak, mint mikor valami nagy, puha tárgy esik a földre – s a következő pillanatban billió kiterjesztett szárny feküdt a földeken.

– Sáskák! – mondták egyszerre hitetlenül mind a ketten.

A sáskahad letarolta a búzaföldet, a legelőt, a kertet. A paradicsom gyöngye hajtását tövig lerágta, s lerágta a gyümölcsfák rügyeit is.

A csirkék pukkadásig lakmároztak a gyilkos bestiákból.

Gus Reinmueller alig tudta toporzékoló lovait megfékezni. A szegény párákat a sáskák vérig ingerelték csípésükkel.

Will egész este a kályha mellett ült, fejét tenyerébe hajtva.

Ez volt az első eset, hogy úrrá lett rajta a levertség.

Abbie odament hozzá és megsimogatta a haját.

Szeretett volna valami vigasztalót mondani neki.

– Ne búsulj, Will. Még nem veszett el minden. A gyöngysor még megvan. Azt még eladhatjuk. Omahában lesz ékszerész, aki megveszi és jó árat ad érte... Kocsival három nap alatt megjárom az utat. Én addig vigyázok a házra... Mikor mama nekem adta a gyöngyöket, azt mondta: „Amíg ez a gyöngysor megvan, addig nem fogtok éhezni.” Nem fogunk éhezni, Will... A gyerekek miatt el fogjuk adni.

Will szinte durván lökte félre Abbie simogató kezét. Felállt.

– A pokolba is, nem! – ordította. – Már éppen eleget vettem el tőled! Elvettem a zenét, a festést, a tanítást és... az egészségedet is... De Istenemre, anyád ajándékát nem veszem el!

Becsapta az ajtót maga mögött és lement a baromfiudvarra.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Három nap alatt olyan kopárak voltak a földek, mint kora tavasszal, a szántás után.

Még az volt a szerencse, hogy a rozs nagy részét már betakarították, és hogy a korai krumpli egy részét Will már ki-szedte.

De minden egyebet elpusztított a gyilkos horda.

Mintha az apró, zöldesszürke bestiák egyetlen félelmetes kolosszussá tömörültek volna, melynek tátongó szája elnyeli és szétmorzsolja a földek és a kertek zöldjét, a fiatal gyümölcsfák leveleit és zsenge hajtásait, s a telepések minden álmát és reményét.

Mindenhová bejutottak a szörnyetegek. Nem lehetett védekezni ellenük. Hiába földte be Will mégoly gondosan a kutat, a vödörben mégis felhúzta őket, úgyhogy megint a régi forrásból volt kénytelen vizet hordani.

Még az ablak függönyét is kirágták. S Abbie kénytelen volt a kimosott ruhát bent, a szobában, a kályha körül szárítani, mert

odakint, a napon, a sáskák száz meg száz apró lyukat rágtak a kitergetett holmiba.

A kert siralmas állapotban volt.

Megkísérelték legalább a bab egy részét megmenteni úgy, hogy zsákot borítottak föléje, és kövekkel lenyomtatták. De a sáskahad, miután a babbal jóllakott, a zsákokra vetette magát.

– A köveket is megeszik, anyukám? – kérdezte a kis Mack.

És a szülei nem tudtak nevetni csacska kérdésén.

Abbie megírta nővérének, Marynek, hogy micsoda újabb szerencsétlenség érte őket.

Még a levél is költséges fényüzésszámba ment. Az iowai rokonságnak meg kellett elégednie havonként egy levéllel, amely aztán kézről kézre járt közöttük.

Abbie odaadta a levelet Willnek, aki megígérte, hogy mihelyt a jószágot ellátta, átlovagol a Lutz-boltba és postára adja.

Egy órával később, kezében a levéllel, bejött Will. A boríték szélét úgy keresztülrágták a sáskák, hogy a boríték szétesett és a levél kihullott belőle.

S kirágták Will régi kabátjának zsebét is, melybe a levelet csúsztatta.

Nem lehetett, nem lehetett védekezni ellenük. Elpusztíthatatlanok voltak. Hatalmas hadsereg, mely természetfölötti erővel rendelkezik.

Abbie végigjártatta kétségbeesett tekintetét a földeken meg a kerten. Mennyi veritékes óra eredménye semmisült meg néhány perc alatt!

A forró szél ördögi vigyorgással süvített keresztül a pusztaságon.

Abbie felpillantott a felhőtlen égre. Úgy tetszett neki, hogy még az ég is gúnyosan, kegyetlenül mosolyog le rá.

– Istenem! – szakadt föl belőle a zokogás. – Istenem, hát Neked is segítened kell! Mi magunk nem bírjuk! Neked is segítened kell!

Egész augusztusban leverten, fásultan járt Abbie a ház körül. Ez az utolsó csapás végképpen elkészerítette.

És elkészerítette a tudat is, hogy immár a negyedik gyermeket hordozza a szíve alatt.

Ideges volt – ingerült Will-lel és a gyermekekkel.

Olykor, rosszkedvében meglökte vagy félrelódította a gyerekeket.

És közben figyelte és megvetette önmagát. Mintha nem is ő lett volna az az ideges, kedvetlen asszony, aki olyan szeretetlenül tudott néha Willhez meg a gyerekekhez szólni.

Ezen a nyáron egyszer sem énekelt Abbie.

A régi melódiák még a lelkében sem csendültek fel. Szomorú volt azért, hogy újra gyermeke fog születni. Szomorú és keserű.

Megint egy éhes szájjal több – mondta magában keserűen. Ő mondta ezt, aki anyának született!

Azután hirtelen megutálta önmagát, amiért eltúrte, hogy ilyen gondolatok fészket verhessenek az agyában.

– Nem akarok szomorú lenni a gyermek miatt! Nem szabad! Nem szabad így beszélnem! Még önmagam előtt sem! Soha többé!

Arra a levélre, melyben Abbie megírta haza, hogy micsoda újabb csapás érte őket, Mary azonnal válaszolt.

„Látod, Abbie – írta megnyugtatóan –, Ed Matthewshoz kellett volna feleségül menned. Múltkor itt járt látogatóban a felesége. Vörös selyemruhát viselt és árvácskával díszített, lewendulaszínű kis bársonykalapot és selyemkesztyűt. És a sálját Paisleynél vette és a ruhája, a mellén, nagy kámeatúvel volt összefogva.”

Abbie az ölébe ejtette a levelet, és Ed Matthewsra gondolt. Ed Matthewsra meg New Yorkra.

A hazulról érkező levelekben elég gyakran esett szó Ed Matthewsról.

„Ed Matthews elhozta látogatóba a menyasszonyát. Borzasztó előkelő hölgy a menyasszonya.”

És később:

„Azt mondják, Ed egy New York-i kórházban dolgozik, ahol több mint ötven ágy van”.

Most, hogy itt ült az ő szegényes, kis viskójukban s a forró szél végigsepert a letarolt mezőkön, Abbie gondolatai visszaszálltak a Nagyerdőbe. „Nagyszerű voltál, Abbie!... Szédítő... Elviszlek magammal... A legdrágább mesterekkel foglak taníttatni...” Ezt mondta akkor neki Ed Matthews.

Ha tudta volna! Ha előre láthatta volna a tüzet meg a sáska-jarást, a csörgőkígyót meg a soha nem szünő szeleket, a kemény munkát, a sok-sok nélkülözést, az elnémult dalokat, a négy gyermeket, nyolc esztendő alatt!

Nem! Nem!

Abbie felugrott. Elhessegette az álmokat.

Nem! Nem!

Nem szabad végig gondolni! Borzasztó!

Nincs más a világon, csak Will.

Csak a rossz termés meg a sok csapás keserítette el. A szerelemnek ehhez semmi köze.

De amíg ezt mondta magában, az alatt is érezte, hogy csak ámitja önmagát. Tudta, hogy ha nem nagyon-nagyon erős az ember, bizony mindezeknek a dolgoknak közük van a szerelemhez.

Túláradó gyöngédséggel kapta fel a kis Johnt, csókkal borította az arcocskáját, felcsókolta alágördülő könnyeit.

Magához szorította Margaretet is. A kislány egyik ujjacskája be volt kötözve. Megvágta valamivel. Abbie megcsókolta a kis kezét és megcsókolta a gyermek kövér nyakát, ott, a színtelen kartonruha meg az aranyos hajfürtök között. Azután az ajtóhoz lépett és kikiáltott:

– Gyere be, Mack!

– Mit akarsz, anyukám?

– Semmit, kisfiam... Semmit, csak meg akarlak csókolni. Csókold meg anyukát, kisfiam!

Mack, aki hétéves volt és már kissé fölényes az asszonynép érzelmi megnyilvánulásaiival szemben, engedelmesen megcsókolta az anyját, aztán gyorsan visszahúzódott.

– Én most apukának segítek szöveget osztályozni. Külön választom a nagyokat meg a kicsiket és a...

– Jól van Mack. Úgy is kell. A jó fiú segít az apjának. *Mindig* segíts édesapádnak, Mack. Mert neked van a világon a *legjobb* édesapád. Ezt sohase felejtsd el, Mack! Nem felejted el, ugye drágám?

Abbie nem akarta, hogy Will tudja, mit írt Mary, azért felolvasta neki a levelet, és ügyesen keresztülsíklott azon a részen, amely Ed Matthewsra vonatkozott.

Ezen a nyáron az egész család lejárt a szekéren a patakhöz, hogy vadszőlőt és vadszilvát keressen a sűrűben.

Abbie három kilométernyi utat tett meg lóháton Mrs. Tomlinsonhoz, hogy babot hozzon tőle. Mrs. Tomlinsonnál a babot egy darabon csodálatosképpen meghagyták a sáskák.

Mikor egy nap Will két hatalmas fej céklával jött be – egy farakás alatt bukkant rájuk –, Abbie üzent Lutzéknak, hogy jöjjenek át, és a két család pompás lakomát csapott sült krump-liból, kukoricakenyérből és főtt céklaszeletekből.

Beszélgettek.

– Egy-két csapást még csak ki lehet bírni – mondták –, de ha minden ellenünk fordul, akkor hasztalan küszködünk.

– A föld nem fordult ellenünk – makacskodott Will. – A legjobb, legfeketébb televényföld ez az egész világon. Csak ki kell várni. Majd megváltozik az időjárás. Több eső lesz és kevesebb szél. És a fák is megnőnek. A fákról nem szabad lemondanunk. Egyszer majd ez lesz az Unió leggazdagabb állama. A legtermékenyebb. Fogadok, hogy jövőre ...

Mindig „jövőre!”

A jövő: délibáb – gondolta keserűen Abbie. Látomás, mely eltűnik, ha közeledik feléje az ember.

Immár hatszor mondták: „Jövőre jó lesz a termés”.

Abbie nem tudott úrrá lenni kedvetlenségén és azon a sok-sok gondon, amely úgy ráült a lelkére, ahogyan a sáskaraj rátelepedett a földre.

Az a tudat, hogy minden hiába, hogy alig tudják máról holnapra fenntartani magukat, hogy a hangjából sohase lesz semmi, hogy útban van a negyedik gyermeke: mind ránehezedett és agyongyötörte.

Az egész őszön keresztül fáradt és fásult volt Abbie. Nem érdekelte semmi. És bár Will sohase mondta, bár Will mindig bátornak és erősnek mutatkozott, Abbie tudta, hogy Will is kedvetlen, ő is sokat tépelődik. Abbie éles szeme meglátta, hogy erőltetett vidámsága mögött Will is fásult és szomorú.

Mielőtt hidegre fordult az idő, a sáskaraj elvonult, de nyomát ott hagyta a fölszántott prérin: hosszú, mély lyukakat, amelyekbe megszámlálhatatlan sok tojást rakott.

A következő nyártól se lehetett remélni semmit.

Novemberben egy hordó meg egy láda érkezett hazulról.

A küldeményt Deal nagyapa levele előzte meg. Azt írta, hogy Dennie egy régi rézkürtjét is elküldi Macknek.

Abbie elhatározta, hogy eldugja a kürtöt és félreteszi karácsonyra.

Mialatt Will fölfeszítette a ládát, Mack és Margaret ujjongó izgalommal táncolták körül.

Elsőnek egy boríték akadt Will kezébe.

Deal nagyapa szögletes betűivel ez volt ráírva a borítékra: „Abbie-nek”. És húsz dollár volt benne.

Abbie sírt egy kicsit. A szeretet és a honvágy, a boldogság és a megkönnyebülés könnyei peregtek végig az arcán.

A pénzt félretette a harmóniumra, amelyre olyan nagyon vágyott. Érezte, hogy nagyapa ezt a húsz dollárt lopva csempészte bele a csomagba, hogy nagymama meg ne lássa.

Virágmag, cukor, bab, vetőmag és szárított alma volt a hordóban.

Mackenzie mama két, maga kötötte meleg takarót küldött. Regina Deal egy piszkos fehér selyemfőkötőt gyöngydísszel, meg három kis rózsaszínű tollal, egy piszkos fehér fűzöt és két régi fehér abroncsszoknyát.

Abbie addig nevetett e kincsek láttán, míg a könnyei el nem kezdtek potyogni.

– Jövő nyáron majd tyúkot ültetek ezekbe az abroncsszoknyákba – mondta.

Fölvette a fűzöt meg az abroncsszoknyákat, a ruhája fölé. Még a piszkos főkötőt is ráhúzta vörösbarna hajára.

A három rózsaszín toll bizonytalan méltósággal bólogatott, mintha nekik se volna érzékük a humor iránt, mint ahogy hajdani gazdájuknak, Deal nagymamának sem volt.

Abbie sorba állította Willt meg a két nagyobb gyereket és megmutatta nekik a „tour de main”-t. Táncra perdültek úgy, ahogy voltak: a gyerekek az agyonfoltozott, fakó ruhákban, Will a daróckabátjában és Abbie az „uraságtól levetett”, piszkos holmokban, amelyeket Regina olyan tapintatlanul, gyöngédtelenül küldött el neki.

A két nagyobb gyerek nevetett és tapsolt. Azt mondták, még soha életükben nem mulattak ilyen jól. A kis John boldogan tipegett körülöttük.

Abbie hónapok óta nem érezte ilyen könnyűnek a szívét. Mintha a vaspánton, amely oly régóta összeszorította a szívét és a torkát: lazítottak volna.

Dennie régi rézkürtjét Abbie eldugta a hálósobában.

Elrakta a pompás szárított almát, a pattogatott kukoricát, a vetőmagvakat s a gyönyörű nagy körtéket is, Deal nagypapa gyümölcsöskertjéből.

A vastag, meleg takarókat olyan szeretettel szorította magához, mintha az édesanyját ölelné, aki a takarókat kötötte.

Egyszerre minden rossz eltűnt az életükből.

Fiatalok. Nincs semmi baj! A gyermekek egészségesek. Milyen csúnya tőle, hogy hónapok óta rosszkedvű! Hiszen csak huszonhét éves!

Jövőre vagy két év múlva lesz harmóniuma és talán énektanárt is talál. A hangja nem fog berozsdásodni. Nem fogja engedni, hogy az ifjúsága elillanjon és magával vigye a hangját is!

Szégylelte, hogy hónapok óta nem énekelt.

*A vár szépséges asszonya
Karcsú volt és vidám . . .*

A hangja ismét lágyan, telten zengett.

A gyerekek tapsoltak afelett való örömben, hogy anyuka énekel.

Abbie megigazította a tüzet. Szénával és gabonahéjjal fűtöttek.

Vacsorára kukoricamálét sütött és megterítette az asztalt.

Többször egymás után elénekelt a dal valamennyi strófáját.

A teásfazék halkán zümmögött, s a gyerekek vidáman csacsogtak az ablakban.

Abbie meggyújtotta a petróleumlámpát, amelynek piros flanelből volt a bele és megmosta kezét a kicsi mosdótálban.

*S bolondult minden férfi
A várúrnő után.*

Will bejött az istállóból.

– Ez a nap legkedvesebb órája, ugye, Will? A tűz pattog, a teaüst zümmög, a vacsora kész, a gyerekek mind vidámak és egészségesek, és te meg én együtt vagyunk . . .

Will forrón magához ölelte a feleségét.

– Igen, ez a nap legkedvesebb órája, Abbie.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

A láda megérkezése visszaadott valamit Abbie-nek, amit jó ideje, hogy elveszített: visszaadta a mosolyát, a bátorságát és a hitét.

Jókedvűen, boldogan kezdte szőni a karácsonyi terveket.

Mack már csaknem nyolcéves volt, Margaret hat és John kettő. Gyönyörű karácsonyuk lesz! Abbie nagy örömeire Will is részt vett az előkészületekben. Will pedig boldog volt, hogy Abbie-t jobb kedvűnek látta.

Reinmuellerék nem lelkesedtek a karácsonyért.

– Ostobaság! – mondták mind a ketten.

De Sarah Lutz annál melegebben lelkesedett.

– Tudod, Sarah, azt hiszem, minden anya tartozik azzal a gyermekeinek, hogy boldog karácsonyt teremtsen nekik. A gyermekkori karácsonyok emléke egész életükre megmarad. Én azt hiszem, azokból a gyermekekből, akiknek sok boldog karácsonyuk volt: jó emberek válnak.

– Én is azt hiszem, Abbie. Majd kivágunk egy cédrusfát a Platte mellől. Henry nektek is szerez egyet.

Abbie egész nap mosott, vasalt, foltozott, süttött, főzött, etette a baromfit, pedig alig volt miből.

Két fakád, három otromba nehéz vasaló, egy vajköpülő, olló, tűk, cérna, meg egy tepsí, néhány nehéz tál és a legszükségesebb konyhaeszközök: ezzel a szegényes felkészültséggel Abbie tiszta fehérneműt, édes vajat, csinos kis ruhákat és ízletes ételeket varázsolt elő.

A karcsú, elkeskenyedő Mackenzie-ujjak kisebesedtek, gyulladtak voltak, megdagadtak. De akármilyen fáradt is volt

Abbie, amikor lefektette a gyerekeket, előszedte a karácsonyi holmit és dolgozott rajtuk.

Előszedte a festővásznakat, amelyeket Mrs. Whitmantól kapott és titokban egy képet festett Willnek. Prérirészletet ábrázolt a kép, nyárfákkal. Abbie szerette volna az alkonyi pírt is visszaadni, de az sehogy sem sikerült neki.

– Ha valaki egy kicsit segítené! – sóhajtott. – Majd festőórákat fogok venni. Ó, Istenem, ha egyszer olyan képet tudnék festeni, amelyet szeretnék!

Az ólból hozott néhány tiszta fahasábot, és babacsaládot fabrikált belőle Margaretnek. Papát, mamát, gyereket. A babák teste, feje, lába fából volt és kukoricahajból a hajuk.

A hazulról kapott kabátok egyikéből új ruhát varrt Macknek és Margaretnek főkötőt abból a régi főkötőből, amelyet Regina küldött. Díszul rózsaszínű csipkét horgolt rá.

Macknek egy sakktáblát festett Will. Vékony nyárfaágakból sakktáblát faragott a sakktáblához.

Abbie kalikóból kutyát szabott a kis Johnnak, kukoricahéjjal kitömté és a szőnyeg rongyos végéből még bolyhos bundát is borított a kutyusra.

Gyűrött barna csomagolópapírosból – miután a gyűrött papírost szépen kivasalta – teheneket, lovakat vagdosott ki Johnnak.

Margaret szorgalmasan aszúrozott egy zsebkendőt az édesapjának, Mack pedig újságtartóval készült meglepni Willt.

Már újságja is volt az új államnak és bár a legszükségesebbre is alig telt: Will előfizetett az újságra.

– Érintkezésben kell maradnunk az állam többi részével! – mondta. – Tájékozódunk kell afelől, hogy mit csinálnak, hogyan élnek a többi telepések.

A gyerekek egyébről sem tudtak beszélni, mint a közeledő gyönyörű napról.

– Biztosan tudod, hogy eljön az idén a Jézuska, anyukám? Heinie Reinmueller azt mondta, hogy nem jön el. Neki az édesanyja mondta, hogy nem jön.

– De eljön! – nyugtatta meg Abbie a gyerekeket.

Ír leleményességével Abbie még a rendelkezésére álló, szegényes eszközökből is százféle kedves meglepetést tudott előteremteni.

Gyertyát öntött. Cukorból és tésztából csillagokat formált. A főtt tojásokra arcokat festett, és kalikóból apró főkötőket varrt a tojás fejekre.

Christine megvetően mosolygott ezeken az ünnepi előkészületeken.

– Én ilyesmire nem érek rá. A gyerekeknek is dolgozni kell. Tehenet fejni, disznót etetni. Nem lehet ilyen ostobaságokkal elfecsérelni az időt.

– Ó, Istenem, ne engedd, hogy valaha mi is olyanok legyünk, mint Reimuellerék! – fohászkodott Abbie.

A karácsony előtt való napon vastag hótakaró ereszkedett a prérire, s a gyerekek legnagyobb gondja az volt, vajon eltalál-e a Jézuska a behavazott házba?

Margaret azt ajánlotta, tűzzenek ki a házra valahol, feltűnő helyen egy piros kendőt, hogy a Jézuska meglássa, hová kell mennie. Mack tehát fölmászott az alacsony háztetőre, és a kéményhez odakötözte a kis Johnnak egyik piros flanelingét, mert piros kendőt hamarjában nem talált.

Lámpagyújtáskor, angol szokás szerint, mindnyájan kitették az ablakba a harisnyájukat. Még Will meg Abbie is.

A gyermekek magukon kívül voltak izgalmukban. Szüleik harisnyájába belecsempészték apró ajándékaikat. Táncoltak, ugráltak, énekeltek.

Arcocskájukat odaszorították a kicsi ablakhoz, és néztek ki az éjszakába.

A csillagok fénye visszatükröződött a hóban. Nagy csend honolt odakünn.

– Én látom a Napkeleti Csillagot.

– Én is. Éppen fölöttünk van.

– Olyan, mintha egy istálló fölött ragyogna.

– Most meg mintha leszálna a mi házunkra.

A gyerekek lefeküdtek.

A három arc egymás mellett, a párnákon, az állukig felhúzott paplan fölött: pirosra gyúlt a várakozás izgalmában.

– Ígérjétek meg – mondta nekik Abbie –, hogy akkor is, ha már nagyok lesztek és a magatok otthonában laktok, a karácsonyt mindig meg fogjátok ünnepelni.

– Megígérjük!

A három hangocska ünnepélyesen csengett.

Mikor végre elaludtak, Will behozta a kis cédrusfát. Feldíszítette pattogatott kukoricával és gyertyával, és pillangók ültek az ágakon. A pillangók potrohát cukorba mártott szárított alma alkotta s rózsaszínű szárnyuk nagyon hasonlított ahhoz a tollhoz, mely valaha Regina Deal kalapját ékesítette.

Will egy négypolcos kis szekrénnel ajándékozta meg Abbie-t. A gyerekeknek pedig hatalmas falovat faragott nyárfából. Igazi lószőrből volt a ló sörénye meg a farka is. A trójai faló kismiska volt e mellett a büszke paripa mellett.

Azután a régi rézkürt is előkerült rejték helyéről.

– Olyan izgatott vagyok! – mondta ünnepélyesen Mack. – Olyan izgatott vagyok! Még a lábam is fáj az izgalomtól . . .

A krónikások feljegyezték, hogy ezernyolcszázhetvennégy és hetvenöt telén nyomasztó ínség nehezedett Amerika lakóira. De mit tud a krónika a gyermekekről?

Nyomasztó ínség?

Három gyermek számára a legnagyobb boldogság korszaka volt ez a két tél.

A kamra nem sok ennivalót rejtegetett.

Apa lapos tárcájában alig-alig akadt pénz. A karácsonyi ajándékok siralmasan szegényesek, silányak voltak.

És mégis – a durva kis kalyiba lakói a vad, kietlen préri közepén mennyei boldogságban úsztak!

Lehetséges ez? És lehetséges, hogy a kicsi gyephantvaskó olyan tekintélyes polgárokat nevelt a hazának?

Hogyan volt ez lehetséges?

Talán . . . talán a Napkeleti Csillag szállott le a házra . . .

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

A telepesek nagyon sokat szenvedtek.

A tél rettenetesen hideg volt. A kormány lisztet, babot és a háborúból megmaradt katonaruhákat osztott ki a lakosok között.

Will eleinte nem akarta elfogadni a lisztet. Tiltakozott ellene a büszkesége.

– Nem bírom, Abbie! Mint a koldusok . . .

– De Will! A kormánytól! Hiszen a kormány mindent nekünk köszönhet. Belőlünk él!

A Lutz-boltban Abbie találkozott Mrs. Tomlinsonnal. Mrs. Tomlinson kék katonazubbonyt viselt és durva katonabakancsot.

Hazulról az a hír jött, hogy Deal nagyapa súlyos beteg. Az a betegsége, melynek következtében annak idején le kellett a karját vágni: kiújult.

Néhány héttel később, még a tél folyamán meghalt Lutz nagypapa, Oscar és Henry Lutz öreg édesapja. Nem tudta megszokni a prérít. A szíve mindig hazahúzta a farmra, a Michigan-tó partjára. De azért csendesesen, panasz nélkül halt meg.

S a telepesek másodszor állták körül a szabálytalan sírgödört fönt, a Lutzék dombján, ahol a kis Dan aludta örök álmát.

Alig két hét múltán Louise Deal levele tudatta Abbie-ékkel, hogy Deal nagyapa is elköltözött az élők sorából.

Ezen a kegyetlenül hideg télen, amikor ennivalójuk is alig volt, a jövő bizonytalanabbul meredt rájuk, mint valaha. Abbie a negyedik gyermekét hordozta a szíve alatt. Ezen a télen Deal nagyapa halála igazán több volt, mint amennyit el lehetett viselni.

„Ott ültem az ágya mellett és a mama az ablakban harisnyát foltozott, mert még világos volt” – írta Louise.

Igen, Deal nagymama a nap minden pillanatát felhasználta – gondolta Abbie, miközben könnyes szemmel olvasta a levelet. – Még akkor sem tette le a munkát, amikor nagyapó haldoklott.

„Azt mondta apa nekem: Sis (tudod, hogy néha Sisnek hívott) – olvasta Abbie tovább Louise levelében. – Sis, mit gon-

dolsz, milyen lesz odafönt? Csupa arany lesz minden és szárnyak és hárfák és gyöngyházkapuk...? Nem nyírfák és fűzek és jávorfák és anemonák és kukoricaföldek? És semmi tréfa többé? Mondtam, hogy én nem tudom és akkor egy idő múlva arrafelé intett a fejével, ahol mama ült és azt mondta: Sis, nagyon egyedül leszek odaát, amíg ő utánam nem jön. És mikor megint ránéztem, már nem élt."

Abbie nem bírta tovább olvasni. A betűk összefolytak könnyes tekintete előtt.

Nagyon szerette Will öreg édesapját.

A tél csak havat és hideget és bajt és nyomorúságot hozott.

De a gyerekek boldogok voltak. Vidáman játszottak az egész hosszú télen át, és vidáman végezték apró munkáikat.

Még március is hideg volt és esős, sőt április első fele is.

Aztán végre, eljött a tavasz.

Tavasz a prérin! Zsendülő fűszálak a kiszáradt gyepek alatt, zöldbe boruló fűzek, nyárfák és tölgyek a Stove Creek mentén, kék floxok, tavaszi földszag, alacsonyan szálló fehér felhők és megújuló remény!

Abbie számára a tél egyetlen szörnyű lidércnyomásnak tűnt fel, amelyet egy régi kürt véget érni nem akaró zengése tett még elviselhetetlenebbé.

Mack egész télen át le nem tette kezéből a karácsonyra kapott kürtöt.

Abbie-nek nehezére esett már a kerti munka. Mack és Margaret sok mindent elvégeztek helyette, az ő felügyelete alatt. Már a kis John is segített nekik, de minthogy mindig összekeverte a különféle magvakat, rávették, hogy inkább kuglófot süssön. Sárból sült kuglófot.

A Lutz-bolt által a kormány vetőmagvakat juttatott a telepeseeknek, és Will új reménnyel fogott hozzá a tavaszi szántáshoz.

De előbb a fiatal sáskahadtól kellett megszabadulnia. Szalmát hintett el a földeken és meggyújtotta. Egy kosárra való elhullott sáskáért két dollárt fizetett a kormány. A pénzre égető szükség volt.

Az aprószemű gabona szépen kikelt. De a megmaradt sáskák még azon zölden letarolták.

A kétségbeejtően nehéz gazdasági viszonyok közepette Henry Lutz még nyolcvan holdat vásárolt a meglévő földjéhez. Ezer dollárt fizetett érte. Sok-sok évvel később az örökösei húszezer dollárért adták el ezt a földdarabot.

A telepesek most valamennyien beléptek a farmer-szövetségbe, a *Grange*-ba, melytől sorsuk javulását remélték.

A szövetség az iskolában tartotta üléseit. Sok szó esett, de eredmény kevés mutatkozott. Az üléseken az asszonyok is megjelentek.

Abbie, állapotára való tekintettel, nem mehetett el, de segített Sarah Lutznak jelvényeket varrni, piros és fehér kalikóból.

Egy májusi napon, alkonyattájt két fiatalember jelent meg Abbie-ék háza előtt.

Hatszáz birkát hajtottak az Ozark-hegyekből Cozad felé, amely a századik délkörön túl, a Nagy Amerikai Sivatag szélén terül el.

Művelt fiatalemberek voltak, alig néhány évvel túl a húszon. Egy bostoni újság kiadójának az unokaöccse volt az egyik, s annak a barátja a másik. A nagybácsi decemberben meghalt, és ötszáz dollárt hagyott az öccsére. Barátja ugyancsak ötszáz dollárral társult hozzá. A birkákon kívül egy ekhós szekér, három csikó meg egy kávéfőző volt a vagyonuk.

Dealék közelében ütöttek tábort, éjszakára. A szekérről egy vég muszlinból készült, összecukható kerítést szedtek elő, annak az egyik végét a kocsi kerekéhez kötötték, azután cölöpöket vertek a földbe, s kifeszítették, hogy a birkák meg ne szökhessenek.

Miután a gyerekek lefeküdtek, a két fiatalember átjött Dealékhez. Soká elbeszélgettek Wille-lel.

Néhány nap múlva Abbie kiszalasztotta Margaretet a kutyával a mezőre, hogy hívja haza Willt, Macket pedig elküldte a kis Johnnal Reinmuellerékhez.

Will sietve érkezett haza, rögtön megnyergelte a lovát, és elvágatott a doktorért.

Sarah Lutz és Christine is bejöttek a doktorral.

Délután megszületett a baba.

Abbie hálás volt és boldog, hogy túlesett a szülés gyötrelmein.

A negyedik gyermeke! Milyen furcsa, hogy már négy gyermeke van. Szeretni fogja, nagyon szeretni ezt a negyediket is.

Ahogy kipillantott a másik szobába, Willt meg a doktort látta és Christine-t meg Sarah-t, amint összebújva sutognak.

Abbie szívét hirtelen félelem szoritotta össze. Felült az ágyban és kikiáltott:

– Will!

Will rögtön megfordult és odasietett az ágyhoz.

– Mi az, Will? Valami baj van?

Will kezébe vette a felesége kezét:

– Kisfiú volt, Abbie.

– *Volt*, Will? *Volt*?

– Halva született, Abbie.

– Nem! Nem lehet!

Abbie vad zokogásban tört ki.

– Nem lehet! Ugye nem igaz, Will! Nézd meg jobban! Ugye nincs semmi baj? Az én gyermekeim mind egészségesek!

De mikor Will nem mozdult és egyre csak csillapítgatta, el kellett hinnie. Abbie vigasztalhatatlan volt.

– Isten megbüntetett, Will, mert eleinte nem akartam.

Will hasztalan próbálta megnyugtatni, nem hallgatott rá.

– Én jobban tudom, Will. Isten büntetése. Nem szóltam róla senkinek. De magamban nagyon el voltam keseredve. És most elveszítettem a gyermekemet!

Abbie soha életében nem zokogott ilyen kétségbeesetten.

Sarah Lutz öltöztette fel a babát. Fekete gyöngyszeme könnyben úszott. Azután behozta. Szépen fejlett gyermek volt. Az arca mint egy pici, fehér rózsabimbó.

Abbie azt akarta, hogy fektessék oda melléje.

– Az én... kicsikém... olyan hideg, Will. Még sohasem volt ilyen hideg gyermekem. Föl akarom melegíteni.

Összevissza beszélt. Láza volt.

– Gyülölöm a halált és félek tőle... De én *kívántam* a gyermeket, Will... Igazán kívántam... Csak eleinte nem akartam.

Rachelt, aki minden szenvedő anyában újra feltámad, nem lehetett megnyugtatni.

És amikor végre kimerítette a sírás és egy kicsit elcsendesedett, azt mondta Abbie, hogy nevet kell adni a kicsinek.

– Basilnak kereszteljük, Will. Ahogyan az édesapámat hívták.

Sarah föléje hajolt és a haját simogatta. Szelíden szólt hozzá és azt mondta, hogy Dannie meg Lutz nagyapa mellé fogják temetni a kicsit.

– Ah! – mondta Christine is, részvétellel. – Fiú volt! Segíthetett volna a földet művelni.

Abbie a fal felé fordult.

Christine olyan anyagi volt, annyira minden lelki finomság nélkül való.

Abbie lehunyta szemét, és a nővéreire gondolt. Janetnek is meghalt a kisleánya.

Az akolból behallatszott a kopácsolás. Will a koporsót szegezte. Abbie úgy érezte, mintha minden egyes kalapácsütés a szívére sújtott volna.

Föl fogják vinni a babát a Lutzék dombjára. Dannie és Lutz nagyapa mellé. Dannie ... Lutz nagyapa ... és most a kis Basil Deal ... Hárman vannak már a temetőben.

Egy új városban házakat kell építeni meg utcákat. Kutakat kell fúrni és iskolákról kell gondoskodni, de temetőről is. Hiába minden ... temetőről is kell gondoskodni.

Abbie behunyt szemmel feküdt az ágyban, és a dombra gondolt, a préri száraz fűvére, az alacsony léckerítésre, a fűzfákra, a varjakra, az égető napra, a soha nem szűnő szélre ... Borzasztó, hogy milyen sivár a temető! Ha valami árnyékos helyre temethetné szegénykéket, nem fájna ilyen irtózatosan a szíve. De odafektetni a napra, a szélbe, a száraz fűbe!

Majd Sarah-val egyszer kimennek, és ültetnek egy-két fát a dombon.

Kerekek dübörgése riasztotta fel.

Felült az ágyban, és kinézett a kicsi ablakon. Will meg Sarah ültek a kocsiban.

Will hajtott és Sarah egy kicsi faládát tartott az ölében.

Abbie visszahanyatlott párnáira.

Még soká-soká hallotta a kerekek dübörgését.

TIZENHATODIK FEJEZET

Hetekbe telt, míg Abbie újra dolgozni tudott.

Christine vagy Sarah mindennap átjöttek és ellátták helyette a háztartást.

Abbie nem tudott belenyugodni a veszteségbe. Mindig látni vélte újszülött kisfiát, a többi között.

Egész életén kersztül mondogatta: „Most hétéves lenne.” „Ma lenne a tizenkettedik születésnapja.” „Ma lenne nagykorú.”

Igen: Abbie Deal született anyja volt. Azok közül az asszonyok közül való, akik boldogok, ha egy kisgyermeket a keblükhöz szoríthatnak s akik, ha már az ő gyermekeik megnöttek: a mások gyermekeit dédelgetik.

Azon a júniusi napon, amelyen Abbie először tudta elvégezni a napi munkáját: a sáskahad más vidékre költözött.

Ezen a nyáron egyáltalán nem termett aprószemű gabona.

A telepések tucatszámra tértek vissza keletre, ahonnan jöttek. Alig múlt nap, hogy egy-egy levert, szomorú csapat meg ne állt volna Abbie-ék előtt.

Sok ekhós szekér oldalára ráfestettek mindenfélét, amin nevetni lehetett volna, ha nem lett volna olyan tragikus a helyzet.

„Visszamegyünk Papához és Mamához” – ezt mázolták rá az egyikre.

A másikon egy sáska-óriás karikatúrája díszlett. A sáska első lábaival megfojt egy embert. A kép alatt lakonikus rövidséggel ez a két szó: „Ő győzött”.

Abbie az ajtóból nézett a költözők szomorú csapata után és keserűen fordult Willhez:

– Mit gondolsz, Will, reánk mikor kerül a sor? Nézd, még a felhők is mindig kelet felé vonulnak.

Will nem felelt. Sarkon fordult és lement a szalmával fedett verembe, amely őt gyanánt szolgált.

Abbie hosszan nézett utána. A fakő, kék ing, az agyonfoltozott munkászubbonny, a gyűrött szélű kalap eszébe juttatta: milyen szép és elegáns fiatalember volt Will az esküvői fekete ruhájában. Bárki beleszerethetett volna.

Tíz éve már!

És Whitman tiszteletes úr azt mondta az esküvőn, hogy mindenki maga irányítja az életét!

De hát ez nem igaz! A sors irányítja az életünket. Nekünk nincs beleszólásunk!

Tíz év!

Csoda-e, ha ilyen körülmények között elmúlik a szerelem?

Amint ott állt, a viskó ajtajában, Abbie két énje heves vitára kelt egymással. Az egyik énje keserűen bizonygatta, hogy a szerelem meghal a nyomorúságban. Hiába küszködik ellene: meghal könnyörtelenül. A másik énje azonban azt állította, hogy a házasság nem a szenvedély beteljesülése, hanem a szereteté. És a szeretet néha öröm, de sokszor: kötelesség.

– Áruló! – mondta hirtelen önmagának Abbie. – Te Júdás! Will nem hibás! Micsoda szeretet az, amelyet egy kis nyomorúság megöli!... A szeretet világító fáklya. Nincs egyebünk az életben, mint a szeretet, amely fényt szór sötét utunkra. Én nem végzem el a magam részét. Nem teljesítem a kötelességemet!... Rosszkedvű vagyok, csüggedt, szomorú. De nem leszek az többé! Csak két dolog van, ami segíthet rajtunk: a bátorság és a szeretet. Mától fogva megpróbálom felvidítani Willt. Nem leszek szomorú.

Abbie a gyerekekhez fordult. Mind ott ültek az asztal körül, és nagy figyelemmel nézték, hogy mit rajzol Margaret.

Margaret mindig rajzolt.

Abbie odaszaladt hozzájuk, magához ölelte mind a hármat, és összekoccantotta a buksi fejcskékét. A gyerekek fölka-cagtak.

Mind a háromnak ragyogott az arca, hogy az édesanyjukat jókedvűnek látták.

– Te fogod viselni, Margaret – mondta Abbie, és megcsókolta kisleányát.

– Mit fogok viselni, anyukám?

– A gyöngyöket!

– Gyöngy? Mi az, anyukám?

– Várj egy kicsit. Mindjárt megmutatom.

Abbie előhúzta az ágy alól a borjúbőr fedeles, régi ládát. A gyermekek várakozóan állták körül. Kivette a gyöngyöket a dobozból.

– Jaj, de szép, anyukám!

Margaret szürke szeme csillogott.

– Én inkább órát szeretnék – mondta csalódottan Mack.

A kicsi már oda sem nézett. Őt nem érdekelték a gyöngyök.

Abbie nevetett és agyondolgozott kezében magasra emelte a gyöngysort.

Azután rácsatolta Margaret napégette nyakára. Furcsán festett a drága gyöngysor a fakó, szürke kalikóruhán.

– A tied lesz, Margaret. Viselni fogod.

Magához ölelte a kisleányát.

– Sok hit és bátorság és szeretet és imádság és munka meg kell hozzá, hogy ne csüggedjen el az ember. De nem fogunk többé csüggedni!

Szeptembertől kezdve Mack és Margaret iskolába jártak. Egyszobás deszkabódé volt az iskola. Valaki elkeresztelte Harkály-iskolának.

A kis Lutz Emma is most kezdett iskolába járni és a két kisebb Reinmueller fiú is.

Szép időben gyalog gázoltak keresztül a gyerekek a térdig érő fűvön. Rossz időben Will ott hagyta a munkáját, és kocsin vitte el őket.

Abbie forró könnyeket hullatott, mikor a gyerekeket először bocsátotta el az iskolába. Aztán nevetett saját következetlenségén.

– Én kívántam, bár lenne a közelben iskola és most, mikor teljesült a kívánságom, ahelyett, hogy örülnék: sírok – mondta Willnek.

De Will azt felelte, hogy ő megérti, miért sír.

Will mindig megértette Abbie-t.

1876 és 77 tele megint sok kemény, nehéz napot hozott. De sok vidámat is. A Harkály-iskolában olvasóköri alakult, amely minden pénteken összejövetelt tartott. A kör tagjai szalagjelvényt viseltek, amelybe Sarah Lutz és Abbie ezeket a titokzatos betűket hímezték: SCIOK. „Stove Creek-i Irodalmi Olvasó Kör”.

A tagok három csoportra oszlottak: Vörösek, Kékek és Sárgák. Egyik pénteken a Vörösek adtak elő, a másikon a Kékek, harmadikon a Sárgák, a negyediken pedig valamennyien együtt versengtek a dicsőségért.

Ezen a télen Hamlet, Paul Dombey és Copperfield Dávid szerepeltek a műsoron.

Mindenki eljárt ezekre az előadásokra.

Melegített szappankövet hoztak magukkal vagy forró vasalót, mert hideg volt, és némelyik családnak húsz kilométeres utat kellett megtennie.

Lutzék mindig elhozták a verklijüket is, és így zene is volt.

Mikor a Kékeken volt a sor, Abbie vezette a kórust. A „Három vak egér” és „Skócia lángokban” voltak a legkedveltebb műsorszámok.

1877 szeptemberében Abbie-nek kisleánya született.

A gyermek hangos, egészséges sírása mennyei muzsika volt az anya fülének, aki sohase tudott megszabadulni a két év előtti halálos csend emlékeitől.

Isabelle-nek keresztelték a kisleányt.

Talán öbelőle lesz majd olyan előkelő hölgy, amilyen Anders-Mackenzie nagymama volt – gondolta Abbie, míg a gyermek vörösbarna hajának gyűrűit csavargatta ujjai között.

Az első vasárnapon, amelyen Abbie kimehetett, Will befogott a szekérbe, és elvitte Abbie-t az új templom fölszentelésére.

A templom Lutzék boltja mellett épült. Henry Lutz aján-dékba adta a telket a községnek, és innen-onnan egy-egy dollár is cseppent, amelyen az építőanyagot megvásárolhatták.

A telep minden férfilakója ingyen segédkezett a templom építésében.

Ekkor éppen kilenc esztendeje volt annak, hogy Dealék, Lutzék és Reinmuellerék ekhós szekerei „kikötöttek” a prérin.

Itt-ott már kerítés fogta körül a telkeket, és a bivalyok hajdani tanyája már országúthoz kezdett hasonlítani. Világosan meglátszott rajta az ökrök meg a lovak patájának s az otromba „préri-hajók” vaskerekeinek nyoma.

Az út mentén magasra nőtt a fű s a kukoricaszárak kecsesen bólogattak az elhaladó szekerek felé, mint ahogyan egy királynő bólogat alattvalóinak.

Égszínkék floxok és vadindigó virágok mosolyogtak a járókelőkre, és amikor a primula elvirágzott, a vadszegfű fehér és sárga virága szinte könyökkel tört utat, hogy elfoglalja a primula helyét.

A nyárfák hihetetlenül magasra nőttek. Leveleik mintha örökösen táncoltak, bólogattak volna. Abbie életében a nyárfák vidámszöld levelei jelentették a költészetet, a festészetet, a muzsikát.

Cedartownnak tehát volt már temploma és iskolája. Volt boltja, kovácsműhelye és hat háza. És temetője is volt, mert Henry Lutz a községnek adományozta a dombot, ahol Dannie pihent. Fallal kerítették be a temetőt, hogy a legelésző állatok elől megvédjék.

Igen, egy új községnek temetőről is kellett gondoskodnia.

A termés most se volt jobb.

Minden évben új reménnyel fogtak neki a tavaszi munkának, s a föld minden évben szép ígéretekkel kecsegtette őket.

De a száraz gomolyfelhők, amelyek eltakarták ugyan a napot, de esőt sohase adtak, s a forró szelek nem engedték, hogy dús aratásuk legyen a telepéseknek.

Abbie és Will maguk se tudták, hogy miből éltek és miből tudtak a gyerekeknek enni adni. Pedig a gyerekek szépen fejlődtek.

1879 őszén egy férfi kopogtatott be Abbie-ékhoz. Hegedűtok volt a kezében, és azt kérdezte, kaphat-e vacsorát. Látszott rajta, hogy ivott és Will, bár vendégszerető volt, jó darabig tárgyalt vele, míg rászánta magát, hogy behívja.

Vacsora után a vendég kivette hegedűjét a tokból, és játszani kezdett.

Abbie, akinek lelkében örök nosztalgia élt a muzsika iránt, elragadtatással hallgatta.

- Ismeri - kérdezte -, ismeri azt a dalt, amelyik úgy kezdődik: „A vár szépséges asszonya?”

Feleletül az idegen belefogott a dalba.

Négy-öt éve is lehetett már, hogy Abbie nem énekelt.

Most hátravetette a fejét és ajkán felcsendült a dal:

*A vár szépséges asszonya
Karcsú volt és vidám
S bolondult minden férfi
A szépasszony után.*

A gyephantkunyhóban, ahol a tűzhely bent állott a szobában s a tűzhely karikáira lefelé fordított üst borult; ahol szénával fűtöttek s ahol agyagból készült a dívány, ládából a szekrény meg a könyvespolc és zsákvászonból a szőnyeg: a gyephantkunyhóban Abbie szívének minden sóvárgását, gyermekei jövőjébe vetett minden reménységét beleöntötte a dalba.

Most úgy érezte, hogy pusztán akaratának erejével kényszerítheti a sorsot, hogy minden álma, amelyben gyermekei jövőjét álmodta meg: valóra váljon.

– Jó hangja van! – jegyezte meg közömbösen az idegen. – Tanulnia kellene.

– Kellene! Annyi minden *kellene* – felelte Abbie, és lopva Willre pillantott: vajon kiérezte-e hangjából a keserőséget, amelyet képtelen volt leplezni.

A férfi visszahelyezte hegedűjét a tokba. Gondosan és gyöngéden.

– Stradivarius – mondta. – Omahában valaki hatszáz dollárt kínált érte.

Will meglepetten nézett az idegenre.

– Hatszáz dollárt – egy hegedűért?

Hatszáz dollár! Nekik egész vagyon.

– És nem adta el? – kérdezte hitetlenül.

– Nem! – felelt egyszerűen a férfi. – Nem bírtam megválni tőle. Nagyon köszönöm a vacsorát.

És kissé bizonytalan léptekkel kibotorkált az ajtón.

Abbie odalépett a keskeny ablakhoz és kinézett az alkonyatba. A soha nem szűnő szél most is féktelenül száguldott a pusztaságon.

Milyen furcsák az emberek. Az új telep minden lakója dédelget valamit, ragaszkodik valami régi holmijához, ami a műveltség, a magasabbrendűség jelképének tűnik fel előtte.

Sarah Lutz egy festményt őriz, amely azonnal magára vonja az ember figyelmét, mihelyt a szobába lép.

Oscar Lutz felesége egy rózsaszínű paplant őrizgetett, újságpapirosba csavartan. Még Christine Reinmuellernek is volt egy kedvenc kék vázája, rózsaszínű rózsák voltak ráfestve és a pohárszék tetején díszelgett.

Sarah-nak ragaszkodnia kellett a festményhez, Martha Lutz-nak a paplanhoz, Christine-nek a kék vázához, Abbie-nek a gyöngyökhöz.

A festmény, a paplan, a váza, a gyöngyök képviselték a préri asszonyai számára a magasabbrendű életet, a gyermekek jövőjét – mindazt, ami a kukoricán és a bivalyokon kívül volt.

– Nem – mondta Abbie az ablakban –, nem adhatta oda hat-száz dollárért a Stradivariusát . . .

Még jó darabig állt ott az ablakban, és követte tekintetével a férfit, aki bizonytalan léptekkel botorkált a prérin keresztül, kelet felé.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Ebben az évben már októberben leesett az első hó és nem olvadt el március végéig.

Ahol kerítés volt: a hó betemette. A gyermekek sokszor nem mehettek iskolába a hóvihar miatt, úgyhogy Abbie kénytelen volt magán tanítani őket.

Sokszor törte a fejét azon, hogy mire taníthatná még a gyermekeket?

Az idő múlt, de a viszonyok csak nem javultak.

Ha ő maga bele is törődött abba, hogy ilyen nyomorúságban kell végigélnie az életét, a gyermekei számára jobbat akart.

Will éjjel-nappal dolgozik. Idő előtt meg fog öregedni. *Neki*, Abbie-nek kell a gyermekekkel többet törődnie. Nem engedheti, hogy úgy nőjenek fel, hogy sejtelmük se legyen azokról a dolgokról, amelyek az életet szebbé teszik.

A zenéhez is kellene érteniök valamit és többet kellene olvasniuk is. De minthogy könyveket nem adhat nekik, legalább az olvasás után való vágyat kell fölébresztenie bennük. Nem szabad megelégedniük azzal, ami most van.

Ha neki meg Willnek itt kell is élniük mindvégig, ebben a viskóban, elvágva mindentől, ami szép, ami jó, ami nemes: a gyermekek lelkében élni kell a váagnak a szép, a jó, a nemes után. Ha ez a vágy elég erős bennük, majd ha idősebbek lesznek, találnak rá módot, hogy megvalósítsák.

Esténként Shakespeare-ből olvasgatott fel a gyerekeknek, és Macknek meg Margaretnek egy-egy oldalt könyv nélkül is meg kellett tanulniok.

Macket jobban érdekelte az ő régi kürtje, mint Shakespeare.

Cedartownnak már hattagú zenekara volt, és ezen a tavaszon sokszor felharsant a három trombita, a fuvola meg a két dob hangja.

A zenekar a július 4-i ünnepségre készült és hazafias dalokat gyakorolt.

Mack, míg a disznókat őrizte, ott ült atyja földjének nyugati szélén és ugyanazt fújta, amit odaát az iskolában a banda fújt.

Minthogy két taktussal többnyire elmaradt a zenekar mögött, kürtjének szava visszhangként hatott.

A zenészek bosszankodtak ezen a visszhangon, és ezért – inkább önvédelemből, mint lelkesedésből – meghívták Macket, hogy csatlakozzék hozzájuk.

Mack kerek, szeplős arca úgy ragyogott a megtisztelő meghívás hallatára, mint a katonáé, aki nagyezüstöt kap.

Ezen a tavaszon a telep férfilakói fölépítették a „kaszinó”-t. Július 4-ére elkészült. Ünnepi vacsorával és sok szónoklattal avatták föl.

1880-ban Dealék földje már minden oldalról körül volt kerítve. A kerítés szimbólum volt. Az ember védekezése a Vad Nyugat ellen.

„Mi vagyunk a haladó idő s az úttörők jelképei – ezt hirdették a kerítés lécei. – Körülzárjuk a vad préri egy darabját. Mi vagyunk a drótakadály, a frontvonal, mely elválasztja a civilizált földet a vadontól.”

Az országutat is feltöltötték és lehengettek. Egyenes vonalban húzódott az út Dealék háza mentén, Nyugat felé.

Az emberek körülkeríthették ugyan a prérit és tetszésük szerint vezethették az országutat, de a szélviharokkal nem bírtak.

– Idáig és nem tovább! – mondta a telepesek Istene.

Hó, szárazság, forgószeél, eső és a telepesek tehetetlen, maroknyi csapata – mind az Ő kezében voltak.

Április tizenhetedikén a Deal család temetésre ment. Egy távolabbi szomszédjuk halt meg.

Meleg, szeles, kellemetlen nap volt. Apró, sűrű porfelhők kavarogtak a kocsi előtt s a szél az utazók szemébe szórta a port. A szél ereje nőttön-nőtt, a porfelhők egyre sűrűsödtek. A frissen szántott föld laza göröngyeit is felkapta a szél és vad erővel vágta le a földre újra.

Mikor az iskolához érkeztek, a szomszédok arcán oly vastagon ült a por, hogy szinte felismerhetetlenek voltak.

A szoba levegője is vastag volt a portól.

Egy erős szélroham után, imádság közben azt mondta a pap, aki a temetési szertartást végezte:

– Olykor bölcsebb dolog az élőkre gondolni, mint a halotakra, bármily kedvesek is ők nekünk. Jobbnak látom, ha rögtön elindulunk a temető felé.

Will és Abbie azt hitték, nem bírnak hazavergődni a rettentő viharban. Mintha egy tenger piszkos hullámaival küszködnének. Abbie erősen magához szorította Isabelle-t. Mack és Margaret a kis John kezét szorongatták. Will lassan hajtott, mert alig látott a porban és attól félt, hogy összeütközik egy másik kocsival. A lovakat szinte megvakította a piszkos por, amellyel tele lett a szemük, fülük, orruk.

Amikor végre mégis hazaérkeztek, Abbie azt hitte, nem bírja el a látványt, mely szeme elé tárult.

A zsákvászon-pokrócon, az ágyakon, a függönyökön arasznyi vastagon feküdt a por meg a piszok, amit a szél behordott.

Belehullott a vizesvödörbe meg a tejbe is. Az egész házban nem volt egy falat ennivaló, ami ehető állapotban lett volna, és egyetlen ruhadarabot sem lehetett azonmód fölvenni. Mindent ki kellett mosni.

Csodálatosképpen ebben az évben végre jó volt a termés.

Az árak emelkedtek.

Will és Abbie tervezgetni kezdtek. Nem – Will nem. Csak Abbie kezdett egy új házról álmodozni.

Mack már tizenhárom éves volt, Margaret tizenegy, John nyolc és Isabelle három.

– Már nagyok ahhoz, hogy egy ólba zárja őket az ember, mint a csirkéket – mondta Abbie.

És mihelyt a munkája engedte, papirost és ceruzát vett elő.

– Ha eleinte csak két vagy három szobánk lesz is – mondta Willnek –, úgy építjük, hogy később majd hozzá lehessen építeni. Egy nappaliszoba, Will, egy konyha és két hálószoba. Meg lehet csinálni?

– Majd meglátjuk, Abbie. Ha a munka nagy részét magam végzem, talán igen.

Ezen a nyáron, Nebraska Citybe menet, meglátogatták Mortonékat, s ez a látogatás még inkább sarkallta mindkettőjüket arra, hogy új otthont teremtsenek.

Mortonék háza igazi úriház volt, széles, félkör alakú ablakokkal, cseréptetővel, tapétával, szőnyeggel, vízvezetékkel.

Az ősz és a tél eleje is szokatlanul enyhe volt. A költözőmadarak tovább ott maradtak, mint rendesen.

Az a különös, fénylő pára úszott a levegőben, amelyet sehol másutt nem látni, csak itt, a préri nyugati szélén és itt is csak késő ősszel, mikor már a tél leselkedik a sarkon. Ez a pára se nem levegő, se nem napfény, se nem füst, de mind a háromból van benne valami. Levegő az, a vad, szabad prériről, ezer meg ezer meggyulladt gaz és bokor füstje és a füstön, párán átsűrődő napfény.

A tölgyek koronája fölött, a Stove Creek mentén bronzszínű volt az ég, a jegenyék fölött vörös, a nyárfák fölött sárga, a legelők fölött zöld, s mindezt beburkolta az a fátyolszerű pára, amely se nem levegő, se nem füst, se nem napfény, de mind a háromból van benne valami.

December második felében megtört a varázs. Szél süvített végig a prérin. Kiszakított gazcsomókat csapott az orkán a házakhoz, a kerítéshez. A faleveleket egy pillanat alatt letépte a fákról. A madarak riadtan menekültek.

Lehullott a hó.

Karácsonyra tizenöt arasznyi hó feküdt a prérin. Olyan keményre fagyott a felülete, hogy az embert és a kisebb állatokat megbírta anélkül, hogy belesüppedtek volna.

Will nem tudott bemenni a városba a kocsijával.

A nappalok derűsek voltak, napfényesek és déltájban fagypontra állt a hőmérő.

Az éjszakák is derűsek voltak, világosak s a hőmérő huszonkét fokot mutatott a fagypontra.

Egész télen át megmaradt a hó. A távolabbi telepeken egész gulyák hullottak el. Ezer meg ezer állat. Sok család tönkrement.

Aztán elolvadt a hó s a patakok kiáradtak. A Stove Creek is kiöntött medréből, elöntötte a mezőt.

Mikor végre tartós enyhe idő állt be, Will hozzáfogott a házépítéshez.

Abbie úgy érezte, nincs a világon nagyobb boldogság, mint ennek az öt helyiségnek a tervezgetése.

Will Louisville-ből hozott követ, Nebraska Cityből pedig fenyőfát és nyárfát. Egyszer, mikor az egyik tehenük megbetegedett és Will nem merte magára hagyni, Abbie egyedül ment be a városba építőanyagért.

Asy Drumm eljött a kalapácsával, a fűrészével meg a pipájával, és ha az ember dolgozni látta, azt gondolhatta: valami láthatatlan, mechanikai kapcsolat van az álla meg a szerszámai között.

– Itt lesz a nappali szoba, itt meg a konyha – mondta Abbie Asynak.

És Asy szótlanul szívta a pipáját és megépítette a szobát meg a konyhát.

A ház, amelyet épített, dacolt az idővel s csak sok év múlva derült ki róla, hogy otromba és művészietlen. De Abbie akkor is, mindörökké szépnek látta.

Az ő szemében építészeti műremek volt a ház, mert ifjúsága idején, szeretet és sóvárgó vágy hívta életre.

Négy helyiség volt lent: egy nappali szoba, a konyha, továbbá egy hálósoba Will, egy pedig Abbie és Isabelle számára.

A festetlen fenyőfalépcső Margaret, Mack és a kis John szobájába vezetett.

– Úgy terveztem, hogy később elől még egy szobát hozzáépíthessünk – mondta Abbie. – És egyszer majd szárnyas ajtót vágatunk a nappaliból egy új hallba.

A cédrusfák, amelyeket Abbie évekkal ezelőtt ültetett, nem bírták a szárazságot és elpusztultak. Most tehát újakat ültettek helyettük. Az ösvénynek, amely a kertajtótól a házhoz vezetett, mindkét oldalára kilencet-kilencet. És jegenyéket ültettek hosszú sorban, az országútra derékszögben, annak az útnak a

mentén, amelyet Will vágott az ekhós szekérrel tizenhárom esztendőn keresztül.

– Szép árnyékos út lesz majd egyszer – mondta Abbie –, és egyszer majd a fehér léckerítést is megcsináltatjuk.

Az otthon, az igazi otthon álma kezdett valóra válni.

Nyár közepén beköltöztek a félig kész házba. Annyi helyük volt, hogy azt se tudták, mit kezdjenek vele.

Nehezen szoktak hozzá, hogy a hattagú családnak hat helyiség áll rendelkezésére, a két kis odú után.

A régi, kétszobás viskóhoz mérten az új ház valósággal palotának tetszett.

Végre-végre derengeni kezdett felettük. Tizenhárom esztendő múltán végre eredményekről beszélhettek. A fák kezdtek árnyékot adni. A gyümölcsfák gyümölcsöt hoztak.

A termés jó volt és az árak magasabbra szöktek.

Abbie-nek úgy tetszett, hogy életében először, végre igazán élni kezd.

A többi család is többé-kevésbé boldogult. Az állam nyugati része benépesedett. A Deal-ház mellett elhaladó ekhós szekerek már nem nyugatról keletre haladtak, hanem ismét keletről nyugat felé.

Újabb „prérihajók” jelentek meg a fütengeren.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

A következő évben megint sikerült a termés.

A száraz, fehér gomolyfelhők, ha elsötétítették az eget, az eső áldását hullatták a szomjas földre. S a forró, szilaj szelek is megcsendesedtek.

Mindenki reménykedett.

Abbie szívébe nagy megkönnyebbülés költözött. Úgy érezte, végre van miért élnie.

Már a baromfiudvar is el volt kerítve, úgyhogy a csirkék nem bánthatták a virágokat. Kék sarkantyúvirág és piros rózsza virított a vakító fehér kerítés mentén.

Virágos udvar!

Nem tudja azt megérteni más, mint a prérifarmer felesége, aki éveken keresztül gyephantviskóban lakott, s akinek egészen a szobájáig merészkedett a disznó, a tehén és a csirke, hogy mit jelent egy bekerített, virágos udvar!

Abbie-nek most is keményen kellett dolgoznia, de legalább megvolt a jutalma érte.

A gyermekek értelmesek, egészségesek, vidámak voltak.

Tizenöt éves korában Mack nyurga, hosszúra nőtt fiú volt s kerek, szeplős arca az édesanyja szelíd, kövér arcára emlékeztette Abbie-t.

Mack mindenkivel jóban volt. Mindenkivel tudott bánni.

– Könnyen fog boldogulni az életben! – mondta Abbie Will-nek.

Mack egyébként a farmon felnőtt fiúk tipikus életét élte. Télen sapkával a fején, csizmában, két kopott kabátban is didegve segített apjának fát hordani vagy a jószágot etetni. Nyáron pedig vászoningben, otthon varrt rövid nadrágban, szalmakalappal a fején: a szántóföldön vagy a szénahordásnál izzadt.

A tizenhárom éves Margaret folyton rajzolt. Simára fésült feje örökösen a papiros fölé hajolt. Mindent lerajzolt. A nyárfákat és a cédrusokat, a keskeny utat a jegenyék között, a kukoricatáblákat, a patakot – mindent.

John tízéves korában hű mása volt az apjának. Nyugodt, csendes, komoly, panasztalan. Abbie sokszor gondolt arra, hogy gyerekkorában Will is éppen ilyen volt.

Isabelle a család szépeinek indult. Hullámos, vörösarna hajával, barna szemével, finom arcbőrével már hétéves korában feltűnt mindenkinek. Vékony, tiszta kis gyermekhangján játék közben mindig énekelt. Abbie-t Mackenzie nagymamára emlékeztette.

Mennyire örülök, hogy Isabelle-nek kereszteltük – mondta magában sokszor.

Tizenhárom éve múlt már, hogy Abbie és Will az ökörfogatton elindult hazulról; Abbie azóta nem járt otthon.

„Megigérem neked, Abbie, hogy valahányszor eszedbe jut, hazajöhetsz látogatóba” – mondta akkor Will.

És azóta egészen se ment haza.

De azért nem hibáztatta Willt. Will nem tehetett róla, hogy nem tarthatta meg ígéretét.

És most, ezen a nyáron azt mondta Will, hogy Abbie-nek haza kell mennie.

Megbeszélték az útitervet, Abbie egy új barna kásmírruhát kezdett varrni, és munka közben énekelt. Boldog volt, hogy annyi év után végre hazamehet és megláthatja anyját, Belle-t, Janetet, Maryt meg a fiúkat.

Aztán Mack megbetegedett. Doktor Hornby eljött, és megállapította, hogy tifusza van.

Abbie félretette a félig kész barna kásmírruhát és heteken keresztül ott ült Mack ágya mellett.

Mack túlesett a betegségen, de mire annyira megerősödött, hogy fölkelhetett: ősz lett és az eső járhatatlanná tette a Nebraska Citybe vezető utat.

Abbie tehát megint nem mehetett haza.

Néhány héttel később Will, Weeping Waterből hazatérve, azt mondta Abbie-nek:

– Előszedheted a festékesdobozokat, Abbie. Weeping Waterben letelepedett most egy asszony, akiről azt mondják, hogy művész és szívesen vállal tanítványokat. Mondtam, hogy az én feleségem is mindig akart ...

Abbie kihúzta az ágy alól a borjúbőr fedeles ládát. Margaret ott állott mellette. Amikor anyja fölemelte a láda tetejét, Margaret tágra nyílt szemmel bámult az eléje táruló kincsekre.

– Ó, anyukám ... én nem is tudtam, hogy neked ennyi festéked van ... Miért nem mondtad soha?

– Miért mondtam volna?

A fiatal leány szeme fölcsillant.

– Ó, anyukám ... úgy szeretném használni a festékeidet ... szeretnék tanulni attól az asszonytól ... Úgy érzem, hogy ...

Will haragudott.

– Nem lehet, Margaret. Te ezt nem érted. Te még a világon se voltál, amikor édesanyád már arra vágott, hogy ...

– Will! – vágott közbe Abbie komolyan. – Persze hogy neked adom a festékeket, Margaret. És majd átviszlek Weeping Waterbe, ahhoz a művésznőhöz.

Margaret föl se nézett, mikor Abbie kiment a szobából. A festékeket rakosgatta a kis dobozban. Olyan szeretettel, mintha drága ékszerek lettek volna.

Amikor Mack tizenhét éves lett, Will elvitte Omahába, ahonnan a fiú egészen megváltozva jött vissza. A farmerélet nem érdekelté többé. Nem akart az apjának segíteni. Azt mondta, inkább Omahában vállal valami munkát.

Will azt felelte, hogy ostobaság, de Mack erőlyesen kijelentette, hogy ő már majdnem tizennyolc éves, és tudja, hogy mit akar.

Abbie még sohasem érezte magát olyan tehetetlennek, olyan határozatlannak, mint most, a fiával szemben.

– Nem akar többé izzadni – mondta gúnyosan Will. – Fehér gallért akar viselni.

– Mit akarsz csinálni Omahában? – próbálta Abbie békés mederbe terelni a társalgást.

– Még nem tudom, hogy mit. Valami munkát keresek valahol.

– Valahol . . . valamit! De mit?! – türelmetlenkedett Will.

– Akármi mást, csak nem ezt a paraszti munkát. Városban akarok élni!

És Will azt mondta egyszer, hogy a Dealek mindig ragaszkodtak a földhöz!

Abbie napokig csitítgatta Willt.

– Ha egyszer nem szereti a farmot! – mondta neki könyörgőn.

– Különb férfiakra is jó volt a farm.

– De hát nem csinálhatja mindenki ugyanazt, Will! Te is azt mondtad annak idején, hogy nem akarsz apád földjén dolgozni. Mindig olyan megértő voltál, Will. Próbáld megérteni a fiadat is.

Abbie beszélt, könyörgött, imádkozott. Látta Will csalódottságát és látta Mack makacsságát.

– Hát nem bánom, menjen! – mondta hirtelen Will. – Elég baj, hogy Margaret és Isabelle is nem születettek fiúknak!

Becsapta a konyhaajtót és lement az udvarra.

Abbie alig tudta visszafojtani a könnyeit.

Ősszel Mack valami kis állást kapott egy omahai bankban.

Henry Lutz jól ismerte a bank vezetőjét. Ő helyezte el Macket.

Abbie azt hitte, nem bírja ki, hogy Mack elkerül hazulról. Egész nap ingeket varrt neki és a harisnyáit foltozta, éjszaka pedig könnyes szemmel és elszorult szívvel bámult bele a sötétségbe. Kimondhatatlanul fáj neki, hogy a fia bemegy lakni a városba.

Később aztán, amikor Mack sűrűn és elégedetten írogatott haza, kissé enyhült a fájdalma.

És amikor karácsonykor hazajött egy napra látogatóba, Mack már csak a bankról beszélt. Ha az ő előadását hallgatta az ember, azt gondolhatta, hogy legalábbis igazgató a bankban.

1885 tavaszán, azt a napot, amelyet a Fák Napjának neveztek el, a kormány hivatalosan is ünnepnek nyilvánította.

Ezen a nyáron Abbie megint tervezgette a hazautazást.

De akkor egyszerre híre jött, hogy az ősszel Weeping Waterben akadémiát, női továbbképző tanfolyamot nyitnak, különös tekintettel az idegen nyelvekre.

– Mire jó az, több nyelvet beszélni? – kérdezte Christine Reinmueller, aki most is éppen úgy beszélt, mint tizenhárom év előtt. Az angol szavakat, ugyanabban a mondatban, német szavakkal keverte össze.

Emma Lutzot, Margaret barátnőjét, aki egy évvel fiatalabb volt, mint Margaret, beíratták az akadémiára. Henry és Sarah maguk mentek el Weeping Waterbe, a magas tetejű hajtókoszin, hogy szállást keressenek a leányuknak.

Amióta ezt meghallotta, azóta Abbie-nek nem volt nyugta. Akadémia! Margaretet is be kell íratni. Tanulnia kell és alkalmat kell neki adni arra, hogy fiatalokkal legyen együtt.

Ezen a nyáron Emil Reinmueller többször átjött, hogy Margaretet elvigye a szomszédságban rendezett összejövetelekre.

Abbie egy kicsit nyugtalankodott emiatt.

Emil tizenkilenc éves volt, ifjú, szőke óriás, erős, mint egy bika és nyers, zárkózott természetű. Mi lenne, ha – – –?

Nem, Emil nem volna megfelelő élettárs Margaret számára. Margaret annyira szereti a szépet, az előkelőt, az élet nemes formáit.

De mit tehet egy anya? Mit tett az ő anyja? Semmit.

En is ahhoz mentem férjhez, akihez akartam – gondolta Abbie.

Mi lenne, ha Margaret, az ő nagy, szürke szemével, sima hajfonataival, szelid arcával, eszményképeivel, festőtehetségével – mi lenne, ha egyszerre odaállna eléje és azt mondaná: „Anyám, én feleségül megyek Emilhez?” Mit csinálhatna ő akkor?

Ez a gondolat szakadatlanul gyötörte Abbie-t.

Azon törte a fejét, hogyan küldhetné Margaretet az akadémia úgy, hogy minél kevesebbe kerüljön.

Az ő hazautazásának a költségéből kitelne az első félév.

Willnek nem tetszett Abbie új terve.

– Évek óta készülsz haza – mondta. – Nem lenne szabad Margaret miatt lemondanod a hazautazásról. És most akarod elküldeni, amikor már segíthetne neked a házban?! Magaddal is törődhetnél egy kicsit, Abbie!

– Ó, nem! – felelte gyorsan Abbie. – A gyerekek az elsők. Én csak őránuk következem.

Will végre, kelletlenül bár, de beleegyezett. Ha Abbie azt hiszi, hogy lehet – hogy elő tudják teremteni a pénzt... És Abbie azt mondta: elő kell teremteni.

Abbie maga tette meg Weeping Waterbe a tíz kilométeres utat.

A tiszteles családjánál biztosított lakást és ellátást Margaret számára, és egy szürke és piros kockás ruhára valót vett neki. Több új ruhát egyelőre nem engedhettek meg maguknak.

De hazafelé menet, útközben, Abbie gondolatban átalakította Margaret régi ruháit és egyet a magáéi közül is, földiszíttett egy kalapot és újrabélelt egy télikabátot.

A nyár második felében két paplant kötöttek Margaretnek, mert ágyneműről nekik kellett gondoskodniuk.

Ruhákat alakítottak, gyapjúharisnyákat foltoztak, hajszalagokat vasaltak, liszteszsákokból munkakötényeket varrtak, és a kis utazóládát újra meg újra ki- és becsomagolták.

Abbie el sem tudta képzelni, mit csinál majd Margaret nélkül. Margaret volt az ő jobb keze.

Will vitte be Margaretet és Emmát a városba.

Emma több új ruhát kapott és egy legújabb divatú, sujtással díszített, derékba szabott télikabátot, gallérszerű, bő ujjakkal.

Emmának új aranyórája is volt, hosszú láncon, amelyet kétszer a nyaka köré csavart. Az óra számára külön órazsebet varrtak az új ruhára. A zseb csipkéből volt, hogy az arany keresztülcsillogjon rajta.

Henry Lutz nagyon büszke volt a leánya kincseire.

– Emma egy egész lovat visel a nyakában! – mondta. Ami úgy értendő, hogy egy ló ára ment rá az órára meg a láncra.

Will előbb lement az ekhós szekérrel Emmáért meg a ládáért, azután visszajött Margaretért.

Margaret már egy órája útra készen várt.

Abbie látszólag nyugodt volt, de egész idő alatt úgy érezte, mintha a szél süvítene mellette – a szél, melyet nem tud megállítani.

Ó, állítsd meg az óra mutatóját, Uram! Állítsd meg az Időt egy pillanatra, míg gondolkozni tudok rajta: helyesen teszem-e, hogy Margaretet elküldöm hazulról!

– Isten áldjon meg, drágám!

Ó, állítsd meg az óra mutatóját, Uram!

– A ládákat fölraktuk ... Indulhatunk. Készen vagy? – szólt be Will.

Csak egy pillanatra állj meg, Idő! Csak addig, amíg ...

– Ó, anyukám, igazán azt gondold, hogy el kell mennem?

– Persze hogy el kell menned.

Abbie fölvetette a fejét és már mosolygott is ...

– Akkor hát Isten veled ...

Már kiértek a jegenyesorból.

Most kelet felé kanyarodtak az országúton.

Abbie hol integetett a szebkendőjével, hol a szemét törölgette vele.

Integetett és mosolygott – integetett és mosolygott, amíg csak el nem tűntek a szeme elől.

Azután megfordult, fölszaladt a szobájába és magára csukta az ajtót.

És akár ponyvás szekéren, akár Rolls Royce-on hagyta el gyermeke a szülői házat: az az anya, akinek a lánya először ment el hazulról, meg fogja érteni, hogy Abbie Deal miért szaladt föl a szobájába és miért csukta magára az ajtót.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Ezen az őszön dr. Hornby, Henry Lutz és Will Deal fölmentek Omahába, hogy a vasút ügyében lépéseket tegyenek.

Az új vasútvonalat ugyanis a kormány feljebb, Weeping Water felé tervezte, a telepések viszont azt szerették volna, ha a vonal Cedartownt szeli keresztül.

A közbenjárásnak megvolt az eredménye. A főfelügyelő maga jött le Cedartownba, és Henry Lutz kocsiján bejárta a telepet.

Cedartown kapott egy szárnyvonalat, Weeping Water pedig, amely kézzel-lábbal harcolt a déli vasútvonal ellen, egyelőre semmit sem kapott.

Margaret kitűnően érezte magát a városban. Harminc hallgatója volt a tanfolyamnak. A hallgatóknak körülbelül a fele a városból került ki, a másik fele pedig a farmokról.

A papnak, akinek házában Margaret lakott, volt egy unoka-öccse, aki orvosnak készült, s aki sokszor eljött a nagybátyjához, látogatóba.

„Fred Bakernek hívják. Szeretném, ha ismernéd, anyukám – írta Margaret. – Soha életemben nem láttál ilyen kedves fiatal-embert.”

1886-ban elkészült a vasúti pálya.

Ezentúl nem kellett sárban-hóban, huszonhárom kilométert döcögni a kocsival, ha az ember a fővárosba akart menni.

Cedartown lakói egy kicsit magasabban hordták a fejüket, tüntetően emlegették a „menetrendet” és az omahai „csatlakozás”-t.

Már az állomás alapköveit is lerakták.

Mindkét irányban egy-egy vonat naponta – a postaszák, amelyet nem a ponny hoz többé, hanem a poggyászkocsiból közömbösen hajtanak le, zajosan kattogó távirógép a háromszobás állomásépületben: kell-e egyéb a világvárosi hangulathoz?

Az a nap, mikor a vonat először robogott keresztül Cedartownon: ünnepnap volt. Aznap mindenki ingyen utazhatott a szárnyvonal végállomásáig.

Cedartown valamennyi lakója, beleértve két kutyát meg egy macskát, ünnepélyesen elhelyezkedett a kocsiban és elutazott a végállomásig.

Asy Drumm fogta a kalapácsát, a fűrészét, a pipáját, és Dealékkal együtt ő is felült a vonatra. Új konyhát épített Dealéknek, és éppen aznap készült el a munkával.

Mikor az ingyen utazásról hazaérkeztek, Abbie és Margaret nekiálltak az új konyha kimázolásának.

Margaret, mióta a városból hazajött, folyton szépíteni akarta a házat.

Abbie hazautazásának költségét ezen a nyáron az új konyha emésztette fel. És harmóniumot is kellett már venni, okvetlenül. Isabelle zenei tehetségéhez nem fért kétség, vétek lett volna, ha nem adnak neki módot arra, hogy gyakoroljon.

Mikor Lutzék szép új zongorát vettek Emmának, Isabelle kilencedik születésnapjára Will megvette tőlük a régi harmóniumot.

Isabelle magánkívül volt örömeiben.

Apró lábával lázasan nyomkodta a pedált, hogy levegőt fúj-tasson a harmónium tüdejébe, és karcsú, elkeskenyedő ujjai fürgén szaladtak fel-alá a billentyűkön.

Abbie maga is leült és megpróbálta egy régi zsoltár akkord-jait kiütögetni.

De ujjai merevek voltak és ügyetlenek.

– Neked kellene órákat vened! – mondta egyszerre Will –, hiszen mindig arra vágtyál ...

– Nem ...

Abbie felállt a szőnyegszövettel bevont, forgatható székről.

– Nem.

Egy kicsit remegett az ajka. Nem mert fölnézni Willre:

– Már késő. Negyvenéves vagyok.

1887-ben jelent meg a Cedartowni Fáklya első száma.

Az újság több cikkben foglalkozott „városunk fejlődésének” kérdésével. Hírül adta, hogy Mr. William Deal elegáns új, piros kerekű, szürke kocsiban jelent meg a kiadóhivatal előtt, továbbá, hogy Mr. Oscar Lutzot egyik tehene április elsején borjúikkal ajándékozta meg, végül hogy a kaszinóban kitűnően sikerült társasvacsorát rendeztek.

Az előfizetési felhívásból kiderült, hogy ugyan kukoricával, marhahússal és pénzzel is lehet előfizetni az újságra, de legkívánatosabb a pénzzel való előfizetés.

A termés ebben az évben is jó volt.

Abbie azt hitte, hogy ezen a nyáron végre haza tud menni. De mielőtt felkészült az útra, megtudta, hogy újra anya lesz.

Isabelle, a legkisebb gyermeke már csaknem tízéves volt. Abbie lehetetlennek tartotta, hogy most, negyvenegy éves korában még egy gyermeket hozzon a világra.

– Akkor én nem megyek vissza az akadémiára, édesanyám! – mondta Margaret.

De Abbie erről hallani sem akart. Azt mondta, Margaretnek be kell fejeznie tanulmányait.

Ősszel, bár Will egy kicsit tiltakozott ellene, Margaret és John együtt mentek be Weeping Waterbe, az iskolába.

És novemberben meghalt Maggie O'Conner Mackenzie.

Húsz éve volt, hogy Abbie nem látta az édesanyját.

Fájdalom és keserűség marcangolta Abbie szívét. Miért követelt tőle a préri olyan nagy áldozatokat? Miért volt ez a húsz esztendő olyan kegyetlenül nehéz?

Karácsonyra Margaret és John hazajöttek.

Vastag hótakaró borult Cedartownra. Margaret szürke szeme csillogott, s arcát rózsásra csókolta a préri szele. Rögtön elmesélte az édesanyjának, hogy a tiszteletes úr medikus öccse megint ott járt látogatóban a nagybátyjánál. Már csak két éve van hátra az egyetemen, és aztán doktor Fred Bakernek fogják hívni. És arra kérte Margaretet, hogy írjon neki. És Margaret szerette őt – ő, milyen nagyon szerette!

John komoly volt és csendes, mint mindig. Nagyon szeretett tanulni. Minden gyermeke közül Johnt ismerte a legkevésbé Abbie. Johnt olyan nehéz volt megérteni. Sohase beszélt magáról.

Mack is hazajött az ünnepekre. Kerek arcáról a szeplők csodálatosképpen eltűntek, s kínai porcelánkék szemének tekintete élesebb, határozottabb lett.

Isabelle karácsonyi dalokat énekelt és a harmóniumon kísértette magát. Vékony hangocskája tisztán csengett, és karcsú kis lába buzgón nyomkodta a pedált.

Abbie hálás volt és boldog, hogy a gyermekei mind jók és egészségesek.

Karácsony után Mack visszautazott Omahába, és újév után Margaret és John is visszatértek a városba.

Elsa Reinmueller járt át hetenkint háromszor Abbie-nek segíteni.

Január tizenkettedikén délután Abbie kendőt dobott a vállára és átsétált Reinmuellerékhez.

Enyhe idő volt, olyan, mintha tavasz lett volna.

– Körülbelül ez az utolsó alkalom, hogy elmehetek valahová – mondta Abbie Willnek, mielőtt elindult –, és Christine-nek jól fog esni, hogy meglátogatom.

A nap melegen sütött.

Csirkék kapirgáltak a puha, gőzölgő földben. A kakasok fölényesen kukorékkoltak a szemétdombon.

Abbie nehézkes lépetekkel haladt az úton.

Negyvenegy évvel már nagyon terhes egy gyermeket kihordozni.

A húsz év előtti bivalynyomok helyén most kitűnő országút vezetett Lincoln felé. Nyílegyenes volt az út, csak ott formált egy S betűt, ahol az új Missouri Pacific vasút keresztülselezte.

Mikor a Reinmueller-házhoz közeledett, Gust látta Abbie a két kisebbik fiával a város felé indulni.

Abbie szorosabban csavarta a sálját nyaka köré és vidáman odakiáltott Gusnak:

– Itt a tavasz!

Galambok röppentek fel Reinmueller lova előtt a földről.

Deal nagymama azt mondta volna: rossz jel.

Míg bement a házba, Abbie arra gondolt: milyen furcsa, hogy Gus annyival jobban beszél angolul, mint Christine. Christine már sohase fog megtanulni.

Reinmuellernét egyedül találta a négyszögletes, skatulyaszerű házban, mely a régi verem helyén épült. A lányok átmentek a Lutz-boltba. Rosie dr. Hornbynél dolgozik, mondta Christine.

A két asszony helyi dolgokról beszélgetett. Más közös témájuk nemigen akadt. Csak a szomszédság kapcsolta őket egy-

máshoz, meg az, hogy együtt érkeztek annak idején az új házába.

Christine sajátos vegyüléke volt a durvaságnak és a jószívűségnek, a fősვნéségnek és az önzetlenségnek.

Abbie rövid idő múlva nehézkesen felállt, és azt mondta, indulnia kell.

A kapuban még beszélgettek néhány percig. Északon sötét-szürke volt az ég. Vihar előtti véstjőslő csend űlt a levegőben. Mintha a vihar istene még egy darabig győnyörkődnék a természet békéjében, mielőtt támad.

Abbie-t egyszerre megmagyarázhatatlan félelem fogta el.

Az ólomszürke felhők mint ezer gyárkémény vastag fűstje gomolyogtak alacsonyan a föld felett.

Egyszerre mintha száz jéghideg tű szűrt volna Abbie arcába. Hópelyheket kavart a szél.

Mikor kisietett az udvarról, a szél a sáljába kapaszkodott. Meg kellett állnia.

– Gyere vissza! – kiáltott utána Christine, és már ott is temett mellette.

– Nem, Christine, haza kell mennem.

Christine átőlelte Abbie derekát.

– Veled megyek.

Abbie gyöngén tiltakozott, de azért görcsösen belekapaszkodott Christine karjába.

Nagy nehezen vergődtek át az út túlsó oldalára. Christine a bal karjával Abbie-t támogatta, jobbával pedig a kerítésbe fogódzott. A szél olyan erővel sűvített, hogy ha meg nem kapaszkodnak, fölborítja őket. Szemük, orruk, szájuk tele volt hópelyhekkal.

A drótkerítés szőgei véresre sebeztek Christine kezét.

Abbie érezte, hogy nem soká bírja. Percről percre gyöngébb volt. Minden pillanatban megállt és hangosan nyögött.

Christine alig bírta magával vonszolni.

Végre a Deal-tanyához érkeztek.

– Mindjárt otthon leszünk! – üvöltötte Christine Abbie fülébe, mert az orkán elnyelte szavát.

Írtózatos küzdelem volt. Abbie már gondolkozni sem tudott. Vakon, tehetetlenül engedelmeskedett Christine-nek.

Végre a kapuhoz értek.
– Várj! – ordított Christine.
De Abbie már semmit se hallott.
Görcsös fájdalom hasított a testébe.
Végigvágódott a havon.

HUSZADIK FEJEZET

Christine-nek minden erejére szüksége volt, hogy a vonagló asszonyt talpra állítsa és elvonszolja a kertajtóig. A főbejáraton azért nem mert befordulni, mert attól félt, hogy nem tud tájékozódni, és esetleg nem a ház felé indul, hanem ellenkező irányba.

Görcsös fájdalmában Abbie minden erejével Christine-be kapaszkodott.

– Ó, Christine, nem bírok továbbmenni! . . .

– Gyere csak . . . gyere! – ordította Christine vadul Abbie fülebe. – Gondolj az uradra! Gondolj a gyermekeidre! *Auf die Kinder. Örült vagy! Verrückt!*

Félig megfagyott jobb karjával Christine átölelte Abbie-t, bal kezével pedig a kerítés lévét tapogatta. Meg-megállva, bukdácsolva, lihegve, Abbie élettelen testét maga után vonszolva, végre elérkezett a kiskapuhoz.

De itt nem tudott tájékozódni. A kavargó hóförgeteg mindent eltakart a szeme elől. Vakon botorkált be a kapun, és megragadta az első cédrusfát.

Emlékezett rá, hogy a kiskaputól cédrusfásor vezet a házhoz.

– Hány cédrusfa van? – kiáltotta Abbie fülebe.

– Kilenc – nyöszörgött Abbie, és bal kezével az első cédrusfa legmesszebb nyúló ágát markolta meg, míg Christine már a második után tapogatózkodott.

– *Zwei!*

A szél letépte Abbie kendőjét, és átázott hajának jeges fürtjei mint megannyi apró beretvapenge vágtak az arcába.

– *Drei!*

A gyötrelmes kínok annyira erőt vettek Abbie-n, hogy megint térdre hullott.

– *Du Narr!* – üvöltött a fülébe Christine. – Gyere! Állj fel! *Du Narr!* Te bolond! . . .

Abbie összeszorította fogát és feltápászkodott.

– *Vier!*

Most úgy érezte Abbie, hogy meg kell fulladnia. Hasztalan kapkodott levegő után. Ha lélegzeni nem tud, akkor nem tud megküzdeni az orkánnal. Christine már úgy vonszolta maga után, mint valami zsákot.

– *Fünf!*

Abbie újra térdre esett. Christine szinte durván rángatta föl és vadul ordított a fülébe:

– Meghalsz . . . meghalsz, ha elhagyod magad! És megölnöd a gyermekedet. Meg akarod ölni a gyermekedet?

Nem, nem szabad megölnie a gyermekét. Engedelmeskednie kell Christine-nek. De mikor olyan irtózatossan nehéz!

– *Sechs!*

Abbie már teljesen megmerevedett a hidegtől. Mi értelme, hogy szót fogadjon Christine-nek? Miért erőszakoskodik Christine? Mi jogon?

– *Sieben!*

A kavargó fehérség elsötétedett Abbie szeme előtt. Úgyis hasztalan küzd ez ellen a szörnyű feketeség ellen, amely beléfojtja a lélegzetet.

– *Acht!*

Christine lihegve vonszolta tovább. Mégis segíteni kellene egy kicsit Christine-nek.

– *Neun!*

Nekiestek a ház falának.

A hűséges cédrusfák segítségével megtalálták az utat.

Ebben az iszonyú háborúban, amikor az egész világ halálos küzdelmet folytatott a hóval, csak a cédrusfák nem veszítették el a fejüket.

A cédrusfái és Christine hívek maradtak hozzá.

Abbie homályosan érezte, hogy Christine most a meleg szobába viszi őt. Hallotta, amint vízért kiáltott.

– *Heisses Wasser! Schnell!*

És aztán alázuhan a gyötrelmek tengerébe, amelynek nem volt partja, s ahol nem mérték az időt.

Még most is alig bírt lélegzeni.

Olykor, egy-egy pillanatra arcokat látott az ágya körül imbolyni. Olykor suttogó hangokat hallott. Olykor a forró flanelborogatás nedves szagát érezte.

De legtöbbször az volt az érzése, hogy jeges vízbe merül alá, egyre mélyebben és mélyebben.

S amint alámerült a jeges vízbe, úgy tetszett neki, hogy egy kicsi kis fény táncol előtte. Valahányszor mélyebbre zuhant alá: tekintete mindig a kis fényre szegeződött, és ilyenkor azt mondta:

– Will... Mack... Margaret... John... Isabelle...

S ezek a nevek visszaemelték őt a víz felületére, a világosságra.

Azután az a furcsa érzése támadt, hogy az élete kialszik. A kis fény egyre halványabban és egyre messzebbre pislogott.

A fény! Pedig azt nem szabad elveszítenie szeme elől!

Öntudatának egy megmaradt, parányi kis szikrája figyelmeztette arra, hogy sohasem szabad elfordítania tekintetét arról a távoli lámpásról. És így elmerülőben is, megkapaszkodott a lámpás halvány fényében.

– Will... Mack... Margaret... John... Isabelle...

Úgy mondta el újra meg újra a neveket, mint az apáca az Üdvözlégyet, mikor az olvasóját morzsolja.

Annyira már nem volt eszméleténél, hogy tudta volna: Will és a gyermekek nevének segítségével imádkozni próbál, hogy a Jóisten adja őt vissza kötelességeinek, családjának, hiszen még annyit kell tennie a gyermekeiért, akik önműködően nem boldogulhatnak.

Újra, meg újra elmondta:

– Will... Mack... Margaret... John... Isabelle...

Minden név egy gyöngyszem, minden gyöngyszem egy imádság.

Mikor aztán végre értelmese kissé kitisztult és valami furcsa, idegen sírást hallott, ráeszmélt új kötelességére és újra kezdte:

– Will... Mack... Margaret... John... Isabelle... a baba...

Minden név egy gyöngyszem – minden gyöngyszem egy imádság.

Míg a jeges vízzel küszködött és míg csupán a távoli fény akadályozta meg, hogy a jeges hullámok összezsapjanak fölötte, egy-egy pillanatra Christine csúnya, vörös arcát is látta az ágya fölé hajolni Abbie.

És mikor a fény körül eloszlott a köd és ragyogóbb lett a fény és állandóbb és úgy tetszett, hogy a jeges víz is eltűnt, akkor Will megmondotta neki, hogy kisleánya született.

– Grace-nek fogjuk keresztelni – mondta Abbie gyöngye hangon. – *Grace of God*. Isten kegyelme. Jó, hogy kislány... Legálább tovább velünk marad... A fiúk... a fiúk olyan hamar elmennek hazulról... Hol van Christine, Will?

Christine Reinmueller bejött és megállt Abbie ágya mellett. Zömök, formátlan testén kék kalikóruha. Gyér, zsiros haja laposan a tarkójára tűzve. Kövér, vörös arcán száz karcolás.

Abbie kinyújtotta két erőtlen karját és lehúzta őt magához. Szorosan átölelte a nyakát és megcsókolta reszelős orcáját.

– Christine... édes barátom... soha az életben el nem felejtem...

Christine zavartan feszengett.

– Ugyan! *Es ist nix!* Ostobaság! Szót sem nem érdemel...

Furcsa volt Abbie-nek, hogy most tíz év múltán újra pólyás babát ringat. Olykor attól félt, hogy elfelejtette, hogyan kell a kisgyermekkel bánni. De mihelyt erőre kapott, minden eszébe jutott újra.

Az Abbie Dealek nem felejtenek.

Margaret tavasszal vizsgázott az akadémián.

Fred Baker, a tiszteletes úr unokaöccse, akinek már csak egy éve volt hátra az egyetemen, eljött a vizsgára és hozott neki egy sztereoszkópot, a *Niagara-vízesés*, a *Hudson-öböl holdfényben*, az *esküvő* és más romantikus jelenetek képeivel.

Mikor Margaret az ekhós szekéren hazafelé döcögött, a sztereoszkópot az ölében szorongatta, a gondolatai pedig valahol a felhőkön túl kalandoztak.

John még ősszel is visszament az akadémiára, de Margaret már otthon maradt az édesanyjánál.

Abbie-nek úgy tűnt fel, hogy ez az év nagyon hamar elrepült.

Margaret ugyanis már jegyben járt a kis doktorral, s úgy tervezték, hogy egy év múlva megtartják az esküvőt.

És minthogy a fiatal pár egész vagyona a sztereoszkópból meg egy tucat romantikus képből állott: az egész esztendőn keresztül paplanokat kötöttek, ágyneműt hímeztek, rongyszőnyeget varrtak a leendő háztartás számára.

A következő tavaszon ismét megvalósult Abbie-nek egy régi álma.

A ház déli oldalához, az utca felé, hozzáépítették a szalont. Azt akarták, hogy még az esküvő előtt elkészüljön, s az esküvőt júniusra tűzték ki.

Asy Drumm, kissé görnyedtebben, mint régen, kissé szótlanabban fejezte be művét, néhány héttel az esküvő előtt.

John és Will festették kívül-belül a falat, Abbie és Margaret pedig a padlót simították.

Két divatos újdonság volt a szalonban, amire Abbie nagyon büszke volt: az utcára néző, legyező alakú, színes ablak és a szárnyas ajtó, mely ha széttolták, titokzatosan eltűnt a falban.

Ha a legyező formájú, színes ablakon kinézett az ember: zöld eget látott, betegesen sárga cédrusfákat, tengerkék kerítést és kísértetiesen vörös pázsitot. De ki bánta ezt a csekélységet, mikor a színes üveg olyan roppant előkelő valami!

Az is igaz, hogy az ajtókat, miután titokzatosan eltűntették a falban, nem mindig lehetett kirángatni rejtekhelyükből. Az asszony nép sokszor volt kénytelen apát vagy John-t segítségül hívni. De Abbie azért rendkívül büszke volt a tolóajtóra is és egész életén keresztül azzal mentegetődzött, hogy: „Ma egy kicsit ragadnak az ajtók”.

Abbie és Margaret a kis helyi érdekű vasút egyetlen kocsijában beutaztak Lincolnba és vettek egy zöld-piros mintás szőnyeget az új szalonba. Alkalmi vétel volt. Függönyt is vettek meg hintaszéket, márványlapos asztalt és az asztalra kék plüssalbumot.

Ennyi pompa szinte túl soknak tetszett.

Abbie-t a lelkiismerete azzal kínozza, hogy Róma is közvetlenül a bukása előtt állott dicsőségének tetőpontján.

Az egész család nekiállt, hogy az újságpapír és friss zabszalma alapon kifeszítse az új szőnyeget.

Will, Abbie és John négykézláb járták körül a szobát. Húzták, feszítették a szőnyeget, és végül a padlóhoz szögezték. Marga-

ret pedig a szalmát egyengette, hogy a padló ne legyen nagyon hepehupás. Isabelle a másfél éves kis Grace-re vigyázott, hogy a szőkeket ne vegye a szájába.

Mikor aztán a szőnyeg simán feszült a padlón, föltették a függönyöket, helyére állították a harmóniumot, a szekrényt, a hintaszéket. A falra fölkerült a kép, amelyet Abbie karácsonyra festett Willnek. És elhelyezték a kék plüssalbumot s a sztereoszkópot is.

Amikor mindennel elkészültek, Abbie azon tűnődött, vajon az Astoroknak, vagy a Vanderbilteknek van-e ilyen előkelő szalonjuk?

Azután Margaret menyasszonyi ruhájára került a sor. Margaret azt mondta, ő tengerészkék selymet szeretne, fehér fodorral a nyakán és az ujján.

– Nem inkább fehér szatént, kivágott fehér cipőt és fátyolt? – kérdezte csodálkozva az édesanyja.

– Nem, anyukám. Tengerészkéket szeretnék. Amíg Frednek meg nekem a drogéria fölötti kis szobákban kell laknunk, nem engedhetem meg magamnak a fehér menyasszonyi ruha fényűzését. A fehér ruhát soha többé nem vehetném föl. Különben is, most hogy Lincolnban fogok lakni, minden megtakarítható fillért félre akarok tenni festékre és vászonra. Akkor vagyok a legboldogabb, ha előszedhetem a festékeimet. Tudod, anyukám, a háztartással nem sok dolgom lesz. Az a két-három kicsi szoba és se kert, se baromfi, mint itt a farmon. Tehát sokat fogok festeni... Nem tudom megmagyarázni neked, hogy mi az, amit érzek, de érzem, hogy van bennem valami... érzem, hogy én le tudnám festeni az égre néző nyárfákat és az alkony-pírban úszó prérít is...

Margaret hirtelen elhallgatott.

– Ó, anyukám, ne gondold, hogy bolond vagyok...

Abbie a konyhaablakon keresztül elnézett a távoli lankák felé, ahol a lenyugvó nap utolsó sugarai táncoltak a prérin. Egy kicsit remegett az ajka.

– Ne félj – mondta egyszerűen. – Én megértelek.

Azután észre se vették, egyszerre csak elérkezett az esküvő napja.

A hold kiemelkedett felhőágyából és ezüstsugaraival köszöntötte a lakodalmas házat a cédrusfák mögött.

Az egész környék eljött. A telep lakói között sohase voltak társadalmi válaszfalak. Csak nem fogják most, az esküvő napján latolgatni, hogy kit hívnak meg és kit ne?

A kerítés mentén mindenféle kocsi akadt, ekhós szekerek, úri hintók, teherkocsik, magas hajtókocsik, szénásszekerek.

Lutzék és Reinmuellerék teljes számmal jelentek meg. Csak Reinmueller Emil nem jött el. Ő odahaza maradt. A hátsó udvarban egy kis zsámolyon gubbasztott egész este és duzogott.

Sarah Lutz nagyon elegáns volt, szorosan testhez simuló, fekete ruhájában. Rózsás arcához kitűnően illettek a nagy, karikás, fekete fülönfüggők.

Christine vadonatúj, derékban sűrűn ráncolt kék kalikóruhát viselt.

Mack mindnyájukat meglepte fényes fekete kocsijával, amelyet maga hajtott. A kocsinak kanárisárga kerekei voltak és sárga volt a fekete lovak kantárszíja meg az ostor is.

Mack előbb áthajtott Lutzékhoz és Emma Lutzot ő hozta át. Emma igyekezett jelentéktelennek látszani, ami azonban legújabb divatú, rózsaszínű ruhájában nehezen sikerült neki.

Az ajándékokat a szalonban helyezték el. Volt köztük két piros plüssfotel, egy elegáns hintaszék, egy zöld üvegkorsó, tejüveg poharakkal, három állólámpa, több falvédő és asztalterítő és annyi pecsenye- meg salátavilla, hogy egy század katonának is elég lett volna fegyverül.

Gus és Christine a lakodalmas család irodalmi hajlamaira való tekintettel egy hatalmas könyvet vásároltak nászajándékul. Nem annyira a könyv tartalma, mint inkább a súlya döntötte el a vásárt. A könyv címe ez volt: *Húsz illemtani lecke*.

A szertartás előtt egy órával Abbie felmászott a szőnyegtelen fenyőfalépcsőn az emeletre, hóna alatt a kis borjúbőr födeles ládával. Eppen úgy, mint ahogyan annak idején az édesanyja mászott föl a fűzfalétrán az ő leánykori padlásszobájába.

Milyen furcsa is az élet. Mintha tegnap lett volna...

Hová lett az Idő? Elfújta a szél, eltiktakolta az óra. Sem a szelet, sem az Időt nem lehet megállítani.

Margaret már csaknem teljesen fel volt öltözve. Dús redőkbe szedett, kék selyemruhájának hosszú uszálya – tizenkét méter selyem volt benne! – előkelően suhogott.

Abbie leült az ág szélére, ölében a ládával.

– Tudod, Margaret, mindig arról álmodoztam, hogy mire te férjhez mégy, már gazdagok leszünk. Gondolatban mindig fehér menyasszonyi ruhában, fehér cipőben, fátyolosan láttalak – nem éppen azért, mintha ragaszkodtam volna hozzá, hogy fehér ruhában esküdjél, hanem ... szimbólumként. A fehér ruha lett volna a szimbóluma annak, hogy mindazt megszerezhetjük neked, ami a gyöngyhoz hozzátartozik. De ... – Abbie hangja itt egy kicsit megcsuklott és meg kellett állnia, hogy erőt vegyen magán – ... de az álmok nem mindig válnak valóra. Nem sokat adhatunk neked. De azért, ha akarod, tedd fel ma este a gyöngyöket.

Margaret felfogta hosszú uszályát, a rongyszőnyegen keresztül odaszaladt az édesanyjához, és átölelte a nyakát.

– *Én* tudom, hogy mit tettél értem, édesanyám! – mondta s rózsás tenyerébe fogta Abbie eldurvult kezét és az ajkához szorította. – *Mindent* megtettél értem ... *mindent*, amit tehetél. Soha életemben nem tudom visszafizetni, amit értem tetted. Akkor se, ha száz évig élek.

A fiatal leány szeme könnyben úszott.

– Nem, anyukám – mondta könnyedén. – Én nagyon meg vagyok elégedve az én kék ruhámmal és a fehér foddorral a nyakam körül. Tedd el a gyöngyöt Isabelle-nek vagy Grace-nek. Te meg apus, egy-két éven belül megvagyonosodtok. A földnek emelkedik az ára. Még egy-két jó termés és mire Isabelle férjhez megy, valóra válnak az álmaitok. És különben is, anyukám – üde arcát odaszorította Abbie-éhez –, *te tudod*, hogy ha az ember ahhoz mehet feleségül, akit szeret, ékszerek nélkül is boldog.

Igen, igen! Hogy visszatérnek a szavak! Visszafűjja őket az emlékek szele ...

Milyen gyorsan, milyen gyorsan tették meg az utat az óra mutatói!

Abbie nem tudott szólni: kislánya esküvője napján nem szabad sírnia.

Megsimogatta, megcsókolta Margaretet, s ezer elsíratlan könnyén keresztül – rámosolygott.

És ti, akik láttátok anyátokat mosolyogni, amikor elváltak tőle – vagy ti, akik mosolyogtatok, amikor a leányotoktól búcsúztatok –, ti tudjátok, hogy minden mosoly között ez a legbátrabb mosoly.

Itt volt az ideje, hogy lemenjenek.

Margaret és Fred Baker doktor keresztülhaladtak a szobán. Margaret selyemuszálya előkelően suhogott az „alkalmi” szőnyeg zöld és vörös kacsaringóin.

Isabelle a nászindulót játszotta. Kár, hogy a fújtató sípolása erősebben hallatszott, mint a dallam.

A vendégek ünnepies csendben álltak körül az ifjú párt.

Abbie Will mellett állott. Will Grace-t tartotta a karján. John a másik oldalon állt. Mack odasomfordált Emma Lutz mellé.

Isabelle felkelt a harmónium mellől, s a pap szava megtörte a csendet:

– Azért gyűltünk itt egybe . . .

Abbie azt hitte, nem bírja tovább. Azt hitte, hangosan föl kell sikoltania: nem engedi, hogy az ő kisleányát elvigyék tőle.

Istenem, ne engedd, hogy Margaretnek is végig kelljen szenvednie mindazt, amit én végigszenvedtem.

– Holtomiglan, holtodiglan . . .

Már megint a halált emlegetik.

Miért emlegetik az emberek mindig a halált, mikor csak az élet áll előttük?

– Nőül akarsz-e menni ehhez a férfiúhoz?

Abbie fölvetette a fejét. Nem, azért sem! Egyetlen könnyet sem szabad hullatnia. Ha most nem vigyáz magára és sírni kezd, többé nem tudja abbahagyni. Halálra sírja magát.

És aztán egyszerre Margaret Dealból Mrs. Fred Baker lett.

Azután Isabelle a „Donauwalzer”-t játszotta a beteg tüdejű harmóniumon, meg a „Kék elzászi hegyek”-et. A fiatalság pedig táncra perdült az új szőnyegen, mely alatt kis halmokká csomósodott a szalma.

Ebédre sült csirke volt és sütemény, meg limonádé.

Christine Reinmueller és Sarah Lutz felváltva hessegették a legyeket a büféasztalról.

Mindenki nagyszerűen érezte magát.

Csak egy furcsa dolog tűnt fel a vendégeknek. Egy új étel, amelyet még senki nem evett.

A férfiak, mikor este hazamentek, megkérdezték az asszonyaikat, miért volt hideg a krumpli. S az asszonyok rosszalóan csóválták a fejüket és azt mondták, hogy ezt az újdonságot már igazán illik ismerni mindenkinek: krumplisalátának hívják és hidegen kell tálalni.

A férfiak nagyot nevettek ezen, és azt mondták, hogy ők már csak szívesebben eszik a krumplit zsírban kisütve vagy hében.

Millió csillag ragyogott a sötétkék nyári égen.

A cédrusfák mögül Abbie Deal soká-soká nézett asszony-leánya után.

Azután megfordult, bement a házba és felhúzta az órát, melynek üveglapjára egy kis barna templom volt ráfestve.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

Margaret esküvője után az élet egyhangúan folyt.

Margaret kétszer hetenkint pontosan írt. Levelei tele voltak tervekkel és elragadtatással.

Mégis jó érzés, hogy olyan boldog – gondolta Abbie.

Mack sokkal ritkábban írt. Ha írt: levele rövid volt és tárgyilagos. Emelték a fizetését. Az elnök nagyon meg van vele elégedve. Omaha rohamosan fejlődik. Mack leveléből arra következtethetett volna az ember, hogy Mack társtulajdonosa a városnak. Abbie örült ennek. Szép tőle, hogy úgy azonosítja magát Omahával.

John tovább segített apjának a szántóföldön. Most is csendes fiú volt. Abbie sokszor kíváncsian elnézte őt, és azon tűnődött, vajon meg fogja-e érteni valaha Johnt.

Isabelle tizenkét éves korában, unszolás nélkül is, négy-öt órát gyakorolt naponta. Olykor annyira belemerült a játékba, hogy minden egyébről megfeledkezett. Abbie-nek néha össze kellett szidnia emiatt.

A tizennyolc hónapos Grace mindenütt ott volt, mindenbe belemászott, mindenhez hozzányúlt. Abbie nagyon szerette a csöppséget.

– Mit csinálnánk nélküle? – mondta sokszor Willnek.

1889 nyara különösen forró volt. Az augusztusi hőség úgy fűtött a préri fölött, mint valami vastag meleg takaró.

Egy augusztusi délutánon, mikor a nap izzón tüzelt, a rózsák vérvörösen illatoztak, a tyúkok álmosan kotkodácsoltak és a nyári délután tikkadt, lomha csendje gunnyasztott a farm fölött, Abbie egyszerre valami különös zajt hallott, s kinézett a konyhaablakon. John kaszálógépe száguldva közeledett, de Johnt magát nem látta sehol. A lovak elszabadultak.

Abbie szívét irtózatoss, kísérteties rémület szorította össze.

Mintha a félelem megbénította volna a lábát, alig bírt kívánszorogni.

John ott feküdt a drótkerítés mellett, halottsápadt arccal s a bokájából lassan csordogált a vér. A lába, úgy látszik, beleszorult a gépbe.

Abbie a rémülettől szinte eszméletlenül tépte le a kötenyét, és kötözte be John vérző lábát.

John felvetette szemét.

– Segíts rajtam, anyám! – nyöszörgött a régi, kisgyerekes hangján.

Abbie, mint egy idegen hangot, hallotta a saját szilárd, hűvös hangját:

– Segítek, John. Bízzál anyádban.

A lovak türelmetlenül toporzékoltak a kerítés mellett. Abbie odaugrott hozzájuk, gyors, izgatott mozdulatokkal kifogta őket a kis kocsiból és befogta az ekhós szekérbe. A rémület szinte emberfeletti erőt adott neki. De közben egyre mondogatta:

– Ó, Istenem . . . csak még az egyszer, csak még most az egyszer segíts meg!

Isabelle is kiszaladt a házból és sírva fakadt ijedtében.

– Hozz ki párnákat az ágyból! – kiáltott rá Abbie.

– Anyám! Segítség!

– Segítek, fiam. Bízzál anyádban!

Isabelle segítségével nagy nehezen beemelték Johnt a szekérbe és fejét alátámasztották a párnákkal.

A kötés már csupa vér volt.

– Vigyázz a babára! – kiáltotta oda Abbie Isabelle-nek és a lovak közé csapva, galoppban vágott neki a földeknek. A gyeplő mélyen belehasított a tenyerébe. A kocsi nagyokat zökkent. A hajtúk kihullottak Abbie hajából, s a megfakult, aranybarna zuhatag, amelyben már szürke szálak tarkállottak, a vállára hullt.

Cedartownban az emberek kiszaladtak a ház elé és utána-bámultak.

Amikor a doktor háza elé ért, Abbie-nek minden erejére szüksége volt, hogy meg tudja állítani a kocsit. A férfiak oda-szaladtak segíteni. Megfékeztek a lovakat és odakötözték egy cölöphöz őket.

Dr. Hornby, Henry Lutz és Asy Drumm emelték le Johnt a kocsiról.

– Maradj itt, anyám.

– Itt maradok, fiam.

Abbie fogta a fia kezét, míg dr. Hornby kimosta és bekötözte a sebet.

Mikor a kötés elkészült: Abbie eleresztette John kezét és végigvágódott a padlón.

John élete csak egy-két percen múltott. Ha Abbie rögtön be nem viszi a doktorhoz, menthetetlenül elvérzik. Így is hetekig kellett feküdnie.

Abbie hosszú betegsége óta ilyen közel nem járt hozzájuk a halál.

Egy meleg augusztusi estén Will meg Abbie a tornácon ültek és halkan beszélgettek.

– A halál, Will ... – mondta Abbie. – Ha tudnád, mennyire reszketek tőle ... Ha John meghalt volna ...

– A halál – ismételte Will. – A halál ... – és elnézett a jege-nyéken túl, a leereszkedő alkonyatba. – Nem értem, miért fé-lünk tőle. – Úgy beszélt Will, mintha önmagával beszélgetne. – Hiszen olyan természetes a halál ... Szálló vadludak ... Haza-térő nyáj ... Fészket verő madár ... Lehulló falevelek ... A természet téli álma ... A halál sem félelmetesebb ... Ha majd az én óráim üt, szeretném, ha a családom és a barátaim is így fognák fel ... és nem siratnának meg.

– Ó, ne beszélj így, Will! Nem élem túl, ha téged elveszítelek.

– Túl fogod élni, Abbie. Túl fogod élni. Csak azok nem élnek túl, akik már nem szeretik... akik elhagyták egymást... De te meg én... amit mi ketten együtt átéltünk és amit mi egymásnak jelentettünk... nekünk nem lehet olyan rettenetes a halál. A múltat nem veheti el tőlünk senki sem. Te annyira hozzám tartozol, hogy ha elveszítenélek is, úgy érezném, velem maradtál. És tudom, hogy ha én mennék el előbb, én is itt maradnék, veled...

Will nagyon ritkán beszélt az érzelmeiről.

Abbie némán ült mellette és a csillagos égre bámult.

Nyáréji illatoktól volt terhes a levegő. Lekaszált széna és éró alma szagától.

És nyáréji hangok hallatszottak: békabrekegés és egy párját hívó sólyom szava.

És nyáréji mozgás: a jegenyefák bólogatása és a csipkés felhő, amint elúszik a hold előtt.

Abbie Deal egy pillanatra mély bölcsességet, végtelen erőt és békességet érzett a szívében.

Igen, én veled n.aradnék...

Az egész őszön át és még tél elején is John sokat kínlódott a lábával. Rettenetes vágás volt, de begyógyult és John nem maradt nyomorék.

A tanyai doktor hiányosan felszerelt műtővel, kevés műszerrel, de annál több sebészti tudással rendelkezett. Még a fiatal Fred Baker doktor is elismerte – bár a modern fiatal orvosok leereszkedésével –, hogy idősebb kollégája „ért a dolgához”.

John ezen a télen odahaza készült a vizsgára. És amikor kitavaszkodott, megint kijárt apjával a szántóföldre.

1890 nyarán volt a nagy szárazság.

Will nap nap után azt mondta, mikor a frissen fejt tejet behozta a konyhába:

– Megint nincs egy tenyérsnyi felhő sem az égen.

A tikkasztó, forró szelek délnyugat felől fújtak. A legelők füve leperzselődött. A bokrok zörögtek, valahányszor a csirkék csőre hozzáért a levelekhez. A kőkény meg a ribizli bogója még a szárán összeaszott és lehullott. Az őszibarack még azon zölden, keményen kiszáradt.

Még aprószemű gabona sem termett. A gabona gyökere összesült, szára megbarnult.

A termés halvaszületett a Természet méhében.

Így volt ez az állam egész területén.

A hetvenes évek ezer gondja, nyomorúsága megismétlődött.

Szállongó hírek szerint fönt, északon megint harcra készültek az indiánok.

Abbie megbánta, hogy olyan tékozlóak voltak, és harmóniumot vettek meg szőnyeget, és hozzáépítettek a házhoz.

A gyermekek azonban nem törődtek a rossz nyárral.

Grace két és fél éves volt. Pajkos, bájos gyermek. Margaret olykor hazalátogatott, de ifjú férje nemigen merte ott hagyni növekvő praxisát, még rövid időre sem.

Margaret olyan boldog volt, amilyen boldognak az édesanyja kívánta őt látni. A festést sem kellett abbahagynia. Képeit mindig hazahozta Abbie-nek megmutatni.

Macknek is jól ment a sora. Valahányszor egy-egy vasárnapra hazaugrott, Abbie szívét boldog büszkeség töltötte el, hogy ez a délceg, ifjú férfi az ő fia.

– Macket mindenki szereti – mondta sokszor Willnek –, és ami még a szeretetnél is többet ér: megbíznak benne.

John most is Will jobb keze volt a mezei munkában. Nyugodtan, komolyan, szótlanul dolgozott. Abbie-nek úgy tetszett, hogy napról napra jobban hasonlít Willhez.

Isabelle egész nap gyakorolt és másról, mint zenéről, nem is tudott beszélni. Most leckéket vett egy cedartowni asszonytól. Abbie minden szombaton délután bekocsizott vele a városba, és míg Isabelle tanult, Abbie elvitte a tojást és a vaját a Lutz-boltba. Rendszeresen szállított Lutzéknak vaját meg tojást.

Egy késő októberi szombat délutánon, amikor Isabelle-lel a városból hazafelé jött, Margaret és az ura robogtak el mellette. Oscar Lutzcal együtt a délutáni vonattal érkeztek. Meg akarták lepni a családjukat.

Abbie szívét forró hálaérzés járta át, amikor a vén fehér lóval bekanyarodott a jegenyesorba.

Másnapra várta haza Macket is.

Sohasem érezte olyan teljesnek az életét, mint olyankor, amikor a gyermekei mind otthon voltak. Hiába: az otthon a kerék tengelye. Körülötte forog minden.

Ő meg Will mindig itt fognak élni a régi otthonban, s a gyerekek, akárhová veti is őket a sorsuk, hazaszállnak majd a szüleikhez, a cédrusfák mögé, a fehér házba.

Erre gondolt Abbie, amikor befordult a fasorba, meg arra, hogy vasárnapra csirkét kell vágni és tortát sütni.

Valamennyien kint álltak a szélmalomnál. John, Margaret, dr. Fred Baker, Grace, Oscar Lutz és Gus Reinmueller.

Némán, mozdulatlanul álltak. Álltak és nem csináltak semmit.

Abbie egyszerre úgy érezte, hogy jeges kéz markolja meg a szívét és a torkát.

Ugyanaz a feszült és suttogó csönd, mint akkor, amikor a baba halva született.

Valamennyien megfordultak, amikor ő bekanyarodott az útra. Feléje fordultak, de nem mozdultak. Csak néztek rá némán.

Abbie leszállt a kocsiról és feléjük indult.

Dr. Fred Baker a fűvön térdelt.

A fűben, a szélmalom lábánál Will feküdt, és kimeredt szemmel bámult fel a jegenyékre.

Abbie is odatérdelt melléje. De Will nem fordította feléje a tekintetét. Mozdulatlanul feküdt és a jegenyékre meredt, és az elmélyülő alkonyatba.

Oscar Lutz hangja hallatszott, rekedten, valahonnét messziről...

– Megha ... ?

Fred hangja felelt messziről, halkan:

– Igen ... Elment ...

Lehajolt, s a tenyerével gyöngéden lezárta Will szemét.

Gus Reinmueller felzokogott:

Oscar Lutz azt mondta:

– Nagy ember volt.

A gyermekek: John, Margaret, Isabelle, a kis Grace hangozan, szívettépően zokogtak.

Abbie Deal fölemelte tekintetét Willről, és úgy nézett a préri felé, mintha a Golgotát látná ott.

Senki sem mozdult.

A csendet nem törte meg más hang, mint a gyermekek zokogása.

A nyáj hazatért a legelőről.

A jegenyék elsárgult leveleit lefújta a szél.

Egy madár felrepült a cédrusfák fölé.

Vadludak húztak hosszú sorban.

Will aludt.

Abbie Deal egyszerre úgy érezte, hogy mély bölcsesség, végzetlen erő költözött a szívébe.

Felállt és felvetette a fejét.

– Csitt! – szólt szelíden a gyermekekhez. És csaknem szigorúan tette hozzá: – Csitt! Will Deal gyermekeinek egyetlen könnyet sem szabad ejteniök!

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

A drámaírónak megvan az a kiváltsága, hogy akkor ereszti le a függönyt és akkor húzza fel újra, amikor akarja. A regényíró is pontot tehet a fejezet után, s akkor kezdheti a következőt, amikor akarja. Hónapokkal, évekkel később.

De az élet fejezetei között nincsenek kellemes szünórák.

Az élet az Idő gályarabja, mely könyörtelenül oda van láncolva zsarnokához.

Akit három órákor szörnyű csapás ér, annak a négy órát is meg kell érnie, az öt órát is, a hatot is – s az első, sötét, irtózatos éjszakát is át kell szenvednie s fel kell ébrednie az első sápadt, gyötrelmes hajnalra is.

És ezért valószerűtlen, sőt gyáva dolog Abbie Dealt magára hagyni.

Mégis ott hagyjuk őt a Getszemáni kertben és csak hónapokkal később keressük fel újra.

Csak a gyermekei tartották benne a lelket. Az anyasága, amelynek egyik alkotórésze a szeretet volt, másik a kötelesség.

Ez a kettő és még valami, amit maga sem tudott megmagyarázni: Will láthatatlan jelenléte.

Erről senkinek sem beszélt. Hogy valami természetfölötti jelenség volt-e ez, amelyet emberi ész fel nem foghat, vagy pedig csak az emlékezés ereje hozta oda Willt: Abbie nem tudta. Csak elfogadta vakon, forró hálával a szívében.

Will jelenléte idővel a békesség érzését keltette benne. Olyan közel voltak egymáshoz, olyan hűséges, megértő társai voltak egymásnak, hogy Abbie mindig tudta: mit szólt volna Will ehhez vagy ahhoz. Azt képzelte, hogy Willel beszél: elmondja neki a háztartás egyszerű eseményeit, mint ahogyan életében elmondta. És Will felelt neki.

– Lutzék voltak itt, vacsorára, Will.

Kellemes lehetett, Abbie.

Abbie tudta, hogy ő maga felel Will helyett, de mégis azt hitte, hogy Will beszél.

– Reinmuellerék ma veszekedtek, Will. Tudod-e, hogy néha azt hiszem: te meg én még most is közelebb vagyunk egymáshoz, mint Gus meg Christine?

Én is azt hiszem, Abbie.

– Sohasem fogom elmondani senkinek – mondta magában Abbie –, hogy beszélgetek veled. Kinevetnének, tudom. Azt hinnék, bolond vagyok. De azért ugye ezután is beszélgetünk egymással, Will?

Természetesen, Abbie.

Néha heteken keresztül megnyugvást szerzett neki képzeletének ez a játéka. Azután egyszerre megint rászakadt a legsötétebb kétségbeesés. Ilyenkor szégyellte magát gyerekes képzelődése miatt.

De azután – azután megint csak nyugodtabb lett. Maga se tudta, mi hatott rá megnyugtatóan. A jegenyék vagy az alkonyfényben úszó préri, a csillagos nyári éjszaka csöndje, vagy annak a hangnak az emléke, amely azt mondta neki egyszer: „Én mindig veled vagyok, Abbie . . .”

A bánat legbiztosabb gyógyszere a munka és a kötelesség. És Abbie-nek több volt a dolga, mint valaha.

John volt a legerősebb támasza. Őrá számíthatott legbiztosabban. Apja halála után egész télen á John viselte gondját a jószágnak és a tavaszi szántást is ő végezte. A Reinmueller fiúk többször átjöttek segíteni, de a munka legnagyobb része mégis csak John vállára nehezedett.

El se lehetett képzelni, hogy mit csináltak, miből éltek volna, ha John nincs. Pedig még csak tizennyolc éves volt a fiú.

Abbie már arra is gondolt, hogy ha majd John megházasodik, építenek egy kisebb házat és ő, Isabelle-lel meg Grace-szel átköltözik a kisebb házba, a nagyot pedig átengedi Johnnak.

John egészen olyan volt, mint az apja: nyugodt, megbízható, panasztalan. Semmi sem volt benne Mack kedvességéből, de zárkózottságát valami nemes méltóság tette rokonszenvéssé.

Esténként visszavonult a szobájába. Abbie, míg a nagy kályhában, amely az egész házat fűtötte, megigazgatta a tüzet, hogy John ne fázzék odafönt, sokszor eltűnődött rajta, hogy mit csinálhat ilyenkor a fia.

Egyszer aztán, amikor tavasszal nagytakarítást rendezett, megtalálta John szobájában Blackstone Jogtörténetét eldugva a könyvespolc és a fal között.

– John! – fordult fiához Abbie. – Mit jelent ez? Miért nem vagy őszinte anyádhoz?

Jó időbe telt, míg rá tudta venni, hogy feleljen. De akkor aztán egyszerre kitört belőle:

– Azt jelenti, hogy gyűlölöm ezt az átkozott farmot! Gyűlölöm!

A visszafojtott, összegyülemlett keserőség ellenállhatatlan erővel robbant ki Johnból.

Abbie-nek meg kellett fogódzkodnia egy székek támlájában, hogy el ne essék.

– Mit akarsz hát?

– Jogot akarok tanulni!

És Will még azt mondta, hogy a Dealek mind ragaszkodnak a földhöz!

– Egész nap ezen gondolkozom és éjszaka is erről álmodom – folytatta John. – És egyszer itt hagyok mindent . . .

Ebben is Willhez hasonlított. Sokáig gondolkozni valamin, és aztán visszavonhatatlanul határozni!

– Tudom, hogy neked ez nem tetszik . . . – folytatta John, szinte dühösen.

Abbie-nek nagyon fájt a szíve, hogy John egyszerre így ellene fordult.

– Nekem nincs ellene kifogásom, John – mondta. – De meg kell beszélni, hogy hogyan akarod megvalósítani a tervedet.

– Igen, hogy aztán dühöngj és kétségbeessél!

Ó, hogyan tudnak a gyermekek ilyen kegyetlenek lenni?

– Nem fogok dühöngeni és nem esem kétségbe! – felelt Abbie, és szerette volna, ha nem remeg az ajka. – Büszke vagyok rád, John ... Csak egy kicsit ... egy kicsit meglepődtem. Olyan hirtelen jött ...

– Akkor hát ígérd meg, hogy eladod a farmot, és a lányokkal együtt beköltözől a városba.

– Nem, John. Azt nem! – felelte Abbie és kiegyenesedett. – Nem adom el a földet. A földnek most nincs ára. A múlt évi termés nem sikerült ... Én innen nem mozdulok el. Valahogy majd csak megleszünk.

– Rendben van, akkor én is itthon maradok.

Abbie heteken keresztül vitatkozott a fiával.

Olyan jó gyerek volt, olyan értelmes és olyan makacs!

Végül mégis abban állapodtak meg, hogy felesbe kiadják a földet Oscar Lutznak. Arra a munkára pedig, amelyet ő maga nem tud elvégezni, Abbie felfogadja Pete Reinmuellert.

John tehát ősszel beiratkozott az egyetemre.

Egyetlen öltözet ruhája volt, néhány dollárja és két foglalkozása. Egy professzornál a fütést vállalta, egy orvosnál pedig a lovak gondozását.

Ezen az őszön Isabelle is bekerült az akadémiára. Ellátása fejében segített a házimunkában a tiszteletes úréknál.

És sem Isabelle, sem John nem sejtették, hogy az édesanyjuk hányszor ment ki dolgozni a mezőre, az édesapjuk régi kabátjában, kalapjában. Egy béresnek is sok lett volna, amit dolgozott.

Isabelle nagyon szépen haladt a zenében.

– Gyönyörű a hangja! – mondta a tanára. – Vigyáznunk kell rá.

Nyáron, amikor vakációra hazajött, John úgyszólván még az út porát se mosta le magáról, hanem rögtön munkába állt.

Isabelle taníttatása sokba került, s az egyetemi évek hosszúra nyúltak. Abbie váltig törte rajta a fejét, hogyan juttathatna több pénzt a gyerekeknek.

Néhány heti gondolkozás és tanácskozás után elfogadta Oscar Lutz ajánlatát. Eladta a farm felét. Nyolcvan holdat. Oscar ezer dollárt készpénzben fizetett ki érte, a további háromezer dollárról pedig írást adott.

– Nem jó üzlet eladni a földet – mondta Abbie. – A föld ára nagyon föl fog menni egyszer. De *most* kell a pénz a gyerekeknek. Én majdsak megleszek valahogy. Ott vannak a csirkék, a tojás meg a vaj.

A termés megint rossz volt, s a múlt évi szárazság megismétlődött.

A nehéz gazdasági helyzet ellenére Henry Lutz elutazott feleségével a chicagói világkiállításra.

Henrynek hatalmas vaskohói voltak, volt kovácsműhelye, boltja, földje is. Ő meg Oscar szépen boldogultak.

Sarah nagyon elegáns volt az útiruhájában. Fekete szoknyát viselt, fehér ingblúzt és kemény, fekete gigerli-kalapot.

Mikor Sarah hazaérkezett, vagy fél tucat kanalat és fülönfüggőt hozott magával, amelyekbe a kiállítási épületek képe és Eulalia spanyol infánsnő képe volt belevésve.

Szeptemberben Abbie Sarah gondjaira bízta az ötéves Grace-t és bement Lincolnba, Margarethez. Kocsin ment, maga hajtott és ennivalót vitt magával, hogy megtakarítsa a két dollár vasúti költséget. Isabelle négy énekórájának az ára éppen kitelt két dollárból.

Hajnali három órakor kelt föl és négykor útnak indult. A Stove Creek hídnál megpihent, és egy cipőskatulyából megreggelizett. Az utolsó három kilométert zuhogó esőben tette meg.

Bakerék már kertés házba költöztek és istállójuk is volt. Dr. Baker praxisa szépen nekilendült, bár a betegek nemigen fizettek. A rossz gazdasági helyzet minden téren érezhető volt.

Abbie remegett Margaretért.

– En hatszor mentem keresztül rajta – gondolta –, de ez a legnehezebb.

Olykor besurrant a hálósobába.

– Itt vagyok, Margaret – mondta vidáman. – Ne félj!

Azután megszületett a kisfiú. Frednek keresztelték, Fred juniornak.

Odahaza mindent rendben talált Abbie.

Christine megfejté a két tehenet és gondoskodott a disznókról meg a csirkékről. A mezőn is serényen folyt a munka. Csak az óra állt meg.

Abbie felhúzta a régi órát, melynek üveglapjára egy kis bar-na templom volt ráfestve.

Néhány pillanatig elgondolkozva állt az óra előtt, és hallgat-ta hűségese ketyegését.

– Nagymama vagyok – mondta. – Nagymama! Hihetetlen!

– Nem ál-lít-hatsz meg... – nem ál-lít-hatsz meg – ketyegte az óra.

– Tudom! – bólintott Abbie. – Nem vitatkozom veled.

Helyére tette az órákulcsot és becsukta az óra fedelét.

– Will! – mondta élete társának, akit mindig ott érzett maga mellett. – Unokád született.

Büszke vagyok rá, Abbie.

A következő tavaszon már az egész telep tudta a nagy újsá-got, hogy Mack feleségül veszi Emma Lutzot, akinek éppen olyan fekete gyöngyszeme, éppen olyan rózsás arca és éppen olyan pajkos tekintete volt, mint az édesanyjának.

Az egész telep szemmel láthatóan örült a hírnek, mert Em-ma volt a „falu szépe”, és mindenki szerette őt.

Mack huszonöt éves volt és minthogy az omahai bankban ez a titokzatos szó állt az ablaka fölött: *Pénztáros*, a szomszédok a jövőndő tőkepénzest látták benne.

1893-ben, egy októberi délután tartották meg az esküvőt.

Lutzék szép új házban laktak. A ház délnyugati sarkán méh-kas alakú kupola díszlett.

A szobák magasak voltak, az ajtók és ablakok fölött fafaragás ékeskedett és a lépcső újdivatú rácsán keresztül a kis Grace süteménnyel etette a „majmokat”: Oscar Lutz unokáit.

Az ifjú házaspár azonnal Omahába utazott, ahol Mack a Dodge-Streeten bérelt egy kis villát.

Abbie ekkor negyvenhat esztendőse volt.

Hajában már több volt a szürke szál, mint az aranybarna.

Keskeny válla észrevehetően megörnyedt és csípőben kissé megerősödött. Az O'Connerek paraszti teste kezdett jogaiba lépni.

Abbie sok év óta nem festett és nem énekelt. De mint ahogyan minden jó anya újra él a gyermekeiben, Abbie csalódottságát is enyhítette az, hogy Isabelle hangja sokat ígért, Margaretnek pedig minden képe jobban sikerült az előzőnél.

Abbie úgy érezte, hogy a gyermekei meg fogják valósítani az ő álmait.

Tudta, hogy a maga számára már nem remélhet az élettől semmit sem. Ő már sem festeni, sem énekelni nem fog többé. De az írásról még nem mondott le teljesen.

Ha leírhatnám az életet úgy, ahogyan én láttam! – gondolta. – És az embereket, amilyeneknek én ismertem őket. Deal nagyapát az ő bozontos fejével, hunyorgató szemével, tréfáival és türelmességével Deal nagymama iránt, és ha leírhatnám anyámat fejkendőjével, amint rózsát szakít apámnak... És Isabelle Anders-Mackenzie-t, amint parasztleány menyéből dámát próbál faragni... és az utazást Illinoisból a jámbor vén ökrökkel és a rőzséből rakott tábortűzzel... az első nebraskai éjszakát, a csillagos nyári éjszakák csöndjét, a préri fűvének susogását...

Igen, *ezt* még tudná! Abbie úgy érezte, hogy *ezt* tudná. Érezte, hogy amit gondol és érez, azt írásban át tudná adni másoknak.

A tudat, hogy képes lenne írni, egészen felvillanyozta ezen az októberi napon.

A termést betakarították: holnap mindjárt hozzáfoghat az íráshoz.

Szinte könnyűnek, fiatalnak érezte magát újra. Nagy körültekintéssel be tudja osztani az idejét úgy, hogy mindennap akadjon néhány perce, amikor minden egyébről megfeledezhet és megvalósíthatja álmát, amely éppen olyan régi volt, mint ő maga.

Ha sikerül, ha meg lesz elégedve az eredménnyel – Abbie szívét erre a gondolatra forró öröm öntötte el –, majd megmutatja a gyermekeinek, amit írt. És ha... ha *olyan* jók lesznek az írásai, amilyeneknek reméli, talán valamelyik női újság ki is fogja adni.

Milyen büszkék lennének rá Mack és Margaret, John és Isabelle!

– Gondolod, Will, hogy meg tudnám írni?

Bizonyos vagyok benne, Abbie.

Igen, Will *ezt* felelte volna. Will mindig jó volt hozzá, mindig biztatta őt. Egészen bizonyos, hogy *ezt* felelte volna.

Abbie ölébe kapta örömében a kis Grace-t.

– Anyukának talán sikerül valami, amire nagyon régóta vágyik, drágám.

Grace az édesanyja válla fölött hátrafelé nézett.

– Nézd, anyukám! Ki jön ott?

Gus Reinmueller kocsija most fordult meg a kapu előtt és egy kicsi, fekete alak közeledett a cédrusfák alatt. Régi divatú, hatalmas főkötőt viselt, s félig a karján hozott, félig maga után vonszolt egy kopott, fekete táskát.

Abbie csodálkozva ment a látogató elébe. Ki jöhet hozzá?

Nagymama volt. Deal nagymama! Nyolcvanéves volt már és kicsi, barna arcát ezer ránc szántotta keresztül-kasul.

– Deal nagymama!

– Azért jöttem, Abbie, hogy itt maradjak nálad. Inkább nálad lakom, mint az én lányaimnál. Nem fog sokáig tartani . . . Nem leszek sokáig terhedre. Miért is nem haltam meg az öregemmel együtt! Miért maradnak életben az öregek, akik már csak terhére vannak a családjuknak! Miért bánnak olyan szívtelenül velem a leányaim?

Abbie alig hitt a szemének meg a fülének. Hogy Deal nagymama csak úgy, egyszerűen idejön hozzá lakni!

Mit csináljon vele? Hogyan viselje gondját?

Hiszen úgylis éppen elég a gondja. Isabelle-ről kell gondoskodni, olykor Johnnak is pénzt kell küldeni, el kell látni a házat, elvégezni a mezei munkát és a kis Grace-re is vigyázni kell . . .

És ez az utolsó terve: az írás . . . Ahhoz is idő kellene!

Ó, hát hogyan szaporíthatja a terheit még Deal nagymamával is?!

Nagymama ott állt a küszöbön. A kopott, fekete táskát letette maga mellé, a földre.

– Talán te sem látsz szívesen? – kérdezte és vékony hangja már ellenségesseé élesedett. – Talán te is olyan vagy, mint a többi? Talán jobb volna, ha visszafordulnék? De Reginához nem megyek többé vissza, azt kijelentem.

Ó, Will, hát hogyan viseljem még neki is gondját?

Az édesanyám, Abbie.

Abbie gyöngéden, melegen ölelte magához a töpörödött kis, fekete alakot.

– Hová gondol, nagyanyó! Hát hogyan látnám szívesen Will édesanyját!

Deal nagymama kibontakozott Abbie karjaiból és körül-nézett.

– Mi az ördögnek ültettétek ide ezeket a nyárfákat! Nem bírom a susogásukat! És miért néz a ház frontja délnek?

A kicsi, barna arcon ezer ránc. A fakó, régimódi, fekete főkötő mögött ezer gond.

Abbie egyik karjával átölelte a görnyedt kis alakot, a másikban a fekete táskát vitte. Bevezette nagyanyót a szalonba, ahol Grace csendesén sírdogált: megijedt a furcsa, kis öreg nénitől.

– Nézd, Grace, ez a te nagymamad. Apuka édesanyja. Ezentúl nálunk fog lakni. Odaadjuk neki a mi hálósobánkat és mi föl-megyünk aludni, az emeletre.

– Miért akarsz nekem keleti fekvésű szobát adni? Nyáron nagyon meleg lesz, télen pedig mindig keleti szél fúj.

– Csak próbálja ki, nagyanyó és ha nem jó, majd változtattunk rajta. Most pihenjen egy kicsit, míg én vacsora után nézek.

Ó, honnan, honnan merítse az erőt, hogy türelmes tudjon lenni a nagymamával!

Kint, a konyhában odalépett az ablakhoz és föl-nézett az égre, a jegenyéken túl.

Hogy fogja bírni? Honnan merítenek mások erőt, segítséget az élet megpróbáltatásaihoz? Miért kell neki mindig, mindig másokért dolgoznia? Miért vették el tőle Willt? Hogyan bírja ezt az újabb terhet, nélküle?

Hogy a túlvilágról felelt-e neki csakugyan, vagy csak a szél fújt a jegenyék felől, vagy az elsuhanó emlék szárnya érintette meg – azt Abbie maga sem tudta.

De tisztán, egészen tisztán hallotta Will hangját:

Veled leszek, Abbie. Ne felejtsd el, hogy mindig melletted leszek.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Deal nagymama két évig lakott Abbie-nél.

A két év utolsó tizenhárom hónapját ágyban töltötte.

Napjainak legnagyobb része azzal telt el, hogy dohogott és sopánkodott és azt kívánta, bár otthon maradt volna.

Abbie mosott és vasalt rá, és amennyire a szegényes kamrából telt, igyekezett a szája íze szerint főzni.

Sokszor az ölében vitte az ablakhoz a törékeny, kicsi testet.

A két esztendő alatt legföljebb ha hatszor mozdult ki Abbie a házból. Nem akarta magára hagyni, vagy másra bízni nagymamát. Margaret meg Mack eleget szidták érte.

– Anyus mindig talál magának valami külön munkát – mondták szemrehányóan.

Egyszer Regina is eljött Illinoisból, hogy meglátogassa az édesanyját és segítsen Abbie-nek, de nem volt benne köszönet, mert csak szaporította Abbie dolgát. Egy személlyel többről kellett gondoskodnia.

Különös volt, hogy az egész családból nagymama azt szerette legjobban, aki a legkevesebbet törődött vele: Isabelle-t.

Az álmodozó tekintetű Isabelle gondolni sem tudott egyébre, mint a muzsikára. Minden, amit a nagyanyjának tett, az volt, hogy néha énekelt neki.

Amióta hazakerült az akadémiáról Isabelle, mindig zongora után sóvárgott. A régi harmónium már nagyon rozoga állapotban volt.

– Mit nyafogsz örökösen a zongora után, amikor úgyis tudod, hogy nem vehetitek meg? – kérdezte nagymama.

– Ha nem is vehetjük meg, vágyódni azért vágyódhatom utána – felelte Isabelle.

Isabelle mindig vidám volt.

Leült a harmónium mellé, és belefogott az „Odahaza, a hegyek között” kezdetű dalba. Ezt a dalt nagyon szerette nagymama.

Az öregasszony fölemelte a hófehér vánkossról ráncos kis arcát.

– Gyere ide, Isabelle! – mondta hirtelen. – Hozd ide azt a fekete táskát a szekrényből. De ne nyisd ki.

Amikor Isabelle odavitte az ágyhoz a kopott, fekete táskát, nagymama kivett a táskából egy kis tárcát, és Isabelle bámuló szeme láttára kiolvasott a takaróra tizenöt darab húszdolláros aranyat.

– Itt a zongorád! – mondta. – Csupa arany. Még az ötvenes években verték... Csak tízet teszek félre a temetésemre... Mondd meg anyádnak... Mondd meg neki, hogy ha meghalok... vegye ki a zacskóból ezt a pénzt, váltson egy vasúti jegyet és vigyen haza engem... Nem akarom, hogy itt temessenek el.

– Ó, nagyanyó...

Isabelle fel se tudta fogni ezt a csodát. Aladdin lámpája!

– Hogyan köszönjem meg... sohasem fogom tudni megköszönni, nagyanyó...

Nagymama hirtelen száraz, öreges zokogásba tört ki.

– Ne nekem köszönd... – mondta megcsukló hangon. – Köszönd az édesapádnak. Ez az ő pénze. Az a pénz ez, amit Ed Matthews adott neki azért, mert elment helyette a háborúba. Én sohase nyúltam hozzá.

Remegő, öreg hangja rekedt suttogássá halkult:

– Harminc év óta őrzöm... Ma is látom, amint bejött a szobába, az ölembe tette ezt a pénzt és azt mondta: „ez a te pénzed, anyám”. De én mindig azt mondtam: véres pénz ez! – és nem nyúltam hozzá...

Isabelle rémülten szaladt ki az édesanyjáért...

Amikor Fritz Reinmueller, John, Oscar és Henry Lutz kicsomagolták azt a gyönyörű, fényes, fekete valamit, Isabelle egy királynővel sem cserélt volna.

Nagymama közömbösen nézte az izgatott jövést-menést.

– Miért feketét vettél? Miért nem plüss-széket választottál hozzá? Miért abba a sarokba állítottátok?

Ennyi volt a megjegyzése Isabelle nagy öröme.

Egy júliusi reggelen nagymama nyugtalan lelke elröppent porhüvelyéből.

Abbie elvett egy aranyat Will „véres pénz”-éből és Grace-szel együtt vonatra ült, hogy visszavigye Deal nagymama földi maradványait a régi hazába.

Szegény nagymama – gondolta a vonaton Abbie –, vajon meg lesz-e elégedve az angyalok szárnyainak elhelyezésével és az Élet folyójának irányával?

Huszonnyolc esztendeje volt, hogy Abbie az ökörfogaton az új hazába érkezett.

A temetés után még egy hétig otthon maradt.

Ezer változást talált. De legjobban ő maga változott meg.

A régi várost egészen másnak látta, mint amilyennek álmai mutatták. A házak otrombák voltak. A fák nagyon sűrűek és árnyékosak. A levegő túlságosan nedves. Abbie úgy érezte, hogy megfullad. Hiányzott a préri széles távlata.

– Megszoktam, hogy messzire lássak az ablakomból – mondta magának. – Én már a prérihez tartozom. Az az én otthonom.

Fölkereste édesanyja sírját és Deal nagyapáét, és Janet kisleányának kicsi sírját is, amelyen vadrózsabokor nőtt.

Édesanyja egy karcsú fenyőfa alatt pihent. A kiszáradt tobozokat egész délután zörgette a nyári szél.

Abbie leült a sírra és az édesanyjára gondolt – a kis parasztleányra, akinek egész élete más irányba terelődött, mert egy ifjú vadász egyszer ellovagolt a házuk előtt.

Mennyi sír!

Az édesapjuk New York államban van eltemetve, egy kisöccse Illinoisban, az édesanyja Iowában, az ura Nebraskában.

Amikor hazatért a temetőből, azzal fogadták, találja ki, hogy ki vár rá a nappaliban.

És mert Abbie nem találta ki, megmondták, hogy dr. Ed Matthews felesége.

Abbie sohase hitte volna, hogy negyvenhét éves korában az embert még ennyire feszélyezheti egy találkozás.

Ed Matthews felesége karcsú, darázsderekű, elegáns hölgy volt. Ruhájának sonkaúja a legújabb divat szerint készült és melltűjét, fülbevalóját, karperecét egyformán rubinkövek díszítették.

– Kíváncsi voltam az uram régi szerelmére – mondta a szépasszony, és rámosolygott Abbie-re, akinek szürke és fakó volt a haja, napégette az arca és agyondolgozott a keze.

Abbie szíve a torkában dobogott. Negyvenhét éves korában az ember már jobban uralkodhatna magán!

Lehajolt és megigazította Grace hajában a szalagot.

És mire fölemelte a fejét, már ő is mosolygott.

– Ó, igen, Ed olykor elsétált az iskola mellett, ahol tanítottam és megállt beszélgetni.

Hazautaztában Abbie Lincolnban is töltött egy napot Margaretéknél.

Az ifjabb Fred kétéves volt már. Egy székre rátették Reinmuellerék nászajándékát, a *Húsz illetleni lecké*-t, és arra ültették a kicsit, hogy elérje az asztalt. De Fred junior úgy viselkedett az asztalnál, mintha nem az illetlenleckéken, hanem *Columbus élete és kalandjai*-n ült volna.

Odahaza teljes pusztulás fogadta Abbie-t.

Ez alatt az egy hét alatt, amelyet régi hazájában töltött, a forró, délkeleti szél leperzselt a gabona fiatal hajtásait.

Két napja volt otthon, amikor Henry Lutz azzal a kéréssel jött át hozzá, hogy menjen el Sarah helyett Omahába, Emmához, mert Sarah nem érzi jól magát.

– A forró szelek kifárasztották – mondta Henry.

Néhány pillanatra Abbie szívét keserűség szorította össze. Sarah-ra mindig olyan gondosan vigyáztak. Hát őt, Abbie-t nem tikkasztotta el a forró szél? Csak most érkezett haza nagymama temetéséről, miután két évig ápolta az öregasszonyt, és amellett el kellett látnia a házat is, a csirkéket, mindent. Hát ő nem fáradt? Hát ő soha, soha nem élheti a maga életét?

Néhány pillanatig keserű gondolatok torlódtak az agyában. Aztán nyájasan azt mondta:

– Mondja meg Sarah-nak, hogy elmegyek.

Macknek és Emmának erős, egészséges kisfiuk született. Stanleynek keresztelték.

– Megint egy unoka, Will! – mondta Abbie, mikor hazaérkezett.

Mind a ketten örülünk neki, Abbie.

A telepésekre ismét kemény esztendőök következtek. Még azokra is, akik sokkal jobb anyagi körülmények között éltek, s akiknél volt elég férfikéz a földmunkára.

Ahol asszony állt a gazdaság élén, ott csaknem lehetetlenül megnehezedett az élet. Abbie a megmaradt nyolcvan holdját részesedésért kiadta Oscar Lutznak és Gus Reinmuellernek.

De egyik száraz esztendő a másikra következett, úgyhogy alig termett valami. Pete és Heinie Reinmueller időnként segítettek neki. Ha marhát öltek, Abbie hússal fizetett, ha fát vágtak, fát kaptak a munkájukért cserébe.

A baromfit, a lovakat, a két tehenet és a disznókat Abbie maga gondozta.

Vajat köpült és eladta a városban; tojást, csirkét szállított a Lutz-boltba.

Azón a kabáton kívül, amelyet egyszer Mack vett neki karácsonyra és egy Margarettól kapott ruhán kívül Abbie Dealnek éveken keresztül nem volt semmi új holmija.

Minden öltés, minden fillér, minden gondolat a gyerekek taníttatására kellett.

– Ha akartok segíteni: Johnnak és Isabelle-nek adjatok, hogy tanulhassanak! – mondta Macknek és Margaretnek.

És aki azt hiszi, hogy Abbie rosszkedvű és elkeseredett volt, az nem ismeri a régi úttörők, a préri úttörőinek asszonyait.

A legnehezebb időkben is volt ereje tréfálkozni.

– Évek óta hordom ezt a kalapot – mondta. – Úgy megszoktam már, mint egy régi jó barátot. A csat már körös-körül vándorolt rajta. Hol elöl díszelgett, hol hátul, hol valamelyik oldalán. Jövőre majd északkeleti irányban fogom felvarrni.

Lutzéknak tízszer annyi földjük volt már, mint amennyivel kezdték. Apránként megvették a földet azoktól a családoktól, amelyek visszatértek keletre.

Gus Reinmuellernek is hatszorosára növekedett a birtoka. Ők minden fillért a földbe fektettek. A házra vagy a gyerekekre nem költöttek semmit sem.

Henry Lutz családja volt a legtehetősebb Cedartownban. A bolt is jól ment. Henrynek kitűnő üzleti érzéke volt. De Lutzék sokat adtak az otthonukra és mindenféle külsőségre is.

Sarah Lutznak még mindig rózsás volt az arca, még mindig fényes a szeme. Sarah még mindig jól öltözködött, vidám volt és szívesen látta a vendéget a szép, kupolás villában.

John abban az évben, amikor letette az ügyvédi vizsgát, egy barátjával közösen irodát nyitott Iowában.

Abbie-nek furcsa volt, hogy John az ő régi hazájában telepszik le.

Ugyanebben az évben, amelyben John letette az ügyvédi vizsgát, Isabelle is végzett az akadémián. Ő volt az akadémia büszkesége.

Abbie kifordított és átalakított ruhájában ott ült a hallgatóság között, a templomban, ahol a vizsgahangversenyt tartották, és sírt egy kicsit a műsor lapja mögé rejtve arcát.

Ugyanezen a nyáron Mack és Emma kétüléssel kerékpáron jöttek haza látogatóba.

Abbie nem akart hinni a szemének, amikor meglátta, hogy Emma – Emma! – egy egyéves kisfiú mamája, Omahából ezen a férfiak számára való masinán karikázott ide, Cedartownba.

Emma vidám volt és fesztelen, mint mindig. Nyugodt lélekkel hagyta otthon a kis Stanleyt. A „leány” gondjaira bízta.

– A leány tudja, hogyan kell vele bántani.

Igen. Emma éppen olyan gondtalan és felelőtlen valakinek indult, amilyen az édesanyja volt. És elegáns is volt, akár az anyja.

Most sötétzöld gyapjúruhát viselt, amely szorosan simult a csípőjéhez, az alja harangszabású volt. Zöld nyakkendő, fehér ingblúzának az ujjai akkorák voltak, mint egy-egy füstölt sonka. Hatalmas fekete hajkoronájára össze-vissza gyűrt kis filckalapot tűzött, oldalt zöld tollal. „Tirolai” kalap – mondta Abbie-nek.

– Hogyan lehet egy fiatal anya ilyen könnyelmű – gondolta Abbie.

Isabelle ősszel beköltözött Lincolnba, Margarethez és beiratkozott az egyetemre.

Abbie olykor kinyitotta a tolóajtót és bement a szalonba, ahol most némán, elhagyatottan állt a fényes, fekete zongora.

Leült a zongorához és a hajdan karcsú, hosszú Mackenzie-ujjak, amelyek most merevek és csomósak voltak a durva munkától, végigszaladtak a billentyűkön. Olykor egy sóhaj szakadt fel szívéből az elveszett álmokért, de legtöbbször mégis büszke anyai szívvel gondolt Isabelle-re.

Grace nyolcéves volt és a cedartowni iskolába járt. Két éven keresztül, ha rossz idő volt, Abbie kocsin vitte be az iskolába, de most a város északi végén új iskola épült, és Grace-nek sem kellett messzebbre mennie, mint a legtöbb városi gyerekeknek.

Abbie nagy tehertől szabadult meg azzal, hogy Grace-t nem kellett többé iskolába kísérnie. De azért csak a télen gondoltott megint régi, kedves tervére, arra, hogy leírja, amit látott, hallott és átélt.

Szükség parancsolta, megszokott takarékoszággal kivasalta és ívekre vágta a barna csomagolópapírosokat, amelyeket évenként keresztül gyűjtött.

Negyvenkilenc éves volt Abbie Deal, amikor első ízben szakíthatott időt a maga számára.

Több délutánon keresztül írt. Nem ment olyan könnyen az írás, mint gondolta. A teleírt íveket elzárta az íróasztala fiókjába.

Nem ért rá egyhamar elolvasni, amit írt. Isabelle hazajött, vakációra. Szépen csengő, lány hangja sok új barátot, érdekes tapasztalatot szerzett számára. Már meghívták a városi templom énekkarába is.

Karácsonyra mind hazajöttek a gyerekek, csak John nem jöhetett.

Aztán karácsony is elmúlt és megint csend lett a házban.

Egy korán sötétedő januári napon, amikor a hó vastagon fektetett a jegenyék ágain, Abbie szinte kisleányos izgalommal szedte ki fiókjából az ősszel írt történetet.

Elolvasta és aztán – csodálkozva és szomorúan – még egyszer elolvasta.

Lapos volt és színtelen.

Semmit, de semmit nem talált benne abból, amit akkor, írás közben érzett és gondolt.

Ezeket az élettelen, száraz mondatokat akár a kilencéves Grace is megírhatta volna.

Mi volt a baj?

Ő, aki annyira szerette és olyan mélyen élte az életet, éppen ő ne tudná leírni, hogy milyen az élet?

Pedig úgy látszik, hogy nem tudja.

A többiek ugyan hogyan tudják? Hogyan csinálják azt legkedvesebb írói, hogy ő benne él a történeteikben? Hogyan csinálják, hogy húsból és vérből való barátaink mozognak a könyvek lapjain? Hogyan tudnak könnyet csalni a szemünkbe és mosolyt az ajkunkra? Hogyan van az, hogy a szél keresztül-

süvít a könyveiken, és szinte halljuk a végtelen susogást? Hogyan tudják a préri hullámozó fűvét szemünk elé varázsolni? Hogyan érezhetjük még évek múlva is a gyöngyvirág illatát, amelyről írnak?

Abbie percekig kábultan ült a helyén és a havat nézte a cédrusfákon és az ég boltívét, amely szürkén borult a világra.

Egész életében arra vágyott, hogy alkosson valamit.

Mindig azzal biztatta magát, hogy ha ideje volna, le tudná írni az életét.

Most van ideje hozzá és nem tudja.

Hiába próbálja meg átélni az utazást a kaszálatlan gyeptérségen keresztül, az éjszakákat a csillagos ég alatt, a soha nem szűnő szeleket.

A papírra vetett szavak nem adják vissza, amit érez és gondol.

A régmúlt dolgoknak csak az emléke maradt meg a szívében. Mint egy dal, amelyet soha el nem énekelnek.

Ifjúságára gondolt Abbie. Álmaira, reményeire. Már majdnem ötvenéves, és még egyetlen reményét sem váltotta be az élet.

– Ő, Will, olyan keserves a csalódás! – mondta láthatatlan társának. – Csak *érezni* tudok, alkotni nem.

Hát az anyaság, Abbie?

Abbie tudta, hogy ő maga volt az, aki felelt. Mégis béke és megnyugvás költözött szívébe.

Will is mondhatta volna ezt. Ő is ezt felelte volna.

– De annyi hibát követtem el, Will . . . még ebben is . . .

Jó anya vagy, Abbie.

Igen. Határozottan megnyugvás és béke költözött Abbie szívébe.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

Abbie-nek úgy tűnt fel, hogy az évek most egyszerre sebesebben kezdtek szaladni.

A naptár lapjait szinte nem győzte forgatni. Abbie sohasem tépte ki a naptárból a lapokat, s a régi naptárakat sem dobta el sohasem.

– Te sohasem égeted el ezt a sok régi holmit, anyukám? – kérdezte Isabelle, amikor egyszer hazajött az egyetemről.

– Soha! – felelte gyorsan Abbie.

– Miért nem?

– Nem tudom. Talán, egyszer, valaki még hasznát veheti. Én eddig még mindent fel tudtam használni, amit eltettem.

És Abbie továbbra is gondosan elrakott minden gombot, minden darab spárgát, minden papírzacskót.

Isabelle már harmadik éve járt az egyetemre.

Csak két ruhája volt: a barna, amit az iskolában viselt és a kék ünneplő ruhája. De Isabelle e két ruhában is mindig elegáns tudott lenni.

Ebben az évben a nagyon magas nyak volt a divat. Isabelle is sokszorosan a nyaka köré csavart egy széles, rózsaszínű szalagot és óriási csokorra kötötte a füle alatt.

– Csodálom, hogy a hangszálaidat nem szorítod agyon ezzel a maskarával – mondta fejét csóválva Abbie.

Vörösbarna hajával, lágy hangjával Isabelle rendkívül vonzó jelenség volt.

Harrison Rhodesnek is nagyon tetszett. Harrison Rhodesszel együtt jártak az énekkarba.

Amikor a fiatalember kijött hozzájuk, és Isabelle-lel együtt elénekelték a „Suttogó remény”-t, Abbie tisztában volt vele, hogy ezek értik egymást.

– De lehet, hogy én túlságosan romantikus vagyok, Will és csak képzelődöm.

Nem képzelődöl, Abbie.

Júniusban egy nebraskai születésű férfit jelöltek az elnöki székre. Novemberben megbuktatták ugyan, de Abbie azt mondta:

– Most legalább tudják, hogy a Mississippitől nyugatra is van még néhány állam.

John rendszeresen írt és Abbie örömmel tapasztalta, hogy levélben sokkal közlékenyebb és bizalmasabb a fia, mint élőszóban. Az iroda jól ment és John belépett a nemzetőrség helyi csapatába. Ennek ugyan nem volt sok értelme, mert hiszen egyáltalán nem volt valószínű, hogy a közeljövőben háború lesz, de azért a városi embernek sohasem árt egy kis testgyakorlás a szabad levegőn. Ügyis egész nap az irodában ülnek.

Harminc évig béke volt az országban, aztán egyszerre csak megszűnt a béke.

A spanyol-amerikai gyűlölet hirtelen lángra lobbant.

A „Maine” hajót elsüllyesztették a havannai kikötőben.

S a cédrusfák mögött, a fehér házban, Abbie ezt olvasta John levelében:

„Kedden érkezünk meg ide, a des-moines-i táborba. Felejt-hetetlenül nagyszerű volt az indulás. Zenekar játszott a pálya-udvaron és ezer meg ezer ember, zászlót lobogtatva, lelkesed-ve búcsúzott tőlünk. Jó barátok, anyák, testvérek, szerelmesek sírtak... Itt tíz istálló áll minden csapat rendelkezésére... Nem akartam előbb hazamenni és elbúcsúzni tőled, mert tu-dom, hogy nagyon felizgattalak volna, édesanyám... De azt is tudom, hogyha nem jöttem volna el a többiekkel, te is azt mondanád, hogy gyáva vagyok és...”

Igen, igen! Hogy visszatérnek a szavak!

Valaha, régen, ugyanezt mondotta egy másik fiatal fiú, Wil-liam Deal.

Háború! Megint háború! Milyen szörnyű!

Ó, Istenem, állítsd meg a háborút!

– A mi Johnunk háborúba megy, Will!

Abbie merev ajka alig tudta elsuttogni ezeket a szavakat.

El is vártam tőle, hogy teljesíti kötelességét!

Abbie most alig tudott másra gondolni, mint a fiára. Csoma-got küldött neki: konzerveket, süteményt, varróeszközöket. És a Bibliát.

John gyakran írt és hosszan.

„A csapataink sorszáma ott kezdődik, ahol a polgárháború csapatainak számozása végződött. Vagyis az Első Nemzetőr Csapattest (amelyhez mi is tartozunk), most a negyvenkilen-cedik.”

A negyvenkilencedik! Rettenetes! Abbie felnézett a levélből. Retteneteseek ezek a nagy számok. Vajon meddig fognak még folytatódni? Mack kisfia, Stanley most négyéves, a kis Fred Baker pedig hat. Húsz vagy harminc év múlva... elképzelhe-tetlen...

Ó, Istenem, ne engedd, hogy a csapatok számozása tovább folytatódjék!

„Mindegyikünket megvizsgált a katonaorvos – írta tovább John. – Féltem a lábam miatt, hiszen azon még ma is meglát-szik az operáció sebhelye és csakugyan, a félelem nem volt hi-ábavaló: azok között voltam, akiket kiszuperáltak . . .”

Abbie szíve nagyot dobbant örömeiben. Az a nagy szerencsét-lenség lám most hasznára válik Johnnak.

„ . . . de a második sebészeti vizsgálaton szerencsésen mégis keresztülcúsztam.”

Tehát még sincs megkönnyebbülés, nincs felszabadulás! Semmi sincs, csak háború van!

A szomszéd fiúk közül is többen elmentek.

Fritz Reinmueller is elment.

– *Ach!* – sóhajtozott Christine. – Éppen most, amikor kezdő-dik a szántás! *Schlechte Zeit!* Rossz idő! – mondta az ő sajátos keverék nyelvéen.

Milyen furcsa ez a Christine! Mindig a földre gondol, a ter-mésre meg a pénzre.

Egy meleg májusi este Isabelle-t látta jönni Abbie a jegenye-fasorban. Megjelenése váratlan öröm volt. Elébe szaladt.

Isabelle megállt a tornác lépcsőjén, és kitágult, fájdalmas szemmel nézett az édesanyjára.

Nem mozdult, nem is szólt semmit, csak nézett.

– Isabelle!

Abbie szíve rémülten dobogott.

– Mi történt?

– Férjhez mentem.

A leány hangja kifejezéstelenül, tompán csengett.

– Férjhez mentél? – ismételte Abbie éppoly tompa, kifejezés-telen hangon.

Isabelle kinyújtotta a kezét. Karcsú ujján széles aranykarika csillogott.

– Tegnap! És ő elment . . .

– Azt akarod mondani, hogy . . . hogy . . .

– Elment! – ismételte tompán Isabelle. – Csak *egy* férfi volt a világon. Minek mondjam a nevét?

– Harrison Rhodeshez mentél feleségül . . . mielőtt el-ment . . . mielőtt hova ment?

– San Franciscóba.

Abbie bevitte Isabelle-t a házba, és remegő kézzel vette le a kalapját.

– A Fülöp-szigetekre küldik őket – folytatta Isabelle éppoly kifejezéstartalán hangon.

Abbie minden tagjában reszketett. Nem tudta elhinni, hogy az ő kisleánya ment ilyen romantikusan férjhez. Hiszen még az egyetemet se végezte el.

És ekkor Abbie-nek hirtelen eszébe jutott a gyöngysor, amely ott pihent a bársonytokban, a borjúbőr fedeles, régi kis láda mélyén és arra várt, hogy Isabelle menyasszonyi díszét emelje!

Egy pillanatra a csalódottság minden egyéb érzést elnyomott Abbie szívében.

Ó, hát miért hamarkodta el Isabelle ennyire a dolgot?

– Ó, Isabelle! Férjhez mentél – lakodalom nélkül! Mindig az volt a vágyam, hogy a leányaimat én adjam férjhez.

– Lakodalom! Mire jó a lakodalom? Mit változtatott volna a helyzeten?

És Isabelle sírásba tört ki, görcsös, fuldokló zokogásba.

Abbie átölelte, csitította.

– Nono, kicsikém... Nem baj... Igazad van: mit változtatott volna a helyzeten a lakodalom?

– Nem érdekelte őt a világon semmi más, csak a muzsika meg én – zokogott Isabelle. – És el kellett mennie a háborúba.

Abbie szorosan magához ölelte Isabelle-t, és úgy ringatta, mint egy gyermeket.

– Igen, igen, Isabelle. Ha tőlük függne, semmi egyébbel nem törődnének, mint az asszonyaikkal meg a munkájukkal... de el kellett menniök a háborúba...

Isabelle nem akart visszamenni az egyetemre.

Otthon ült és várt. És Abbie-re új feladat nehezedett: lelket önteni másba. Ez nehezebb volt, mint önmagának parancsolni. Miért kell neki mindig másokért erősnek lennie? Olykor önzőnek találta Isabelle-t. De aztán azt mondta magának: „Utóvégre az anyja vagyok. Kinek panaszkodjék, ha nem nekem?”

De John nem ment ki egy pillanatra sem a fejéből. Kicsit fájtn neki, hogy Isabelle csak Harrisonra gondol, amikor John éppen olyan veszedelemben van.

Június közepén John csapatát Floridába küldték, Harrisont pedig – akit a világon semmi más nem érdekelt, mint Isabelle meg a zene – Fort Malatiba.

1899 nyarán végre hazakerültek.

Harrison, aki a fronton küzdött, egészségesen jött haza, John ellenben, aki még nem volt tűzvonalban, sápadt volt, gyöngé és kimerült. Kuba szigetén tifuszt kapott.

Harrison és Isabelle azonnal készülődni kezdtek Chicagóba.

Abbie azt hitte, nem bírja ki, hogy Isabelle olyan messzire kerüljön tőle. Miért mennek az ő gyermekei mind olyan messzire?

Irgyelte Christine-t, akinek a gyermekei mind ott telepedtek le a környéken.

Isabelle elvitte magával a zongorát.

– Nem szívesen teszem, anyukám. Grace már tizenegy éves. Neki is kellene. Tudom, hogy nagyon önző vagyok.

– Vidd csak el! – mondta Abbie. – Grace nem szeret zongorázni. Ő csak olvasni szeret. Mennyire különböztek egymástól, ti gyerekek!

Aztán kiderült, hogy Chicago valósággal a szomszédban van, ahhoz a helyhez képest, ahová John került.

Miután ugyanis odahaza összeszedte magát: John elutazott Nome-ba. Alaszkába!

Abbie odavolt. Alaszkából, Észak-Amerika északnyugati sarkából, ősztől tavaszig, amíg a jég el nem olvad, még levelet se lehet küldeni.

Szokása szerint John csak néhány nappal az elutazása előtt szólt a tervéről.

Alaszkában jövő vár rá – mondta. – Alaszka a fiatalok hazája. Ügyvédi irodát fog nyitni Nome-ban és amellettt igyekszik majd megragadni minden kedvező alkalmat. A katonaságnál szerzett pénze kezdetnek elég lesz.

Milyen furcsa – gondolta Abbie. – Will is a megtakarított szoldján tette meg a nebraskai utat.

Abbie nyugodtan, könnytelen szemmel mondott istenhozzádot a fiának.

De egész télen át, éjjel-nappal vele voltak a gondolatai.

Esténkint, mielőtt lefeküdt, a hóborította prérin keresztül északnyugat felé nézett, Alaszka felé, ahová ízenő szó nem juthat el – ahonnan ízenő szó nem jöhet.

Június lett, mire a télen írt levelek megérkeztek. Sok levél volt. John gyakran írt.

Esténkint – mialatt Abbie gondolatai a hóborította prérin keresztül Alaszka felé szálltak – John is az édesanyjára gondolt és levelet írt neki. A távolság nem választhatta el őket egymástól – semmi sem állhatott Abbie és az ő csendes fia közé.

A levelek, amelyekben az „aranyláz”-at írta le John, nagyon érdekelték Abbie-t. A legérdekesebb az volt, hogy John-t, mint az állam megbízottját, felküldték a sarkvidékre.

Még ugyanebben az esztendőben, késő ősszel megszületett Mack és Emma második fia. Stanley, az elsőszülött fiúcska ekkor hatéves volt.

A másodikat Donaldnak keresztelték.

Földi pályafutását azzal kezdte, hogy felborította Abbie karácsonyi terveit, mert olyan bélhurutot kapott, hogy a Mackenzie-Deal család kénytelen volt a karácsonyt odahaza, Omahában tölteni.

Az ünnepek, Mackék és John nélkül, nem teltek olyan kellemesen és vidáman, mint máskor.

Abbie ugyan feldíszítette a fát, mint rendesen s a selyempapirosba csomagolt meglepetések is odakerültek a karácsonyfa alá, de hiába: ha a gyerekek nem lehetnek mind együtt, nem volt igazi, zavartalan a karácsonyi hangulat.

Abbie többet gondolt Johnra, mint valaha. Johnra, aki az éjféle nap országában, olyan messze volt tőle.

Mi volt az Johnban, ami mindig nyugtalansággal, aggodalommal töltötte el Abbie szívét?

Kezdetől fogva mindig többet aggódott és többet imádkozott érte, mint a többi gyermekéért. John hallgatagsága, önállósága mindig nyugtalanította Abbie-t.

És most, odafönt Alaszkában, az északi sarkkör alatt – ahonnan még ha akarna, se jöhetne el, míg a jég föl nem olvad –, vajon mit csinál? Mivel tölti idejét? Milyen élményeket, minő tapasztalatokat szerez? Micsoda kísértések gyötrik? Miféle asszonyokkal találkozik?

Abbie sokszor megállt munka közben, és fohászt küldött fiáért az Egek Urához.

Ebben az évben csak két gyermek térdelt a karácsonyfa alatt: a tizenkét éves Grace és a nyolcéves ifjabb Fred Baker.

Isabelle és Harrison is hazajöttek Chicagóból. Rajongó lelkesedéssel beszéltek zenei tanulmányaikról. Mindennap több órát tanultak és gyakoroltak, és egy külvárosi templomi énekkarban énekeltek. Mindkettőjüknek volt már néhány tanítványa is.

Barna selyem ingblúzában és bő barna szoknyájában Isabelle, mint mindig, ezúttal is csinos volt és elegáns.

Ők ketten még otthon maradtak egy napig, miután Bakerék elutaztak.

– Nem fáraszt téged ez a sok dolog és a nagy láрма ilyenkor, anyukám? – kérdezte Isabelle, amikor magukra maradtak.

– Engem?! Soha! Majd ha neked is lesz gyermeked, Isabelle, nem kérdezel ilyet. Az anyát nem fárasztják a gyermekei.

– Jobb, ha mindjárt megmondom, anyukám – nekünk nem lesz gyermekünk.

– Nem lesz... mi nem lesz, Isabelle?

– Gondoltam, jobb, ha őszintén megmondom. Nekünk nem lesz családunk.

– De Isabelle, te úgy beszélsz, mintha... mintha...

– Komolyan mondom. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy családunk legyen. Nem vagyunk elég gazdagok. Te magad is tudod, anyukám, hogy Harrison meg én sohase leszünk gazdagok, sőt mi több: nem is akarunk meggazdagodni. Macknek kitűnő üzleti érzéke van, és a legjobb úton halad a vagyonszerzés felé. Margaret meg az ura is viszik majd valamire. Johnról nem is beszélek. Johnból híres ügyvéd lesz. De Harrison meg én csak a művészetünknek élünk. A mi életünk a zene. És ezért elhatároztuk, hogy nem lesz gyerekünk.

– De Isabelle, ha az emberek mind megvárnák, míg meggazdagodnak és csak akkor hoznának gyermekeket a világra!... Ha *mi*... Ó, Isabelle!... Ha nem volna olyan síró a kedvem, nevetni tudnék rajtad! Méghogy nem engedhetitek meg magatoknak! Én azt nem értem, hogy *engedhetitek meg magatoknak, hogy lemondjatok a gyermekekről!* A kis gyermek puha, meleg testéről... pici kezecskéjéről... az anyaságról!

– Természetesen tudom, hogy te nem örülsz ennek. De én minden időmet a hangomnak akarom szentelni. Ahhoz, hogy gyermeke lehessen az embernek, nagyon sok idő és nagyon sok pénz kell.

Abbie Deal kinézett az ablakon, végig a cédrusfák során.

„Ahhoz, hogy gyermeke lehessen az embernek, nagyon sok idő és nagyon sok pénz kell.”

A hó alatt roskadozó cédrusok helyén Abbie egy gyephant-kunyhót látott, melynek sárból tapasztott falán feketére festett tábla függött, meg egy könyvespolc, rajta palatábla és néhány ív kivasalt, barna csomagolópapíros . . .

És míg ő kenyeret dagasztott, a gyerekek felmondták a leckéjüket, s miközben ő a padlót súrolta: dalokra tanította őket és foltozás közben verseket próbált gyermeki elméjükbe rögzíteni.

Abbie Deal sokáig ült mozdulatlanul és bámult ki a cédrusfákra, amelyek meggörnyedtek a hó terhe alatt, mint ahogyan az anyák meggörnyednek a teher súlya alatt, amelyet vállukon cipelnek.

Nem felelt Isabelle-nek semmit.

Talán erre nem is lehetett felelni. Talán ezen nem is lehetett vitatkozni.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Késő tavasszal megint szállingózni kezdtek John levelei.

„Karácsonykor halat kaptunk ebédre és tojást, meg szárnyast, meg zsírban sült krumplit, tortát és kondenzált tejből készült fagylaltot és feketekávé. Miután mi, fehérek, megebédeltünk, az eszkimókra került a sor. Ha valami ízlett nekik, az egész tálat megették. Nyolcvan voltunk fehérek és huszonöt eszkimó . . . A hőmérő egész nap 38 fok hideget mutatott, éjszaka pedig 46-ot. Ma délelőtt, tizenegy körül, Keewaliknál megmozdult a jég és egész nap zajlott. A város alatt azonban a jégtorlaszok némely házat elsodrással fenyegetnek . . . A kugruhi sztrájkot elnyomták. Az egész parton csend van.”

Abbie, ölében a levelekkel, elgondolkozva bámult ki az ismerős földekre, melyeken zölden hullámozott a tavaszi vetés, és azon gondolkodott, hogy a préri fia hogyan is tudott olyan nagyra messzire menni?

A természet most már nem bánt oly fukarul az esővel.

Az égbolt nem volt többé száraz, kék burra, mely a száraz, barna föld fölé borul. Párával telt felhők gyülekeztek és áldott, bőséges záporokat zúditottak a földre. A természet jóvoltából jó termések következtek, jobb idők, és a föld ára magasra emelkedett.

Sok helyütt farmerszövetségek alakultak. Abbie két Cedar-town Elevator részvényt vett.

Ősszel meghalt Henry Lutz.

És odaát, a kupolás villa faragott kerítése mögött, Sarah Lutz olyan görcsösen ragaszkodott Abbie-hez, hogy Abbie válára megint eggyel több kötelesség súlyosodott.

Apja halála után Emma jókora darab földet örökölt. Mack az ő pompás üzleti érzékével mindig megérezte, mikor kell vásárolni, mikor eladni, a földárak is jelentősen emelkedtek, s így a Mackenzie-Deal család a legjobb úton haladt a meggazdagodás felé.

Egy évvel később végre John is hazakerült a kutyafogatok országából. Azzal a hirtelen elhatározással, mely annyira jellemezte őt, most Cedartownban nyitott ügyvédi irodát.

Abbie szinte hinni sem mert abban a csodában, hogy éppen a család vándora fog legközelebb lakni hozzá, közelebb, mint a többi gyermeke.

Margaret lázasan festett.

Vázlatkönyvével és ceruzával a kezében sokszor órákig csatangolt a környéken. Lerajzolta a nyárfákat, a jávorfákat, a szántóföldeket.

– Ha egyszer a préri esti hangulatát vissza tudom adni, anyám, akkor meg leszek elégedve! – mondta.

Isabelle már harmadik éve élt Chicagóban és szépen haladt. Zártkörű hangversenyeken többször szerepelt.

Abbie nagyon büszke volt a gyermekeire.

– A Dealek mind viszik valamire – mondta egyszer valaki Oscar Lutznak.

A két férfi a konyhaablak alatt ült a padon. Abbie krumplit hámozott a konyhában és minden szót hallott.

– Csak a gyerekek! – felelt Oscar. – Apjuk, Will, nagyon derék ember volt, de nem szerencsés kezű. Mindig a telep érdekében tervezett fantasztikus újításokat. A gyűlésen az iskola fejlesztéséről, az utak kiépítéséről beszélt... Volt valami bolond terve, hogy Louisville-ből hozunk át apró köveket útburkolásra és hengereljük le... Egyszer, a legnagyobb szárazság idején azt mondta, hogy Nebraska az Unió legtermékenyebb állama... és hogy eljön majd az idő, mikor az éghajlat megváltozik és akkor ez lesz a legjobb föld... És a fákról beszélt mindig... A fákról... Úgy ápolgatta, dédelgette a fákat... azoknak a telepeseknek a facsemetéit is, akik maguk nem sokat törődtek a fáikkal... Nem, Will igazán sokat dolgozott és sokat tervezett, de mindig az egész község érdekében, ahelyett, hogy csak magára gondolt volna. Az egész telep ügyét a szíven viselte... Abbie-re alig hagyott mást, mint az öt gyereket és a Dealek becsületes nevét.

Abbie, míg a krumpli fölé hajolt és a többi asszonyok ott sűrögtek-forogtak körülötte, mert éppen „szomszéd-vacsora” volt: azt mondta halkan Valakinek, akit a többiek nem láthattak.

– Boldog vagyok, Will, hogy *csak* a gyermekeket hagytad rám, meg a Dealek becsületes nevét.

1902-ben, amikor Cedartownban megnyitotta az irodáját: John betöltötte a harmincadik évét.

Minthogy Abbie ifjúkorában a harminc volt a határvonal a házasulandó fiatalemberek és az agglegények között: Abbie azt hitte, hogy John már sohase fog megházasodni. És ezért, mint a bibliai Noémi óta minden asszony, Abbie is nagyon meglepődött, amikor hivatalos útjáról azt írta neki, hogy asszonyt hoz a házhoz.

Eloise Wentworthnak hívták a menyasszonyt és tanár volt Iowában.

John azt írta, hogy szombat délután négy órakor érkeznek.

Abbie ott ült az ablak mellett, ölében John levelével, és az volt az érzése, hogy a világ örült iramban kering körülötte.

Furcsa féltékenység nyilallt Abbie szívébe.

Fogadok, hogy az a leány behálózta! – gondolta bosszúsan. – Miért nem az ismerős leányok közül választott feleséget!

Emma Lutzot, Fred Bakert, Harrison Rhodest – valamennyit ismerte Abbie, még mielőtt bekerültek volna a családba.

Miért különködik John mindig, most is? Vajon ismeri-e eléggé azt a leányt? Milyen lehet?

Gyermekei közül John volt az egyetlen, akivel kesztyűs kézzel kellett bánni. Vajon az a leány tud-e majd bánni vele?

Abbie egyszerre hangosan, szinte hisztérikusan fölkacagott.

Egészen olyan vagyok, mint Deal nagymama – gondolta. – Pedig ezt nem szabad.

De azért soha életében, semmitől sem félt annyira, mint ettől a szombati találkozástól. Minden akaraterejére szüksége volt, hogy szívesen fogadja őket. Még jó, hogy Grace is odahaza volt.

Grace a tizennegyedik évében járt, s a cedartowni felsőbb leányiskolát látogatta.

A cedartowni gyerekeknek már nem kellett bejárniok Weeping Waterbe, ha tanulni akartak. A cedartowni iskola tanulóit is fölvelték az egyetemre.

Grace csinos leányka volt és jó tanuló, lelkiismeretes, rendes.

Abbie, mikor néha legkisebb gyermekének arcát fürkészte, eltűnődött azon, hogy miért nincs Grace-nek érzéke a humor iránt?

Grace csak azokon a tréfákon nevetett, amelyeket nyomtatásban olvasott és amelyek fölé oda volt írva, hogy: *vicc*.

De a humor, az a meghatározhatatlan valami, amely Abbie-t annyi szürke napon s oly sok csapáson keresztül segítette, a humor iránt való érzék teljesen hiányzott Grace-ből.

Abbie és Grace kocsin mentek ki az állomásra, a fiatal pár elébe.

Abbie ötvenöt éves volt ekkor, és valaha ragyogó, vörösbar-na haja már szintelen ott, ahol nem volt szürke, a vállá pedig görnyedt s az alakja meglehetősen formátlan.

Eloise kellemes megjelenésű, szép fiatalasszony volt. A szája határozott metszésű.

Újdívatú, acélkék szoknyát viselt, uszályát kissé maga után húzta az állomás peronján. Ugyanolyan árnyalatú, szűk se-lyemblúzat kendőszerű, csontszínű csipke díszítette, s szorosan fejhez simuló, kék kalapja alól kikandikáltak világosszöke fürtjei.

Nagyon kedves volt. Olyan otthonosan mozgott, annyira be-
leillett a családba, mintha előre elhatározta volna, hogy török-
szakad: meghódítja John édesanyját.

Grace rögtön megszerette. Iskolai élményeikről beszélget-
tek. Grace áhitattal hallgatta az új sógornő minden szavát.

Abbie, míg leszedte az asztalt, fél füllel rájuk figyelt, és azt
mondta magában: „Ezek ketten egészen egyformák”.

– Anyus – mondta Eloise vacsora után, amikor John átment
az irodába –, ha megengedi, anyusnak fogom szólítani.

– Remélem – felelte Abbie kedvesen –, nem esik nehezedre,
hogy anyádnak szólíts.

– Szó sincs róla. Azért szólítom így, már most is...
Anyus... A mi házasságunk egészen más lesz, mint mások há-
zassága.

– Miért, Eloise?

– Azért, mert én „módszeresen” fogok eljárni.

– Módszeresen...?

– A mi otthonunk jól megszervezett pihenőhely lesz John
számára.

– Szép.

– Az asszonyok annyi hibát követnek el a házasságban. De én
egyetlen hibát sem fogok elkövetni.

– Természetesen.

– Én mindent elolvastam, amit a házasságról írtak, és alapo-
san felkészültem rá.

– Jól tetted – felelte Abbie gyöngé hangon. – Nekem is az a
benyomásom, hogy alaposan felkészültél rá...

– Minden megvan benne, Will – mondta Abbie aznap este az
ő láthatatlan társának és bizalmasának. – Művelt, okos, ideáli-
san gondolkodik, csinos és ügyes is. Minden megvan benne,
csak a humor iránt nincs érzéke. És, ő Will, Johnnak ez nagyon
fog hiányozni.

John nagyra tartja őt, Abbie.

– Igen és szereti is, Will. És a szeretet sok mindent elnéz.

A következő évben Abbie a megmaradt földet is eladta Gus Reinmuellernek. Csak a házat, a külső épületeket s a gyümölcsöst tartotta meg. No meg egy legelőt. Összevissza ötholdnyi területet.

Gus tizenkétezer dollárt fizetett a földért, négyet készpénzben, a többitől írást adott.

– Most már Grace is mehet az egyetemre! – mondta Abbie. – Mindenáron tanár akar lenni.

Most, hogy a földet eladta, a termés gondja nem aggasztotta többé, csak a csirkékre, a disznókra meg a tehénre volt gondja.

Legalább ráért bejárni a városba. Részt vett mindenben, és a viláért el nem mulasztott volna egyetlen istentiszteletet vagy nőegyesületi gyűlést sem.

Nyáron a színház épületében „mozgókép-előadást” rendeztek. A képeket laterna magica-szerűen vetítették, de az alakok úgy mozogtak a vásznon, mintha valóban éltek volna.

Abbie meg volt győződve róla, hogy valami turpisság van a dologban.

A műsor a cedartowni zenekar nyitányával kezdődött. A nyitány után férfikvartett következett: „Odakint a mezőn alkonyodik már...”

Kétségbeesett, reménytelen énekük nyomán az a nyugtalanító balsejtelem támadt az ember lelkében, hogy semmi kilátás sincs arra, hogy a naprendszer központját halandó ember még egyszer megpillanthassa.

A műsor következő száma Miss Harry Joy Hansen szavalata volt: *A koldus*. Miss Harry olyan gyerekesen selypített és képzelt kötényt olyan szégyenlősen tépegette, hogy senki nem találta volna ki, hány esztendő, ha Cedartownban mindenki nem tudta volna, hogy soha többé nem lesz harminckettő.

És aztán következett „a mozgófénykép”.

A férfinégyes ekkorára némileg magához tért a naplemente okozta sötét fájdalomából, és vidámabb dalba fogott: „Mikor Katicával künn a réten jártam.”

A vásznon valóban egy rét volt látható – és hihetetlen! – a virágok, a fűszálak hajladoztak a szélben és – ami még hihetlenebb! – Kate is integetett és hajladozott.

Mögötte egy fiatalember úgy imbolygott, mintha vitustánca lett volna.

De az kétségtelen, hogy *az alakok mozogtak*. A reklám nem hazudott! *A vásznon emberek mozogtak*.

– Hallatlan! – mondta Abbie hazafelé menet. – Mit ki nem találnak az emberek, Grace! Már igazán semmi sem marad, amit ki nem találtak volna.

Ezen az őszön Abbie is részt vett a Nők Klubjának alapításában.

– Nem tudom ugyan, mire jó, de ártani talán nem ártunk vele senkinek – mondta. – És holtig tanul a jó pap.

Christine-nek nem tetszett az új terv.

– Női klub! *Ach!* Mire jó az? Kinek kell?

Azon a napon, amelyen megválasztották a Cedartowni Club másodelnökévé, Abbie-nek úgy tűnt fel, mintha a múlttal találkozott volna.

Oscar Lutz jött vele szembe egy őzikével, amelyet a Stove Creek erdejében lőtt. Talán az utolsó volt a sok-sok őzike közül, amelyek valaha itt tanyáztak, Nebraska keleti részében.

Willnek is volt egy őzikéje valaha, kisfiú korában.

Amikor Grace elvégezte a középiskolát, Abbie ötvennyolc éves volt.

A vizsgát követő vasárnap, Isabelle kivételével, a gyerekek mind otthon ebédeltek.

Ebédnél azt mondta Mack:

– El kellene adnod a farmot, anyám. Bizonyára akadna, aki szívesen megvenné.

– Már eddig is akadt volna. De nem tudtam rászánni magam, hogy eladjam.

A többiek is mind egy véleményen voltak Mackkel.

– Igen, anyukám, add el és költözz be Lincolnba, Grace-szel!

– Minek maradnál itt?

– Ha Grace is elmegy, nagyon egyedül leszel.

Margareték szívesen odavették volna magukhoz Abbie-t Grace-szel együtt.

Bakerék ekkor tizenöt éves házasok voltak. Dr. Bakert a város legelső orvosai között emlegették. Kényelmes, szép otthonuk volt. Lincoln nagy várossá nőtt.

– A világért sem! – mondta Abbie. – Mind a ketten nem mehetünk a nyakatokra. Egy is elég közülünk. Ha én rászánom magam, hogy bemegyek a városba, akkor mi ketten külön fogunk lakni.

A gyerekek ezt se bánták. Mindenfelé épültek már csinos kis villák, amelyeket *bungalow*-knak hívtak.

Mielőtt elbúcsúztak a gyerekek, újra megpendítették az eladás eszméjét.

– Nagy neked ez a kert meg ez a ház, anyukám! Minek neked ekkora udvar? És ez a sok szoba? Meg az ólak?

Igazuk volt, kétségtelenül. És a legfőbb érvük az volt, hogy Abbie nagyon elhagyatott lesz itt egyedül. Az egyedüllétől féltették legjobban az édesanyjukat.

Abbie egész nyáron át sokat gondolkozott.

Olykor maga is úgy találta: ostobaság itt maradnia, a régi házban. A gyermekeknek igazuk van. Csak régmódi, szűk látókörű emberek idegenkednek a változástól.

Már-már rászánta magát, hogy bemegy Lincolnba, és keres egy kis villát. A városban mozgalmasabb, érdekesebb életet élhet, új, szép dolgokat láthat, hallhat, ott új kapcsolatok adódnak, új szálak szövődnek. De amikor már valamelyest beletörődött abba, hogy elmegy, lesétált a cédrusfasorba, amelyet ők ültettek, Willel. Tekintete megállt a fehér kerítésen, a vérvörös és tengerkék verbénák fölött és szeretettel simogatta végig a fűzfák, a tölgyek és nyírfák ágait a Stove Creek mentén. Minden olyan ismerős volt, olyan barátságos. Nem, soha többé és sehol másutt nem lesz neki ilyen otthona. Az otthon több, mint egy téglahalmaz. Az ember a gondolatait is beleépíti a házba. És egy kicsit a szívét is elülteti a bokrokkal meg a fákkal.

A gyermekeknek nem is volt más otthonuk soha.

Kell, hogy ez a ház megmaradjon otthonnak a gyermekek számára és a gyermekek gyermekei számára. Kell lenni egy fészeknek, ahova elhozhatják örömeiket és szomorúságaikat, s ahol vasárnaponként és karácsonykor egybegyűlhetnek.

A régi otthon olyan, mint az édesanya. Mindig tárt karokkal várja haza a gyermekeket.

– Határoztam! – mondta Abbie a legközelebbi vasárnapon. – Itt maradok. Ez az én otthonom. Nem tudnék máshol élni.

Megint előlről kezdődött a vitatkozás.

– Nagy neked ez a ház, anyukám! Minek neked egy ekkora ház? Minek az istálló? És ami a fő, ha Grace is elmegy, nagyon egyedül leszel.

Abbie tekintete elszállt a jegenyéken túl, az alkonyodó préri felé.

– Nem! – mondta nyugodtan. – Ti ezt nem értitek. Nem leszek egyedül.

HUSZONHATODIK FEJEZET

Ezen az őszön, alighogy Grace beköltözött a városba, megszületett John és Eloise első gyermeke.

– Ha akarod, átmegyek segíteni – ajánlkozott készségesen Abbie.

– Köszönöm, ne tessék fáradni – felelte Eloise gyorsan; egy kicsit talán túlságosan gyorsan. – John azt kívánja, hogy képesített ápolónőt fogadjunk.

Apró tűszúrások. Apró fájdalmak. Apró örömök. Ezekből állt Abbie Deal élete.

Eloise Wentworthnak keresztelte a fiát és egy vörös könyv segítségével látott hozzá a neveléshez. A vörös könyvben vakon, feltétlenül hitt.

– Igazán nevetséges, Will! – mondta Abbie odahaza, az ő láthatatlan társának. – A kicsi sírt, Eloise a piros könyvért szaladt, és a tartalomjegyzékben gyorsan megkeresett valamit. Én oda mentem a gyerekekhez, fölemeltem és kiderült, hogy azért sírt, mert egy biztosítótű nyomta a hátát.

Ezen az őszön egész Cedartown megbámulta Mackék új autóját. Mindenki kint állt a kapuban, amikor az autó hangos töfögéssel keresztüldübörgött a telepen.

Mack ült elől, tízéves fiával, Stanleyvel. Ő vezetett. Nem nézett se jobbra, se balra.

Hátul Emma ült a négyéves Donaldddal, és hol a gyereket fogta, hol széles, lebegő kalapját, amelyet több méter fátvollyal csavart körül.

A kocsi vörös volt, mint Oscar Lutz cséplőgépe és több nyelven beszélt. Még kosarak is voltak az oldalán, elemózsia számára.

Macknek száz kérdésre kellett felelnie. Igen, a lámpát és a szélfogót külön vette. Csak fedele nincs a kocsinak. A csukott kocsi sokkal többbe kerül, és azt nehezebb vezetni. Később is lehet rá fedelet csináltatni, amikor akarja. Igen, a negyvenhat kilométernyi utat három és fél óra alatt tették meg.

Mire a nagyszámú nézősereg fejét csóválva szörnyülködött:

– Majdnem tizenöt kilométert egy óra alatt! Lehetetlen!

Valamennyi cedartowni fiú és a férfiak legnagyobb része egész nap csodájára jártak a gépnek és amikor délután négy órakor Mack indulni akart, vagy százfőnyi tömeg ácsorgott a ház előtt.

A következő évben Abbie unokáinak száma megint gyarapodott eggyel. Macknek és Emmának kisleánya született. A kisleányt Katherine-nak keresztelték.

Az öt unoka között ez volt az első leány.

Emma csakhamar visszatért „társadalmi kötelezettségeihez”, ami Abbie-nek sehogy se tetszett.

– Emma nagyon könnyen veszi anyai kötelességeit – mondta Margaretnek, aki bizalmasa volt. – Őt meg Eloise-t össze kellene gyúrni. Emma túlságosan felületes, Eloise viszont nagy fontosságot tulajdonít minden csekélységnek.

Az egyetemi év vége felé Grace egy pénteken este hazaérkezett, megvacsorázott az édesanyjával, segített az edényt eltörölgetni és közben csak úgy, odavetően azt mondta, hogy:

– Igaz, anyukám, Wilber Johnson, tudod, az a szigorló mérnök, akiről már beszéltem neked, megkérte a kezem.

Abbie, aki szalonnát aprított a reggelihez, izgatott meglepetésében csaknem belevágott az ujjába.

– Micsoda? És ezt te csak most mondod anyádnak? Te kis haszontalan! ... Nagyon helyes fiú. Évek óta ismerem a szüleit. Derék emberek. Emlékszem, ott laktak, ahol most Fritz Reinmueller lakik ... Annak az asszonynak csak jó ember lehet a fia ... No de ilyet! ... Hogy az én kislányom ... El se tudom hinni, Grace, hogy már húszéves vagy ... Hogy repülnek az évek ... De hát ez a helyes út, ez a dolgok rendje ... Örülök, hogy ...

– De anyukám, engedd, hogy befejezzem ... Én *nem* megyek hozzá feleségül.

– Nem mégis hozzá?

– Persze hogy nem. Én csak azt mondtam, hogy megkért. De eszem ágában sincs hozzámenni.

– Hát nem szereted?

– Persze hogy nem.

– Nem értem ... Tréfálsz velem ... Olyan helyes fiú ... És a családja is ... Jómódúak ... Én mindig azt hittem, hogy hozzá akarsz menni ...

– Mondom, hogy eszem ágában sincs.

– Na az se baj, drágám. Ha úgy érzed, hogy nem ő az igazi, ne menj hozzá. Várj. Majd eljön az igazi is, és akkor fölveheted a gyöngyöket, amelyeket a leányaim számára tartogattam. Örülök, hogy nem vagy olyan, mint a többi lányok, akik a legelső kérőjükhöz hozzámennének ... Majd eljön az igazi ...

Grace kissé türelmetlennek látszott.

– De én nem tudom, hogy egyáltalán hajlandó leszek-e ...

– Mire, Grace?

– Arra, hogy férjhez menjek.

– Persze, hogy hajlandó leszel. Majd meglátod. Csak meg kell várni az igazit.

1909-ben Grace elvégezte az egyetemet. Kapott is mindjárt tanári állást az állam egy távol eső sarkában, és csak karácsonyra jött haza.

Amikor hazajött: anyáskodva beszélt az édesanyjával, ami kicsit meghatotta, kicsit pedig bosszantotta Abbie-t. Jólesett neki, hogy Grace gyöngéd és figyelmes vele szemben, de bosszantotta, hogy kezdi őt öregnek tekinteni.

– Ebéd után mindennap aludnod kellene, anyukám – jelentette ki Grace.

Mire Abbie:

– De én nem vagyok fáradt, Grace. Gyöngének se érzem magam. Nincs szükségem pihenésre.

Vagy pedig:

– Olvastam egy nagyszerű könyvet, anyukám, arról, hogy hogyan kerülhetjük el a megöregedést. Neked is el kellene olvasnod.

– Én még csak hatvankét éves vagyok, Grace és az agkori elmebetegség tünetei még nem mutatkoznak rajtam. A megöregedést nem lehet elkerülni, de azért nem is kell folyton az öregségre gondolni.

Grace ügyes volt, erélyes, tevékeny. Sohasem ült tétlenül.

Olykor, ha Abbie figyelte őt, vagy ha reá gondolt, azon tűnődött: vajon nem rideg-e egy kissé Grace. Van-e szíve? Úgy tűnt fel neki, hogy Grace nem elég türelmes az ügyetlenekkel, a gyámoltalanokkal szemben.

Olykor szégyellte, hogy Grace-ből nem tudott több bizalmat kicsalni. Egész szívével szerette legkisebb gyermekét, néha mégis úgy érezte, hogy egy világ választja el kettőjüket egymástól.

Vonakodva bár, de bevallotta önmagának, hogy Grace nem az a gyermek, akiről álmódott. Nem az a jópajtás, nem az a meghitt barátnő, nem az a megértő társ, akivel hosszasan el lehet beszélgetni.

Ahhoz, hogy nyugodtan, egy helyben üljön, Grace túlságosan élénk volt, és ha néha vitatkoztak valamiről, a vitatkozás mindig azzal végződött, hogy Abbie-nek kicsit megfájdult a szíve.

Grace mindig olyan türelmetlen volt a dolgok régi rendjével szemben, mindig olyan nagyon bizonyos volt önmagában és abban, hogy amit az ember erősen elhatároz, azt keresztül is viszi. Nagyon gyakran használta az „életrevalóság”, a „haladás”, az „eszmény” szavakat. Mindenről általánosságban beszélt, és sűrűn emlegette a „polgári osztályt”, a „szociológiát”, a „fejledés tényezőit” s az ember „jogát az élethez”.

Abbie viszont sohasem általánosított. Ő mindig az egyes embert nézte.

– Igen, Grace, de hát mi lesz szegény, öreg Mrs. Newsome-al?

Abbie nem tudta az embereket egyszerűen tömegnek tekinteni. Forró szájalom öntötte el a szívét azok iránt, akikkel keményen bánt az élet. Ha azonban valakit védelmébe vett, Grace rögtön száraz statisztikai adatokkal állt elő.

– Örülöm kell, hogy ilyen – vigasztalta magát máskor Abbie. – És még csak huszankét éves. Idősebb korában majd megértőbb lesz az emberekkel szemben. Mennél idősebb az

ember, annál elnézőbb azokkal szemben, akik nem boldogultak.

A nyár végén Grace ismét hazajött látogatóba. Még a nagy hőségben is fürge volt, tevékeny, szolgálatkész, tele a házra vonatkozó tervekkel.

Olyan erélyes – mondta magában Abbie –, olyan mozgékony, mint a szél. És olyan tevékeny, hogy szinte kifárasztja az embert.

Grace egyszer csak elhatározta, hogy társaságot hív az édesanyja szórakoztatására. Néhány cedartowni és két-három lincolni jó barátjukat – azokat az asszonyokat, akikkel Abbie Margaretnél és Sarah Lutznál találkozott.

Abbie-nek tetszett a terv. Kedves volt Grace-től, hogy fellevette.

Én, bizonyosan sohase valósítottam volna meg – mondta magának. – Az is egyik jó tulajdonsága Grace-nek, hogy ő mindent keresztülvisz, ami eszébe ötlik.

Abbie összeírta a vendégek névsorát.

– Csak nem akarod Christine Reinmuellert is meghívni, anyám?

– De igen, Grace. Meg akarom hívni.

– De ezekkel a lincolni asszonyokkal! Majd egyszer, máskor. Ha csak cedartowniak lennének itt, nem bánnám. De a lincolniakkal és különösen Mrs. Wentworth-szal... Mit fog Christine-ről gondolni!

– Elhiheted, Grace, hogy engem egyáltalán nem érdekel, amit Eloise mamája Christine-ről gondol.

– Nem értem, hogy tudsz olyan jóba lenni Christine-nel! Olyan közönséges, olyan ostoba és olyan műveletlen!

Abbie Deal összeszorította az ajkát, hogy ne remegjen.

Azzal a szédületes sebességgel, amellyel az emberi gondolat keresztül tud suhanni az évek hosszú során: Abbie képzeletében egyszerre ott termett, kint, a hóviharban, a cédrusfák alatt és hallotta Christine hangját:

– Fogódkodj erősen... *Du narr!* Meg akarsz halni?... Ha föl nem állsz, meghalsz... Megölöd a gyermekedet!

És amikor fölvetette a szemét: nedves flanelborogatás, hagyma és forróvíz szagát érezte, és Christine csúnya, vörös arca hajolt az ágya fölé ...

– Tudod, Grace ... – és éppen, mert olyan borzasztóan izgatott volt, nagyon szelíden mondta: – Tudod, Grace ... Christine megmentette az életünket. A tiedet, meg az enyémet ...

– Tudom, anyám. Százszor hallottam már. De hát ... örökké az adósának fogod érezni magad?

Hogy nyugodt tudjon maradni és hogy az ajka ne remegjen, Abbie felállt és a másik szoba felé indult. S csak akkor szólalt meg, amikor a küszöbre ért:

– Örökké! – mondta.

HUSZONHETEDIK FEJEZET

Azon a nyáron, amelyen Sarah Lutz Emmával Európába utazott, Abbie a szabad idejét azzal töltötte, hogy padot ácsolt a cédrusfák alá.

Ez volt életének hatvanhatodik nyara.

Egy meleg augusztusi délutánon éppen elkészült a fűrészeléssel, amikor Sarah autója befordult az országútra.

Abbie szürke haja csomókban hullott az arcába. A homlokán verítékcseppek gyöngyöztek.

Sarah maga vezette a kocsit, amelyet Napóleonnak csúfolt, s amely a jegenyefasorban, mint rendesen, most is megbicsaklott és nem akart följebb kapaszkodni.

Sarah mindig nagyon elegáns volt. Levendulaszínű ruhát viselt s a fülében ametisztfüggőt.

– Isten hozott, Sarah ... Hogy tetszett London?

Sarah megcsókolta Abbie-t. Egy pillanatig átölelve tartották egymást. Milyen nagyon jó barátok voltak! Mennyire megértették egymást!

– Mit csinálsz itt, Abbie?

– Szeretem befejezni, amihez hozzáfogtam, Sarah. De ha Asy Drumm még élne, ezt a munkát szívesen rábíznam.

– De hát mit csinálsz?

– Padot.

– Padot? Minek?

– Hogy ráüljek. Te, az utazásaid közben, olyan előkelő lettél, Sarah, hogy azt hiszed: minden pad és minden szék mütárgy, amely valamelyik Lajos korából származik. Pedig hát a pad és a szék elsősorban nem mütárgyak, hanem arra valók, hogy üljenek rajtuk. Én hatvanhat esztendőn keresztül jóformán meg se álltam. Most szeretnék egy kicsit leülni. És nem tudok kellemebb ülőhelyet elképzelni a magam számára, mint ezt, ahonnan végignézhettek a termékeny földeken, amelyek a vad prérik helyén keletkeztek.

– Igazad van, Abbie. Jó itthon, az idegen városok után. Ez a tágas horizont . . . Hiába, a préri éppúgy visszahívja az embert, mint a tenger . . .

Christine Reinmueller is eljött, az elmaradhatatlan, százáncú, kék kalikóruhában.

Minthogy Christine akkor is öregnek látszott, amikor még fiatal volt, ő kevesebbet változott, mint a többiek. Fiatalkorában sem volt fiatal, tehát nem is öregedett meg.

– No gyerekek, mind a hárman együtt vagyunk.

A „gyerekek” sokáig ültek a cédrusfák alatt. Abbie, az ott-honülő asszony, aki egész életében csak a férjével és a gyermekeivel törődött, Sarah, aki szeretett öltözködni és utazni és Christine, aki minden pénzt a földbe fektetett.

Három egymástól merőben különböző egyéniség, akiket azonban egymáshoz fűztek az emlékezés szálai. Akik egyesegyedül csak azért lettek jó barátai egymásnak, mert valaha, egy régi-régi, forró nyári napon három ekhós szekér együtt dőögött keresztül a prérin.

Amikor John és Eloise kislfia, Wentworth kilencéves lett: a házaspárnak kisleánya született. A kisleányt Laurának keresztelték. Laurát egy kék könyv segítségével kezdte nevelni Eloise, minthogy a piros könyv nevelési elvei Wentworth születése óta elavultak.

Abbie-nek tehát már hat unokája volt.

Mack fiai, Stanley és Donald, ekkor töltötték be a huszadik, illetve a tizennegyedik évüket.

Stanley a dortmouthi egyetemen tanult, s Mack és Emma arról tanácskoztak, hogy Donaldot internátusba kellene adni.

– Jó modorra és fegyelemre van szüksége – magyarázta Abbie-nek Emma.

– Jó módor... fegyelem... – mondta Abbie. – Amikor az apja annyi idős volt, mint most ő, neki csak ruhára meg táplálékra volt szüksége.

Emma nevetett.

Emma éppen olyan volt, mint Sarah, az édesanyja. Jószerű, jókedélyű. Önmagán éppoly szívesen nevetett, mint mások. Abbie úgy szerette Emmát, mintha édes leánya lett volna.

Katherine, Mack kisleánya nyolcéves volt. Pajkos, rakoncátlan gyermek, tele túláradó életkedvvel.

Ifjabb Fred Baker huszonkét éves volt. Ő is orvosnak készült.

Abbie fiai szépen boldogultak.

Mack, aki már a huszonhetedik esztendő teltétől a bankban, a legtekintélyesebb részvényesek közé tartozott. John pedig a legkeresettebb ügyvéd volt a környéken.

Azon a nyáron, amelyen Abbie betöltötte a hetvenedik évét, a gyermekei újabb ostromot intéztek ellene.

– Most már erélyesen kell föllépnünk! – mondták. – Igaz, hogy anyus, hála Istennek, egészséges, de egy hetvenéves asszony mégsem lakhat egyedül, az isten háta mögött, a város végén.

– Miért nem? – kérdezte Abbie. – Nem mindegy az: a város végén vagy a város közepén?

Azt mondták: költözzék át Johnékhoz. Akkor legalább nem lesz olyan messze régi barátaitól.

– Ha hozzánk jönne lakni – jelentette ki Eloise határozottan –, én majd gondoskodom róla, hogy rendszeresen étkezzék és eleget aludjon. Azt hiszem, mama több proteint és kevesebb szénhidrátot fogyaszt, mint amennyire szüksége van és túlságosan korán kel. Az ő korában már több alvásra van szüksége az embernek.

– Engem valószínűleg egy zöld könyvből akarna nevelni Eloise – mondta magában bosszúsan Abbie.

– Azt hiszem, az volna a legtermészetesebb, ha anyus hozzám jönne lakni – vélte Margaret. – Én vagyok a legidősebb gyermeke és a képeim is érdeklik őt.

– De nekünk annyi helyünk van! – vágott közbe Mack. – Nem is tudom, minek nekünk az a sok szoba. De ha már megvan ez a nagy lakás, legalább anyus jönne hozzánk lakni. Ugye, Emma?

Emma, amilyen jólelkű volt, természetesen azt felelte, hogy igen, Abbie-nek okvetlenül hozzájuk kell költöznie, bár titokban aggódott egy kissé, hogy a tizenegy éves Katherine nemigen fog megférfni Deal nagymamával.

Isabelle chicagói lakása egyelőre nem jöhetett számításba. De még egy megoldás azért lett volna. Grace lemondhatna az állásáról és hazajöhetne lakni.

– Szívesen hazajövök, anyukám, ha te semmi áron nem akarsz föladni a házat. Majd én átveszem a háztartás vezetését.

Grace szervező dühe már egy tucat titkos tervet szövögetett. És negyven lóerős energiája már előre fárasztotta Abbie-t.

– A szalont fogom berendezni anyus hálószobájának; az övében én fogok aludni. Akkor mindig ott lehetek a közelében... És veszek egy kerek asztalt, ha esetleg a szobájában akarna étkezni...

– Igen, és kerekeken járó csirkeólat is csináltathatsz és a csirkéket is betolhatod a szobámba, hogy megetessem őket! – vágott vissza Abbie.

Érezte, hogy ezt nem kellett volna mondania. Hiszen mind olyan kedvesek, olyan jók hozzá! Hálásnak kellene lennie, amiért olyan jók. Hány anya van a világon, aki *ennyi* meleg ott-hon között válogathat?

De azért Abbie-t mégis bosszantotta, hogy beleszólnak az ő dolgába és helyette tervezgetnek. Utóvégre is: a gyermekei. Akármennyi idősek is, mégiscsak ő az édesanyjuk. Sohasem engedte meg, hogy fölébe kerekedjenek. Most sem fogja megengedni.

Amikor végre megállapodtak abban, hogy Margarethez megy lakni, Abbie megszólalt:

– Én innen egy tapodtat sem mozdulok. Legyetek olyan szívesek és hagyjatok nekem békét. Hát ha az ember megöregszik, már nincsenek jogai?

Eloise szinte szemmel láthatóan megkönnyebbült.

Emma szíve mélyén örült, hogy az elkerülhetetlen drámai jelenetek a nagymama és Katherine között egyelőre elodázódnak.

Grace bevallotta önmagának, hogy sokkal nagyobb áldozat lett volna lemondani a foglalkozásáról, mint azt a többiek sejtették volna. És Margaret is megkönnyebbült egy pillanatra, mert a hintaszéket, a márványasztalt és a kék plüssalbumot mégiscsak nehezen tudta volna beleilleszteni az ő művészien berendezett otthonába.

Így tehát „békét hagytak neki”.

De ettől a naptól fogva egymás között azt mondogatták, hogy mama gyerekes, hogy az embernek szemet kell hunynia egy öregasszony bogaraival szemben, és hogy gyakrabban meg kell őt látogatni, nehogy valami baj érje.

Amikor Wentworth tizenhárom éves volt és Laura négy: megszületett John és Eloise harmadik gyermeke. Ez is fiú volt és Millardnak keresztelték.

John megtelefonálta az újságot az édesanyjának, aki ekkor hetvenegy éves volt.

Abbie letette a hallgatót, kalapot húzott a fejébe – új kalapja volt, mert a régi, a „körforgalmú” dísszel, végre mégis fölmondta a szolgálatot – és átsétált Johnékhoz.

Rögtön látni akarta a babát.

Ő maga hat gyermeket hozott a világra, és ez a hetedik unokája volt már, de azért ezt is éppoly izgatott érdeklődéssel várta, mint a többi.

Az első, amit megpillantott, amikor John házába belépett, egy *barna fedelű* könyv volt. „Könyv a gyermekről.”

– Nem kellett volna gyalog jönnöd, anyukám – mondta John szemrehányóan. – Érted mentem volna.

– Bevallom, hogy egy kicsit elfáradtam, de addig, amíg megvan a két lábam, én már csak gyalog járok.

Karjába vette a gyermeket és a világosság felé fordította, Eloise-nek nem csekély megbotránkozására. A barna fedelű könyv tizenkilencedik lapján ugyanis az állott, hogy a gyermeket nem szabad a világosság felé fordítani. Abbie megállapította, hogy a gyermek szája az Eloise szájához hasonlít, a feje formája pedig kicsit a Johnéra, kicsit a Laurára emlékeztet.

Eloise gyöngye volt és idegesen panaszkodott, hogy nincs megelégedve a cselédjével. A takarítást meg a főzést elvégzi ugyan, de Laurával nem tud bänni.

Abbie rögtön fölajánlotta, hogy magával viszi Laurát.

– Igazán nagyon szívesen, Eloise. Gondját viselem egy hétig, vagy ameddig engeditek, hogy nálam maradjon.

Eloise nem mert rögtön határozni.

– Mit gondolsz, John?

– Én is attól félek, hogy sok lesz mamának. Hetvenegy éves...

– Ó, nem a mama miatt kérdem!

Nem, Eloise igazán nem az anyósára való tekintettel habozott.

– Beszéljétek meg egymással, aztán majd mondjátok meg, hogy mit határozotok – szólt Abbie, és kisurrant a másik szobába.

Eloise valahogy azt képzelhette, hogy aki öreg, az süket is, mert Abbie tisztán áthallotta a másik szobába a hangját:

– Én Laura miatt habozok, John. Te magad is tudod, John, hogy mama rettenetesen régimódi... Igazán nem tudom, hogy elengedjem-e Laurát... Mama azt hiszi, hogy tavasszal mindenkinek herbateát kell inni. És torokfájás ellen ő még ma is faggyúborogatást tenne a gyermek nyakára, és flanellal jó melegen bebugyolálná.

Abbie hallotta, hogy John halkan fölnevet.

– Tudod, hogy mit mondott egyszer? – kérdezte komolyan Eloise. – Azt mondta, John, igazán azt mondta, hogy a vörös flanel borogatásnak jobb, mint a fehér.

John most hangosan nevetett.

– Ugyan, Eloise, te sohasem értetted meg anyust! Azt ő csak tréfából mondta.

– Akkor én igazán nem tudom, hogy mikor beszél komolyan és mikor tréfál.

De Eloise a két rossz közül mégis a kisebb rosszat választotta, és elküldte Laurát a nagymamájához.

Abbie, a cseléd és John segítségével, összeszedegette mindazt, amiről azt gondolta, hogy Laurának a hét folyamán szüksége lesz. Laura egy félszemű babát és egy marék piros gyön-

gyöt is becsempészett a csomagba, sőt becsempészte a kutyájának egy kitörött fogát is, amelyet az állatorvostól kapott, és amely elkerülte higiénikus mamája figyelmét.

John vitte haza őket.

Ha Eloise sejtette volna, hogy John milyen föltétlen bizalommal bízta kisleányát az édesanyjára, féltékenység marta volna a szívét.

Abbie kézen fogva vezette föl Laurát a tornácra.

Nehéz lett volna megmondani, ki örült jobban ennek a látogatásnak: a háziasszony-e, vagy a vendég.

Abbie, a Laura kicsiny, meleg kezével a kezében, szinte izgattott volt a boldogságtól.

Nem, Abbie Deal sohasem szűnt meg anya lenni!

– Először összeszedjük a tojásokat – mondta Abbie. – Aztán megetetjük a csirkéket. Aztán megvacsorázunk.

– Mi lesz vacsorára, nagymama?

– Vacsorára? Mit szeretnél? Friss tojásból rántottát, nagymama szép, új rántottasütőjéből? Vagy vajas kenyeret? Vagy sült krumplit?

– Anyuka nem engedi, hogy este krumplit egyem.

– Vagy úgy! Jó. Akkor hát nem eszünk krumplit.

– Mit nevensz, nagyanó?

– Azt hiszem, azon nevetek, milyen jó neked, hogy annyiféle étel között válogathatsz. Látod, mikor az én gyermekeim kicsik voltak, olyan nehezen tudtunk nekik elegendő ennivalót szerezni, hogy *mindent* szívesen megettek.

Összeszedték a tojásokat. Abba a kosárba, amelyikbe valaha apus szedte a tojásokat – mondta Abbie Laurának.

És a gyermek tisztelettel nézte a régi kosarat, amely még abból az időből maradt meg, amely olyan távolinak tetszett előtte, mint a vízözön kora.

Aztán enni és inni adtak a csirkéknek.

– Látod, valahányszor isznak a csirkék, mindig fölnéznek az égre és megköszönik a jó Istennek – mondta Abbie.

Azután megvacsoráztak.

– És most nagymama elmosogat, te pedig segítesz eltörölgetni a táányérok.

Laura nagyon büszke volt arra a kitüntetésre, hogy szabad volt kezébe vennie a porcelántányérok.

Azután kiültek a tornácra és nagymama ölébe vette a kisleányt. A gyermek sima arcát odaszorította a maga ráncos arcához.

– Mesélj, nagyanyó!

– Mit meséljek? Igaz történetet?

– Igazat. Arról mesélj, amikor te még kicsi voltál.

– Amikor én még kicsi voltam . . . Amikor én még kicsi voltam, volt nekem egy babám. Sohase találod ki, hogy miből volt az a baba.

– Miből volt, nagyanyó?

– Kőből volt . . . Kis gömbölyű kőfeje volt . . .

Igen, Abbie Deal most meg volt elégedve a sorsával. Olyan megelégedett volt, mint sok-sok anya, ebben a felfordult világban.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET

Megint háború volt.

A cédrusfák mögött, a régi fehér házban Abbie elbúcsúzott két legidősebb unokájától, ifjabb doktor Fred Bakertől és Stanley Dealtől, akik a katonaruhában olyan szép, nagy fiúk voltak, hogy öröm volt rájuk nézni.

– Tudod, nagyanyó, amióta Németország keresztülgázolt a kis Belgiumon . . .

– Csak nem kívánhatod, hogy összetett kezekkel nézzük . . .

Igen, igen! A szavak visszatérnek . . .

Ugyanazok a szavak. Ugyanaz a szellem.

Az óra mutatói körbejárnak.

Abbie utánuk nézett, amíg el nem tűntek a nagy kapun keresztül.

Keleti szél fújt s a cédrusfák hajladoztak a szélben. Mintha a háború istene hajlítaná meg a törzsüket.

Fred és Stanley vidáman integettek a sapkájukkal.

Éppen úgy integettek, mint az ő fiai, amikor elmentek a háborúba. Most gyermekeinek a gyermekei indulnak a harctérre. Éppen úgy szereti őket is, mint a szüleiket.

Vajon az asszonyok sohasem szűnnek meg szeretni?

Aki nagyon szeret, annak nagyon sokszor fáj a szíve.

Miért nem tud egy asszony, aki már felnevelte a gyermekeit, erőt venni az érzelmein? – tünődött Abbie. – Miért nem lehet neki békés öregkora, amelyben már nincsenek mély érzelmek, nagy szomorúságok? Ismert öregasszonyokat, akiknek az érzelmeik a fiatalságukkal együtt meghaltak. Miért nem tartozik ő is azok közé?

Sokáig állt az ablakban és nézett le a cédrusfákra, amelyek hajladoztak a keleti szélben.

A Jóisten úgy akarta, hogy ifjabb Fred Baker és Stanley Deal sértetlenül kerüljenek haza a háborúból.

Fred Baker junior azonnal társult az édesapjával, Stanley pedig háromhónapi üdülés után visszament a bankba.

Grace most a Wesleyan Egyetemen tanított. Még mindig nagyon komolyan fogta fel az életet.

Harmincéves korában kapta a második házassági ajánlatot. Egy fiatal kollégája kérte feleségül. Grace kikoszorázta, amivel Abbie-nek nagy szomorúságot okozott.

– Bizonyos vagy benne, Grace, hogy nem szereted?

– Egészen bizonyos, anyám.

Grace öntudatos hölgy volt.

– De Grace ... harmincesztendő volt, ha nem is látszik rajta.

– Igen, anyám, harmincéves vagyok. Köszönöm a bókot.

– Ha nem szereted, akkor természetesen ... De olyan rokon-szenves fiatalember ... és minthogy harmincéves vagy ...

Grace nevetett:

– Nem tudod elképzelni, anyukám, hogy egy nő boldog lehet akkor is, ha nincs férfi a sarkában?

– De Grace ... az a természet rendje, hogy a leányok férjhez menjenek.

Grace türelmetlenkedni kezdett.

– Nézd, anyám! Én úgy rendeztem el az életemet, hogy férjet nem tudok beleilleszteni. Én szabad és független akarok maradni. Nagyon meg vagyok elégedve a sorsommal ... Nekem most százhusz tanítványom van; a legtöbben közülük tanárnak készülnek. Ha csak a kétharmad részük teszi le a tanári vizsgát, az is nyolcvan új tanárt jelent. Ez a nyolcvan tanár fejenként

átlag negyven növendéket fog tanítani s így én részint közvetve, részint közvetlenül, háromezerkétszáz leányt tanítottam.

– Szent Isten, Grace! – kiáltott fel Abbie. – Úgy beszélsz, mint a kormány hivatalos jelentése.

Grace tehát nem akart férjhez menni, és a gyöngyök még mindig ott pihentek a bársonydoboz mélyén, és várták a Mackenzie menyasszonyt, akinek a nyakához majd odasimulhassanak.

De ha Grace-nek nem is volt érzéke a romantika iránt, azért a romantika mégsem halt ki a Deal családból.

Ifjabb Fred Baker és Stanley Deal még ebben az évben megházasodtak. Stanley egy omahai leányt vett el, aki – mint az újságok egyhangúan írták – „igen népszerű volt a fiatalság körében”. Fred Baker junior pedig egy vörös hajú ápolónőt vezetett az oltár elé, akivel a háború alatt együtt dolgozott.

Abban az évben, amelyben Johnt bizottsági taggá választották, Mack másodelnök lett a bankban.

John negyvennyolc éves volt, magas, szép szál férfi. Fekete hajában, a halántéka körül, két széles ezüstcsik fénylett. Abbie-t most is, mindig Willre emlékeztette.

Mack már ötvenhárom éves volt, és madártávlatból semmi másához nem hasonlított annyira, mint a galambokhoz, melyek ott tanyáztak az édesanyja szénapadlásán.

Csontkeretes pápaszemet viselt, tagja volt a Golf-, a Rotary- és a Kereskedelmi Klubnak, zúgolódás nélkül fizette az egyházi adót, bőven adott jótékony célokra, nagyon szerette a feleségét és olyan tiszta és megközelíthetetlen életet élt, hogy rágalom és pletyka soha nem merte kikezdeni.

Abbie a lincolni, az omahai és a chicagói újságokból, ugyanazzal az ollóval, amellyel otthon készült ruháit szabta: gondosan kivágta mindazokat a cikkeket, amelyek a gyermekeire vonatkoztak.

„Elsősorban, sőt talán kizáróan Mr. Mackenzie Deal érdeme, hogy Omahában Shakespeare-ciklust rendeznek...” – írta az egyik újság.

Abbie lelki szemeivel visszanézett a múltba, és a régi viskó asztalánál egy szeplős kisfiú arcát látta, amint nagy komolyan egy vastag könyv fölé hajolt.

Jó az Isten! – mondta magában Abbie. – Isteni gondviselés irányítja az útjainkat.

Egy év múlva ifjabb doktor Fred Bakeréknek kisfiuk született.

Idősb dr. Fred Baker nagypapa lett, Margaret nagymama, Abbie pedig dédnagymama.

Hová tűnt az idő? Elfújta a soha nem szűnő szél. Elketyegtek az óra mutatói, amelyeket nem lehet megállítani.

Az amerikaiak elárasztották Európa háború dúlta földjét, és tavasszal Grace is tervezgetni kezdte, hogy Európába utazik.

Grace ekkor harminchárom éves volt.

Csak négy évvel fiatalabb, mint az édesanyám volt, amikor Illinoisból útra kelt velünk – gondolta Abbie. – És mama akkor olyan idősnek látszott, hogy akár a nagyanyámnak tarthatták volna.

Mitől tudnak a mai asszonyok olyan fiatalok maradni?

Egy péntek este, amikor az ősziarackfák rügyei rózsaszínű virágba pattantak és az áprilisi holdfény beezüstözte a jegegyfák tetejét, váratlanul hazaérkezett Grace.

– Nini, az én kislányom! – mondta Abbie éppoly nagy örömmel, mint amekkora meglepetéssel.

Milyen sok öröm van az életben!

Grace is boldog volt, hogy viszontláthatja az édesanyját.

– Mit gondolsz, miért jöttem haza? – kérdezte nagyon jókedvűen.

– Szerelmes vagy! – felelt rá Abbie. – Ó Grace, férjhez mégy!

– Javíthatatlanul romantikus vagy, anyukám! – nevetett Grace. – Nem megyek férjhez. Hát annyira örülnél, ha az egész életre lekötném magam? ... Nem, most nem rólam van szó, hanem rólad.

– Rólam?

– Úgy van! – felelte Grace titokzatosan és izgatottan.

– Nem értem.

– Velem jössz Európába.

– Én? – Abbie hitelesen mosolygott. – Nem lehet, Grace. Nem bírom én már a hosszú utazást.

– Dehogynem, anyukám. Gondolkoztam rajta. Nagyon lassan fogunk utazni. Te, a korodhoz képest, még nagyon friss

vagy ... Tudod, egyszerre csak eszembe villant: miért ne jöhetnél te is? Nem írtam róla, mert személyesen akartam megbeszélni veled. Neked kell határoznod.

Abbie el se tudta hinni, hogy ez valóság.

– Hallgass ide, anyukám! Nem kívánod látni „Írország zöld partját”?

– Istenem, Istenem!

Boldog izgalmban Abbie alig talált szavakat.

– És a Towert, Londonban?

Hirtelen, valahonnét a múltból, egy régi dal villant Abbie emlékezetébe. Már nem emlékezett tisztán sem a szavakra, sem a melódiára, de úgy rémlett neki, hogy a dalban egy szöke várúrnőről volt szó, aki szép volt és fiatal.

– És nem örülnél neki, ha Skóciában megkereshetnéd a régi Mackenzie-birtokot?

– Ó, Istenem!

Hogyan is szól a dal refrénje?

– És Shakespeare városát, Stratford-on-Avon-t, Ann Hathaway nyaralójával.

Abbie még mindig nem értette, nem tudta felfogni, hogy ez valóság.

Csak azt érezte, hogy ez valami hihetetlenül nagy boldogság és mellett egy kicsit mégis szomorú.

– Mit gondolsz, Will? – kérdezte életének láthatatlan társától, mikor végre, kábultan ágyba került.

Azt hiszem, gyönyörű út lenne, Abbie.

Abbie egész éjszaka izgatottan hánykolódott ágyában. Egyszer föl is kelt és bedörzsölte kenőccsel a térdét. Azután végre elaludt, de nagyon nyugtalanul.

Mire azonban reggel tüzet rakott és megfőzte a reggelit, az esti lelkesedésnek már nyoma sem volt.

Félt Grace szeme elé kerülni. Félt, hogy elrontja az ő örömét is.

De amikor Grace lejött az ebédlőbe, mégis megmondta neki:

– Én nem mehetek veled, kislányom.

– Miért, anyukám? Tegnap este azt hittem, hogy jössz.

– Nem lehet, Grace. El se képzelheted, mennyire meghatott, hogy gondoltál rám és el akartál vinni magaddal. De hidd el,

kislányom, sokkal könnyebb lesz neked és sokkal jobban fogod élvezni, ha nem megyek veled. Még soha, semmivel nem szereztél nekem olyan nagy örömet, mint most azzal, hogy hazajöttél megbeszélni velem az utazásodat. De nem mehetek veled.

– Én azt hiszem, tévedsz, anyukám. Bizonyos vagyok benne, hogy egészen jól bírnád az utazást.

– Nem, Grace! Teljesen elment a kedvem tőle. Tegnap éjszaka még nem tudtam aludni az izgalomtól. De ma reggel, amikor felébredtem, már tudtam, hogy nem fogok elmenni. Néha úgy szaggat a térdem, hogy sírok a fájdalomtól. És az asztmám is nagyon elhatalmasodott. Egész regiment orvosságosüvegem van. Azok nélkül egy tapodtat se mehetnék. Azt csak nem kívánhatod, hogy a Louvre előtt asztmatikus rohalmot kapjak, vagy hogy kénytelen legyek leülni a Sóhajok Hídján, mert kihagy a lélegzetem . . . A szívem azt mondja: menjek, de az eszem azt mondja: ne menjek!

– Azt hittem, örülni fogsz neki.

– Ó, Grace, nagyon örülnék! Amikor még fiatal voltam, mennyire örültem volna neki! Amikor fiatal voltam, nem volt módom és időm rá, hogy utazhassak. Most időm is, módom is volna, de nincs fiatalságom.

– Én, természetesen, nem merlek rábeszélni. Nem mertem vállalni a felelősséget. De azért szomorú vagyok. A te lelkesedéseden keresztül kétszeresen élvezném az utazást.

– Köszönöm, hogy ilyen kedves vagy hozzám. De én mégis inkább itthon maradok. Te mindenhol irsz nekem és én a karosszékemben – *veled* utazom. Mindig nagyon szerettem az útleírásokat.

– Azért én mégis szomorú vagyok! – mondta Grace. – Olyan szűk, olyan kicsinyes volt az életed, anyukám . . . mindig itt, ezen a telepen . . . El kellene menned, világot látni.

Mint olyan gyakran: Grace most is fájdalmat okozott az édesanyjának.

Abbie egy pillanatig ringatta fájdalmát, azután nyugodtan így szólt:

– Tudod Grace, ez ugyan nagyon furcsa, de én nem érzem, hogy kicsinyes volt az életem. Hogyan magyarázzam meg

neked, hogy megértse? Én mindent láttam... pedig alig mozdultam ki ebből az udvarból... A hóval borított jegenyékben székesegyházakat láttam, a préri szélén tornyosodó felhőkben az Alpok naplementéit, a préri fűvének hullámlásában pedig az Óceánt... És láttam, hogyan készül a történelem... Három csúnya háborút láttam fellobogni és elhamvadni.

– Az első háborúba a szerelmesem ment el és két bátyám, a másodikba a fiam meg a vöm, a harmadikba két unokám... Láttam az állam születését és megértem a kifejlődését is. Férjhez mentem és gyermekeket hoztam a világra és szemébe néztem a halálnak. Lehet kicsinyes egy asszony élete, aki férjhez ment és gyermekeket hozott a világra és szembenézett a halállal? Mire mindezt átéli az ember, Grace, a lélek nagy utat tesz meg akkor is, ha a test egy helyben marad. Az utazás ritka gyönyörűség és én boldog vagyok, hogy te utazhatsz. De nem mindenki szűk látókörű, aki otthon ül és nem mindenki széles látókörű, aki utazik... Azt hiszem, aki megérti az embereket, aki szereti embertársait, aki mindenkinek a helyzetébe bele tudja élni magát, az nem szűk látókörű...

Grace most az egyszer nem vitatkozott az édesanyjával.

– Igazad van, anyám... Te néha valósággal fenséges vagy és olyan költőien tudsz beszélni. Írónak kellett volna lenned.

Abbie aznap este meglegedetten feküdt le. A feje nehéz volt. A lába fájt. Nehezen tudott lélegzeni. De a szívét békesség töltötte be, hogy itthon maradhat, az otthonában.

– Nem megyek el, Will.

Kár Abbie. Gyönyörű utazás lett volna.

– Tudom, Will, hogy gyönyörű lett volna. De te megértesz engem.

Megértelek, Abbie.

– Tudtam, hogy megértesz! Akármit mondok neked, Will, te mindig megértesz.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

Hetvennyolc éves korára Abbie úgy összetöpörödött, mint a mogoró az iowai régi iskola mellett, mikor megcsípte a dér.

Alakja már éppen olyan volt, mint az édesanyjáé, mint egy középujt átkötött liszteszacskó. A válla meggörnyedt. Haját simán hátrafésülte, és a nyaka fölött kis fehér kontyba tűzte.

A leányai mindig öltöztetni akarták. Szép ruhákat, cipőt, kesztyűt hoztak neki.

De a keskeny lábak, amelyek nyolc évtizeden keresztül sohasem pihentek, elveszítették szép formájukat.

A karcsú, hosszú Mackenzie-ujjak csomósak voltak a köszvénytől. Kettő közülük elgörbült és görcsösen egymásba kapaszkodott.

– Hagyjatok engem! – mondta a leányainak. – Most már késő. Az a fő, hogy bőven van mosdóvizem és szappanom... Örülök, hogy ti, fiatalok, olyan csinosak vagytok. De ne törődjeteك annyit velem. Van nektek elég dolgotok anélkül is.

Ezen a nyáron a régi telepések nagy pikniket rendeztek a Chautauqua-mezőn, a Stove Creek mentén. Nagyszabású ünnepség volt.

Mindenki mindenkit ismert. Ez az öregek napja volt.

– Meg se ismertem, Mannie Baldermann... Meghízott egy kicsit.

– Nini, Anne Jorden! Még mindig megvan a régi napernyője!

– Igen, ez a napernyő olyan régi, mint az iskola.

– A leánya, Lizzie? Nem... nem az unokája... az lehetetlen! Hiszen alig pár éve, hogy az esküvőjén voltam!

Ezeknek az öreg embereknek a legnagyobb része mint fiatal házas jött ki Nyugatra. Sokan közülük hajlottan jártak, megviselte őket az élet.

A pólyás babák, akiket az ekhós szekerek mélyén, régi kendőkbe bugyoláltak, vagy akik később, itt születtek a gyephantkunyhókban, most tekintélyes farmerek, ügyvédek, orvosok, papok és bankárok.

A sors különös szeszélye folytán a hajdani szegények lettek a leggazdagabbak s a hajdan legjelentéktelenebbek a legtekintélyesebbek.

Kettesével vagy csoportosan álldogáltak és a régmúltról beszélgettek. Élettörténetek töredékei hallatszottak itt is, ott is ... Egy egész dráma izzott minden félmondatban:

– Igen bizony, amikor idejöttem, Omahába, tíz cent volt a zsebemben ... Két ember éppen akkor belefulladt a Missouri-ba és én szőgeztem össze a koporsókat ... Tíz dollárt kaptam érte.

– Mikor a mormonok erre vonultak, az asszonyok és a gyermekek húzták a kocsikat. Egy gyermek sírt ... nyomta a lábát a cipő. Mama mesélte, hogy attól fogva álmában sokszor lidércnyomása volt. Azt a síró gyermeket kereste az ökörfogatok végeláthatatlan sorában ...

– Zim bácsi és Maudy néni mindig azt hangoztatták, hogy ha volna ezer dollár megtakarított pénzük, rögtön visszamennének Keletre. Amikor együtt volt az ezer dollár, azt mondták, jobb volna, ha kétezer dollárjuk volna. Mikor együtt volt a kettő, akkor már négyről ábrándoztak. Nem is mentek vissza a régi hazába soha. Itt haltak meg, most négy éve. Előbb Maudy néni, néhány hónappal később pedig az ura. Több nagy farmon meg egy csomó részvényen kívül hét unokájukra fejenként tízezer dollárt hagytak.

De nem minden csoportban beszélgettek ilyen békésen. Sok helyütt hevesen vitatkoztak a lefolyt félszázad elfelejtett, apró eseményein.

– Nem, Sam. Te tévedsz ... az hetvenegyben történt.

– Hetvenkettőben, John. Nagyon jól emlékszem, mert abban az évben fagyott le a rozs. Nagyon jól emlékszem arra a napra, amelyen a szekereitek megérkeztek.

– Miért mondd többes számban, Célia? A szekereink? Nekünk csak egy szekerünk volt, és a szekéren kívül egy ágyból, két székből meg egy tehénből állt az egész vagyonunk ...

Azután az ünnepi szónoklat következett.

Egy fiatal ügyvéd tartotta az ünnepi beszédet. Abbie Deal márványasztala állt előtte az emelvényen.

Szépen beszélt.

– Barátaim! A ti életetek a munka himnusza volt. Megérmelnétek, hogy hőskölteményt írjanak rólatok.

– Mit szólsz hozzá, Abbie? – szólt oda Sarah Lutz a barátnőjének. – Érzed, hogy hőskötemény hősnője vagy?

– Nem érzem, Sarah. Annyira elfoglalt mindig a gyerekek nevelése, a főzés meg a foltozás, hogy nem értem rá észrevenni, milyen érdekes korban élek.

Abbie csak most pillantotta meg Oscar Lutzot, aki, bár nyolcvannégy éves volt, Kaliforniából átjött az ünnepségre.

A négy régi szomszéd: Will Deal, Henry, Oscar Lutz és Gus Reinmueller közül már csak Oscar élt. Gondtalan és megelégedett volt az élete Kaliforniában.

– Hogy van, Oscar?

– Hogy van, Abbie? Örülök, hogy hazajöhettem egy kicsit ...

– Mi is örülünk, hogy hazajött, Oscar.

– Tegnap lementem Plattsmouthba és megtaláltam azt a cölöpöt, amelyikhez valamikor a csónakjainkat kötöttük.

– Ne mondja! Még mindig megvan az a cölöp?

– Megvan, Abbie, bár megöregedett, velünk együtt. Egy kicsit elkorhadt, de azért megvan. Jó egy kilométernyire áll a folyótól. A folyó ágya sem maradt a régi helyén ...

– Hihetetlen!

– Minden megváltozik, Abbie ... Az emberek is, a folyók is ... Megrúgtam a régi cölöpöt, amikor rátaláltam.

– Miért rúgta meg?

– Nem tudnám pontosan megmondani, Abbie ... Csak úgy ... – Oscar Lutz tekintete messze elkalandozott. – Emlékszik, egyszer elmondtam magának, hogy akkor is megrúgtam a cölöpöt, amikor Henryvel a hajót vártuk. Azt a hajót, amelyen Marthának, Sarah-nak és nagyapónak kellett megérkezniük.

– Emlékszem, Oscar. Akkor azt mondta, hogy olyan türelmetlenül várta Marthát, hogy valamin ki kellett töltenie a várakozás miatt való türelmetlenségét, bosszúságát.

– Igen ...

Oscar Lutz olyan sokáig hallgatott, hogy Abbie már azt hitte: nincs más mondanivalója erről a témáról. De aztán csak újra megszólalt:

– Huszonkét éve, hogy Martha elment ... – Az öregúr az óraláncával játszott. – Huszonkét éve! Tegnap délelőtt lementem Plattsmouthba és megint belerúgtam a cölöpbe ... mint-

ha most is várnék valakire, vagy valamire ... egy hajóra ... vagy valami másra ... Ostobaság, ugye?

A régi telepések összejövele után Abbie néhány napot Margaretéknél töltött, Lincolnban. John Deal vitte be édesanyját a városba az autóján.

Ugyanazt az utat, amely Abbie-nek a magahajtotta szekéren, harminc évvel ezelőtt, fél napjába került, John autója a pompásan kiépített úton negyven perc alatt tette meg. És John mégis szidta az államot, mert egy darabon fel volt bontva az út és lassítani kellett.

Bakeréknek művészi ízléssel berendezett, szép otthonuk volt Lincolnban. Margaret az utolsó ajtókilincsig maga választott ki mindent.

Dr. Baker specialista volt.

– A szívnek melyik csücskére specializáltad magad? – tréfálkozott Abbie a vejével. – Ti orvosok már annyira felosztottatok magatok között az emberi testet, hogy senki se tudja, melyiktekhez kell fordulnia, ha véletlenül mindene fáj. Bezzeg mikor a mi öreg Hornbynk Nebraskába került, ő belgyógyász is volt meg sebész is, szemorvos is, meg fogorvos is, azonkívül ő volt a község jegyzője, de varrógép-ügynökséggel is foglalkozott, ráadásul.

Margaret most ötvennégy éves volt. Szürke hajú, nyugodt tekintetű, kiegyensúlyozott kedélyű asszony. A város legtekinélyesebb hölgyei közé tartozott. Minden művészi és társadalmi eseményben döntő szerep jutott neki.

A körme hegyéig demokrata volt és szép otthonában, előkelő pozíciójában sem felejtette el, hogy hogyan kezdte.

– Az én leánykoromban ... – mondogatta gyakran és jóízűen nevetett a prérin töltött ifjúságának vidám epizódjain.

– Igen, én minden héten járok a kozmetikushoz! – vallotta be őszintén, előkelő és jól öltözött barátnőinek. – Megmosatom, beondoláltatom a hajam, és gőzöltetem az arcom. Bezzeg leánykoromban örültem, ha egy hónapban egyszer megmoshattam a hajamat a hordóban gyűjtött esővízben, amelyben akárhányszor döglött békát is találtunk.

Grace, akinek nem volt érzéke a humor iránt, sokszor bosszankodott nénje őszinteségén.

– Miért dicsekszel azzal, hogy valamikor babon és kukoricaiszton éltél? – zsörtölődött.

– Mindenki azzal dicsekszik, ami neki a legkedvesebb. Te például, Grace, azzal szeretsz dicsekedni, hogy a te őőd mászott fel elsőnek az Északi Toronyba – vágott vissza Margaret, s szürke szemében az édesanyja hajdani pajkossága villant meg.

– Ez a különbség kettőnk között.

Grace ugyanis rendkívül büszke volt forradalmár őseire.

Amikor Abbie most megérkezett Bakerékhez, Margaret éppen egy olajfestményt fejezett be.

– Mit szólsz hozzá, édesanyám? – kérdezte.

Abbie közelebb lépett a képhez.

Elbűvölten nézte.

És amikor megfordult, ráncos arca csupa ragyogás volt.

– Megvan, Margaret! Végre mégis megvan az az alkonyodó préri! Mindig erre vágytál.

– Igen, én is azt hiszem, hogy végre sikerült vászonra rögzítenem. De gondold meg, anyukám: harminc évig próbálgattam. Vajon miért nem akart sikerülni eddig?

– Nem tudom, drágám. Azt hiszem, ingyen semmit sem kapunk az élettől. Mindenért meg kell fizetnünk.

Laura Deal továbbra is a legkedvesebb unokája maradt Abbie-nek. A kisleány éppen úgy szerette nagyanyját, ahogyan a nagyanyja szerette őt. Vagy talán megfordítva volt? Abbie azért szerette meg a gyermeket olyan nagyon, mert Laura annyira ragaszkodott hozzá?

Laura ötéves korától fogva kis történeteket írogatott és elvitte Abbie-nek. Abbie mindet eltette, mint ahogyan egész életében mindent eltett, ami tulajdonába került.

Laura egyik irodalmi remekműve így hangzott:

„Egy embernek volt egyszer egy tárcája. A tárcában sok pénz volt. A pénzt az ember elvesztette és ezért dolgoznia kellett.”

– Meglátjátok, író lesz a kisleányból! – mondogatta boldogan Abbie.

Nyolcéves korában már hosszabb történeteket írt Laura. E történetekben nagy szerep jutott kedvenc csemegéinek.

„Ő nem – mondta a fiatal hölgy, miközben jóízűen nyalogatja a tejszínhabos csokoládétortát, mely cukrozott dióval és cukrozott cseresznyével volt díszítve.”

Tizenegy éves korától fogva Laura erősen hajlott a romantizmus felé.

Abbie egy enyhe tavaszi délutánon ott ült a cédrusfák alatt. Laura, kezében az elmaradhatatlan füzettel és ceruzával, kilépett a házból és egyenesen feléje tartott.

– Hallgass ide, nagyanyó. Elhoztam legújabb művemet. Címe: „Az én álmom.”

*„Valamikor hercegnő voltam s egy sötét várban éltem,
S egy szép tavaszi délutánon a sárkány eljött értem,
A hajam hosszú volt és szőke, s a szemem ragyogott
S az emberek azt mondták, hogy nagyon szép vagyok.”*

Abbie feszült érdeklődéssel hallgatta végig mind a huszonhat versszakot.

*„Egyik herceg a másik után hullt el – ó szörnyű látvány
És azt mondta, hogy nőül vesz és nevetett a sárkány.”*

Abbie nem nevette ki a gyermeket, csak vele nevetett és Laura gyermekszíve forró hálával telt meg.

– Most mesélj arról, amikor még fiatal voltál, nagyanyó. Olyat mesélj, amit még nem mondtál el nekem.

– Van valami, amit még soha, egyik gyermekemnek sem mondtam el. De neked most elmondom, kicsikém. Mielőtt feleségül mentem nagyapádhoz, egy másik fiatalember is el akart venni...

– És miért nem... miért nem mentél hozzá, nagyanyó?

– Fiatakoromban nagyon szép hangom volt. Ő azt akarta, hogy a felesége legyen és aztán menjünk el New Yorkba. Taníttatni akart engem. Én nagyon szerettem volna énekelni, és ez kitűnő alkalom lett volna a tanulásra, azért már majdnem igent mondtam neki. De akkor történt valami, amitől ráeszméltem arra, hogy csak New York miatt akartam volna hozzá-menni és nem azért, mert szerettem.

– Mi történt, nagyanyó?

– Will Deal jött felém az erdei ösvényen.

– Csak éppen feléd jött, nagyanyó? Semmi más nem történt?

- Semmi más.
- És abból a másik fiatalemberből mi lett, nagyanyó?
- Híres sebész lett belőle New Yorkban. Ha hozzámentem volna ... egészen más lett volna az életem ... De az asszonyok emberemlékezet óta mindig így cselekszenek ... Egy férfi jön felénk az ösvényen, és egész életüket más irányba tereli.
- És ugye, akkor meg kellett mondanod annak a fiatalembernek, hogy nem leszel a felesége, nagyanyó?
- Igen. Megmondtam neki.
- Szomorú volt?
- Kicsit szomorú volt. Egy kicsit haragudott is. És rettenetesen meg volt lepve.
- Miért volt meglepve, nagyanyó?
- Abbie Deal elmélázón mosolygott.
- Azt hiszem, azért, mert sohase hitte volna, hogy őt egy leány kikoszorazhatja.
- Mit mondott?
- Abbie gondolkozott.
- Azt nem mondhatom meg neked.
- Miért nem, nagyanyó? Talán nagyon regényes?
- Nem azért, kicsikém – felelte Abbie és egyszerre, hirtelen ráeszmélt arra, hogy ő tulajdonképpen öregasszony már. – Azért nem mondhatom meg, mert elfelejtettem.

HARMINCADIK FEJEZET

Olvasóink még emlékeznek rá, hogy Basil Mackenzie előkelő skót fiatalember, egyszer vadászat közben összetalálkozott Maggie O'Connerrel és feleségül vette őt.

Több emberöltővel később, fönt a mennyországban, a jó Isten megengedte Basil Mackenzie-nek és Maggie O'Conner-nek, hogy késő unokájukat, aki éppen akkor született, olyanak formálják, amilyennek akarják.

Basil Mackenzie aranyhajjal koronázta meg a kisleányt és Maggie O'Conner a kilkei tó vizéhez hasonló, kékesfekete szemet adott neki.

Azután Basil, megemlékezvén róla, hogy a külső megjelenés nem elég: éles skót elmével ruházta fel; a felesége pedig mosolygott és ír szívet csúsztatott a gyermek keblébe.

Basil soká tűnődött rajta, hogy még mire volna szüksége a kisleánynak. Hirtelen elhatározással erős metszésű skót állat formált neki, de Maggie O'Conner megint csak nevetett, és gödröcskét nyomott az erős metszésű skót állba.

Katherine Dealnek tehát aranyhaja volt és kékesfekete szeme s dédapjától örökölt erős metszésű állat dédanyja gödröcskéje tette bájosná.

Mackenzie Dealnek egyetlen leánya volt Katherine.

Ezen a meleg, nyári délutánon Katherine ott himbálta magát Deal nagymama hálóhintájában, a tornác oszlopai között.

Kék-fehér csikos vászonruhába öltöztetett karcsú testét lustán nyújtóztatta ki a függőágyban, és selyemharisnyás lábával valami divatos dal taktusát verte ki a tornác kőkockáin.

– Olyan szabad és olyan felelőtlen, mint egy csikó – gondolta Abbie, amint unokáját figyelte. – És olyan zabolátlan is.

A jegenyesor végéről idelátszott a legújabb divatú kék-fehér sportkocsi, amelyet Mack külön a leánya számára csináltatott. Hogy Katherine ruhája az autó kedvéért lett-e kék és fehér, vagy hogy az autót rendelték-e Katherine ruhájához, nem tudta Abbie.

Abbie Dealnek és Katherine-nek nemigen volt közös témájuk, amiről beszélgethettek volna. Nem is nagyon értették egymást. Nem tudtak hosszabb ideig együtt lenni.

Katherine-ben egy parányi sem volt Laura érdeklődéséből a nagymama régi emlékei iránt. Nyers őszinteségével ezt nem egyszer ki is jelentette a rokonság előtt. Szinte dicsekedett vele.

De újabban sokszor jött ki egyedül a kocsiján, Omahából. Az elegáns kis kék-fehér kocsi sokszor nyelte a kilométereket Omaha és Cedartown között ezen a nyáron, amelyen Abbie betöltötte a hetvenkilencedik évét.

Katherine sokat üldögélt a cédrusfák alatt, vagy lustán ringatta magát a hálóhintában.

Most könyv volt a kezében. Időnként lapozgatott benne, azután az ölébe ejtette.

Abbie közelebb húzta hintaszékét a függőágyhoz.

– Mit olvasol, Katherine?

– Michael Arlent. Nagyon érdekes. És szép a stílusa. Hallgasd meg, nagymama.

„... a szerelem olyan, mint egy kalapács. Kopog, kopog egy darabig a szívünkben, azután nem kopog többé olyan szabályosan, végül egészen elhallgat.”

– Mit szólnál hozzá, nagymama?

– Elmés. De nem minden igaz, ami elmés.

– És megfordítva: nem minden elmés, ami igaz, nagyanyó.

Abbie elgondolkodva nézte az unokáját.

Milyen szép – gondolta. – Minden megvan benne. Az O’Connerek ír bölcsessége, a Mackenzie-ek skót leleményessége, a Lutzok egészséges, német önzése s a Dealek jenki határozottsága. Minden az ölébe hull. Az embereket az ujjá körül forgatja. Öntudatos. A szüleinek is nyíltan megmondja a véleményét, és rokonainak felsőséges tanácsokat osztogat. És amellet olyan szép, mint egy festmény.

Abbie-nek egyszerre eszébe jutott, amit Katherine az előbb felolvasott neki és elgondolkodva mondta:

– A szerelmet nem lehet leírni, Kathie, és nem lehet megmagyarázni. A szerelem végigkísér minket az egész életen. Olyan, mint egy lámpás, amelyet a kezünkben viszünk. Egy lámpás, amelyet kezünkbe adott az Úr. Először a gyermekes boldogság gyújtja meg, azután a romantika, azután az anyaság, azután, talán a kötelesség... Te, persze, nem tudod elképzelni, hogy kötelesség is lehet utat mutató fény, ugye, drágám? Pedig lehet... Igen, én azt hiszem, hogy a szeretet és a szerelem lámpás az asszony kezében.

– Ó, ez nagyon prózai magyarázat, nagymama. Prózai és nem érdekes. Arlen hasonlata elmésebb és érdekesebb.

– Majd elvállik, Kathie, ha te is szerelmes leszel.

– Ha én...! Úgy beszélsz, nagymama, mintha én még sose lettem volna szerelmes! Én, Katherine Elaine Deal, akinek már egy fél tucat szerelmi ügye volt!

– Hogy beszélsz, Kathie! Azoknak a ... „szerelmi ügyeknek” semmi közük sem volt a szerelemhez!

– Már hogyan lett volna, *chère amie*. Mély, izgalmas, érdekes szerelmi ügyek voltak ... amíg tartottak ...

Katherine csengőn kacagott.

Abbie Deal nem vitatkozott vele. Nem is felelt neki. Csak ült és nézte okos, felelőtlen, szeles, bájos, neveletlen unokáját.

Abbie szívében mélyen gyökerezett a szeretet családjának minden egyes tagja iránt, tehát Katherine-t is szerette. Szerette, de nem értette. Két külön világban éltek.

Egy héttel később, néhány napra Sarah Lutz jött látogatóba Abbie-hez.

Sarah Lutz könnyen viselte hetvenhét évének terhét. Bodrosan fésült fehér hajában világos színű, ékköves fésű díszlett, s a fülében smaragd fülönfüggő himbálózott.

Arcának hajdani, természetes rózsáit most pirosítóval idézte vissza, de fekete gyöngyszeme a teknősbéka-keretes pápaszem mögött ma is vidáman csillogott. Divatos szabású ruhájában fürgén lépegetett Abbie oldalán, és magas sarkú kis cipői Abbie széles, lapos sarkú, kényelmes cipői mellett úgy festettek, mint vidám kis jachtok otromba bárkák mellett.

Alighogy elhelyezkedtek a szalonban, éles autótülkölésre riadtak fel.

Katherine, elegáns sportkocsiján, most fordult be éppen a jegenyesorba.

Megállította az autót, kiugrott belőle és szaladva indult a ház felé.

– Mit látok? – szólt nevetve. – Két tiszteletre méltó ősanyám egyszerre?

Sietősen megcsókolta mind a kettőjüket.

– Rég nem láttalak, Sarah... – pergett sebesen a nyelve. – Abbie-t a nyáron sokszor meglátogattam. Nem is sejted, ugye, szegénykém, minek köszönheted, hogy annyszor betoppantam hozzád?

Sarah jóízűen és jóindulattal nevetett.

– Egyszóval nem azért jöttél, mert engem akartál látni, Kathie? – kérdezte Abbie.

– Nem! – ismerte be Kathie. – Minden Jimmie miatt volt.

– Jimmie? Ki az?

– Jimmie Buchanan.

– Ó... – emlékezett Abbie. – Az a fiatalember, aki John irodájában dolgozik.

– Az – hagyta rá Katherine. – Belebolondultam, amikor először megláttam, de nem kellett nekik. Képes lettem volna levetni magam az aszfaltra, John bácsi irodája előtt, és addig ordítani, amíg Jimmie ki nem jön értem és be nem visz. Mama ugyan már kezd lemondani arról az álmáról, hogy a walesi herceghez adjon engem feleségül, de még mindig azt reméli, hogy egy Astor vagy egy Vanderbilt... És én belebolondultam Jimmie Buchananba, aki szombatoként biztosan maga mossa az ingeit, talpalt cipőkben jár és automata-büfében ebédel... De azért kormányzó lesz belőle, meglátjátok, vagy külügyi államtitkár! Persze, valami szorgalmas Mártát fog feleségül venni, aki minden fillért a fogához ver, és ikreket hoz neki a világra.

– Kathie! – kiáltotta mind a két nagymama egyszerre, mély megbotránkozással.

– Hát jól van, nem bánom, egyszerre csak egyet – a kedveteért.

Kathie el se pirult.

– Nagyon rokonszenves fiú – vágott közbe Abbie, nehogy Kate valami még borzasztóbbat mondjon. – John nagyon dicseri. Meg fogom hívni egyszer ebédre, veled együtt.

– Ne fáradj, nagymama. Én már meghívtam. Ma estére. Hat órakor érte megyek. Jó ebédet főzöl, ugye nagyanyó?

Katherine elbűvölően mosolygott rá mind a két nagyanyjára. Abbie Deal erőtlenül hanyatlott a székre.

Az ő vére beszél így!!! Az ő fiának a leánya!

– Borzasztók vagytok ti, mai lányok. Hát nem lett volna szebb, ha én hívom meg?

– A mai lányok nem sokat teketóriáznak, nagymama.

– Látom! – felelte szárazon Abbie.

– Ide hallgassatok – folytatta zavartalanul Kathie. – Ti, kedves öreg babáim, jó ebédet főztök, míg én elmegyek Jimmieért. Ha visszajöttünk, rózsaszín kötényt kötök, megteritek, én fogok felszolgálni és Jimmie azt fogja hinni, hogy én vagyok az a szorgalmas Márta, akit neki feleségül kell vennie.

Gondtalanul, vidáman mosolygott a két öregasszonyra. Megsimogatta és kétszer is megcsókolta őket.

– Éppúgy a te unokád, Sarah, mint az enyém – mondta Abbie, mikor hozzáláttak a főzéshez –, de én, én szégyenlem magam miatta.

– Nincs miért szégyenkezned, Abbie. Nem rossz gyerek. Csak egy kicsit szókimondó.

– Mikor én tizenkilenc éves voltam, Sarah, Kathie apja már a világon volt és én mostam, vasaltam, varrtam, szappant főztem és rongyszőnyeget szőttem ... és ...

– Igen, Abbie, de neked nem volt más választásod. Kathie-nek viszont nem kell mosni, vasalni, szappant főzni ...

Elkészült az ebéd.

Néhány perccel hat után Katherine olyan sebességgel kanyarodott be a jegenyésbe, hogy a plymouthi tyúkok riadtan rebentek szét – és olyan hirtelen fékezett, hogy egy gúnár, mely a kerítéstől ötárasznnyira nyújtogatta a nyakát, a legnagyobb méltatlankodással gágogott rá a kék-fehér szörnyetegre.

Katherine egy simára borotvált arcú, rokonszenves fiatalemberrel lépett be a házba.

– Itt vagyunk. Ez Jimmie, nagymama. Kényszerzubbony és altatószer segítségével tudtam csak elrabolni, de mégis elhoztam. Jimmie, maga már ismeri Deal nagymamát, de Lutz nagymamának is be kell mutatnom. Nagymama – Jimmie Buchanan, a legyőzött. Hogy tetszenek a nagymamáim, Jimmie? Ugye édesek?

Abbie Deal rettenetes zavarban volt.

Hozzá volt ugyan szokva ahhoz, hogy Katherine családi körben nem tesz lakatot a nyelvére, de azt mégsem hitte volna, hogy idegen férfiak előtt is úgy viselkedik, mint családi körben.

Abbie lopva a fiatalembert figyelte. Nem, Jimmie nem botráncozott meg a Katherine beszédén. Azt lehetett volna mondani, hogy elismerően, sőt hódolattal néz Katherine-re. Neki tetszett ez a nyegle, neveletlen beszéd.

– Hát én nem bánom – gondolta Abbie Deal. – Én mosom kezeimet. Ez a mai nemzedék ... Én már ezeket nem értem.

Katherine felkötötte a rózsaszínű kötényt, amelyet bölcs előrelátással magával hozott.

Elfogyasztották az ízletes, bár egyszerű ebédet.

Ebéd után azt mondta Katherine:

– Most mi elmosogatunk, Jimmie. Jó?

A két nagymama a fejét csóválta. A mosogatás idáig nem tartozott Katherine legkedvesebb sportjai közé.

Félóra múlva kimentek utánuk a konyhába.

Katherine akkor akasztotta helyére az utolsó serpenyőt.

– Rendben van, nagymama?

– Azt hiszem, rendben, Katherine. Ügyes vagy.

– Ugye, hogy milyen házias vagyok?

S Jimmie háta mögött huncutul rákacsintott a nagyanyjára. Abbie pirult el helyette.

– Furcsa az élet, Sarah – mondta Abbie, amikor magukra maradtak. – Az én anyám elpirult, mikor a kútnál egy szál rózsát nyújtott át apámnak. Én Will vállára borulva zokogtam a vadrózsabokor mellett . . . Mack a vasárnapi istentisztelet után kérte meg Emmát . . . Kathie pedig maga kéri meg a férfit, aki tetszik neki.

Sarah Lutz nevetett.

– Tudod, Abbie, nekem ez tetszik. Van benne valami a becsületességből, a nyíltszívből, a felsőségességből.

Abbie visszatette a vajtartót a nagy fehér jég szekrénybe.

– Az lehet. De se nem finom, se nem szép. És ami fő: nincs benne romantika.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET

Abbie éppen olyan lázasan készülődött a karácsonyra, mint máskor.

Leányai és menyei eleget zsörtölődtek vele emiatt.

„Akár a falnak beszélne az ember – írta Grace Isabelle-nek. – Mama olyan makacs mostanában. A karácsonyi pulykának, pudingnak, kalácsnak meg kell lennie akkor is, ha belebetegszik. Margaret azt akarta, töltsük nála a karácsonyt, hogy anyusnak ne legyen annyi dolga, sőt Eloise és Emma is meghívtak, de anyus hallani sem akar arról, hogy máshová menjünk. Amíg én élek – mondta –, addig karácsonykor mindnyá-

jan nálam lesztek! Hasztalan próbálom őt meggyőzni arról, hogy a viszonyok megváltoztak, hogy már nem egy elszigetelt préri közepén lakunk, hogy mindent megvásárolhat készen is: ő nem akar megérteni. Csak akkor lehet igazi karácsonyi hangulat, ha mindent magam csinállok – mondja. Borzasztó, hogy milyen régimódi.”

A család tehát még egyszer összegyűlt a régi házban, a cédrusfák mögött.

Grace érkezett meg elsőnek. Maga vezette az autóját a Wesleyan Egyetemről Cedartownig, a kitűnő országúton.

A többiek is befutottak idejében: Mack és Emma, Donald és Katherine. Mack Deal családjából csak Stanley hiányzott. Stanley, miután megházasodott, úgy találta, hogy az embernek a felesége családjára is tekintettel kell lennie. Ő tehát a felesége szüleinél töltötte a karácsonyt.

Margaret is eljött az urával, a fiával, menyével és két kis unokájával.

Isabelle és Harrison Rhodes a délutáni vonattal érkeztek Chicagóból. Mennyivel rövidebb volt most az út Chicagótól Cedartownig, mint akkor, mikor még a gyerekek kicsinyek voltak!

Vacsorára John és Eloise, Wentworth, Laura és a nyolcéves Millard is átjöttek a város túlsó végéről.

Mindegyik autó zsúfolásig tele volt csomagokkal.

Abbie osztrigát adott vacsorára. Ez a fogás még abból az időből maradt fenn, amelyben a halféle a prérin ritka és drága csemegeszámba ment.

S bár a Deal család minden egyes tagja most már akár naponta jóllakhatott osztrigával, Abbie minden karácsony este osztrigát táltal elébük.

Estefelé Jimmie Buchanan is átjött, és ajándékokat hozott Katherine-nek. Nagyon csodálkozott a nagyszámú család látán.

– Mindenkiene itt kell lennie – magyarázta neki Katherine. – Valahányszor a Deal család egyik tagja megházasodik vagy férjhez megy, az esküvő előtt mindig megkérdezik az új családtagtól: Megfogadod-e ünnepélyesen, hogy egész életeden ke-

resztül minden karácsonyt Deal nagymamánál töltesz? Aki nem fogadja meg, azt nem fogadjuk be a családba.

Abbie nagy zavarban volt. Így beszélni egy idegen fiatalember előtt!

Katherine azonban zavartalanul folytatta:

– Nem, barátom, a viaszvirágok és a hintaszék nélkül nem is volna igazi a karácsony. Két éjszakát és egy napot itt kell töltenie az egész családnak. Minden sarokban, minden díványon, minden fürdőkádban és minden vasalódeszkán ágyat vetünk... Bizony! A világért el nem maradna egyikünk sem. Nem tudom, miért, de ha az ember befordul az udvarra és megpillantja ezeket a hóval borított jegenyéket az út mentén, olyan igazi hangulat fogja el...

Sok-sok drága ajándék került a karácsonyfa alá. Gyönyörű hangszórós rádió, sötét tölgyfakazettában, Abbie számára. És ékszerek, prémek, drága ajándékok, könyvek a kis és nagy gyermekeknek.

Emma dohos szagú könyvek első kiadásait kapta: ő rajongott a régi könyvekért. Margaret az édesanyjának ajándékozta azt a képet, amelyen a lenyugvó nap sárgásrózsaszín foltokat szór a prérire.

– Te szerettetted meg velem a prérít, anyukám, amikor még kicsi voltam. A te szemeddel tanultam meg látni.

Délután Mackenzie Deal, az omahai bankár, apja régi felöltőjében és sapkájában, jó néhány órát töltött odakint a fészerben, és diót tört egy csonka nyárfatörzsön.

John Deal, a törvényhatósági bizottság tagja, felment a szénapadlásra és egy rozsdás puskával galambokra lövöldözött.

Isabelle Deal-Rhodes pedig, a hírneves chicagói hangversenyénekesnő, férje segítségével kicipelte a faskamrából a régi harmóniumot. Leporolta, levegőt fújtatott bele és eljátszotta rajta a régi-régi dalt: „Az elászi kék hegyek között...”

Az egyik billentyű egyáltalán nem szólt.

Amikor ehhez a hanghoz ért Isabelle, a gyerekek kórusban fújták a hiányzó hangot.

Másnap este a fiatalság szétszéledt. Fred junior visszament a családjával Lincolnba, Donald és Wentworth Omahába, Katherine pedig Jimmie Buchanannal tűnt el valamerre.

De a többiek a korai alkonyatban összegyűltek a szalonban, ahol Abbie félbenmaradt és Margaret remekül sikerült préri-kepe függött a falon, ahol a régi szekrény még mindig ott állt a sarokban s a megfakult plüssalbum ott pihent a márványasztalon: összegyűltek a kandalló mellett, a szép állólámpa körül.

– Volt egy karácsony, édesanyám – kezdte Mack –, amelyet én sohase fogok elfelejteni. Mintha tegnap lett volna, úgy látom magam előtt a régi rézkürtömet, fahasábokból faragott lovamat és a nagy-nagy karácsonyfát... azóta se láttam soha, sehol akkora karácsonyfát. Hol szedted azokban a nehéz időkben azt a sok mindenfélét, anyukám?

– Emlékszem! – felelte Abbie. – Az a sáskajárás után következő karácsony volt... Apáddal ketten csináltunk mindent, édes fiam. Fából, rongyból és szeretetből.

Régi emlékek rajzottak körülöttük.

– Emlékszel, Mack, arra a vasárnap délutánra, amikor disznót őriztünk a prérin és Jack Smith, az unadillai fűszeres, elhajtott mellettünk a szekéren és egy marék árpacukrot dobott le nekünk a fűbe?

Ezt Mrs. Frederick Hamilton-Baker kérdezte, a lincolni előkelő társaság vezető tagja.

– Hogy emlékszem-e? Most is látom! Piros-fehér csikos volt a cukor... És én azon csodálkoztam, hogy hogyan lehet valaki ilyen gazdag és ilyen tékozló – felelte Mackenzie Deal, a hatalmas omahai bank alelnöke.

– És emlékszel, John, mennyire megijedtél, amikor egyszer a borjút kergettük, és te megfogtad a farkát, és a farka meg volt fagyva és ott maradt a kezében?

Mindnyájan nevettek.

– De fogadni mernék, hogy John akkor nem volt annyira megijedve, mint egyszer én, amikor egy férfi bekopogtatott hozzánk, és azt mondta apának, hogy menjen el az esküdszékbe. Ti mind ott álltatok ünnepélyes arccal, és én bebújtam anyus ruhásszekrényébe és sírtam.

– Miért sírtál? Mit képzeltél? – kérdezték a többiek.

– Én csak azt tudtam, hogy az esküdszéknek a törvényhez is köze van és a börtönhöz és a büntetéshez is. Attól féltem, hogy apát felakasztják.

– Én meg egyszer csaknem megőrültem félelmemben – mondta Grace. – Az akkor volt, amikor Regina néni eljött anyusnak segíteni, mert nagymama betegen feküdt nálunk. Én szerényen elbújtam az ebédlőasztal alá, és ő kihúzott onnan és azt mondta: „Hát ez a kis Grace!” Az ölébe vett, átölelt, keblére szorított és aztán alighanem megfeledkezett rólam, mialatt fejem fölött valamennyi rokont férjhez adták és eltemették.

– Miért nem másztál le az öléből?

– Mert szégyelltem magam. Akkor még úgy nevelték a gyerekeket. Bezzeg egy mai gyerek nem lenne olyan szégyenlős! De én csak ültem, míg a lábam el nem zsibbadt és az agyam meg nem bénult. Sokáig azt hittem, hogy egy hónapig ültem ott. Most már tudom, hogy csak egy hétig.

– Én is jártam egyszer hasonlóképpen – szólalt meg John. – Emlékeztek arra a papra, akinek olyan volt a szakálla, mintha sárga kócból ragasztották volna?

– Hogyne emlékeznénk! Azt nem lehet elfelejteni. Amikor evett, lekötötte a szakállát.

Valamennyien egyszerre feleltek. Összevissza kiabáltak.

– Mikor először jött el hozzánk – folytatta John, azt kérdezte Macktól: „Mi a neved, fiam?” „Mackenzie”, felelt Mack. „És mi a te neved, kisöcsém?” kérdezte tőlem. Annyira megijedtem, hogy én is Mackenzie-t mondtam. El lehet képzelni, hogy egy mai gyerek ilyen félénk tud lenni?

– Emlékeztek – kérdezte Isabelle – a régi tejeskocsira, amelyiken a tejet hordtuk ki? Én még ma is érzem a meleg tej nedves, édes illatát. Emlékszel, John, hogy mindig egy régi tehénkolomppal adtál jelt, és hogy az asszonyok kannákkal meg vödörrel jöttek ki a kapukba és kötényüket a fejük köré csavarták? Képzeltetitek, mennyi bacilus tapadhatott azoknak a kannáknak a szélére!

Igy beszélgettek tovább, gyermekségük napjait idézgetve: a forró napsütések és kegyetlen fagyok, az átalakított ruhák és a kukoricakenyér, a tavaszi szántás és az őszi krumpliszedés vidám napjait.

Milyen más volt akkor az élet! Milyen nagyon fiatalok voltak!

A prérin töltött gyermekkort nem lehet elfelejteni.

Késő estig ott ültek a régi kályha körül, nevettek és beszélgettek, de a könnyek ott leselkedtek a nevetés mögött.

A bankár, a bizottsági tag, a művész, a hangversenyénekes és az egyetemi tanár.

És közöttük, a hintaszékben himbálózva, mosolyogva ült a kicsi öregasszony, aki fölnevelte őket: dallal az ajkán és lámpással a kezében.

HARMINCKETTEDIK FEJEZET

Mackenzie Dealék másnap reggel elutaztak.

– Nem maradhatnál még egy kicsit Katherine-nel? – kérdezte Abbie Emmától.

– Nem lehet, nagymama – felelt gyorsan az anyja helyett Katherine. – Nagyon jó volt, de most már mennem kell. Ma délután randevúm van.

– Randevúd? Az Istenért, Kathie, miket beszélsz!

– Bizony, randevúm, nagymama. Mégpedig olyanvalakivel, akit nem ismerek.

– Akit nem ismersz? Kathie! Akit nem mutattak be neked?

– Nemcsak hogy nem mutattak be neki, de még ibolyakék szememet se vettem rá sohasem!

– Kathie!

– Mi van abban, nagymama? Annál érdekesebb! Kíváncsi vagyok, magas-e, alacsony-e, szőke-e vagy barna, okos-e vagy ostoba, érdekes-e vagy unalmas. A saját autóján jön-e vagy taxiyán?

– Kathie!

– Ha Jimmie eljött volna, nem kezdtem volna ki mással. De Jimmie nem lesz ott... és egy szegény leánynak csak kell valaki, aki szeresse...

– Kathie!

Abbie úgy nézett az unokájára, mint valami múzeumi furcsaságra.

– Mit szólna az ősanyád hozzád! Isabelle Anders-Mackenzie. Ő olyan finom volt és olyan előkelő. Bájos és arisztokratikus. A Mackenzie-birtokon lakott és...

– Ne mondd tovább! – Katherine úgy hegyezte a fülét, mint egy fiatal öz és tiltakozón emelte föl a kezét. – Ne mondd tovább, nagymama! Várj egy kicsit... Eddig a múltat homály borította... nem is igen mertem emlegetni az őseinket... nem mintha szégyelltem volna őket, de azt hittem, hogy ők is csak úgy nőttek ki a földből, Isten kegyelméből, mint...

– Kathie!

– És most kiderül, hogy előkelő őseim voltak! *Most* mondd el újra nagymama, de nagyon lassan, hogy jól megjegyezhessem. Így: Katherine, a te ősanyád Isabelle Anders-Mackenzie volt, szép és előkelő sznob. Mert rettenetes sznob volt, ugye, nagymama?

– Kathie!

– Milyen előkelően fog hangzani az esküvői jelentésem: „Mr. James Warden Buchanan oltárhoz vezette Miss Katherine Elaine Dealt...” Jimmie-nek ugyan még nem szoltam házassági tervemről, de azt hiszem, nem lesz ellene kifogása. Képzeld el, milyen hatásos lesz, vastag betűkkel, a vasárnapi újság mellékletén: „Miss Deal, az aberdeeni skót Anders-Mackenzie-knek, a térdszalagrend lovagjainak leszármazottja...”

Abbie öreg szeme megvillant.

– De ne felejtkezz el az érem másik oldaláról sem, Kathie. Bridget O’Conner nagymamáról, aki ír parasztasszony volt és zsúpfedelű kunyhóban lakott, amelynek ajtaján ki-bejártak a disznók és a csirkék... O’Conner nagymama nem tudott olvasni és még a nevét se tudta leírni... De ha az ő plebejus vére nem csörgedezett volna leányának, Maggie-nek, az én anyámnak ereiben, te nem lennél ma itt, Kathie.

– Ó, az O’Connerek engem nem érdekelnek! – legyintett Katherine. – Csak a Mackenzie-k. Mit tudsz még mondani róluk?

Abbie Deal elmondta mindazt, amire nénje, Belle elbeszéléséből emlékezett. Az előkelő úrnő történetét, akinek vörösbarna haja volt, elkeskenyedő, karcsú ujjai s akinek életnagyságú képe ott függött a hallban, a lépcső fölött...

– Most rögtön elmegyek Jimmie-hez – mondta Katherine – és dülőre viszem a dolgot. Leleplezem előtte magam. Egyenesen az irodába megyek és azt mondom neki: Jimmie, itt jön Lady

Katherine Elaine, dédunokája Isabelle Anders-Mackenzie Deal-nek, akinek hullámos, fehér ujjai voltak és hosszú, vörösbarna orra, amely a vége felé elkeskenyedett . . .

Amikor becsukódott mögötte az ajtó, Abbie sóhajtva fordult a menyéhez:

– Hogy fogsz bírni vele, Emma!

– Ne féltse őt, anyus.

Emma éppen olyan volt, mint az édesanyja, Sarah. Könnyed, jó természetű.

– Kicsit hóbertos, de jó gyerek. És mindent elmond nekem. Nincs titka előttem.

Amikor valamennyien elmentek, Abbie sokáig elszórakozott új rádiójával.

A sötétre pácolt, elegáns kazetta új érdeklődést, új örömet hozott az életébe.

Eleinte egész nap a csodalámpát csavargatta.

Prédikációt, jazzbandet, piaci árakat, monológokat hallgatott végig bámuló érdeklődéssel.

A denveri püspök prédikációja, a lincolni gyümölcstermelésről tartott előadás és az omahai jazzband egyformán érdekelte.

És amikor a „Pásztorfiú furulyája” következett, Abbie lehunyta a szemét, és maga előtt látta ír édesanyját, amint fölkapja a szoknyája szélét és olyan könnyedén táncolja a Kerry-táncot, mint valami kis erdei tündér.

– Szeretném, ha te is hallanád ezt a gyönyörű muzsikát, Will.

Én is hallottam a csodálatos muzsikát, Abbie.

– Már semmi sincs, amit az emberek föl ne találtak volna, Will.

De vannak dolgok, amelyekről még nem álmodtak az emberek, Abbie . . .

Kevéssel karácsony után Abbie levelet kapott Isabelle-től. Azt írta Isabelle, hogy február harmadikán énekelni fog Chicagóban, a rádióban.

„Előbb keresd meg Chicagót, anyuskám – írta Isabelle –, hogy ne akkor kelljen a keresgéeléssel töltened az időt, mikor már folyik a műsor.”

Február harmadikán tehát Abbie a szokottnál tovább maradt fönn, hogy meghallgathassa Isabelle-t.

Nem könnyen találta meg Chicagót.

Nincs tökéletes boldogság a világon – gondolta. – Mindenhez csak egy kis szomorúság vagy kellemetlenség árán juthatunk.

Aztán egyszerre megtalálta.

A hangverseny már javában folyt.

Isabelle hangját olyan tisztán hallotta Abbie, mintha ott lett volna a szobában. Amikor befejezte az énekét, a speaker így szólt:

– Halló, halló, Rádió Chicagó! Következik Mrs. Rhodes második énekszáma. Ezt a dalt a művésznő az édesanyjának énekli, aki őt Nebraskában, Cedartownban hallgatja . . .

Néhány bevezető futam után, hegedű- és zongorakíséret mellett, felcsendült Isabelle hangja:

*„A vár szépséges asszonya
Szőke volt és vidám,
S bolondult minden férfi
A szép asszony után.”*

Most egyszerre ráeszmélt Abbie: ez volt az a dal, amely múltkor kísértett az emlékezetében, s amelynek szavaira nem tudott emlékezni többé.

*„Százán kérték meg a kezét,
Sok volt a kincse, birtoka . . . ”*

Ez volt tehát az elfelejtett dallam. Ifjúságának dala.

*„Hetedhét országnak parancsolt
A vár szépséges asszonya.”*

Abbie most újra fiatalnak érezte magát. Fönt áll a dombon, előtte az egész élet – az évek, amelyeket még csak ezután fog átélni. És énekelt:

*„Oly szép volt és hatalmas
És ifjú és vidám . . . ”*

Hová lettek azok az évek?

Elfújta őket a szél, elketyegték őket az óra mutatói. Sem a szelet, sem az óra mutatóit nem lehet megállítani.

*„S az ifjú eltűnt egy napon
S az asszony ott maradt . . .”*

Isabelle befejezte a dalt.

Abbie elzárta a rádiót, körüljárta a házat, mint minden este, azután vetkőzni kezdett.

Mikor a villanyt is lecsavarta, néhány pillanatig még ott állt a hálószoba ablakában és nézett ki az éjszakába.

Holdtölte volt és felhőtlen, csillagos, néma éjszaka. A fák fekete körvonalai élesen váltak el a hó fehérségétől. Árnyékuk éppoly fekete volt, mint a törzsük.

Abbie sokáig nézte a mozdulatlan cédrusfákat a havas, holdfényes éjszakában. Olyanok voltak, mint az öregasszonyok, ha erősen figyelnek valamire. Talán egy régi dalra figyeltek, talán ifjúkoruk álmaira?

HARMINCHARMADIK FEJEZET

Tavasza Jimmie Buchanan eljegyezte Katherine-t.

Mr. és Mrs. Mackenzie lunch-öt adtak az ifjú jegyespár tiszteletére s a vasárnapi újságok közölték az eljegyzés hírét.

Abbie az eljegyzést követő napon, mihelyt a csirkéket ellátta és az edényt elmosogatta, nekilátott egy takaró elkészítésének a menyasszony számára.

Jó darabig habozott, hogy a „virágkosár”, a „fölkelő nap”, vagy a „Sáron rózsája” mintát válassza-e. Végül a rózsás minta mellett döntött.

Mikor Grace hazaérkezett, egy halom fehér és rózsaszínű hímzőselyem között találta édesanyját.

Abbie kékeres kezében kicsit remegett a tű.

– Mire való ez, anyuskám? – korholta Grace. – Minden üzletben megveheted készen ezeket a takarókat.

– Drágák!

– Hát aztán! Minden szép kézimunka drága. De gondold meg, mennyi munka!... Kérlek, anyuskám... *En* veszem meg neked! Boldog leszek, ha megvehetem akármelyik mintát... Csak ígérd meg, hogy abbahagyod ezt a szemrontó öltögetést.

– Nem, fiam. Ha nem magam csinálom, nem igazi ajándék.

– De anyuskám! Katherine-nek úgyis mindegy. És mire jó ez a sok ezer öltés?

– Minden öltésben ezer szerető gondolat van, Grace.

Ha Abbie egyszer a fejébe vett valamit, nem lehetett beszélni vele.

Olykor, ha egész délután öltögetett, átsétált Christine-hez, mert már sajgott a háta.

Egy hűvös áprilisi estén a tűzhely mellett találta Christine-t. Christine krumplit hámozott.

Az elmaradhatatlan, ezerráncú, fakó-kék kalikóruhát viselte most is. Meghatározhatatlan színű, zsiros, se fehér, se szürke hajfonatai a tarkójára simultak.

– Te vagy az, Abbie? Gyere be. Fölcsavarjam a villanyt? – kérdezte Christine. Aztán, az őt jellemző fukarsággal tette hozzá: – Ha egészen a kályha mellé ülünk, nem is kell fölcsavarni. Ugye?

Abbie körülnézett. Annát kereste, Christine unokáját, aki évek óta itt lakott nála.

– Hol van Anna, Christine?

– Elment Omahába – felelte Christine, némi habozás után, kedvetlenül.

– Omahába?

– *Ja*. Dolgozni. Pénzt keresni.

Christine hangját megremegettette az izgalom. Szavai szinte egymásba botlottak.

– Pedig én neki is adtam egy darab földet – folytatta. – Anynyit, mint a többieknek. Nyolcvan holdat! Annyi volt a meghalt anyja része. Magamnak csak háromszor nyolcvanat tartottam meg, a tizenegyszer nyolcvanból. Még majd koldusbotra jutok. A szegényházba kerülök! Az tetszene nekik, ha öreganyjuk a szegényházba kerülne... Anna semmivel sem törődik. *Ja*. Azt mondja nekem: – Nagymama, a földért adót is kell fizetnem.

Légy szíves, fizesd ki az adómat. Hát mit szólsz ehhez? Hallod, Abbie! A földet én adtam neki, nyolcvan holdat és azt akarja, hogy a földadóját is én fizessem! Nincs neki pénze adóra! Azt mondtam neki: „Hát menj és keresd meg az adódat.” *Nein so was! Hab ich nicht recht, Abbie?*

– És elment?

– Ja. Elment.

– De Christine! Omaha olyan nagy város! Nem tudsz a gyermekről semmit sem? Azt sem tudod, hová ment, kihez fordult először?

– Ó, tud az vigyázni magára.

– Miért nem adsz el egy darab földet, és miért nem költöd magadra a pénzt, Christine? Az a kétszáznegyven hold, amit megtartottál, még sokat ér. Adj el egy darabot belőle és élj kényelmesebben.

– Ja... És aztán menjek a szegényházba! Nem? Ki tudja, meddig élek? Még csak nyolcvanegy éves vagyok. Ismertem egy embert, aki száznégy éves korában halt meg. Hátha én is olyan soká élek? Talán még húsz évem van hátra. Ja. Ha én meghalok, úgyis összevesznek a földemen. De amíg én itt vagyok, addig senki sem nyúl hozzá, tudom.

Abbie Deal sóhajtott.

Hát igaz – gondolta –, mindenki azt kapja vissza az élettől, amit adott neki. Christine minden idejét, minden gondolatát a földbe fektette és jutalmul most itt van neki a föld.

Mihelyt az iskolai év befejeződött, Laura kijött néhány napra a nagymamájához.

Abbie most is nagyon szerette kis unokáját, aki sokkal megértőbb társa és sokkal jobb pajtása volt neki, mint amilyenek a tizenkét éves gyermekek szoktak lenni. A gyermek okos volt, anélkül, hogy koraérett lett volna.

Segített Abbie-nek a háztartásban, és mihelyt elvégezte a munkáját, repült a ceruzájáért meg az irkájáért, amit elrejtve tartott a pad alatt, a cédrusfasorban.

Egy késő júniusi reggelen ott ültek a hatalmas fák alatt, amelyeket még mint palántákat ültettek el valaha a Dealek, félszázaddal ezelőtt.

Laura elővette a füzetét.

- Hallgass ide, nagymama ... Ezt ma reggel írtam. Rólad meg Deal nagypóról.

*Talán az eső volt csak,
Mely halkan kopogott,
Vagy te kopogtattad meg
Mégis az ablakot?*

*Egy csöndes alkonyórán
Szobámban ültem én
S mintha a te halk hangod
Zengett volna felém.*

*A nevemet suttogtad,
Csak te hívtál így hajdan,
Igen, te voltál nálam,
Te szóltál hozzám halkan."*

Abbie szemében könny csillogott.

- Ezt te magad írtad, Laura?

- Én, nagymama.

- De hogyan tudtad ... egy ilyen kislány, amilyen te vagy ...

Hogyan érezhetted így át?

- Nem tudom. Nem tudom megmondani. Néha gondolok valamire és fáj a gondolat ... A torkom összeszorul ... Aztán, mikor leírom, olyan boldognak érzem magam ... Azt hiszem, ezt te nem érted ...

- De értem! - felelte Abbie Deal. - Én értem, kislányom.

- Úgy szeretem neked felolvasni, amit írtam, nagymama.

- Én meg úgy szeretem hallgatni, Laura. Bizonyos vagyok benne, hogy van tehetséged. A gyakorlatot pedig majd megszerzed.

Sokáig ültek együtt a délelőtti napfényben, a megöregedett cédrusfák alatt.

Az expressz keresztülrobgott a városon. Fekete füstoszlop maradt utána az ég kékjén.

Kelet felé, a széles, hullámzó préri az ifjú vetést és a legelők fűvét ringatta keblén.

A Reinmueller fiúk, Christine unokái, újfajta géppel csépeltek.

Keletre és délre, az országút mentén, amelyen hajdan bölények jártak, Cedartown kényelmes családi házai, tölgyfával és jávorfával szegélyezett, kövezett utcái terültek el.

A város északi részén pedig, az országút kanyarodója mögött, a halottak csöndes városa. Közepén, a dombon, a Deal és a Lutz családok pompás síremlékei.

– Mire gondolsz, nagymama?

– Arra, kislányom, hogy az élet olyan, mint egy messzelátó. Ha az ember az egyik végén néz belé: a táj messze van és kicsi. Ha a másik végén néz bele az ember: olyan nagy minden és olyan közel van, hogy azt hisszük, csak a kezünket kell kinyújtani utána. Ami hetven esztendővel ezelőtt történt, olyan, mint ha tegnap történt volna. De az én leánykoromban nyolcvan év elérhetetlenül, megközelíthetetlenül messze volt. És most mégis elmúlt. Vége a mesének.

– Ugy beszélsz, mintha szomorú lennél, nagymama.

– Nem vagyok szomorú, Laura. Arra gondoltam, hogy amikor én kislány voltam, Belle néném sokszor mesélt nekem a mi nagymamánkról, aki neked ükanyád volt. Isabelle Anders-Mackenzie-nek hívták. Gazdag volt és szép és előkelő. Mindig arról álmodoztam, hogy én is olyan leszek, ha megnövök. Ő volt az eszményképem és magamban sokszor így szóltam hozzá: „Büszke leszel az unokádra, nagymama!” Egész leánykoromon keresztül mindig terveztem, mindig alkotni akartam valamit. Valami nagyot... Csodálatos, hogy egy fiatal leány mi mindenről nem álmodozik! Arról ábrándoztam, hogy díszes, előkelő közönség előtt fogok énekelni, vagy szép képeket fogok kiállítani, vagy valami nagyszerű könyvet fogok írni. Mindig arra vágytam, hogy valami értékeset alkossak. És képzeld csak, Laura... most nyolcvanéves vagyok és se nem festettem, se nem írtam semmit, se nem énekeltem.

– De annyi minden egyebet dolgoztál, nagymama! Kenyeret sütöttél... és rongyszőnyeget varrtál... és a gyermekeidet neveltél.

Abbie Deal megsimogatta a kisleány kezét.

– No, nézd csak ... miket nem tudnak a mai gyerekek. Éppen ez az, Laura. Én *csak*: kenyeret sütöttem, rongyszőnyeget varrtam, gyermeket neveltem. Ezt minden asszony megteszi ... De közben én álmodtam is. Mialatt főztem és foltoztam és mostam: álmodoztam. És azt hiszem: beleálmodtam az álmaimat a gyermekeimbe. És a gyerekek most megvalósítják az álmaimat ... Megvalósítják mindazt, amit én szerettem volna s ami nekem nem sikerült. Margaret festett helyettem, Isabelle énekelt, Grace tanított ... és te, te Laura, te fogod helyettem megírni az én könyvemet. Téged drága intézetekben fognak nevelni és valószínűleg utazni is fogsz. De nem hiszem, hogy *azért* fogsz tudni írni, mert művelt leszel és mert sokat utazol. Az íráshoz, azt hiszem, éles szem kell, megértő szív és az, hogy könnyen ki tudjad fejezni, amit látsz és érzel. Te is megvalósíthatsz majd valamit abból, amire vágytam és ami nekem nem sikerült.

Abbie Deal nagyon élvezte ezeket a beszélgetéseket.

A család többi tagjai kissé türelmetlenül hallgatták volna. A többiek mind olyan tevékenyek, olyan erélyesek és mindig sietnek. Az egész nagy családból csak a kis Laura Dealnek volt türelme ahhoz, hogy leüljön melléje, beszélgessen vele és álmodozzék ...

Abbie meg is mondta neki:

– Te olyan vagy, mint én, Laura. Egyformán gondolkozunk. Köztünk maradjon: az én visszaemlékezéseim untatják a többieket ... Jó, jó, kicsikém ... Amikor fiatal voltam, én is untam az öregeket.

– Engem nem untat, amit beszélsz, nagymama. Engem érdekkel.

Abbie rámosolygott.

Már nem tudott „le mosolyogni” Laurára. A tizenkét éves gyermek magasabb volt, mint összetöpörödött, kicsi nagymama.

– Mi, régi telepések, nemcsak a magunk jövőjéről álmodozunk, hanem az országéről is, Laura. Mi megálmodtuk a városokat, az otthonokat és a gyárakat, a templomokat és az iskolákat. Megálmodtuk az új Kapitóliumot. Ha elsétálsz hatalmas kupolája alatt, azt mondhatod magadban: „Ezt mind az én

nagyapám és nagyanyám és ezer más, fiatal házaspár álmodta meg azokban a régi napokban, és az építésznek volt hozzá fantáziája, hogy megragadja és megvalósítsa az álmokat. Ez az ő megtestesült látomásuk. Ők voltak a Kapitolium alapkövei. Nem szép kövek, nem díszesek, de szilárdak. Ők még nem voltak műveltek. Nem voltak szellemesek. De volt szívük és bátorságuk. És tudtak álmodni.

– Milyen érzés az, ha valaki öreg, nagymama?

Abbie nevetett.

– Azt *nem érzi* az ember, fiacskám. Én öregasszony vagyok, de azért nem változtam meg. Ma is Abbie Deal vagyok. A fiatalok azt hiszik, hogy mi öregek mások vagyunk, mint ők. Pedig a régi vágyak, a régi álmok közül ma is sok él a szívemben. Most boldog vagyok a régi otthonomban, pedig volt idő, amikor azt hittem, hogy soha nem fogok itt megszokni. Aztán mégis megszokja az ember. Én nem untam meg az életet, mint ahogyan más öreg emberek megunják. Én csak a testi fájdalmakat untam meg és azt, hogy testi erővel már nem győzők annyit, amennyit szeretnék. Pedig még sokáig szeretnék élni. Szeretném látni, hogy mi mindent fognak még feltalálni az emberek... Szeretném olvasni az új könyveket, amelyeket meg fognak írni, szeretném hallani az új dalokat, amelyeket majd énekelnek... Szeretném megérni, hogy terebélyes fává lombosodjék a gyöngye cserje, hogy férfiakká és asszonyokká érjenek a gyermekek. De egyszer csak jön a vég...

– Ne beszélj így, nagyanyó! Mindjárt sírok.

– Miért sírnál, kicsikém? Nem szabad sírni, mikor nagymama a régi, boldog emlékeit éli át.

– Micsoda emlékeid vannak, nagyanyó?

– Ó, sok-sok szép emlékem van! A kisleánykorom, amikor Chicago még falu volt... A háromhetes utazás Illinoisból Iowába... A Nagyerdő, Janet néném háza mögött... Ha behunynom a szemem, ma is érzem az erdő párás hűvösségét és a gyöngyvirágok illatát... A cölöpökből összetakolt, régi iskola és az új, a fehérre meszelt, a zöld zsalugáterekkel... Aztán az esküvőm... az utazás Iowából Nebraskába... Mennyi emlék, Laura! De elmondom a legkedvesebb emlékemet. Közönséges, mindennapi eset és nekem mégis a legboldogabb emlékem...

Este van, itt a régi házban, vacsora fő a tűzhelyen s az asztal meg van terítve az egész család számára. Mert tudod, Laura, az nagyon fáj egy anyának, amikor az asztalon fogyni kezdenek a tányérok, mikor mindig kevesebb tányért tesznek az asztalra. Először heten ülnek az asztal körül... azután hatan, azután öten... és a végén már csak én maradtam egyedül... Mondom, arra gondolok legszívesebben, amikor még az egész család együtt ült a vacsoránál... Csalogány énekel a nyárfák között, s a késő délutáni nap aranyfoltokat szór a padlóra. Will, a nagyapád jön vacsorázni... és a gyermekek mind kint játszanak az udvaron. Hallom a hangjukat és hallom boldog nevetésüket. Ugye, ez nem érdekes emlék? Egy ilyen sokat tapasztalt öregasszonytól mást, érdekesebbet lehetne várni... De nekem mégis ez a legboldogabb emlékem. A vacsora fő... az asztal megterítve az egész család számára... a délutáni nap aranyfoltjai a padlón... csalogány dala a nyárfák lombjai között... a gyermekek vidám csacsogása... és Will jön haza a mezőről...

– Ez szép emlék, nagymama, de valahogy olyan szomorú lettem tőle...

– Pedig nem szomorú, Laura. Az én emlékeim nem szomorúak. Az én emlékeim szépek. Boldog vagyok, ha újra átélem az emlékeimet. Majd ha öreg leszel, kislányom, meg fogod látni, hogy a valóság sokszor álomnak tűnik, de az álom, Laura... az álom, az mindig valóság.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET

Az a nyár, amelyen Abbie Deal betöltötte a nyolcvanadik évét: a nagy termés esztendeje volt.

Nebraskát kegyeikbe fogadták az istenek. Ceres istennő áthelyezte székhelyét Nebraskába. Valamennyi állam közül Nebraskát tüntette ki legjobban kegyeivel.

Missouritól a homokbuckákig, a kansasi parttól Dakotáig aransárgán tündökölt a vetés a júliusi napfényben...

A szántóföldek mint megannyi kiapadhatatlan forrás: szakadatlanul ontották a termést a cséplőgépekbe.

Rozs, búza, kukorica bőségesen termett. A cukorrépatermés egyszerűen szédületes arányokat öltött.

S mert a szomszéd államok nagy részében silány volt a termés, joggal mondhatta mindenki, hogy Nebraska volt ezen a nyáron az istenek dédelgetett kedvence.

A termés oly tömegben került a piacra, hogy elszállítása tízezreknek adott kenyeret. Heteken át robogtak a vonatok keletre, nyugatra, északra és friss vért vittek a nemzet ereibe.

Abbie Deal szívét kimondhatatlan boldogság töltötte el.

– Boldog vagyok, John! – mondta ügyvéd fiának. – Boldog és büszke. Ha azokra a régi sovány esztendőkre gondolok ... a sok szárazságra ... a saskajárásra ... a rossz termésekre! És most ez a nagyszerű termés! „Szegény Nebraska”-nak hívták a mi államunkat, és mindenki lenézett minket, mintha tönkrement rokonok lennénk. Régi ruhákat küldtek nekünk, vetőmagvakat és szárított almát ... És most, íme, mi szállítunk gabonát a világ minden részébe!

– Anyukám – nevetett John, aki téged hall, azt gondolhatná, hogy egész Nebraska a tiéd.

– Enyém, John. Lélekben az enyém. És most úgy érzem, mintha ennek a mi államunknak pöre folyt volna a világ törvényszéke előtt, éveken át tartó pöre. Mi, akik szerettük Neb-raskát, bízunk benne, hogy ártatlansága ki fog derülni. És most, végre, csakugyan győzött is az igazság. Kiderült, hogy az Unió leggazdagabb államai közé tartozunk. Azt hiszem, a mi államunk az egyetlen, amelyet nem terhel jelzálogkölcsön. Ha ezt édesapád megérhette volna, John! Ő úgy bízott Nebraska jövőjében! Hitt és remélt. Megjósolta, ami elkövetkezett. Ha nem is érte meg, hogy minden reménye valóra váljék, sokban hozzájárult ahhoz, hogy így történt minden. Azok a kemény, fiatal férfiak, akik bilincsbe verték a Missourit és a többi folyókat: nemcsak honfoglalók voltak, John, de próféták is, egy idegen ország prófétái. Micsoda gazdag örökséget hagytak rátok! Farmokat és városokat ... nyájakat ... gyárakat ... nagyszerű kultúrintézményeket!

– Ez úgy hangzik, édesanyám, mint valami szónoklat. Elmondhatnád Lincolnban is, huszonkilencedikén. Éppen ezért jöttem át hozzád. Tudod, most lesz hatvan éve annak, hogy

Lincoln lett Nebraska székhelye és a Donovan-emlékmű leleplezésére a város meg akarja hívni mindazokat, akik már hatvan évvel ezelőtt is itt voltak.

– De én akkor még nem voltam itt, John. Majdnem egy évvel későbben jöttünk csak ide. Én csak ötvenkilenc éve élek itt.

– Ötvenkilenc év is szép idő, édesanyám. Már csak nagyon kevesen vagytok az első telepesek közül. Azt akarják, hogy az ő nevükben te tarts egy kis beszédet.

– Mit mondhatnék még erről az ötvenkilenc esztendőről, John? Azt hiszem, ebben a néhány szóban mindaz benne van, amit mondani lehet.

Ennek az esztendőnek a júliusában tehát két nagy esemény várt Abbie-re.

Katherine esküvőjét, amelyet eredetileg csak őszre terveztek, hirtelen július huszadikára tűzték ki. John hosszabb hivatalos útra akarta küldeni Jimmie Buchanant, és azt határozták, hogy Katherine is vele megy.

Sarah Lutz Kaliforniában időzött, s az esküvőre sem készült haza.

– Azért hát nagyon vigyázz magadra, nagyanyó – mondta Abbie-nek Katherine –, mert ha nem vigyázol, egyik nagy-mamám sem lesz jelen a nagy eseménynél.

Egy délután Katherine anyjával együtt átment Abbie-hez. Levendulakék selyemruhát vittek neki és egy valódi csipkegaléért, amelyet Margaret hozott Bécsből.

– Szépen fel fogunk öltöztetni, nagyanyó – mondta Katherine. – Meg fogunk masszíroztatni, a körmeidet kimanikűröztetjük és a hajadat „tartósan hullámosítjuk”. Nagyon szép leszel.

Lehajolt Abbie-hez, hogy közvetlen közelből láthassa hófehér haját.

– Olyan a hajad, mintha valaha a természettől is hullámos lett volna kissé.

Ó, hát mit gondolnak róla ezek a mai fiatalok? Azt hiszik, hogy ő mindig ilyen öreg volt?

Abbie visszaálmodta magát a Nagyerdő tisztására . . . Ott áll a tisztáson, hátraveti a fejét és énekel . . . Sűrű haja kibomlik és természetes hullámokban gyűrűzik alabástromfehér vál-

lán... Miért nem értik meg ezek, hogy ő is volt fiatal? És hogy egyszer majd ők, a fiatalok megöregednek?

– Igen – felelte Abbie Deal egyszerűen –, fiatalkoromban hullámos volt a hajam.

Mielőtt elmentek, Abbie így szólt:

– Két ajándékom van a számodra, Kathie.

– Kettő, nagymama? Hiszen ez pompás! De miért kettő?

– Az egyiket magam csináltam, magam hímeztem, hogy legyen valamid az én kezem munkájából is. A másik... a másikat én is örökségképpen kaptam. Ez a második ajándék: egy igazgyöngysor. Azért mondom meg előre, nehogy az esküvődön valami egyebet vegyél a nyakadra. Nagyon szép gyöngysor. Még te is, akinek annyi szép holmid van, büszke leszel rá.

– Köszönöm, nagymama! Nagyon köszönöm!

De ezt csak úgy odavetően, szórakozottan mondta Kathie. Mit tudhatta ő, akinek minden az ölébe hullott, hogy mit jelent az a gyöngysor, Isabelle Anders-Mackenzie gyöngysora.

A következő két hét alatt Abbie lázasan dolgozott, hogy elkészüljön a rózsaszín-fehér takaróval.

Grace tizenkilencedikén érkezett meg az egyetemről, de az autójával rögtön bement Omahába, mert az esküvőre még vásárolnia kellett egyet-mást.

Husadikán korán reggel ájtott Christine Reinmueller, aki vállalta, hogy Abbie távolléte alatt vigyáz a házra. Abbie pontos utasításokat adott neki. A baromfit meg kell etetni. A tyúkokat a barna ládikóból – a kis csibéket a feketéből. Ha esik: Christine gyűjtsön esővizet. És mindennap szedjen friss sweet-peat meg nasturtiumot.

John a feleségével és a három gyermekkel – Wentworth-szal, Laurával és Millarddal – a nagy tórakocsin jött el Abbie-ért.

Abbie fekete selyemruhát viselt, fehér gallérral és kézelővel és új kalapot, oldalt pomponnal, amelyre a kalaposnő azt mondta, hogy nagyon „síkkes”.

A hímzett takaróból lapos csomagot formált, és a lába alá tette, mintha attól tartana, hogy a hímzett futórózsák kikúsznak a kocsi ablakán. A kis dobozt, melynek bársonyán a gyöngysor pihent, a kezében szorongatta.

A hatalmas sötétkék autó könnyedén suhant tova a sima országúton. Wentworth vezette a kocsit. Abbie jobban szeretne volna, ha John vezet. Wentworth, mint minden mai fiú, természetesen született sofőr volt, de Abbie ezt sehogy sem akarta elhinni.

– Szeretném, ha nem hajtánál olyan gyorsan, Wentworth. Nem lassíthatnál egy kicsit, hogy jobban láthassam a vidéket?

– Hiszen ezt a vidéket éppen eléggé ismerheted, nagymama.

– Ismerem, Wentworth. De mindig csak ekhós szekéren tettem meg az utat, amikor még kocsit sem volt, és embermagasságú fűvön kellett a kocsinak keresztülgázolnia . . .

A domb tetején John valamit mondott a fiának. A kocsi lassított és megállt.

– Igyál egy kicsit, anyám – mondta mosolyogva John, és az eléjük táruló panorámára mutatott. – Csak vigyázz, hogy ne csipjél tőle.

A távolban, a reggeli napfényben, a Platte terpeszkedett. Partján a fák sűrű, zöld koronája élesen vált el a nyári ég kékjétől.

A hajdani bölénynyomok és a hullámozó prérifű helyén aransárga gabonaföldek virultak. Kényelmes villák és istállók, ott, ahol valamikor gyephantkunyhók szerénykedtek. Gyümölcsöskertek, legelők, nyájak és hatalmas fák árnyékában a csinos kis város. Fehér felhők vonultak fölötte kelet felé.

Egyszerre valami zümmögés hallatszott. Délnyugat felől repülőgép közeledett s az út fölött – amelyen valaha a Dealek, a Lutzok és a Reinmuellerek ökrei cammogtak – egyenesen Omahának tartott.

Tíz órakor Abbie-ék is megérkeztek Omahába, a hajdan szegényes kis határszéli városba, amely most közel negyedmillió lakost számlált.

Amikor befordultak a parkba, Mack eléjük sietett.

A hatalmas, kastélyszerű épület, gondosan nyírt pázsitjaival, süllyesztett kertjével, vízililiomos tavaival gyönyörű látvány volt a reggeli napfényben. Ki hitte volna, hogy tulajdonosa tizenhárom éves koráig vályogviskóban lakott és hogy felesé-

gének első otthonát, a prérin, zsákvászon-függönnyel óvták a hideg ellen.

– Add ide a táskádat, édesanyám.

– Ezt a nagyot viheted, de a kicsit magam viszem.

Mindnyájan nevettek azon, hogy mama a gyöngyöket nem meri rábízni senkire.

Lassan mászott ki Abbie az autóból. Egy kicsit elzsibbadt a lába, és néhány pillanatig bizonytalanul lépkedett. Mack átölelte a derekát, úgy segítette fel a széles lépcsőn.

Abbie Katherine-t kereste.

Elérkezett a pillanat!

Hatvankét esztendeig várt erre a pillanatra, de végre itt volt. A szél idefújta. Az Idők Szele, amelyet nem lehet megállítani.

Abbie Deal, hófehér hajával és nyolcvan évével, amelynek terhe kezdett súlyosan ránehezedni, felkapaszkodott a perzsaszőnyeges, mahagónikorlátos lépcsőn.

Valaha fűzfagallyakból összetákoltt létra, festetlen fenyőfalépcső... Most mahagónikorlát és perzsaszőnyeg.

Katherine a szobájában volt.

Abbie kopogott és belépett. A kis dobozt görcsösen szorongatta a kezében.

– Isten hozott, nagymama!

Katherine ma nem volt szeles. Kedves volt, gyöngéd, kicsit meghatótt. Őszinte szeretettel csókolta meg a nagymamát és leült melléje.

– Itt van, drágám.

Abbie a gyöngyöket odatette Katherine ölébe.

Kékeres keze remegett.

Úgy tetszett neki, hogy munkájának minden gyümölcse, fáradságos életének minden eredménye ott pihen most a Katherine ölében.

Katherine volt a cél.

Őérte viaskodtak az úttörők a préritüzzel, a szárazsággal, a sáskákkal. Katherine kedvéért ültették a fákat, az ő kedvéért építették az utakat és a hidakat. Hogy legyen, aki viselhesse a Mackenzie-k gyöngysorát.

Katherine kivette a gyöngysort a kis bársonydobozból.

– Köszönöm, nagymama édes. Nagyon szép.

Katherine egy cseppet sem lepődött meg az ajándékon. Természetesnek, magától értetődőnek tartotta, hogy Abbie neki ajándékozta a gyöngysort, s hogy ő viselni fogja.

Persze, Katherine nem tudhatja, hogy mi minden fűződik a gyöngyökhöz. Nem tudhatja, hogy mit jelentenek. Ő fiatal és még soha, semmiben sem szenvedett szükségét. Ő még csak nem is sejti, hogy mi minden történt Abbie Deal esküvője óta, hogy mennyi nélkülözésen ment keresztül Abbie, mialatt a gyöngysor ott pihent a bársonydoboz mélyén, hatvankét éven keresztül és várta azt a napot, amelyen körülölelheti egy Mackenzie menyasszony nyakát.

– Szeretnék valamit mondani . . . Volna néhány perced a számomra, Kathie? Nem akarlak feltartani, de . . .

– Ráérek, nagymama. Beszélj.

– Ez a gyöngysor Isabelle Anders-Mackenzie-é volt, Kathie. Az ő halála után anyámé lett és esküvőm napján, a régi cölöpkunyhóban, édesanyám nekem adta. Én mindig szimbólumot láttam benne. Mindannak a jelképét, ami szép és művészi. Te ezt, persze, nem érted. Fiatalkorunkban olyan nehéz volt az élet, hogy minden időnkre és minden erőnkre szükségünk volt. És nem volt sem időnk, sem módunk arra, hogy megszerezhessük azokat a dolgokat, amelyekre vágytunk. De azért sohasem adtuk fel a reményt, hogy majd a fiaink és a leányaink elérik azt, amit mi nem érhetünk el. Így lett ez a gyöngysor az élet számunkra elérhetetlen szépségeinek szimbóluma. Hozzánk nem illett, mi nem viselhettük, de azért nem mondtunk le róla! Azt hittem, majd Margaret viselheti az esküvője napján. De az ember nem alakíthatja az életét úgy, ahogyan szeretné. Margaret sem viselhette esküvőjén a gyöngyöket. Isabelle hirtelen ment férjhez, a háború alatt és Grace egyáltalán nem ment férjhez . . . Te vagy az első unokám, aki férjhez megy. Tiéd a gyöngysor. Az út, amelyet megtett, körhöz hasonló. Önmagába visszatérő görbe vonal. A Mackenzie-k gazdagságából indul ki és a Mack Deal gazdagságába torkollik, gazdagságból a gazdagságba. De közben keserves nélkülözések között vezet el.

– Szeretni fogom a gyöngyeidet, nagymama.

Katherine újra megcsókolta a nagymamáját. Azután felállt és karjába fűzte kezét:

– Most gyere, nagyanyó, megmutatom a hadizsákmányt.

Fent, az emeleti hallban, ahol a lépcső faragott mahagóni-korlátját is perzsaszőnyegek borították, már összegyűlt a rokonság.

Margareték autója éppen most kanyarodott a kapu elé. Isabelle és Harrison Rhodes már tegnap este megérkeztek. Stanley és az ifjabb Fred Baker is ott voltak feleségükkel és gyermekeikkel.

Az egyik szobát kiürítették az ajándékok számára.

Előkelő üzletekből kikerült drága, finom holmik alatt roskadoztak az asztalok.

Abbie nem győzött gyönyörködni a drágaságokban.

– Jaj, de csodaszép, Kathie. Mit csinálsz ezzel a temérdek kincssel? Amikor én férjhez mentem, boldog voltam, hogy nászajándékkul két takarót, néhány főzőedényt, egy öreg kakast meg hat tyúkot kaptam.

Mack is bejött és látszólag szórakozottan ténfergett az ajándékok között. A többiek is mind itt voltak: Mack és Emma, Isabelle és Harrison, Margaret és az ura, Grace, John és Eloise, Laura, Wentworth, Stanley és Fred junior a feleségükkel – Katherine és Jimmie Buchanan.

Abbie egyszerre csak úgy érezte, hogy szándékosan gyűltek össze mind ebbe a szobába.

– Készen vagy, apus? – hallatszott Katherine csengő hangja. – Valamit meg akarunk mutatni neked, nagyanyó. Kíváncsiak vagyunk, mit szólsz hozzá?

Abbie kérdően fordult Katherine felé.

Katherine egy selyemfüggöny zsinórját tartotta a kezében s fejét hátravetette. Szeme csillogott. Izgatott volt.

– Lehet? Jobbra át, nagyanyó!

Meghúzta a selyemzsinórt s a függöny szárnyai szétváltak.

A selyem lágyan omló redői mögül hatalmas festmény tűnt elő, széles, tompa fényű aranykeretben.

A festmény szép fiatal nőt ábrázolt, sötét bársonyruhában, vállára omló, hullámos, vörösbarna fürtökkel, nyakán gyöngy-sorral.

Egyik kezében lebegő tollas kalapot tartott – hosszú, karcsú, elkeskenyedő ujjjaival.

Katherine pajkosan intett a kezével.

– Íme, itt van ő, nagyanyó! Engedd meg, hogy bemutassam neked Isabelle Anders-Mackenzie-t, aki *az én gyöngyeimmel* festette le magát.

Abbie Deal tágra nyílt szemmel meredt a képre.

Az izgalom halvány pirossága eltűnt ráncos arcáról.

Egyik kezét lüktető nyakára szorította, a másikat hevesen dobogó szívére.

Mackhez fordult:

– Nem lehet ... ugye, nem igaz, Mack? ... Ugye, nem ...

– De igaz, édesanyám. Ez itt Isabelle Anders-Mackenzie, a te nagyanyád, az én dédanyám, Kathie ükanyja ... Ez az eredeti festmény. Egy vagyomba került, de Katherine nem hagyott élni, amióta neki erről a képről beszéltél. Képzelheted, hogy nem volt könnyű felhajszolni. Az ügynököm Aberdeentől Londonig, Londontól Edinburghig kutatott utána.

Abbie megint a kép felé fordult.

– Látod, nagyanyó! – nevetett gondtalanul Kathie. – Hat tonna kínaezüstöt kaptam nászajándékba, kilenc tonna ezüstöt, egy gyönyörű villát, egy csinos otthonülő férjet. És egy sznob ösanyát a gyöngyeivel együtt.

Abbie Deal nem vette le tekintetét a festményről.

Katherine szavai lepereregtek róla. Semmit sem értett abból, amit az unokája elhadart.

Kis kontyba tűzött hófehér hajával, görnyedt kis alakjával és hosszú, elkeskenyedő, a köszvénytől csomós ujjáival csak állt és bámult.

És amint ott állt és felnézett Isabelle Anders-Mackenzie-re, egyszerre sírni kezdett.

Ezek a legfájóbb könnyek a világon: az öregemberek könnyei, mert kiszáradt forrásból fakadnak.

Mack átölelte édesanyját és félszegen megveregette a vállát.

– No-no, anyukám! ... Látod, Katherine, nem kellett volna ... Nem gondoltam, anyukám, hogy az öröm ...

Valamennyien köréje sereglettek, csititgatták, becézték.

Jimmie Buchanan és Wentworth félrevonultak egy sarokba.

A többiek bőbeszédűen magyarázgatták egymásnak:

– Nagyon váratlanul érte ...

– Öreg ő már az ilyen meglepetésekhez ...
 – Az utazás is kifárasztotta ...
 – Mondtam neki, hogy ne csinálja azt a takarót Katherine-nek ... Óriási munka volt.
 – És egyáltalán ... az izgalom ...
 Laura Deal odafurakodott a nagyanyjához:
 – Nem azért sírsz, nagyanyó, ugye nem? Én tudom, hogy nem azért, csak nem tudom megmagyarázni ...
 Abbie megtörülte a szemét.
 – Nincs semmi baj.
 Már mosolygott.
 – Ejnye, ejnye ... igazán nem szép tőlem, hogy sírok Kathie esküvőjén. Önző vagyok, szégyenlem magam. De mikor ... mikor megláttam a képet, amelyről annyit álmodoztam ... nem tudtam erőt venni magamon ... Eszembe jutott minden, amit fiatal koromban terveztem ... és amit soha nem tudtam megvalósítani.

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET

Abbie fent, Katherine szobájában öltözködött az esküvőre.
 A levendulakék selyemruhát adták rá azzal a valódi csipke-gallérral, amelyet Bécsből hozott neki Margaret.
 Margaret tűzte fel a haját, Isabelle fényesítette ki a körmeit, Grace pedig púdert hintett az arcára.
 Abbie nagyon élvezte az előkészületeket és környezetének előkelő szépségét. De azért fáradt volt.
 Csodálatos, hogy odahaza mennyivel többet bírt el, mint másutt.
 A háztartás, a baromfiudvar és a virágoskert nem fárasztotta ki annyira, mint az, ha kikököntették a rendes kerékvágásból.
 Amikor elérkezett az indulás ideje, halkan kopogtak az ajtón.
 Katherine volt:
 – Nagymamát szeretném látni.
 Az ajtó kinyílt és Katherine, menyasszonyi díszének habos

fehérségében, csillogó szemmel, az izgalomtól kipirult arccal, megállt a küszöbön.

Abbie elragadtatásában összezsapta a kezét.

– Ó, de szép vagy! A lélegzetem is eláll. Hasonlítasz *őhozzá*, Kathie ... De te még szebb vagy.

Katherine a nagyanyjához lépett, letérdelt előtte s erős, ifjú kezébe fogta a ráncos, öreg kezeket.

– Nagyanyókám ... még egy pillanatra látni akartalak. Tudom, hogy sokszor haragudtál rám ... sokszor nem szeretél ... Mérföldek választottak el minket egymástól ... De most meg kell mondanom neked, hogy semmi, semmi nem számít a világon, csak Jimmie ... Ó, nagyanyó, Jimmie-vel én is elmennék ... mint te nagyapóval ... a világ végére is ... Tökmagon élnék a kedvéért ... és főznék és mosogatnék ...

Egy kicsit nevetett, de a szemében könny csillogott.

– És vályogviskóban lagnék ... és mindent megtennék, amit te tettél nagyapóért. Jaj, nem akarok sírni, mert tönkremegy az arcom ... de meg kellett mondanom, hogy nem vagyok olyan, amilyennek képzelsz ...

Abbie Deal remegő keze végigsimította unokája csipkefelhős vállát és gyöngéden felemelte a kipirult arcocskát.

– Tudom, kicsikém ... Az óra mutatói körbejárnak ...

Az esküvő méltó volt Mackenzie Deal leányához. Előkelően, sőt fényűzően egyszerű volt.

Posztóval bevont padok, tompított fény és hosszú, szűzfehér gyertyák a pálmakert ezüstkandelábereiben.

Az orgona lágyan kíséri a menyasszony nagynénjének, Isabelle Rhodes-nek, a híres chicagói énekesnőnek meleg alt-hangját.

És ott áll a szentélyben Mackenzie Deal, kopasz fejével és csontkeretes pápaszemével s a torkát sirás fojtogatja. Mellette a felesége: Mrs. Mackenzie Deal, ezüstcsipkével díszített orchideaszínű ruhájában. Ő annyira el van foglalva a részletekkel, hogy szinte nem is ér rá meghatottnak lenni.

És ott vannak a többi rokonok is, mind. Csupa jól öltözött, gondtalan, előkelő ember.

Abbie Deal alig látszik ki a magas támlájú padból.

Töpörödött, kicsi alakján levendulaszínű selyemruha, valódi

csipkegallérral, amelyet Bécsből hozott számára Margaret. Hófehér haja kis kontyba tűzve simul a nyaka fölé és hosszú, elkeskenyedő, a köszvénytől görcsös ujjai öregesen reszketnek az ölében.

A szép menyasszony, fehér csipkefelhőben, ott áll az oltár előtt. Isabelle Anders-Mackenzie legendás gyöngysora öleli körül karcsú nyakát.

Abbie gondolatai pillanatok alatt százharmincöt esztendő távolságán suhannak keresztül.

Selymek és gyöngyök egy régi skót kastélyban, – parasztruha és fejkendő egy ír kunyhóban, – borvörös színű gyapjúkrinolin egy cölöpökből ácsolt házacskában, – tengerkék selyem egy gyephantkunyhóban – és végül megint: lágyan omló selyem és igazgyöngy, méltó keretben ...

– Szereted azt a férfiút, kinek kezét fogod ... egészségében ... betegségében ... jó és balsorsában ... holtodiglan ... holtáiglan ...

– Holtomiglan ... Holtáiglan ... Isten engem úgy segítjen ...

Ugyanaz az ünnepélyes kérdés, ugyanaz az ünnepélyes válasz.

Abbie azon tűnődik: vajon ezt az esküt is éppoly híven megtartják-e?

Aztán ennek is vége.

A nagy házban fürgén rendet teremt két nesztelen lépésű szobaleány.

A Deal család még egyszer összegyűl a nap-szobában, ahol orchideaszínű selyemfüggönyök borulnak a széles ablakokra s ahol a délszaki növények között szökőkút csörgedez.

Emma háziasszonyosan sűrög-forog, rendezkedik.

– Gyere ide, Donald. Ide ülj, Grace.

Abbie az ajtóból hallja, amint Margaret a legifjabb Fred Bakert csalogatja:

– Gyere ide a nagymamához, babuskám.

Abbie-nek még ma is a szívébe nyilall, ha ráeszmél, hogy immár gyermekei is nagyszülők.

Észreveszik, hogy ott áll az ajtóban.

– Gyere be, anyukám.

– Ide ülj, anyus.

– Nem ... ebbe a fotelbe inkább!

Mack vánkost tesz a háta mögé. Isabelle zsámolyt a lába alá.

– Kényelmesen ülsz, anyukám?

Mennyit törődnek a testi kényelmével! Mindig csak az egészségére gondolnak. Soha, egyikük sem kérdezi: „Szomorú vagy, anyukám?” vagy: „Mire gondolsz?” vagy: „Bánt valami?”

Abbie, amint belesüppedt a puha fotelbe, a párnák közé, úgy érzi, mintha kilopózott volna a szobából és kívülről, messziről figyelné őket.

Milyen okosak mind és milyen elegánsak és milyen könnyedén tesznek mindent. Jönnek-mennek, utaznak – üzleti ügyekben vagy szórakozásból – Chicagóba vagy Dél-Amerikába és néha Európába ... Mack most is éppen arról beszél, hogy a hét végén New Yorkba kell mennie.

– *Egyszer* nekem is lett volna alkalmam ... – Abbie Deal most szólal meg először. A hangja kicsit rekedt már. Ez is az öregségtől van. – *Egyszer* nekem is lett volna alkalmam New Yorkba utazni.

Grace hirtelen fölpillant, azután feláll és odamegy Isabelle-hez.

Nagyon halkán mond neki valamit és fejét úgy fordítja, hogy az édesanyja ne hallhassa, mit mond:

– Látod! Ez az, amit már említettem. Utóbbi időben többször észrevettem ... Mond valamit, aminek semmi értelme ... Megszakadna a szívem, ha az elméje most öregségére ... irtózatossá volna ... De oly gyakran előfordul mostanában. Azt mondja például: „Igen, az óra mutatói körbejárnak.” És ezt csak úgy, minden apropó nélkül. Vagy pedig: „A szél elfújta, bizony.” És most az imént: „Egyszer lett volna alkalmam New Yorkba menni”. Mint egy gyerek.

A nagy, süppedős karosszékekben Abbie Deal most halkán fölnevetett:

– Mit nevelsz, anyukám? – szól oda neki Mack a szoba túlsó végéből.

– Semmit. Csak az jutott eszembe, mi lesz veletek, ha én elmegyek.

– Látod! – Grace arca elkomolyodik. – Látod, már megint!

Abbie Deal körüljártatja tekintetét a nagy családon, amely összegyűlt körülötte, a nap-szobában.

Félig lehunyt szemmel ül a nagy karosszékekben, mint egy öreg Buddha, mely bölcs nyugalommal tekint alá a késő nemzedékekre.

Nyolcvan esztendő mögötte – s az évek legnagyobb része kemény harc, küszködés. Harc a szárazsággal, a hóval, a forró szelekkel, a prérítűzzel, a sáskákkal – küzdelem a gyermekek testi és szellemi jólétéért, küzdelem azért, hogy a préri sivatagján kultúrát teremtsenek.

Meg-meggörnyedő háttal, csalódásait szíve legmélyére rejtve, mindent feláldozva a kötelesség oltárán – olyan Abbie, mint egy anyafácán, amely minden tollat leszaggatott kebléről, hogy puha fészket rakhasson a fiókáknak.

Abbie Deal, közel a túlsó parthoz, a két világ határán, félig lehunyt szemmel nézi gyermekeit, unokáit és dédunokáit.

– Mind itt vannak, Will... Mit szólsz hozzájuk? *Én* mindent megtettem, ami tőlem telt.

Mindent megtettél, Abbie.

HARMINCHATODIK FEJEZET

Grace Deal másnap korán reggel visszament autóján a Wesleyan Egyetemre.

John Deal a családjával hazament Cedartownba.

Isabelle-ék néhány napig Omahában maradtak, Mackéknél.

Abbie-t Margareték vitték haza.

– Nem jönnél néhány napra hozzánk, Lincolnba, anyukám? – kérdezte útközben Margaret.

– Nem, köszönöm! – felelte gyorsan Abbie. – Fáradt vagyok és örülni fogok, ha megint otthon lehetek.

Amikor a hatalmas autó megállt a jegenyék alatt, Margaret kiszállt az édesanyjával, és karon fogva vitte föl a házba.

– Nem bírom elviselni, hogy itt hagyjalak, egyedül, édesanyám. Engedd meg, hogy legalább ma éjszakára veled marad-

jak. Fred kijön értem holnap reggel a kocsival, vagy esetleg a reggeli vonattal megyek haza.

– Nem, nem! A világért sem. Nincs nekem semmi bajom. Kicsit kifárasztott az izgalom. Hozzá vagyok én szokva az egyedüléléshez.

– Ígérd meg, hogy mihelyt nem jól érzed magad, azonnal telefonálsz.

– Megígérem. Elhívom Christine-t. Most neki is van telefonja, bár természetesen sajnálja érte a pénzt... Ezen a nyáron különben se igen leszek egyedül. Jövő héten Isabelle jön ki és néhány hét múlva Grace is hazakerül. Laura is készül néhány napra hozzám.

Amikor valamennyien elmentek, Abbie Deal kinyitotta az ablakot, kiszellőztette a szobákat.

Az volt az érzése, hogy a bútorai örülnek visszatértének: örül a régi asztal, amelyen még az öreg Matthews doktor gyúrta a pilulákat, örül a díófa-pohárszék és Will fiókosszekrénye is. Volt valami emberi ezekben a bútorokban. Mintha osztoznának a gondolataiban. És miután évtizedek mérföldjein keresztül vele együtt tették meg a hosszú utat: most ezek a bútorok, vele együtt, mintha emlékezni is tudnának.

Megetette a csirkéket, megöntözte a borsóvirágot, leszedte a geránium elszáradt leveleit és körüljárt a kertben, hogy minden fát, minden bokrot üdvözljön.

A következő napok alatt lassan végezte dolgát a ház körül. Ilyenkor, amikor valamelyik gyermekétől hazatért, mindig új örömet talált munkájában.

Hogyan tud némely öregasszony ölbe tett kézzel ülni? Ha még olyan szép, előkelő házakban laknak is a gyerekek: az ő otthona azért mindig ez a régi ház marad, a cédrusfák és jegegyék között.

Pénteken este, rendes szokása szerint, kitakarította a baromfiólat.

Fél hatkor hozzáfogott a vacsora elkészítéséhez. Főzés közben egy régi melódiát próbált eldúdolni – egy dalt, amelyet ifjúkorában énekelt –, egy régi dalt, amelyre évek óta nem gondolt, s amely csak akkor jutott az eszébe ismét, amikor Isabelle a télen énekelte a rádióban.

*A vár szépséges asszonya . . .
Szőke volt . . . és . . . vidám . . .*

Hosszú szüneteket kellett tartania a szótagok között, mert a lélegzete el-elakadt.

A hangja recsegett és meg-megcsuklott. Agyával *hallotta* a dallamot, a füle mégis alig ismert rá.

*Bo-lon-dult . . . minden . . . férfi,
A várúrnő . . . után . . .*

*Sok . . . volt a . . . kincse . . . birtoka . . .
He-ted-hét országnak . . . parancsolt . . .
Ha . . . ha . . . ha . . .*

Ez a sor nem jutott eszébe.

Elfelejtette.

Annyira elfáradt és úgy elállt a lélegzete, hogy le kellett ülnie.

Amint ott ült, a régi konyhaasztal mellett, egyszerre elfogta a vágy: kihúzni az asztalt, beletenni a deszkát, megteríteni a gyerekek számára, aztán kiszólni az udvarra, ahol játszanak: gyertek vacsorázni, gyerekek!

Nem azokat a komoly, elegáns, felnőtt embereket akarta hívni, akikkel a napokban, Omahában együtt volt, hanem a régi gyerekeket, az „igaziakat”.

Furcsa, hogy milyen tisztán látja őket maga előtt: Mack vidám, kerek, szeplős arcát, Margaret hosszú, fekete hajfonatát, szürke szemét, Isabelle vörösbarna fürtjeit és álmodozó tekintetét, Grace szögletes, kis alakját, kötényének örökösen kioldódó szalagjaival és John komoly arcát, a kis öregét, aki nem tűrte, hogy becézzék.

Milyen tisztán látja valamennyiüket!

Szinte azt képzei, hogy ők azok, akik „Lánc-lánc, eszterlánc”-ot játszanak kint, az udvaron, nem pedig a szomszéd gyerekek.

Abbie sohase tiltotta ki a szomszéd gyerekeket a kertjéből és a gyerekek vékony, magas hangja most is behallatszott hozzá, a nyárfák felől. Egészen olyan volt a hangjuk, mint az ő gyermekeié.

Amikor felállt és a borjúhúst beledobta a serpenyőbe, egyszerre eszébe jutott, hogy megígérte: jövő héten, Lincoln alapításának hatvanadik évfordulóján az első telepések nevében ő fogja tartani az ünnepi beszédet.

Ideje volna gondolkozni rajta, hogy mit mondjon.

Mondanivalója lett volna bőven. Nem is a beszédétől félt, hanem attól, hogy beszélnie kell.

Talán csak nem fog megcsuklani a hangja? Ha az ember megöregszik: a test nem engedelmeskedik többé. Az öregember teste váratlan és ésszerűtlen dolgokat művel.

A szem egyszerre csak elhomályosodik. A térd meginog és bizonytalanná teszi a lépéseket. S még az agya is cserbenhagyja olykor az embert. Egyszerre elfelejti, hogy miről beszélt és más irányba fordul.

Abbie az órára pillantott. Az óra megállt. Mi történhetett a hűséges, öreg jószággal? Úgy látszik, kifáradt. Abbie határozottan emlékezett rá, hogy felhúzta.

Kinyitotta az óra üvegajtáját, amelyre egy kis barna templom volt ráfestve.

Ekkor olyan hirtelen, mint egy villámcsapás – furcsa érzés fogta el.

Még soha nem érzett hasonlót.

A torka és a melle úgy összeszorult, mintha jeges kéz markolta volna meg.

Le akarta eresztetni kinyújtott karját, de nem bírta. A fájdalomtól egészen megmerevedett a karja.

Azután egyszerre úgy érezte, hogy a jeges ujjak éppoly hirtelen, amilyen hirtelen megragadták, eleresztik. De olyan gyöngé lett, olyan erőtlen és úgy elkezdett reszketni, hogy a székek támlájába kapaszkodva, a hálószoza felé indult.

Le kellett feküdnie, hogy erőt gyűjthessen.

Most a tarkója fölött nyilallt éles fájdalom a fejébe. Nehezen lélegzett.

Egy pillanatig arra gondolt, hogy vajon ez már a halál-e? De aztán megnyugtatta magát, hogy nem.

Kicsit rosszul érzi magát. Ez azonban már máskor is megeseett vele.

Én sohasem halok meg! – mondta magában, és mosolygott ezen a képtelenségen.

A nap sugarai, a szalon nyugati ablakain keresztül, ferdén tűztek a padlóra.

A hús sisteregve sült a serpenyőben. Szagával már megtelt a szoba.

Csalogány dala zengett odakint, a jegenyéken.

A szomszéd gyerekek vidám sikongással, „utolsó pár előre fuss”-t játszottak az udvaron.

Le fogják taposni a füvet – gondolta Abbie. – De a gyerekek többet érnek, mint a fű.

Nem szabad megbetegednie, mert a héten sok mindenféle dolog vár rá.

Nem jutott rögtön eszébe, hogy mi? De aztán ráeszmélt. A régi telepesek találkozója lesz Lincolnban! Sok öregember fog ott összegyűlni és majd mindegyik a régi időkről mesél.

Nagyon unalmas lesz. Az öregemberek rendesen untatták Abbie-t... Nem, ez tulajdonképpen nem szép tőle... Itt valami nincs rendjén. Ő se fiatal. Ő is öreg már. És ő is a régi telepesek közül való.

Persze, persze. El fog menni Lincolnba, az öregek közé. Csak azt nem tudja még, hogy a fényes, sötétkék autón menjen-e a simára hengerelt úton, vagy pedig a rozoga, nyikorgó ekhós szekérrel gázoljon át az embermagasságú, hullámozó fűtenge-
ren?

Mégiscsak beteg.

A préri fűvének hullámozása mindig beteggé teszi. Émelyeg tőle.

Megígérte, hogyha megbetegszik... ha megbetegszik... mit is ígért Margaretnek? Valamit, ami avval a fényes kis fekete ládával van kapcsolatban, amely ott áll az ágya mellett.

Egyszerre eszébe jutott. Megígérte, hogy elhívja Christine-t. Persze, ez az. Drága, jó öreg Christine! Régi-régi barátja... Igen, szólni kellene Christine-nek, a kis fekete ládán keresztül.

Abbie karja végigcsúszott a selyempaplanon.

Milyen jó puha ez a selyempaplan... és egyszer zsákvászon-darabokból varrt függöny lógott a birkaól ajtaján, ahol laktak... Lám, a gondolatai már megint kisiklanak... Nem tudja kordában tartani a gondolatait.

A napsugarak közelebb kúsztak a szőnyegen.

Aki a konyhában a vacsorát főzi, odaégette a húst.

Abbie érezte a szagát.

A gyermekek közvetlenül a konyha ajtaja előtt éneklik, magasan és hamisan:

*Lánc, lánc, eszterlánc,
Eszterlánci cérna . . .*

Milyen jó, hogy a gyermekek mind egészségesek és vidáman játszanak kint, az udvaron. Mack és Margaret, John és Isabelle, Grace és a baba. Abbie reméli, hogy nagyon vigyáznak a babára, akinek olyan az arca, mint egy fehér rózsaszírom.

Csak hadd játsszanak addig, amíg ő egy kicsit össze nem szedi magát. Azután majd fölkel és behívja őket vacsorázni.

Megint a halál gondolata tolakszik az eszébe. Furcsa.

Abbie lassan, megfontoltan okoskodik. Ha a halál itt volna a közelben, akkor ő félne. A halál néki ellensége. Egész életében gyűlölte a halált és félt tőle. A halál elvette az édesanyját, elvette tőle Willt, el a babát és sok-sok régi barátját. De a halál nem lehet közel.

A gyermekek játszanak odakünt. Az alkonyodó nap ferde sugarai végigsimogatják az ismerős szőnyeget. A hús sisteregve sül a tűzhelyen.

Ezek a régi, egyszerű, megszokott dolgok megnyugtatták Abbie-t.

Megelégedettség melengette a szívét, amikor be-behallatszott a gyermekek boldog, vidám kiabálása.

Ideje, hogy Will is abbahagyja a munkát.

Ez a legszebb órája a napnak.

Csalogány énekel a jegenyék között . . . a pecsenye sül . . . az asztal vacsorához terítve . . . mindenki hazatér . . . az egész család az asztal körül . . . mindnyájan . . . Will és a gyerekek . . .

Föl kell húznia az órát, mielőtt bejönnek.

De . . . nem . . . lehet . . . az időt . . . meg-állí-ta-ni . . .

Megint ez a nehéz lélegzés . . . És ez a jeges fájdalom a mellében . . .

Ó!

A gyermekek egyszerre elhallgattak.

A csalogány is elnémult.

Künn a konyhában, úgy látszik, valaki levette a tűzről a húst.

És valaki leeresztette a redőnyöket az ablakon.

Különös, hogy ez mind egyszerre történt.

A csalogány elhallgatott, a gyermekek nem játszottak többé, a húst elvették a tűzről, és az ablakredőnyöket lehúzták.

Mindent egyszerre.

Egy pillanatig Abbie se nem látott, se nem hallott semmit. De sokkal jobban érezte magát.

Az a görcsös fájdalom a mellében és a fejében elmúlt. Jó érzés volt megszabadulni a fájdalomtól. Most könnyen lélegzett – olyan nagyon könnyen, mintha nem is lélegzett volna.

Az ágy szélére ült. Könnyűnek érezte magát. Szinte ujjongó öröm fogta el.

Most felhúrom az órát, megterítek és behívom őket – gondolta.

A félhomályban se nem látott, se nem hallott semmit.

De amint felpillantott: Will állt az ajtóban.

– Te vagy az, Will?

Abbie felállott.

– Úgy örülök, hogy hazajöttél! Ma egész nap nem voltál itt-hon, ugye? Hol jártál, Will? Nem ostobaság tőlem, hogy nem emlékszem rá, hogy hol jártál?

Könnyű léptekkel Will felé sietett, de hirtelen megállt, mert valahogy ráeszmélt, hogy Will jelenléte nem természetes, hanem egészen rendkívüli valami.

Kérdően nézett Willre s egy kicsit zavartan.

Will mosolygott.

Abbie azt gondolhatta volna, hogy tréfál, incselkedik vele . . . ha arcának kifejezése nem árult volna el olyan mérhetetlen, meghatott gyöngédséget.

– Nem egészen értelek, Will . . . Akarsz valamit tőlem?

Will nyugodtan állt a küszöbön. Nem felelt.

De Abbie-nek egyszerre úgy tetszett, hogy már tudja, mit akar Will.

Érte jött.

– Csak szólok előbb a gyerekeknek. A gyerekek nem szeretik, ha elmegyek.

Abbie az ablak felé fordult.

– Gyerekek! – kiáltott ki. – Én elmegyek apussal. Ha valamelyiktek felhúzná a redőnyöket, hogy láthassalak titeket... De így se baj... Nemsokára visszajövök... nem maradhatok so-
kaig... Jók legyetek!... És játsszatok szépen, tovább!

Abbie most az ajtó felé fordult.

– Kicsit sötét van... Tudod, Will, azt hiszem, a lámpást is magunkkal kell vinnünk... Én megőriztem a lámpást...

A hangja elhalt.

Will még mindig mosolygott rá, kérdően, rejtelmesen, de valami véghetetlen gyöngédséggel, valami oltalmazó, túlradó szeretettel.

Abbie habozva a torkára szorította a kezét.

– Will... csak nem... Nem... az nem lehet, hogy a ha-
lál... hogy a halál ilyen könnyű... Csak ennyi az egész?...
Igazán csak ennyi, Will?

Abbie Deal könnyed, gyors léptekkel odasietett az urához, karjába fűzte a kezét, kilépett vele a régi házból, végighaladt a jegenyesoron, az alkonyodó prérin keresztül – és elenyészett a növekvő árnyékok között.

Christine Reinmueller látta meg elsőnek.

– *Ach Gott!*

Kétségbeesetten tördelte kemény, öreg kezét.

– Az én barátnőm... A legjobb asszony, aki valaha a földön járt... *Auf dieser Erde!*

A gyerekek is megérkeztek hamarosan.

A régi szalonban, ahol Will fiókos szekrénye állt a sarokban és a márványasztal a fakó kék plüssalbummal, újra meg újra ugyanazt mondták egymásnak:

– Múlt héten még olyan friss volt!

– Gondolod, hogy sokat szenvedett?

– Hívott-e vajon minket?

– Rettenetes... Szegény édesanyám... így egyedül... egyikünk sem volt mellette... mintha mindnyájan elhagytuk volna, éppen akkor, amikor a legnagyobb szüksége lett volna ránk... pedig ő az egész életét feláldozta értünk...

Ekkor történt, hogy a tizenkét éves kis Laura Deal hátrafordult az ablakból, amelyen át kinézett a jegenyefasorra – és határozott, szinte ünnepélyes hangon így szólt:

– Én nem hiszem, hogy szenvedett. Én inkább azt hiszem, hogy szépen halt meg. Azt hiszem, hogy nem is hiányoztatok neki. Egyáltalán nem hiányoztatok... Egyszer azt mondta nekem, hogy ő akkor a legboldogabb, amikor újra átélheti az emlékeit... Talán...

És amikor a kisleány most körüljártatta tekintetét a szobában, a tekintetében volt valami annak a másik tizenkét éves Gyermekeknek a bölcsességéből, aki egykor a templomban prédikált az öregeknek:

– Talán... talán éppen *akkor* is... emlékezett...

Vége

ISBN 963 360 308 0

**A KIADÁSÉRT FELEL: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: FONYÓDI OTTÓ**

**SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 BUDAPEST, KOSSUTH LAJOS U. 1.
SZEDTE A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT**

**87.3283.66-14-2. ALFÖLDI NYOMDA, DEBRECEN
FELELŐS VEZETŐ: BENKŐ ISTVÁN VEZÉRIGAZGATÓ**

70,- Ft

